

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

KARAMANOĞULLARI DÖNEMİNDE
AKSARAY MİMARİSİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALAATTİN KÖSE

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ABDOLVAHİD SOOFİZADEH

AKSARAY-2025

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

KARAMANOĞULLARI DÖNEMİNDE
AKSARAY MİMARİSİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALAATTİN KÖSE

DANIŞMAN : DOÇ. DR. ABDOLVAHİD SOOFİZADEH

JÜRİ ÜYESİ : DOÇ. DR. TUBA TOMBULOĞLU

JÜRİ ÜYESİ : DR. ÖĞR. ÜYESİ. NİHAL GEZEN

AKSARAY-2025

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Alaattin

Soyadı : KÖSE

Bölümü : Tarih Anabilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi: Temmuz 2025

TEZİN

Türkçe Adı : Karamanoğulları Döneminde Aksaray Mimarisi

İngilizce Adı : Aksaray Architecture in the Karamanoğulları Period

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Alaattin KÖSE

İmza :

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Alaattin KÖSE tarafından hazırlanan “Karamanoğulları Döneminde Aksaray Mimarisi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Kabul</u>	<u>Ret</u>	<u>İmza</u>
Danışman: Doç. Dr. Abdolvahid SOOFİZADEH (Genel Türk Tarihi, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: Doç. Dr. Tuba TOMBULOĞLU (Genel Türk Tarihi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi. Nihal GEZEN (Orta Çağ Tarihi, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	

Tez Savunma Tarihi: 11/06/2025

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Aybala ÇAYIR
İmza

TEŞEKKÜR SAYFASI

Bu araştırmamda bana her türlü bilgi ve yardımı sağlayan, tez konusunun seçiminden tamamlanmasına kadar tecrübe ve bilgilerinden faydalandığım, öğrencisi olmaktan onur duyduğum danışman hocam Sayın Doç. Dr. Abdolvahid SOOFİZADEH'ye, yüksek lisans tezimi savunma aşamamda yer alarak değerli yorumlarıyla tezime katkıda bulunan Doç. Dr. Tuba TOMBULOĞLU hocama ve Dr. Öğr. Üyesi. Nihal GEZEN hocama, İlkokul öğretmenimden tez danışmanıma kadar üzerimde emeği olan tüm öğretmen ve hocalarıma, Annem, Babam, kardeşlerime, çalışmamın her aşamasında en büyük destekçim olan sevgili eşim Nilüfer KÖSE'ye, oğullarım Buğra KÖSE ile Kayra KÖSE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

“Karamanoğulları Döneminde Aksaray Mimarisi” adlı bu çalışmamızda Aksaray şehrinin tarihi süreci, Karamanoğulları’nın siyasi tarihi ve bu bölgede bıraktıkları mimari eserler ele alınmıştır. Çalışmamızın Giriş bölümünde Aksaray’ın coğrafi olarak bulunduğu konumu ve tarihi süreç içerisindeki yolculuğu ele alınmıştır. Bölgenin Neolitik Çağdan (M.Ö. 8000-5500) itibaren günümüze kadar kesintisiz iskân sahası olduğu bilinmekle birlikte, Aksaray şehrinin ilk olarak kimler tarafından ve hangi tarihte kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Anadolu coğrafyasında Antik devirlerden başlayarak Hititler, Frigler, Asurlar, Medler, Lidyalılar, Persler, Roma, Bizans, Osmanlı, Selçuklu ve Karamanoğulları medeniyetlerinin hüküm sürdüğü bilinmektedir. Anadolu’da mimari, Hititlerin bıraktığı izlerle başlamaktadır. Hititler’den Karamanoğulları’na kadar Aksaray’ın şehir yapısı, mimaride kullanılan malzeme ve teknikler hakkında genel bilgiler verilmiştir. Şehrin Türklerin idaresine girmesiyle birlikte örnek bir Türk-Müslüman şehri olduğu kaynaklar tarafından tespit edilmiştir. Selçuklular devrinde olduğu gibi Karamanoğulları döneminde de şehrin tamamen Türk-Müslüman bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. Şehirdeki Müslüman olmayan unsurların XVII. Yüzyıl’dan sonra ortaya çıktığı görülmektedir.

Çalışmamızın Birinci bölümünde Karamanoğulları Beyliği’nin kökeninden başlayarak beyliğin kuruluşuna kadar bahsedilmiştir. Karamanoğulları’nın Osmanlı, Moğol, Timur İmparatorluğu ve diğer Anadolu Beylikleriyle olan münasebetleri anlatılmıştır. Aksaray ve çevresinde cereyan eden siyasi olaylar üzerinde durularak şehri ele geçirmeye çalışan diğer devletlerle Karamanoğulları’nın mücadeleleri de anlatılmıştır. Karamanoğulları 1493 yılında, Osmanlı Devleti’nin himayesindeki Kasım Bey’in ölümüyle tarih sahnesinden silinmiştir.

İkinci bölümde ise, Karamanoğulları’nın Aksaray’da inşa ettiği camiler, mescitler, medreseler, hanlar, kervansaraylar, türbeler ile mezar yapıları, hangâhlar, zaviyeler ve mevlevihaneler hakkında detaylı bilgi verilerek günümüze kadar gelebilen eserlerin eski ve yeni fotoğrafları verilmiştir. Bu yapıların birçoğu Karamanoğulları’ndan önce bölgede egemen olan diğer medeniyetler tarafından inşa edilmiş olup, bunlar Karamanoğulları tarafından da eklemeler veya onarımlarla kullanılmaya devam edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Karamanoğulları, Beylikler, Aksaray, Karaman, Mimari

Bilim Kodu : 80137

Sayfa Adedi : 225

Yazar : Alaattin KÖSE

Danışman : Doç. Dr. Abdolvahid SOOFİZADEH

ABSTRACT

In this study titled “Aksaray Architecture in the Karamanid Period”, the historical process of the city of Aksaray, the political history of the Karamanids and the architectural works they left in this region are discussed. In the introduction part of our study, the geographical location of Aksaray and its journey throughout history are discussed. Although it is known that the region has been an uninterrupted settlement area from the Neolithic Age (8000-5500 BC) to the present day, it is not known for sure who first founded the city of Aksaray and when. It is known that the Hittites, Phrygians, Assyrians, Medes, Lydians, Persians, Romans, Byzantines, Ottomans, Seljuks and Karamanids civilizations ruled the Anatolian geography starting from ancient times. Architecture in Anatolia begins with the traces left by the Hittites. General information is given about the urban structure of Aksaray, the materials and techniques used in architecture from the Hittites to the Karamanids. It has been determined by the sources that the city became an exemplary Turkish-Muslim city when it came under Turkish rule. It is known that the city had a completely Turkish-Muslim structure during the Karamanids period, as it did during the Seljuk period. The non-Muslim elements in the city began in the 17th century. It is seen to have emerged after a century.

In the first part of the study, the origins of the Karamanid Principality were discussed until the establishment of the principality. The relations of the Karamanids with the Ottoman, Mongol, Timurid Empire and other Anatolian Principalities were explained. The political events that took place in Aksaray and its surroundings were emphasized and the struggles of the Karamanids with other states that tried to seize the city were also explained. The Karamanids were erased from the stage of history in 1493 with the death of Kasım Bey, who was under the protection of the Ottoman Empire.

In the second section, detailed information is given about the mosques, masjids, madrasahs, inns, caravanserais, mausoleums and tombs, hangars, dervish lodges and Mevlevi lodges built by the Karamanids in Aksaray, and old and new photographs of the structures that have survived to the present day are given. Many of these structures were built by other civilizations that dominated the region before the Karamanids, and they continued to be used by the Karamanids with additions or repairs.

Keywords : Karamanids, Principalities, Aksaray, Karaman, Architecture
Science Code : 80137
Number of Pages : 225
Author : Alaattin KÖSE
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Abdolvahid SOOFİZADEH

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR SAYFASI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
KARAMANOĞULLARI BEYLİĞİ	6
1.1. Karamanoğulları'nın Kökeni	14
1.2. Moğollar'la Mücadeleleri.....	16
1.3. Karamanoğulları - Osmanlı İlişkileri	23
1.4. Timur Sonrası Karamanoğulları Beyliği	27
1.5. Sârimüddin İbrahim Bey Dönemi	31
1.6. Karamanoğulları Beyliği'nin Yıkılışı	35
İKİNCİ BÖLÜM.....	42
AKSARAY'DA KARAMANOĞULLARI MİMARİ ESERLERİ	42
2.1. Camiler ve Mescitler	42
2.1.1. Ulu Camii	42
2.1.2. Hundi Hatun/Çardak Mescidi.....	46
2.1.3. Feriştah Hatun Camii (Sinan Mescidi).....	46
2.1.4. Ahmed Bey Mescidi	47
2.1.5. Boyacı Ali Mahallesi Mescidi	47
2.1.6. Çeşme Mahallesi Mescidi.....	47
2.1.7. Debbaglar Mescidi.....	48
2.1.8. Elagöz Mescidi	48
2.1.9. Emir Fakih Mahallesi Mescidi	48
2.1.10. Fahr-i Tabib Mescidi	49

2.1.11. Hatip Mahallesi Mescidi.....	49
2.1.12. Hemper Hatun Mescidi (Hemşire Hatun Mescidi).....	49
2.1.13. Hoca Hüseyin Mescidi	50
2.1.14. Kalemberziye Mescidi.....	50
2.1.15. Kerim Hasan Mahallesi Mescidi	50
2.1.16. Kiçikapı Mescidi	51
2.1.17. Mevlana Yakupzade Mahallesi Mescidi	51
2.1.18. Paşacık Mahallesi Mescidi	51
2.1.19. Zincirli Mescidi	52
2.1.20. Minare Mahallesi Mescidi.....	52
2.1.21. Yıkık Minare	52
2.1.22. Eğri (Kızıl) Minare	53
2.1.23. Pir Ali Sultan Camii	54
2.1.24. Hacı Yusuf Mescidi (Cıncıklı Mescit)	54
2.2. Medreseler.....	55
2.2.1. Zinciriye Medresesi	55
2.2.2. Beramuniye Medresesi	58
2.2.3. Ebubekriyye Medresesi (Yılanlı Medrese).....	60
2.2.4. Melikiyye Medresesi	61
2.2.5. Siraciye Medresesi.....	61
2.2.6. Karamanoğlu Camii Medresesi	61
2.2.7. Muzafferiyye Medresesi	61
2.2.8. Seyfiyye Medresesi	62
2.2.9. Bedriyye Medresesi	62
2.2.10. Hüsamîye (Subasan) Medresesi	63
2.3. Hanlar ve Kervansaraylar.....	64
2.3.1. Sultan Hanı	64
2.3.2. Pervane Kervansarayı (Alay Han).....	66
2.3.3. Kılıç Arslan Hanı.....	67
2.3.4. Öresin Han (Tepesi Delik Han)	68
2.3.5. Ağzıkara Han.....	69
2.3.6. Akhan	70
2.3.7. Hacılar Hanı.....	71
2.3.8. Sıraçakıl Hanı	72
2.3.9. Kalanlar Boğazı'ndaki Han	72

2.3.10. Karamanoğlu İbrahim Bey Kervansarayı	72
2.3.11. Kara Han.....	73
2.3.12. Böget Han.....	73
2.3.13. Oklağı Han.....	73
2.3.14. Hacı Şükrullah Hanı	74
2.4. Türbeler (Mezar Yapıları)	74
2.4.1. Baydı Hatun Türbesi.....	74
2.4.2. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi	75
2.4.3. Nefise Hatun Türbesi.....	76
2.4.4. Kerimüddin Mahmud Oğlu Mehmed Türbesi	76
2.4.5. Hashas Baba Türbesi	77
2.4.6. Bekar Sultan Kümbeti	77
2.4.7. Anonim Türbe	78
2.4.8. Selime Sultan Türbesi.....	79
2.4.9. Saliha Hatun Türbesi	80
2.4.10. Çaput Baba Türbesi	80
2.4.11. Hacı Gaybi Türbesi.....	81
2.4.12. Emirgazi Türbesi	82
2.4.13. Yassıviran Mevkii Türbesi	82
2.4.14. Kılıç Arslan Türbesi	83
2.4.15. Bedir Muhtar Mezarlığı.....	83
2.4.16. Sinne Çayırılığı Mezarlığı	84
2.4.17. Eslimpaşa Hatun Türbesi.....	84
2.5. Hangâhlar, Zaviyeler, Mevlevihaneler ve Kale	85
2.5.1. Melik Mahmud Gazi Hangâhı	85
2.5.2. Cemaleddin Aksarayî Zaviyesi.....	86
2.5.3. Şeyh Hamza Zaviyesi	87
2.5.4. Somuncu Baba Zaviyesi	87
2.5.5. Fahriyye Mevlevihanesi	88
2.5.6. Efdaliyye Hangâhı	88
2.5.7. İmadiyye Hangâhı	89
2.5.8. Kalenderhane Zaviyesi	89
2.5.9. Şeyh Turasan Dede Zaviyesi	90
2.5.10. Kara Abdal Zaviyesi.....	90
2.5.11. Şerif Hüseyin Zaviyesi	91

2.5.12. Zahriyye Hangâhı	91
2.5.13. Ali Gaznevî Zaviyesi	92
2.5.14. Bablı Zaviye	92
2.5.15. Ferâmürziye Zaviyesi	92
2.5.16. Ahi Sinan Zaviyesi	92
2.5.17. Hacı Bektaş Zaviyesi	93
2.5.18. Mercaniye Zaviyesi	93
2.5.19. Nakkaşîye Zaviyesi	93
2.5.20. Aksaray Kalesi.....	94
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA.....	99
EKLER.....	104
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	206

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ulu Camii Planı (V.G.M.A.)	104
Şekil 2. Ulu Camii (İbrahim Hakkı Konyalı).....	105
Şekil 3. Ulu Camii (Zekai Erdal)	105
Şekil 4. Ulu Camii (Alaattin Köse 09.05.2025).....	106
Şekil 5. Ulu Camii Minberi (Alaattin Köse 09.05.2025).....	107
Şekil 6. Feriştah Hatun Mescidi Planı (V.G. M. A.).....	107
Şekil 7. Feriştah Hatun Mescidi (İbrahim Hakkı Konyalı).....	108
Şekil 8. Feriştah Hatun Mescidi (Alaattin Köse 11.05.2025).....	109
Şekil 9. Debbaglar Mescidi (Alaattin Köse 09.05.2025).....	110
Şekil 10. Yıkık Minare Çizimi (V.G.M.A.).....	111
Şekil 11. Yıkık Minare (İbrahim Hakkı Konyalı).....	112
Şekil 12. Yıkık Minare (Alaattin Köse 09.05.2025).....	113
Şekil 13. Eğri (Kızıl) Minare Planı ve Çizimi (V.G.M.A.)	114
Şekil 14. Eğri (Kızıl) Minare (İbrahim Hakkı Konyalı)	115
Şekil 15. Eğri (Kızıl) Minare (Alaattin Köse 09.05.2025)	116
Şekil 16. Pir Ali Sultan Cami (Alaattin Köse 09.05.2025).....	117
Şekil 17. Pir Ali Sultan Cami 2 (Alaattin Köse 09.05.2025).....	117
Şekil 18. Hacı Yusuf (Cıncıklı Mescit) Mescidi Planı (V.G.M.A.).....	118
Şekil 19. Hacı Yusuf (Cıncıklı Mescit) Mescidi (Aksaray Belediyesi).....	118
Şekil 20. Hacı Yusuf (Cıncıklı Mescit) Mescidi (Alaattin Köse 09.05.2025).....	119
Şekil 21. Zinciriye Medresesi Planı (Ahmet Kuran)	119
Şekil 22. Zinciriye Medresesi (İbrahim Hakkı Konyalı)	120
Şekil 23. Zinciriye Medresesi (THK)	120
Şekil 24. Zinciriye Medresesi (Alaattin Köse 09.05.2025)	121
Şekil 25. Zinciriye Medresesi 2 (Alaattin Köse 09.05.2025)	122
Şekil 26. Beramuniye Medresesi Kalıntısı (M. Fırat Gül).....	123
Şekil 27. Beramuniye Medresesi Kalıntısı (Alaattin Köse 09.05.2025).....	124
Şekil 28. Bedriyye Medresesi Planı (V.G.M.A.)	125
Şekil 29. Bedriyye Medresesi (İbrahim Hakkı Konyalı)	125
Şekil 30. Bedriyye Medresesi (Alaattin Köse 09.05.2025)	126
Şekil 31. Sultan Hanı Planı (E. Nihal Çetintürk).....	127

Şekil 32. Sultan Hanı (M. Fırat Gül).....	128
Şekil 33. Sultan Hanı (Friedrich Sarre).....	128
Şekil 34. Sultan Hanı (Alaattin Köse 11.05.2025).....	129
Şekil 35. Sultan Hanı 2 (Alaattin Köse 11.05.2025).....	129
Şekil 36. Pervane (Alay Han) Kervansarayı Planı (V.G.M.A.).....	130
Şekil 37. Pervane (Alay Han) Kervansarayı (İbrahim Hakkı Konyalı)	131
Şekil 38. Pervane (Alay Han) Kervansarayı (Alaattin Köse 09.05.2025)	131
Şekil 39. Kılıç Arslan Hanı (E. Nihal Çetintürk).....	132
Şekil 40. Kılıç Arslan Hanı (M. Fırat Gül)	133
Şekil 41. Kılıç Arslan Hanı (Bekir Deniz).....	133
Şekil 42. Kılıç Arslan Hanı (İbrahim Hakkı Konyalı).....	134
Şekil 43. Öresin (Tepesi Delik Han) Han Planı (V.G.M.A.)	135
Şekil 44. Öresin (Tepesi Delik Han) Han (Zekai Erdal).....	135
Şekil 45. Öresin (Tepesi Delik Han) Han (Alaattin Köse 09.05.2025)	136
Şekil 46. Ağzıkara Han Planı (V.G.M.A.).....	137
Şekil 47. Ağzıkara Han (İbrahim Hakkı Konyalı)	138
Şekil 48. Ağzıkara Han (Alaattin Köse 09.05.2025)	138
Şekil 49. Ak Han Planı (E.Nihal Çetintürk)	139
Şekil 50. Ak Han Duvar Kalıntısı (Alaattin Köse 11.05.2025)	140
Şekil 51. Hacılar Hanı Planı (E.Nihal Çetintürk)	141
Şekil 52. Hacılar Hanı (İbrahim Hakkı Konyalı).....	141
Şekil 53. Hacılar Hanı 2 (Alaattin Köse 13.05.2025).....	142
Şekil 54. Hacılar Hanı (Alaattin Köse 13.05.2025).....	142
Şekil 55. Sıraçakıl Hanı Planı (Kurt Erdmann)	143
Şekil 56. Sıraçakıl Hanı (Bekir Deniz)	144
Şekil 57. Sıraçakıl Hanı (Zekai Erdal).....	144
Şekil 58. Kalanlar Boğazı'ndaki Han Planı (Bekir Deniz)	145
Şekil 59. Kalanlar Boğazı'ndaki Han (Bekir Deniz)	145
Şekil 60. Kara Han Planı (A. Berger)	146
Şekil 61. Kara Han (G. Bell).....	147
Şekil 62. Kara Han (Alaattin Köse 12.05.2025)	147
Şekil 63. Kara Han 2 (Alaattin Köse 12.05.2025)	148
Şekil 64. Kara Han 3 (Alaattin Köse 12.05.2025)	148
Şekil 65. Böget Hanı Cami Planı (V.G.M.A.)	149
Şekil 66. Böget Hanı Cami (İbrahim Hakkı Konyalı)	150

Şekil 67. Böget Hanı Cami (Alaattin Köse 09.05.2025).....	151
Şekil 68. Böget Hanı Cami 2 (Alaattin Köse 09.05.2025).....	152
Şekil 69. Baydı Hatun Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı).....	152
Şekil 70. Baydı Hatun Türbesi (Alaattin Köse 15.05.2025).....	153
Şekil 71. Baydı Hatun Türbesi 2 (Alaattin Köse 15.05.2025).....	153
Şekil 72. Baydı Hatun Türbesi 3 (Alaattin Köse 15.05.2025).....	154
Şekil 73. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi (Bekir Deniz).....	154
Şekil 74. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi (Zekai Erdal).....	155
Şekil 75. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi (Alaattin Köse 13.05.2025).....	155
Şekil 76. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi (Alaattin Köse 13.05.2025).....	156
Şekil 77. Hashas Baba Türbe Planı (Bekir Deniz).....	157
Şekil 78. Hashas Baba Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı).....	158
Şekil 79. Hashas Baba Türbesi (Zekai Erdal).....	158
Şekil 80. Hashas Baba Türbesi (Alaattin Köse 09.05.2025).....	159
Şekil 81. Bekar Sultan Kümbeti Kesit ve Cephe Görünüşü (Orhan Cezmi Tuncer).....	160
Şekil 82. Bekar Sultan Kümbeti (Zekai Erdal).....	160
Şekil 83. Bekar Sultan Kümbeti 1 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	161
Şekil 84. Bekar Sultan Kümbeti 2 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	162
Şekil 85. Bekar Sultan Kümbeti 3 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	163
Şekil 86. Bekar Sultan Kümbeti 4 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	164
Şekil 87. Anonim Türbe (İbrahim Hakkı Konyalı).....	165
Şekil 88. Selime Sultan Türbesi Kesit ve Cephe (Orhan Cezmi Tuncer).....	166
Şekil 89. Selime Sultan Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı).....	166
Şekil 90. Selime Sultan Türbesi Kesit ve Cephe (Orhan Cezmi Tuncer).....	167
Şekil 91. Selime Sultan Türbesi (Alaattin Köse 09.05.2025).....	168
Şekil 92. Selime Sultan Türbesi 2 (Alaattin Köse 09.05.2025).....	169
Şekil 93. Saliha Hatun Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı).....	170
Şekil 94. Saliha Hatun Türbesi (Alaattin Köse 11.05.2025).....	170
Şekil 95. Çaput Baba Türbesi Planı ve Kesiti (V.G.M.A.).....	171
Şekil 96. Çaput Baba Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı).....	172
Şekil 97. Çaput Baba Türbesi (S. Ulukaya).....	173
Şekil 98. Çaput Baba Türbesi (Alaattin Köse 15.05.2025).....	173
Şekil 99. Çaput Baba Türbesi 2 (Alaattin Köse 15.05.2025).....	174
Şekil 100. Çaput Baba Türbesi 3 (Alaattin Köse 15.05.2025).....	174
Şekil 101. Hacı Gaybi Türbesi (Bekir Deniz).....	175

Şekil 102. Hacı Gaybi Türbesi (Alaattin Köse 12.05.2025).....	175
Şekil 103. Hacı Gaybi Türbesi 2 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	176
Şekil 104. Hacı Gaybi Türbesi 3 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	177
Şekil 105. Emirgazi Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı)	178
Şekil 106. Emirgazi Türbesi (Alaattin Köse 12.05.2025).....	178
Şekil 107. Emirgazi Türbesi 2 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	179
Şekil 108. Emirgazi Türbesi 3 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	179
Şekil 109. Emirgazi Türbesi 4 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	180
Şekil 110. Yassıviran Mevkii Türbesi Planı (Zekai Erdal).....	180
Şekil 111. Yassıviran Mevkii Türbesi (Alaattin Köse 12.05.2025).....	181
Şekil 112. Yassıviran Mevkii Türbesi 2 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	181
Şekil 113. Yassıviran Mevkii Türbesi 3 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	182
Şekil 114. Yassıviran Mevkii Türbesi 4 (Alaattin Köse 12.05.2025).....	183
Şekil 115. Kılıç Arslan Türbesi (V.G.M.A.).....	184
Şekil 116. Kılıç Arslan Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı)	185
Şekil 117. Kılıç Arslan Türbesi (Alaattin Köse 08.05.2025).....	186
Şekil 118. Bedir Muhtar Mezarlığı (Zekai Erdal).....	187
Şekil 119. Bedir Muhtar Mezarlığı (Alaattin Köse 08.05.2025)	187
Şekil 120. Bedir Muhtar Türbesi (Zekai Erdal)	188
Şekil 121. Bedir Muhtar Türbesi (Zekai Erdal)	188
Şekil 122. Bedir Muhtar Türbesi (Alaattin Köse 08.05.2025).....	189
Şekil 123. Sinne Çayırılığı Mezarlığı'nda Kalan Tek Mezar (Alaattin Köse 12.05.2025).....	189
Şekil 124. Sinne Çayırılığı Mezarlığı'nda Kalan Tek Mezar 2 (Alaattin Köse 12.05.2025)...	190
Şekil 125. Sinne Çayırılığı Mezarlığı'na Ait Müzede Sergilenen Şahideler (Zekai Erdal).....	190
Şekil 126. Melik Mahmud Gazi Hangâhı Rölöveleri (V.G.M.A.)	191
Şekil 127. Melik Mahmud Gazi Hangâhı (İbrahim Hakkı Konyalı)	192
Şekil 128. Melik Mahmud Gazi Hangâhı (Zekai Erdal).....	192
Şekil 129. Melik Mahmud Gazi Hangâhı (Alaattin Köse 11.05.2025)	193
Şekil 130. Melik Mahmud Gazi Hangâhı 2 (Alaattin Köse 11.05.2025)	193
Şekil 131. Cemaleddin Aksarayı Zaviyesi Planı (Bekir Deniz)	194
Şekil 132. Cemaleddin Aksarayı Zaviyesi (M. Fırat Gül).....	194
Şekil 133. Cemaleddin Aksarayı Zaviyesi (İbrahim Hakkı Konyalı).....	195
Şekil 134. Cemaleddin Aksarayı Zaviyesi'nin Yerinde 1980 Yılında Yapılan Mescit (Alaattin Köse 08.05.2025).....	195
Şekil 135. Şeyh Hamza Zaviyesi (Osman Nuri Dülgerler).....	196

Şekil 136. Şeyh Hamza Zaviyesi (İbrahim Hakkı Konyalı)	197
Şekil 137. Şeyh Hamza Zaviyesi (Zekai Erdal).....	197
Şekil 138. Şeyh Hamza Zaviyesi (Alaattin Köse 08.05.2025)	198
Şekil 139. Şeyh Hamza Zaviyesi 2 (Alaattin Köse 08.05.2025)	198
Şekil 140. Somuncu Baba Zaviyesi Planı, Kesiti ve Cephe Görünüşü (V.G.M.A.).....	199
Şekil 141. Somuncu Baba Zaviyesi (İbrahim Hakkı Konyalı)	200
Şekil 142. Somuncu Baba Zaviyesi 2 (İbrahim Hakkı Konyalı)	200
Şekil 143. Somuncu Baba Zaviyesi (Alaattin Köse 08.05.2025)	201
Şekil 144. Somuncu Baba Zaviyesi 2 (Alaattin Köse 08.05.2025)	201
Şekil 145. Hacı Bektaş Zaviyesi (İbrahim Hakkı Konyalı)	202
Şekil 146. Hacı Bektaş Zaviyesi (Zekai Erdal).....	202
Şekil 147. Aksaray Kalesi'nin Muhtemel Planı (Zekai Erdal)	203
Şekil 148. Aksaray Kalesi Kalıntıları (İbrahim Hakkı Konyalı)	203
Şekil 149. Aksaray Kalesi Kalıntıları 2 (İbrahim Hakkı Konyalı)	204
Şekil 150. Aksaray Kalesi Kalıntısı (Alaattin Köse 09.05.2025)	204
Şekil 151. Aksaray Kalesi Kalıntısı 2 (Alaattin Köse 09.05.2025)	205

KISALTMALAR

Age.	: Adı Geçen Eser
Agm.	: Adı Geçen Makale
Agt.	: Adı Geçen Tez
b.	: Bin
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviri
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
MÖ.	: Milattan Önce
MS.	: Milattan Sonra
Nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm
S.	: Sayı
s.n.	: Sayfa Numarası
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TTK.	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Aksaray şehri Orta Anadolu’da, Nevşehir, Niğde, Konya, Kırşehir ve Ankara ile komşudur. Aksaray, kaynağını Melendiz Dağı’ndan alarak Tuz gölüne dökülen Ulurmak’ın ovada oluşturduğu geniş bir platoda kurulmuştur. Kuzey batısında il topraklarının çoğunluğunun yer aldığı Tuz Gölü havzası yer almaktadır. Aksaray’ın doğusunda, kuzeybatı-güneydoğu ekseninde uzanan, Koca Dağlar bulunmaktadır. Bu dağ silsilesinin en yüksek noktası Ekecik Dağı’dır ve 2133 m. yüksekliktedir. Ovanın güneydoğusunda volkanik Melendiz Dağları yer almaktadır. 3268 m yükseklikteki Hasan Dağı, Aksaray’ın güney doğusunda bulunur ve şehirle özdeşleşmiştir. Öyle ki Kayseri denildiği zaman Erciyes Dağı nasıl akla gelirse, Aksaray denildiği zaman da Hasan Dağı akla gelmektedir. Ovanın güneyinde ise Obruk Platosu bulunmaktadır. Obruk Platosu’nda Obruk, Haydar, Çağşak, Ali Ağa Obası, Yeni Yayla ve Kemerseki Yayla’ları yer almaktadır.¹

Aksaray ilinin bulunduğu bölgenin Neolitik Çağdan (M.Ö. 8000-5500) itibaren günümüze kadar kesintisiz iskân sahası olduğu bilinmekle birlikte, şehrin tarihte kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Antik devirde Garsaura diye bilinen şehrin, Hititler döneminde önemli bir yere sahip olan Kursaura ile aynı şehir olabileceği düşünülmektedir. Hitit kaynaklarında, Asur ticaret kolonileri zamanında adı geçen Şinuhti kentinde Aksaray şehri ile alakalı olduğu iddia edilmektedir.²

M.Ö. 713 senesinden itibaren Frigler, Asurlar, Medler, Lidyalılar, ve Perslerin bu bölgede hüküm sürdüğü bilinmektedir. Strabon, M.Ö. 36 - M.S. 17’de Kapadokya kralı Archelaos tarafından Archelais adıyla yeniden kurulmuş küçük bir kasaba olduğundan bahsetmektedir. Şehir M.S 17’den itibaren Roma kolonisi haline gelmiştir. İngiliz araştırmacı William Martin Leake, bunun eski Colonia Archelais olduğunu belirtmektedir.³

¹ İlhan Şahin, “Aksaray”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 2 (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 291.

² Süleyman Özkan. “Aksaray İli Arkeoloji Araştırmalarına Toplu Bir Bakış”. *Tarih İncelemeleri Dergisi* c. 9 (1994), 159.

³ Reşat İzbirak. “Aksaray ve Çevresi”. *Hasandağı*, sy. 5 (1952), 12.

Anadolu'da mimari Hititlerin bıraktığı izlerle başlar. Hititler yerleşimlerini ya sarp kayalık bölgelerde ya da düz ovalarda kurmaktaydılar. Bu yerleşim yerlerinin güvenliği, belirli mesafelerle inşa edilen kulelerle desteklenmiş olan sağlam bir sur yapısı ile sağlanmıştır. Şehrin girişi ise, bu surlu yapının uygun yerlerine yapılmış kapılar aracılığıyla sağlanmıştır. Gerek resmî binalar, gerekse belirli bir plan şemasını takip eden tapınaklar taş temelli olarak inşa edilmiştir. Anıtsal eserler ise blok taşlardan subasmanlı, ahşap destekli, kerpiç duvarlı ve düz damlıdır. Tek katlı yapıların yanında birden fazla kata sahip yapıların varlığı da bilinmektedir.⁴

Hititlerin ardından Anadolu'da hüküm süren Bizans mimarisinde ise, bölgeye uygun yapı malzemesi en işlevsel biçimde işlenerek kullanılmıştır. Bunun sonucu olarak İstanbul'da inşa edilen eserlerde kesme taş ve aralarda tuğla hatıllı yapı tekniği kullanılırken, Orta Anadolu ve Trakya'da sadece tuğlanın yapı malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Anadolu'nun batısında Akdeniz kıyılarında eski yapılardan toplama taşların rastgele kullanılmalarına karşı, Anadolu'nun Güney batısında Eski Lykia'da tabi moloz taşların işlenmeksizin duvar örgülerine yerleştirildiği görülür. Daha doğuda, eski Kilikia bölgesinde ise ana duvarlar küçük ölçülerde kaba yontulmuş kesme taşlardan örülmüştür.

Hız. İsa'dan önce Garsaura diye anılan şehir zamanla Archalais adını almıştır. İmparator Claudius buraya Roma kolonilerini yerleştirdi. Bölge M.S. 41 - 51'de Colonia Archalais diye anılmaya başlandı. Bölgede yaşayanların Hristiyanlık dinini hemen benimsemesiyle birlikte Ürgüp, Göreme, İhlara, Gelveri, Selime, Yaprakhisar yöreleri adeta bu dinin merkezleri haline geldi. Halk buralarda ki mağaralara sığınarak, kendilerine barınaklar yaptı. Bizans imparatoru I. Konstantin'de M.S. 313 yılında Hristiyan olan annesi St. Elena'nın de etkisiyle Hristiyanlığı kabul ederek, "Herkesin istediği dini kabul etmesi ve istediği biçimde dinî ayin yapmasını serbest bırakan" Milan Fermanı'nı yayınladı. Milan fermanının kabulüyle birlikte mağaralarda yaşamını sürdüren halk, mağaralar dışında Hasan Dağı ve çevresinde kiliseler inşa etmeye başladılar.⁵

Türkler Anadolu'ya yerleştiklerinde buradaki kentlerin harap bir halde olduğu bilinen bir gerçektir. Türkler harap halde buldukları kentlerde hemen imar çalışmalarına girişmişler ve

⁴ <http://www.anadoluyuuygarliklari.com/hititler/189-hititlerde-mimari-ve-sehircilik> (Erişim 15.12.2018)

⁵ İbrahim H. Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi* (İstanbul: Fatih Yayınevi, 1974), 200.

bazı yeni kentler kurmuşlardır. Özellikle Selçuklular döneminde Aksaray şehri ihya edilmiş ve adeta yeniden kurulmuştur.⁶

Özellikle Selçuklu sultanı II Kılıç Arslan nazarında Aksaray oldukça kıymetliydi. Bu dönemde şehrin kalesi tahkim edilmiş ve yeni kervansaraylar, camiler, bedestenler yapılmıştır. Şehri yeniden inşa etme adına, seyitler, âlimler, gaziler, tüccarlar getirilip bunların iskânı sağlanarak, şehre gayrimüslimlerin ve kimliği olmayan kişilerin şehre girmesi de yasaklandı. Bu bağlamda şehrin yozlaşmasının önüne geçilmiştir.⁷

Abbasi halifesi Harun-er Reşit, zamanında (803) Heraklie Kalesi (Ereğli Kalesi) fethedilmiştir. Halife Harun-er Reşit, Hareklius hanedanından bir prensesle evlenerek, vergi vermek şartı ile şehri Bizans'a geri vermiştir. Müslümanlar Anadolu'da, Çukurova ve Toros Dağları'nın eteklerine kadar gelmişlerdi. Halife el- Me'mûn zamanında Bizans imparatoru Teofilis, Toroslar'ı aşarak Tarsus ve Ceyhan çevresini yağmalamış, buralarda ki müslüman halktan iki bine yakınını kılıçtan geçirmiş, on bine yakınını esir almış (831) ve bu tarihe kadar vermekte olduğu vergiyi de ödememiştir. Halife el Me'mun bunun üzerine tekrar sefere çıkmış, Gülek boğazını aşarak Heraklie'yi (Ereğli) ikinci defa fethetmiştir. Kardeşi Ebû İshâk ve oğlu Abbas'ı fetihler için Anadolu'nun değişik yönlerine gönderirken, Yahya İbn-i Aksemil'de Tyana-Kemerhisar'ı (Niğde-Bor) almıştır. Çevredeki birçok muhkem kale alınmış olup, Aksaray'a bağlı Güzelyurt İlçesi'nde bulunan Selime, Belısırma, İhlara gibi yerler de fethedilmiştir. Abbasiler döneminde fetih hareketleri artmış ancak Aksaray ve çevresi için mimari anlamda bir gelişme olmamıştır.⁸

Bölge için mimari gelişim açısından, Bizanslılar, Danişmentleler, Karamanoğulları, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu dönemleri en verimli zamanlar olmuştur. Fakat Aksaray'ın mimari olarak kalkınmasına ve gelişmesine en çok katkıda bulunan medeniyetler Selçuklular ve Karamanoğulları olmuştur.⁹

Aksaray 1142 senesinde Selçuklu egemenliğine girmiştir. Selçuklu sultanı II. Kılıçaslan zamanında şehrin uygun noktalarına medreseler, saraylar, kervansaraylar, zaviyeler, inşa edilmiştir. Şehre Azerbaycan bölgesi başta olmak üzere müslüman memleketlerden müslüman halk, mücahit, gazi, âlim, ticaret erbabı gibi topluluklar getirilerek yerleştirilmiş

⁶ Metin Tuncel, "Tarih Boyunca Türkiye'de Kent Kuruluşları", *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan* (İstanbul: 1981), 337.

⁷ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017), 257-258.

⁸ Bediha Uğur, *Tarihsel Süreç İçerisinde Aksaray* (Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, 2013), 16.

⁹ M. Baha Tanman, "Darü'l Kurra", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 7 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 49.

ve şehrin bu anlamda zenginleşmesine katkı sağlanmıştır. Aksaray Selçuklu egemenliğine girdikten sonra önemli bir askeri üs durumuna gelmiştir. Selçuklu sultanı II. Kılıçaslan'ın babası Sultan Mesut, Danişmentliler'le olan askeri ve siyasi mücadelesinde Aksaray'ı askeri bir üs olarak kullanmış ve burada bazı tesisler yaptırmıştır. Selçuklu sultanı II. Kılıçaslan burada bir saray yaptırarak, şehrin Archelais olan adını Aksaray olarak değiştirdi ve burasını ikinci payitaht konumuna getirdi. II. Kılıçaslan'ın kendi adını taşıyan türbesi de Aksaray'dadır. Aksaray, Selçuklu ve Karamanoğulları dönemlerinde mimari eserler yönünden oldukça zengin bir merkez haline gelmiştir.¹⁰

Danişmentliler, Sivas ve Malatya çevresinde bir Türkmen beyi olan Danişmentli Ahmet Gazi tarafından kurulmuş bir Anadolu Türk beyliğidir (1071). Danişment Gazi, Kayseri, Malatya, Amasya, Tokat, Niksar, Osmancık ve Çorum şehirlerini fethederek bütün Kapadokya'yı almıştı. Bu sıralar hala adı Archelais olan Aksaray'ı da fethetmiştir. Aksaray Selçuklu sultanı I. Rükneddin Mesut'un Danişment seferi sırasında, Selçuklular'ın eline geçmiştir. Ancak Danişment beyi Yağıbasan zamanında tekrar Danişmentliler'in idaresine geçmiştir. Danişmentliler arasındaki taht kavgaları sebebiyle bir ara Bizanslılar'ın idaresine geçen Archelais (Aksaray), Melik Gümüştekin'in (1099) tekrar Danişmentli Beyliği'nin başına geçmesi ile Bizans zulmünden kurtarılmıştır.¹¹

Karamanoğulları Beyliği, merkezlerinin de Konya olmasından dolayı Aksaray ve civarında egemen olmuşlardır (1312). Karamanoğulları döneminde Aksaray, yine eskiden olduğu gibi önemli bir bilim ve kültür merkezi olma özelliğini sürdürmüştür. Çeşitli hayır müesseseleri ve sosyal tesisler bu dönemde de gelişimini devam ettirmiştir. Ayrıca deprem dolayısıyla yıkılan ve önemli ölçüde hasar gören şehrin kalesi ve Ulu Camii gibi yapılar Karamanoğulları döneminde yeniden inşa edilmiştir. Alâeddin Bey çeşitli saldırılarla Osmanlı topraklarına seferler düzenlemiş, bu yüzden Yıldırım Beyazıt'ın kendi üzerine yürütmesine sebep olmuştur.

Yıldırım Beyazıt ordusuyla Konya önlerine gelince Alâeddin Bey müttefiki Kadı Burhaneddin ile anlaşmak yerine önce Taşeli'ne kaçmış, daha sonra da Osmanlılar'la anlaşmayı tercih etmiştir. Bu anlaşma üzerine Sivas ve yöresinin hakimi olan hatta bir dönem hakimiyeti Ankara'ya kadar uzanan Kadı Burhaneddin, Karamanoğulları üzerine sefer düzenleyerek Aksaray İli'nde bulunan Yaprakhisar, Zincirli, Selime ve Aksaray

¹⁰ Zerrin Günel Öden, "Karamanoğulları Beyliği", *Türkler Ansiklopedisi*, c. 22 (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 214.

¹¹ <https://islamdergisi.com/genel/tarih/danishmentliler-kimdir-danismend-gazi-ve-danishmentliler/>

Kale'sini zapt etmiştir. Daha sonra Yıldırım Beyazıt 1396 tarihinde Aksaray'ıda bölgedeki diğer şehirlerle birlikte Osmanlı hakimiyetine almıştır. Bu dönem, Yıldırım Beyazıt'ın Anadolu'da Türk birliğini sağlamak amacıyla giriştiği fetihlerin dönemi olup, 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilmesine kadar devam etmiştir. 1402'de Timur, Osmanlı topraklarını eski beylere dağıtınca Aksaray tekrar Karamanoğulları'nın yönetimine girmiştir.¹²

Aksaray 1470 yılında İshak Paşa tarafından ele geçirilerek Osmanlı egemenliğine alınmıştır. 1453 yılında İstanbul'un fethinden sonra bu şehrin iskânı için, Aksaray'dan halkın büyük bir bölümü İstanbul'a nakledilmiş ve bu şehirdeki bir semte de Aksaray adı bu nedenle verilmiştir. Aksaray, Osmanlı sınırları içine alındıktan sonra Fatih Sultan Mehmet adına yapılan ilk tahrir kayıtlarında Aksaray vilayet olarak zikredilmiştir. Osmanlı hükümdarı Kanuni Sultan Süleyman devrine kadar Aksaray, Osmanlı Devleti'nin Karaman eyâletine bağlı bir kaza olarak geçmektedir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde ise Konya'ya bağlı bir sancak olarak varlığını sürdürmüş olup, bu durum Cumhuriyet dönemine kadar bu şekilde devam etmiştir.¹³

¹² M. Çetin Varlık, “Anadolu Beylikleri”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 10 (İstanbul: Çağ Yayınları, 1993), 30.

¹³ Varlık, “Anadolu Beylikleri”, 39.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAMANOĞULLARI BEYLİĞİ

Karamanoğulları, Oğuzların Avşar boyuna mensup bir beyliktir.¹⁴ Oğuzlar, Anadolu coğrafyasına Selçuklu Devleti'nin buraya yaptığı seferler ile gelmiştir. Karamanoğulları'nın tarihinden bahsetmeden önce mensup oldukları kavim ve Anadolu coğrafyasına gelme sürecinden bahsetmek gerekmektedir. Selçuklu Devleti, adını Oğuzlar'ın Kınık boyuna mensup olan Selçuk Bey'den almıştır. Selçuklular'ın bilinen ilk atası, Oğuzlar arasında "Demir Yaylı" lakabıyla tanınan Dukak'tır. Dukak, Oğuz Yabgu Devleti'nin önde gelen devlet adamlarından birisidir.¹⁵ Dukak'ın ne zaman öldüğü bilinmemektedir. Oğuz Yabgusu, Dukak'ın ölümünden sonra oğlu Selçuk Bey'i orduların başına Sübaşı olarak atamış ve Kınık boyunun da beyi yapmıştır. Daha sonra Selçuk Bey'in, bilinmeyen bir sebepten dolayı emrinde kumandanlık yaptığı Oğuz Yabgusu ile arası açılmış ve kendi emrindeki beylerle birlikte Yenikent'ten Cend şehrine göç etmiştir.¹⁶ Zamanla diğer Oğuz beylerini de kendi safına çeken Selçuk Bey güç kazanmaya başlamış ve bölgedeki diğer devletler içinde bir tehdit unsuru olmaya başlamıştır. 1040 yılındaki Dandanakan Savaşı'nda Gazneli Devleti'ni bozguna uğratarak kendi devletini kurmuştur. Selçuklular, kısa sürede Horasan, İran, Irak ve Suriye'yide topraklarına katarak Fatımi egemenliğindeki Mısır'a kadar sınırlarını genişletmişlerdir.¹⁷

Selçuklular'ın fetih hareketleri batıda bulunan Bizans İmparatorluğu'nu da rahatsız etmekteydi. Selçuklu sultanı Alparslan ve ordusu, 1070 yılında Mısır'a sefer yapmak için Diyarbakir üzerinden Suriye'ye doğru yol aldığı sırada Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in kalabalık bir ordu ile üzerlerine geldiğini öğrendi. 26 Ağustos 1071 tarihinde Selçuklu ve Bizans orduları Malazgirt Ovası'nda karşılaştılar ve Bizans ordusu ciddi bir

¹⁴ Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 537.

¹⁵ Faruk Sümer, *Oğuzlar Tarihleri, Boy Teşkilatları, Destanları* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2016), 86.

¹⁶ Ali Sevim & Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilât ve Kültür* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2014), 20.

¹⁷ Mustafa Bay, *Salnamelerde Aksaray* (Aksaray: Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2013), 26.

yenilgiye uğradı.¹⁸ Bizans İmparatorluğu'nun bu yenilgisinden sonra, Anadolu toprakları tamamen korumasız kaldı ve Türkmenler için yeni fetih yolları açılmış oldu. Bizans tarihçisi John Skylitzes, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türkmenler'in Anadolu coğrafyasına girişleri hakkında, Türkler'in artık öncekiler gibi bir yağmacı olarak değil, ele geçirdikleri bölgelere gerçek sahipleri olarak girdiklerini söylemektedir.¹⁹

Sultan Alparslan, Bizans İmparatorluğu'nun tekrardan tehdit oluşturmasını engellemek için emrindeki beyleri Anadolu'nun fethi için görevlendirmiş ve fethedilen yerleri kendilerine iktâ olarak vermeyi vadetmiştir. Bu olaydan sonra Anadolu'nun kapıları Türk boylarına açılmış ve kısa sürede Anadolu'nun büyük çoğunluğu Türkler'in eline geçmiştir.²⁰ Fetihler o kadar hızlı olmuştur ki, Malazgirt Savaşı'ndan sadece 4 yıl sonra İznik'e kadar gidilmiş ve Hristiyanlar için büyük öneme sahip İznik, Selçuklu topraklarına katılmıştır. 1077 yılında ise Kutalmışoğlu Süleymanşah tarafından İznik başkent yapılarak Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuştur.²¹

Sultan Alparslan'ın emrindeki Afşin, başta Kayseri olmak üzere Konya, Karaman gibi birçok şehri ele geçirmiştir.²² Kaynaklarda Aksaray'ın adı geçmese de bu şehirlerin arasında olduğu düşünülmektedir. Aksaray'ında bu dönemde Türk yurdu olduğu söylenebilir. Anadolu Selçuklu Devleti, 1086 yılından itibaren fetret devrine girmiş ve bölgede merkezi yönetim boşluğu oluşmuştur. Başkent İznik bu dönemde Haçlı ordularının eline geçmiştir. Bunun üzerine Anadolu Selçuklu Devleti'nde başkent Konya olmuştur.²³ Konya başkent yapıldıktan sonra Aksaray şehrinin önemi artmış, özellikle doğuya yapılacak seferler için askeri bir üs olarak kullanılmıştır. Sultan Mesud, bundan dolayı Aksaray Kalesi'ni tamir ettirmiş, cami ve sosyal kurumlar inşa ettirmiştir. Aksaray Ulu Camii'nde bulunan minberin üzerindeki tarihsiz kitabede Sultan Mesud'un adı yazılıdır.²⁴

Aksaray ve çevresinde önemli siyasi gelişmeler Sultan Mesud'un ölümünden sonra olmuştur. Sultan Mesud'un 1156 yılında vefatından sonra Selçuklu Devleti, üç parça halinde yönetilmeye başlanmış ve Konya, Kapadokya bölgesindeki Niğde ve Aksaray II. Kılıç Arslan tarafından idare edilmiştir. II. Kılıç Arslan bu şehirlere büyük önem vermiş ve

¹⁸ Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2014), 72.

¹⁹ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008), 278.

²⁰ Yahya Başkan, "Karamanoğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, ed. Haşim Şahin (Ankara: Grafiker Yayınları, 2016), 269.

²¹ Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, 72.

²² Mehmed Altay Köymen, *Selçuklular Devri Türk Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993), 262.

²³ Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, 116.

²⁴ Bay, *Salnamelerde Aksaray*, 28.

camiler, bedestenler, kervansaraylar inşa ettirmiştir. Aksaray’da adeta yeniden kurarak şehre âlimler, tüccarlar, seyitler getirmiştir. II. Kılıç Arslan kazandığı her savaş sonrasında Aksaray’a uğrar ve şenlikler düzenleterek zaferini bu şehirde kutlardı. Bundan dolayı Aksaray’a Darü’z-Zafer ve Darü’l-Cihad unvanları verilmiştir.²⁵ Hatta bu şehri o kadar sevmiştir ki, ferman çıkartarak bu şehre kötü niyetli kişilerin girmesini yasaklamıştır. II. Kılıç Arslan döneminde siyasi istikrar sağlandıktan sonra ticari gelişmelerde yaşanmıştır. II. Kılıç Arslan Anadolu topraklarında ticaretin gelişmesi için ticaret yolları üzerine kervansaraylar inşa ettirmiş, ilk kervansarayı Aksaray yakınlarında yaptırmıştır.²⁶

II. Kılıç Arslan, yaşlandığında ülkeyi on bir oğluna paylaştırdı. Süleyman Şah’a Tokat ve çevresini, Muhyiddin Mesud Şah’a Ankara, Eskişehir ve Çankırı’yı, Mugisüddin Tuğrul Şah’a Elbistan’ı, Nureddin Mahmud Sultan Şah’a Kayseri ve çevresini, Muizzüddin Kayser Şah’a Malatya’yı, Nizameddin Argun Şah’a Amasya’yı, Nasirüddin Berkıyruk Şah’a Niksar ve Koyunhisar’ı, Sencer Şah’a Ereğli’yi, Arslan Şah’a Niğde’yi, Gıyaseddin Keyhüsrev’e Konya’nın doğusundan Kütahya’ya kadar uzanan bölgeyi ve en büyük oğlu Kutbüddin Melikşah’a ise Aksaray ve Sivas’ı verdi.²⁷ Ancak birkaç yıl sonra kardeşler arasında çekişmeler ve saltanat mücadeleleri başlamıştır.

II. Kılıç Arslan, yurdu oğulları arasında paylaştıırken kendiside devlet işlerinden uzak durup son günlerini huzur içerisinde yaşayacağını umut ediyordu. Ancak oğulları arasındaki saltanat mücadeleleri devlete zarar vermeye başlamıştır. II. Kılıç Arslan, oğullarının hepsini ziyaret etmiş ancak bir tek küçük oğlu Uluborlu meliki Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından saygı görmüştür.²⁸ Oğullarına kızan Kılıç Arslan, Gıyaseddin Keyhüsrev ile birlikte Konya’yı kuşattı. O sırada Konya şehri, Aksaray meliki olan Kutbeddin tarafından ele geçirilmişti. Konya halkı, ilerlemiş yaşına rağmen II. Kılıç Arslan’a karşı büyük bir hürmet ve bağlılık duyuyordu. Konya halkının babasına yardım ettiğini gören Kutbeddin, Aksaray’a geri döndü. II. Kılıç Arslan, Konya’da kendi yaptırdığı kaleye giderek tahta oturdu ve Gıyaseddin Keyhüsrev’i de kendisine veliaht tayin etti. II. Kılıç Arslan 80 yaşında iken 1192 yılında, büyük oğlu Kutbeddin’in peşinden gitmiş, Aksaray’ı kuşattığı esnada hastalanarak burada ölmüştür.²⁹

²⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 257-258.

²⁶ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2015), 109.

²⁷ Sevim & Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, 551-552.

²⁸ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*, 307.

²⁹ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*, 308.

Gıyaseddin Keyhüsrev, II. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra Konya'da tahta oturdu ve kendini Sultan ilan etti. En güçlü rakibi Aksaray meliki Kutbeddin Melikşah da kısa bir süre sonra hastalanıp öldü. Tokat Meliki Rükneddin Süleymanşah ise Keyhüsrev'in sultanlığını tanımamış ve diğer kardeşleri ile ittifak kurarak Kayseri, Sivas ve Aksaray'a gelerek buraları ele geçirmiştir. Daha sonra 1196 yılında Konya'yı Keyhüsrev'den alarak tahta oturmuş ve sultanlığını ilan etmiştir.³⁰ Rükneddin Süleymanşah'ın Aksaray'da 593 (M. 1196) yılında bastırdığı sikke günümüze ulaşmıştır.³¹

Rükneddin Süleymanşah, kısa sürede Anadolu'da birliği sağlamış ve Selçuklu Devleti'ni eski gücüne ulaştırmıştır. 1204 yılında Gürcistan seferine giderken şiddetli bir hastalığa yakalanmış ve bir hafta sonra da ölmüştür. Rükneddin Süleymanşah'ın bu ani ölümü üzerine henüz 6 yaşında olan kardeşi III. İzzeddin Kılıç Arslan tahta çıkarılmıştır. Yeni sultanın yaşının çok küçük olması devlet adamları arasında anlaşmazlıklara neden olmuştur. Bedreddin Yusuf, Atabek Ertokuş, Pervane Müzaffereddin, Yağıbasan oğulları ve Zekeriya gibi devlet adamları III. İzzeddin Kılıç Arslan'ın sultan olmasından rahatsız oldular ve Gıyaseddin Keyhüsrev'i sultan olması için Konya'ya davet ettiler.³² Ancak Gıyaseddin Keyhüsrev, Konya'ya gelip şehri kuşatsa da şehri alamadı ve ordusuyla Iğın'a çekildi. Bu sırada Gıyaseddin Keyhüsrev'in geldiğini öğrenince şehirde onun adına hutbe okutuldu. Çünkü başkent Konya ile II. Kılıç Arslan'ın askeri üs olarak kullandığı Aksaray şehirleri arasında eskiden beri bir rekabet vardı. Aksaray halkının bu hareketi Konya halkını kızdırmış ve Konyalılar Gıyaseddin Keyhüsrev'e elçi göndererek III. İzzeddin Kılıç Arslan için şefaet dileyerek, onu Konya'ya sultan olması için davet etmişlerdir.³³

1205 yılında Konya'ya gelen Gıyaseddin Keyhüsrev, ikinci kez tahta oturdu ve bu süreçte kendisine yardım eden Yağıbasanoğulları'ndan Muzafferüddin Mahmud'u Aksaray'a vali tayin etti.³⁴ Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanat devrinde önemli gelişmeler olmuştur. Çünkü önceki saltanatına nazaran daha tecrübelidir ve artık kardeşleri arasında kendi saltanatını tehdit edecek güçlü bir rakibi de kalmamıştır. Ayrıca ağabeyi Rükneddin Süleymanşah zamanında Anadolu'nun birliği sağlanmıştır. Bu dönemin en önemli

³⁰ Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 269-270.

³¹ İbrahim Artuk & Cevriye Artuk, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu*, c. I (İstanbul: Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 1971), 354.

³² Nevzat Topal, "Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri", Doktora Tezi, Niğde Üniversitesi, 2006, 9.

³³ Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 296-297.

³⁴ Bay, Salnamelerde Aksaray, 29.

olaylarından biri Antalya'nın fethedilmesidir.³⁵ Antalya'nın fethi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin iktisadi ve ticari olarak gelişmesine çok önemli katkı sağlamıştır. Böylece zaten kara ticaret yolları üzerinde bulunan Selçuklu topraklarına artık deniz ticareti de eklenmiş oldu. Gıyaseddin Keyhüsrev Bizans İmparatorluğu ile yapılan bir savaş sırasında aldığı bir hançer darbesi sonucunda ölmüştür.³⁶

Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra Kayseri'de bulunan büyük oğlu I. İzzeddin Keykavus tahta oturmuştur. Ondan sonra da kardeşi I. Alâeddin Keykubad tahta oturdu. I. Alâeddin Keykubad dönemi Selçuklu Devleti'nin en parlak dönemi olmuştur. Bu dönemde doğuda baş gösteren Moğol tehlikesinden dolayı güzergâhındaki bütün kaleleri tahkim ettiren Sultan Alâeddin Keykubad, Aksaray kalesini de tahkim ettirmiştir.³⁷ I. Alâeddin Keykubad dönemi sadece siyasi olarak değil, ilim, sanat ve kültür alanlarında da parlak bir dönem olmuştur. Hem ticaret yollarının üzerinde olması hem de Karadeniz ve Akdeniz'de limanlara sahip olmanın dışında, bu dönemde ticarete sigorta sistemide kullanılmaya başlandı. Ayrıca ülkenin her köşesine kervansaray, han, hamam, tersane, köprü gibi yapılar yapılarak ticaretin gelişmesi için rahat ve güvenli ortam sağlanmıştır. Aksaray'da Sultanhanı Kervansarayı, Alayhan ve Ağzıkarahan gibi kervansaraylar inşa edilmiştir. Bunun dışında ilim ve kültür merkezi olan Eğri Minare Mescidi, Cıncıklı Mescid, Yıkık Minare Mescidi, Ebubekriyye Medresesi, Beramuniyye Medresesi, Seyfiyye Medresesi ve Ervah Tepe Türbesi'nin de I. Alâeddin Keykubad döneminde inşa edildiği bilinmektedir.³⁸

Daha öncede bahsedildiği üzere II. Kılıç Arslan Aksaray'a büyük önem vermiş ve Konya'dan sonra bu şehri ikinci payitaht yapmıştır. Torunu I. Alâeddin Keykubad'da Kolonoros Kalesi'ni alarak buraya Alaiye ismini vermiş ve birçok imar faaliyetinde bulunarak Alaiye için "Kışlık Payitaht" demiştir. Konya'yı yazın Alaiye'yi de kışın payitaht merkezi olarak kullanmış ve Aksaray'ı da Kutbeddin Melikşah'a vermiştir.³⁹

I. Alâeddin Keykubad döneminde gerçekleşen en önemli olay 1230 yılında yapılan Yassıçemen Savaşıdır. Çünkü Harezmşah Devleti ile yapılan bu savaşın sonucunda Anadolu'nun kaderi tamamen değiştirmiştir. İlk başlarda iyi ilişkiler kuran I. Alâeddin

³⁵ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Alâ'iyye (Selçuknâme) II*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), 128; Kerimüddin Mahmûd el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000), 25; Anonim, *Târih-i Âl-i Selçuk*, çev. Halil İbrahim Gök ve Fahrettin Coşguner (Ankara: Atıf Yayınları, 2014), 39.

³⁶ İbn Bîbî, *Selçuknâme II*, 139.

³⁷ Topal, "Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri", 11.

³⁸ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*, 335-336.

³⁹ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*, 303.

Keykubad ile Celâleddin Harezmsâh arasında zamanla bir husumet başlamış ve 1230 yılına gelindiğinde bu anlaşmazlık savaşa kadar gitmiştir. Erzincan'ın Yassıçemen Ovası'nda gerçekleşen savaşta Celâleddin Harezmsâh ciddi bir yenilgiye uğramış ve Harezmsâh Devleti yıkılış sürecine girerek bir yıl sonra Celâleddin Harezmsâh'ın ölümüyle devlet yıkılmıştır.⁴⁰ Harezmsâh Devleti'nin yıkılması ile birlikte Selçuklu Devleti ile Moğol İmparatorluğu arasındaki tampon bölge ortadan kalkmış, bu iki devlet sınır komşusu olmuş ve daha sonra değinileceği üzere Anadolu'da gerçekleşecek olan Moğol istilalarının önü açılmıştır. Bu savaştan yedi yıl sonra I. Alâeddin Keykubad, Kayseri'de verdiği bir ziyafet sırasında zehirlenerek kendi yaptırdığı Kubadiyye Sarayı'nda ölmüştür. Cenazesi Konya'da mumyalanarak II. Kılıç Arslan'ın türbesine defnedildi.⁴¹

I. Alâeddin Keykubad'ın 1237 yılında ölümünün ardından II. Gıyaseddin Keyhüsrev sultan olmuştur. Ancak II. Gıyaseddin Keyhüsrev, babası gibi güçlü bir hükümdar değildi. Bu dönemde Moğol zulmünden dolayı doğudan kalabalık kitleler halinde Türkmen göçleri olmuş, Anadolu nüfusu kontrolsüz bir şekilde hızla artmaya başlamıştır. Bundan dolayı ciddi yer ve otlak sıkıntısı yaşanmış ve Selçuklu topraklarında sosyal ve ekonomik krizler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sıkıntılı süreç Türkmenler'in bazı isyanlar çıkarmasına neden olmuştur. Bu isyanların en önemlisi 1240 yılında Adıyaman, Samsat ve Kefersut bölgelerinde Baba İshak'ın önderliğinde başlatılan isyandır. Bu isyan iki yılda zorlukla bastırılabilmiştir.⁴² Bu isyanın güçlkle bastırılmış olması Selçuklular'ın zayıflığını ortaya çıkarmış buda Moğollar'ın Selçuklular'a karşı cesaretlerini arttırmıştır. Kısa süre sonra Moğol orduları Anadolu'ya girmiş ve Erzurum'u alarak yağmalamışlardır. Daha sonra Sivas'a doğru sefere çıkmışlar, 1243 yılındada Köseadağ'da iki ordu karşılaşmış ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in korkarak ordusunu başsız bırakıp kaçması üzerine Selçuklu ordusu dağılmış, Moğollar savaşı kazanmıştır.⁴³ Bu savaştan sonra yapılan barış anlaşması ile artık Anadolu Selçuklu Devleti, Moğollar'ın hakimiyeti altına girmiştir.

Köseadağ Savaşı'ndan sonra Selçuklu Devleti varlığını devam ettirse de Moğollar'a tabi olarak kalmıştır. Sultanlar, Moğollar tarafından seçilmiş veya ülke paylaştırılmıştır. 1256 yılında Baycu Noyan önderliğinde Anadolu'ya ikinci bir istila seferi başlamıştır. Baycu Noyan, Erzurum'dan yola çıkarak Aksaray'daki Sultanhanı Kervansarayı'nın yakınlarına kadar gelmiş, Sultan II. İzzeddin Keykavus'a karşı savaşmış ve Selçuklu ordularını

⁴⁰ Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, 150-151; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 293.

⁴¹ Sevim & Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, 576.

⁴² İbn Bîbî, *Selçuknâme* II, 10.

⁴³ İbn Bîbî, *Selçuknâme* II, 500-501; el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 25; Anonim, *Târih-i Âl-i Selçuk*, 43.

bozguna uğratmıştır.⁴⁴ II. İzzeddin Keykavus kaçında Baycu Noyan, Rükneddin Kılıç Arslan'ı sultan ilan ederek, o yıl Aksaray'da Kılıç Arslan Kervansarayı'nda kışlamış ve savaşın zararlarını karşılamak için Aksaray'a şahneler tayin etmiştir. Bu sırada Aksaray'da pazarlar kurulmuş, ticaret devam etmiş, halk ziraat ve hayvancılık faaliyetlerinden geri bırakılmamıştır. Ancak ekonomik alandaki bu olumlu gelişmelere rağmen halk, Moğollar tarafından zulme uğramıştır. Halkın artan şikâyetleri üzerine Baycu Noyan, şehre adamlar göndererek asayiş sağlamıştır.⁴⁵

Hülâgû'nün Bağdat üzerine sefer düzenlemesi üzerine Baycu Noyan Aksaray'dan ayrılmıştır. II. İzzeddin Keykavus, Baycu Noyan'ın ayrılmasını fırsat bilerek Konya'ya geri gelmiş ve tahta oturmuştur. Bu dönemde Moğol hükümdarı Anadolu'ya vezirlik ve mali işler için Taceddin Mutez'i tayin etmiştir.⁴⁶ Taceddin Mutez, bu dönem Aksaray'da bir medrese inşa ettirmiş ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'den Kayserili Şerafeddin'in bu medreseye müderris olarak tayin edilmesini istemiştir.⁴⁷ Bir süre sonra II. İzzeddin Keykavus, Taceddin Mutez'e kötü davranmaya ve vergi vermemeye başlamıştır. Bunun üzerine Moğol komutanlarından Alciğidey Noyan önderliğindeki Moğol ordusu Aksaray'a gelmiş ve yenileceğini anlayan II. İzzeddin Keykavus İstanbul'a kaçmıştır. Onun yerine IV. Kılıç Arslan, sultan ilan edilmiştir. 1266 yılında Aksaray'da bir ziyafet sırasında IV. Kılıç Arslan, Muineddin Pervane tarafından zehirlenerek öldürülmüştür.⁴⁸

Artan Moğol zulümleri üzerine Anadolu'da Hatiroğlu isyanı, Asya'dan göç eden Karamanlılar'ın isyanları gibi Moğollar'a karşı isyanlar başlamıştır. Ayrıca Selçuklu Devlet adamlarının Abaka Han'a gitmeleri, Memlûk Sultanı Baybars'ın Moğol ordularını bozguna uğratarak Kayseri'ye kadar gelişi Anadolu'da ciddi sarsıntılara neden olmuştur. Bu durumu fırsat bilen Kızıl Hamid, 4000 kişilik bir kuvvetle Aksaray'ı ele geçirmiş ve halka zulmetmiştir.⁴⁹ Kızıl Hamid, Anadolu mültezimlerinden olup vergilerinden sorumluydu. Şehzade Kongurtay önderliğindeki Moğol ordusunun bölgeye gelmesi üzerine Kızıl Hamid bütün Aksaray halkını surlardan dışarı çıkartmıştır. Şehzade Kongurtay'ın keşif birlikleri kalabalığı Türk askeri sanarak Kongurtay'a haber vermişlerdir. Haberi alır almaz Kongurtay şehri kuşatarak büyük çarpışmalardan sonra şehre girmiş ve Kızıl

⁴⁴ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 32.

⁴⁵ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 33.

⁴⁶ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 55.

⁴⁷ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri, Âriflerin Menkıbeleri*, c. 1, çev. Tahsin Yazıcı (İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1973), 269.

⁴⁸ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 65.

⁴⁹ Müneccimbaş, *Cami'ü'd-Düvel*, c. 2, çev. Ali Öngül (İzmir: Akademi Kitabevi, 2001), 120.

Hamid'i öldürtmüştür. Aksaray halkını büyük, küçük, âlim, esnaf, zanaatkâr demeden katletmiş veya esir almıştır. Selçuklu Devleti zamanında ikinci payitaht olan Aksaray, bu hadiseden sonra hem nüfus hem de iktisadi olarak büyük sarsıntı yaşamıştır.⁵⁰

1284 yılına gelindiğinde III. Gıyaseddin Keyhüsrev, Moğol hükümdarı Argun Han'ın emriyle öldürülmüş ve tahta II. Gıyaseddin Mesud geçirilmiştir. Bu sırada Karaman Türkmenleri'nin isyanları daha da artmıştır. Argun Han, Türkmen isyanlarının bastırılması için Keyhatu önderliğinde 20.000 kişilik bir orduyu 1286 yılında Erzincan'dan Aksaray'a göndermiştir.⁵¹ Moğol ordusunu gören halk evlerini terk ederek mağaralara gizlenmiştir. Bunun üzerine vezir Sahip Ata, Moğollara para vererek durumu kısmen düzeltmiştir. Aksaray'ın vermesi için kararlaştırılan 200.000 dirhem vergi ise 400.000 dirheme yükseltilmiştir.⁵²

1298 yılında Moğollar'ın komutanı Sülemiş, Anadolu'da kendi devletini kurmak için Moğol imparatoruna isyan etmiştir. Anadolu halkı ve Türkmen'ler, Moğollar'a karşı yapılan savaşlarda defalarca yenilmiş olmalarından dolayı Moğollar'ın kendi aralarındaki mücadeleden ümitlenmişler ve Sülemiş'i sevmemelerine rağmen isyanda kendisini desteklemişlerdir. Aksaray kadısı da Moğolların komutanı Sülemiş'e destek verenler arasındaydı.⁵³

İlhanlı hükümdarı Gazan Han, 1304 yılında ölünce yerine Sultan Muhammed geçmiş ve Anadolu'da düzeni sağlaması için İrencin Noyan'ı görevlendirmiştir. Bu sırada Moğollar'a karşı isyan eden İlyas adındaki bir Türkmen beyi Aksaray'da Alâeddin Kervansaray'ına sığınmıştır. İrencin Noyan, isyanı bastırmak için iki ay boyunca bu kervansarayı kuşatmasına rağmen alamamıştır. Bunun üzerine Aksaray halkına zulüm yapmış ve her ölen Moğol askeri içinde Aksaray'ı 6000 bin dirhem tazminata mahkûm etmiştir. Çünkü Gazan Han döneminde Selçuklu vakıflarının yönetimi Aksaray'ı verilmış ve isyandan kısa bir süre önce Aksaray'ı bu kervansarayın burçlarını tamir ettirip güçlendirmiştir.⁵⁴

Moğollar tarafından azledilip Hemedan'a gönderilen II. Gıyaseddin Mesud, 1302 tarihinde III. Alâeddin'in ölümüyle ikinci kez sultan olarak tayin edildi. II. Gıyaseddin Mesud'un devlet yönetiminde hiçbir rolü olmayıp sönük bir hayat yaşamış ve 1308 yılında ölmüştür. Niğdeli Kadı Ahmed'in eseri dışında hiçbir tarihi kaynakta ölümünden dahi

⁵⁰ Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 580-581.

⁵¹ Eflâkî, Âriflerin Menkıbeleri, 59.

⁵² el-Aksarâyî, Mûsâmeretü'l-Ahbâr, 116.

⁵³ el-Aksarâyî, Mûsâmeretü'l-Ahbâr, 194.

⁵⁴ el-Aksarâyî, Mûsâmeretü'l-Ahbâr, 246-247.

bahsedilmemiştir.⁵⁵ Onun yerine V. Kılıç Arslan sultan olmuş ve 1318 tarihine kadar saltanatı sürmüştür. V. Kılıç Arslan'ın ölümüyle Anadolu Selçuklu Devleti yıkılmıştır.

1.1. Karamanoğulları'nın Kökeni

Kösedağ Savaşı'ndan sonra Anadolu Selçuklu Devleti, yıkılış sürecine girmiştir. Selçuklu Devleti varlığını devam ettirse de sultanları Moğol hükümdarı tarafından belirlenmiştir. Selçuklular'ın her geçen gün kuvvetten düşmesiyle Anadolu'nun birçok yerinde Türkmen beyleri kendi beyliklerini kurmuşlardır. Sayısı yirmiyi geçen bu beylikler, Anadolu'nun tarihi çehresini belirlemişlerdir. Bu çalışmada bu dönem kurulan beyliklerden biri olan Karamanoğulları'ndan bahsedilecektir.

Karaman isminin nereden geldiği hakkında tarihçiler arasında görüş ayrılığı vardır. Abdülkadir İnan'a göre "Karaman" ismi Salur boyuna mensup bir aşiretin ismidir.⁵⁶ Osman Turan ise "Karaman" isminin bir aşiretle alakası olmayıp Karaman Beyin isminden geldiğini söyler. Ayrıca Osman Turan, Yazıcızade'nin eserini ve Ermeni kroniklerini temel alarak Karamanoğulları'nın Avşar boyuna mensup olduğunu belirtir.⁵⁷ Akkoyunlu Devleti zamanında Anadolu'nun farklı bölgelerinde bazı köy, akarsu veya köprü isimleri Karaman adıyla anılmaktadır. Buna göre Karamanlılar sadece İç Anadolu'da değil Anadolu'nun farklı bölgelerinde de yerleşmişlerdir.⁵⁸

Karaman aşiretleri Moğol istilalarına kadar Ceyhun nehri ve Balhan Dağları çevresinde yaşamaktaydı. Moğol istilaları sonucunda diğer Türkmen aşiretleri gibi Karaman aşiretleri de yurtlarından olmuşlar ve Anadolu'ya göç etmişlerdir. 1228 yılında Anadolu Selçuklu sultanı I. Alâeddin Keykubad, Sivas ve çevresinde toplanmış olan Türkmenler'in bir kısmını Ermenek ve çevresine yerleştirmiştir.⁵⁹ Bu sırada aşiretin başında Nûre Sûfî bulunmaktaydı. İbn Bibi'ye göre Nûre Sûfî, Toros dağlarında odun kömürü üretip daha sonra Lârende'de satarak geçinen bir Türkmen beyi idi. Daha sonra Amasya'da bir Türkmen şeyhi olan Baba İlyas Horasani'nin fikirlerinden etkilenmiş ve hayat tarzını

⁵⁵ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, *Bezm u Rezm*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), 54.

⁵⁶ Abdülkadir İnan, *Makaleler ve İncelemeler*, c. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998), 9.

⁵⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 537.

⁵⁸ Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınları, 2012), 35.

⁵⁹ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, 35-36.

değiştirmiştir. Her şeyini bırakarak Baba İlyas'ın dervişleri arasına girmiş ve inzivaya çekilmiştir.⁶⁰

Daha önce bahsedildiği üzere 1240 yılında Baba İlyas Horasani ve Baba İshak'ın önderliğinde Türkmenler, Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı ayaklanmışlardır. Nûre Sûfi de Baba İlyas'ın yanında bu isyanlara katılmıştır. Zorlukla bastırılan bu isyanlar sonucunda Baba İshak ve Baba İlyas öldürülmüş ve isyancı Türkmenler'de yok edilmiş, çok az kişi kurtulabilmiştir. Kurtulanlar arasında bulunan Nûre Sûfi, Ermenek'e ailesinin yanına dönmüştür. Selçuklu sultanının cezalandırmasından korktuğu için kendini gizlemiş ve yerini oğlu Kerimüddin Karaman'a bırakmıştır.⁶¹ Nûre Sûfi'nin ölüm tarihi bilinmemekle birlikte mezarı Mut ilçesine bağlı olan Değirmenlik yaylasındadır.

Nûre Sûfi'nin ölümünden sonra bey olan Kerimüddin Karaman, topraklarını genişletti. Bulunduğu coğrafyanın sarp oluşu ve Selçuklu Devleti'nin Köseadağ Savaşı'ndan sonra güç kaybetmesinden dolayı bölgesinde serbestçe hareket etmeye başladı. Bundan dolayı Anadolu Selçuklu sultanı IV. Kılıç Arslan, Kerimüddin Karaman'ın olay çıkarmasından endişelenmiş ve kendisine elinde bulundurduğu yerleri ikta olarak vermiştir. Rehin olarak da kardeşleri Zeynelhaç ve Bunsuz'u Konya'daki saraya getirtmiştir.⁶² Hiç şüphesiz bu durum Anadolu Selçuklu Devleti'nin Karaman aşiretini bölgede siyasi bir güç olarak tanıdığını göstermektedir.

1261 yılında IV. Kılıç Arslan, hem isyan halindeki Türkmen beylerini hem de kardeşi II. İzzeddin Keykavus'un tarafını tutan Türkmen beylerinin üzerine Muinüddin Süleyman Pervane önderliğinde bir ordu sevk etmiştir. Bundan dolayı devletin başkenti olan Konya savunmasız kalmıştı. IV. Kılıç Arslan'ın yönetimine ve Moğollar'a karşı olan bazı devlet adamları, bu fırsatı değerlendirmek istemişler ve Karaman Bey'i Konya'ya davet etmişlerdir. Böyle bir hareketin kendisine de yapılacağını düşünen Kerimüddin Karaman, devlet adamlarının daveti ve daha önce elde ettiği başarılarından da cesaret alarak Konya üzerine hareket etti.⁶³ Bu sırada Denizli'de isyancı Türkmenleri yenerek sükûneti sağlayan Süleyman Pervane, emrindeki Selçuklu ve Moğol askerleri ile Karaman Bey'i Gevale Kalesi yakınlarında bozguna uğratmıştır. Karaman Bey, kaçarak canını kurtardıysa da kardeşleri Zeynelhaç ve Bunsuz esir düşmüştür. Zeynelhaç ve Bunsuz, Konya sokaklarında

⁶⁰ Şikarî, *Karamannâme*, haz. Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu (Karaman: Karaman Belediyesi Yayınları, 2005), 106-107.

⁶¹ Şikarî, *Karamannâme*, 107.

⁶² İbn Bîbî, *Selçuknâme* II, 630.

⁶³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2019), 2.

teşhir edildikten sonra iç kalenin kapısına asılarak idam edilmişlerdir.⁶⁴ Karaman Bey'i Konya'ya davet eden devlet adamları Selçuklu Maliye Nazırı Necibüddin, Konya ileri gelenlerinden Hamidoğlu Kıvamüddin ve kazasker de idam edilmişlerdir.⁶⁵

Karaman Bey, savaşta aldığı bir yaradan dolayı kısa bir süre sonra ölmüştür. Yerine büyük oğlu Şemsüddin Mehmed Bey geçmiştir. Diğer taraftan IV. Kılıç Arslan ise Ermenek ve Karaman şehirlerinin yönetimini komutanlarından Bedreddin Huteni'ye vermiştir. Bunun üzerine Karaman Türkleri'nin isyanı daha da artmıştır. Karaman aşiretleri, başta Bedreddin Huteni, Eminateddin Mikail, Hoca Yunus olmak üzere Anadolu Selçuklu Devleti'nin bölgeye gönderdiği komutanları yenerek Selçuklulara zor anlar yaşattılar. Aksaray, bu savaşlardan bahsederken Karaman Türkmenleri'nin cesaret ve kahramanlıklarını takdir etmiştir.⁶⁶

1.2. Moğollar'la Mücadeleleri

Moğollar'ın Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya hâkim olmalarından sonra ülke Moğollar'ın adeta sömürgesi haline gelmiştir. Her geçen gün Selçuklu topraklarında artan Moğol zulmü karşısında Selçuklu sultanları ve devlet adamlarının etkisiz kalması üzerine bazı Türkmen beyleri tarafından bağımsızlık hareketleri başlatılmıştır. Moğol hakimiyetine karşı başlatılan ilk isyan, Anadolu Selçuklu Devleti'nin Niğde sübaşısı Hatiroğlu Şerafeddin önderliğinde olmuştur. Memlûk sultanı Baybars'a güvenerek başlattığı isyana Kamanoğlu Mehmed Bey'de destek vermiştir.⁶⁷ Bundan dolayı Hatiroğlu Şerafeddin Bey, Ermenek'i Bedreddin Hutani'nin oğlu Bedreddin İbrahim'den alarak Karamanoğlu Mehmed Bey'e vermiş ancak Mehmed Bey Selçuklu Devleti'ne vergi vermeyi bırakmıştır.⁶⁸

Hatiroğlu Şerafeddin, Sultan Baybars'tan beklediği yardımı alamayınca 1276 yılında mücadeleyi kaybetti ve idam edildi.⁶⁹ Ancak Mehmed Bey Moğollar ile mücadeleye devam etmiştir. Ermenek kaybedilmiş ve Bedreddin Huteni'ye verilmiştir. Tekrardan Ermenek'in yönetimini eline alan Bedreddin Huteni, Moğol ve Selçuklu kuvvetleri ile

⁶⁴ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 54.

⁶⁵ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 3.

⁶⁶ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 86-87.

⁶⁷ Şikarî, *Karamannâme*, 25.

⁶⁸ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 3.

⁶⁹ Şikarî, *Karamannâme*, 25.

Karamanoğulları'nın üzerine yürümüştür. Muinüddin Süleyman Pervane, halkın daha fazla zarar görmesini istemediği için bu harekete katılmamıştır.⁷⁰

Mehmed Bey, Selçuklu komutanı Bedreddin Huteni'nin geldiğini haber alınca bir elçi göndererek affına karşılık Selçuklu Devleti'ne 100.000 altın teklif etmiştir. Karamanoğlu Mehmed Bey'i ortadan kaldırmaya kararlı olan Bedreddin Huteni, bu teklifi reddederek Moğol komutanları Toko ve Todon ile görüşüp 1000 Moğol askerini Selçuklu kuvvetlerine katmış ve Karamanoğlu Mehmed Bey'in üzerine yürümüştür. Bu sırada Mehmed Bey'in kuvvetleri sarp yerlere çekilmiş, Göksu Derbendi'nde ani bir baskınla Bedreddin Huteni'nin kuvvetlerini bozguna uğratmıştır.⁷¹ Savaş alanından zor kurtulan Bedreddin Huteni, Ermenek'e yakın bir kaleye sığınmıştır. Sultan bunu duyunca Bedreddin Huteni'yi kurtarması için Konya'dan saltanat naibi Eminüddin Mikail'i göndermiştir. Bedreddin Huteni, Eminüddin Mikail'in yardıma gelmesiyle kurtulabilmiştir.⁷² Bu zafer, Karamanoğulları'nın Türkmenler arasında şöhretinin ve manevi kuvvetlerinin artmasını sağlamıştır.⁷³

Aynı tarihte Karamanoğulları'na mensup bir birliğin Frenklere ait bir kabileye saldırdıkları haberini alan Süleyman Pervane'nin dayısı Emirü's-sevahil Hoca Yunus, Türkmenler'i cezalandırmak istemiştir. Ancak o da Türkmenler'e karşı yenilmiş ve savaş alanındaki bütün mal varlığı Karamanoğulları'nın eline geçmiştir. Mehmed Bey, bütün bu başarılarını Memlûk Devleti sultanı Baybars'a bildirmiştir. Aynı yıl Baybars, Anadolu'daki Moğol hakimiyetinden kurtulmak isteyen Türkmen beylerinin yardım talebini olumlu karşılayarak Elbistan'a gelmiştir. Müttefiki Şerafeddin Hatiroğlu'nun öldürülmesinden dolayı zor durumda kalan Mehmed Bey bu duruma memnun olmuştur. Sultan Baybars'ın Elbistan ovasında Moğol ordusunu bozguna uğratması Mehmed Bey'i iyice cesaretlendirmiş, bütün kuvvetiyle Aksaray'a saldırmış ancak şehri ele geçirememiştir.⁷⁴

Baybars, Moğollar'ı yendikten sonra Kayseri'de Selçuklu tahtına oturmuş ve hutbe okutup sikke bastırmıştır. Henüz küçük yaşta olan Selçuklu sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev ise Tokat'a kaçmıştır. Bu sırada Mehmed Bey'in küçük kardeşi Ali Bey ise Kayseri'de Selçuklu sultanının yanında rehin bulunmaktaydı. Baybars'ın Kayseri'yi ele geçirmesiyle Ali Bey serbest bırakılmış ve ona sancak verilerek Mehmed Bey'in yanına gitmesine izin

⁷⁰ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 3.

⁷¹ Ali Sevim, "Cimri Olayı Hakkında Birkaç Not," *Belleten* 25, sy. 93 (1961), 65.

⁷² Şikarî, *Karamannâme*, 26.

⁷³ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 86.

⁷⁴ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 4.

verilmiştir.⁷⁵ Mehmet Bey, Sultan Baybars'tan aldığı sancakla Konya üzerine yürüyüp şehri kuşatmıştır. Konya halkına Sultan Baybars'ın Moğollar'ı bozguna uğrattığı, Kayseri'de tahta oturduğu ve onun tarafından gönderildiği haberini gönderdiyse de Konyalı'lar ona inanmadılar ve şehri teslim etmediler. Bunun üzerine Mehmed Bey, şehrin kapılarını yaktırarak şehre zorla girmiştir. Bu sırada Mehmed Bey'in yanında Menteşe ve Eşrefoğulları Türkmenleri'de vardı. 1279 yılında şehri ele geçirmişler, ancak iç kaleyi teslim alamamışlardır.⁷⁶ O dönem şehrin valisi olan Emiüddin Mikail esir alınmış, konakları ve malları yağmalanarak şehrin dışına götürülmüş, şehrin dışında işkence edilerek öldürülmüştür. İbn Bibi, Mikail'in Konya'yı kaybettikten sonra Tokat'a kaçmaya çalışırken yakalandığını ve sarığından çıkan bir planla Selçuklu hazinelerinin yerlerinin öğrenildiğinden bahseder.⁷⁷

Mehmed Bey, Konya'yı aldıktan sonra yaptığı faaliyetleri meşrulaştırmak için II. İzzeddin Keykavus'un oğlu olduğunu iddia ettiği Gıyaseddin Siyavüş adında birini sultan ilan etmiştir. Onun adına hutbe okutup sikke bastırmıştır. Selçuknameler'de "Cimri" lakabıyla anılmaktadır. İbn Bibi'nin aktardığı bilgilere göre Mehmed Bey, Sultan Baybars'ın Moğollar'ı yenmesi ile birlikte durumu fırsata çevirmeyi düşünüp Bizans topraklarında bulunan İzzeddin Keykavus'un oğullarından birini getirterek sultan yapmayı düşünmüştür. Tam bu sırada Türkmenler arasında bir şahıs kendisinin II. İzzeddin Keykavus'un oğlu olduğunu iddia etmiştir. Güya II. İzzeddin Keykavus'un bulunduğu Suğdak'tan kaçan Taki adındaki biri onu tanımış, sultanın oğlu olduğuna ve adının Gıyaseddin Siyavüş olduğuna şahit olmuştur. Gıyaseddin Siyavüş'ün II. İzzeddin Keykavus'un oğlu olduğuna inanılmış ve Mehmed Bey, Konya'da onu sultan ilan etmiştir. Kendisi de Gıyaseddin Siyavüş'ün veziri olmuştur.⁷⁸ Mehmed Bey'in bu hareketi, amacının sadece Anadolu'daki Moğol hakimiyetine karşı gelmek değil, Selçuklu yönetimini de ele geçirmek olduğunu göstermektedir.

Mehmed Bey, Gıyaseddin Siyavüş'ü sultan ilan ettikten sonra ilk faaliyeti 15 Mayıs 1277 tarihinde yayınladığı bir fermanla "divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçe'den başka dil kullanılmayacağını" ilan etmek olmuştur. Böylece o güne kadar

⁷⁵ Hümeysa Yıldırım, "Karamanoğulları Beyliği'nin Anadolu Beylikleri ve Devletleriyle İlişkileri", Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, 2023, 19.

⁷⁶ Anonim, Târih-i Âl-i Selçuk, 50.

⁷⁷ İbn Bîbî, Selçuknâme II, 633.

⁷⁸ İbn Bîbî, Selçuknâme II, 635.

devlet işlerinde kullanılan Farsça yasaklanmıştır.⁷⁹ Böylelikle devlet işlerindeki yazışmalara daha çok hâkim olunacağını düşünmüştür. Ancak Anadolu coğrafyasında o güne kadar Türkçe yazı geleneği ve dil bilgisi kullanılmadığından, Mehmed Bey emir ve fermanları Arap harfleri ile Türkçe yazabilecek kâtipler bulmakta zorlanmıştır. Bu yüzden ister istemez Farsça'ya geri dönmek zorunda kalınmıştır.⁸⁰

Mehmed Bey, Selçuklu veziri Sahib Ata'nın oğulları Nusreddin Hasan ve Tacüddin Hüseyin'in Selçuklu ordusuyla kendi üzerlerine geldiğini öğrenince harekete geçmiştir. Akşehir ovasında yapılan savaşı Mehmed Bey kazanmış ve Sahib Ata'nın oğulları savaş meydanında öldürülmüştür. Hem Sultan Baybars'ın Moğollar'ı yenip Kayseri'de hutbe okutması, hem de Mehmed Bey'in Konya'yı ele geçirmesi Anadolu'daki Moğol hakimiyetini bitme noktasına getirmiştir. Bundan dolayı İlhanlı Moğol hükümdarı Abaka Han, büyük bir ordu toplayarak Anadolu'ya gelmiştir. Abaka Han, Mehmed Bey'in üzerine Şehzade Kongurtay önderliğinde bir ordu göndermiştir. Kendisi ise Sultan Baybars'ın üzerine değil, Anadolu halkının üzerine yürüyerek, Kayseri'den Bayburt'a kadar bütün şehirleri kılıçtan geçirmiştir.⁸¹

Moğol ordusunun geldiği haberini alan Mehmed Bey, genç hükümdar Gıyaseddin Siyavüş ile beraber Akşehir ve çevresindeki kasabaları yağma edip hayvanları alarak Konya'ya dönmüşlerdir. Ancak Konya halkı Moğollar'ın geldiğini öğrenince şehrin kapılarını kapamışlardır. Mehmed Bey, şehri kuşatsa da Moğollar'ın yaklaştığını öğrenince şehrin etrafını yağmalayarak Ermenek'in sarp bölgelerine çekilmiştir. Diğer taraftan Kongurtay komutasındaki Moğol ordusu Aksaray'ı yağmaladıktan sonra Mehmed Bey'in üzerine yürümüştür. Moğollar, Karaman'a gelerek şehri yakıp yıktılar ve herkesi esir aldılar. Mehmed Bey'i ortaya çıkarmak için ormanları yaktılar, ancak ele geçiremediler.⁸² Moğollar, askerî gücünü hala elinde bulunduran Mehmed Bey'in peşini bırakmak istemiyorlardı. Bu sebeple Selçuklu askerleri ile birlikte tekrar harekete geçmişlerdir. Sahib Ata komutasındaki Selçuklu-Moğol ordusu, Mehmed Bey'in bulunduğu bölgeye gitmiş, Mehmed Bey, Selçuklu-Moğol askerlerine ormanlık bölgede baskın yaparak kaçmalarını sağlamıştır. Mehmed Bey'de ordusuyla birlikte Selçuklu-Moğol askerlerinin peşinden

⁷⁹ İbn Bîbî, Selçuknâme II, 636.

⁸⁰ Abdullah Bakır, "Yazıcızâ Alî'nin Selçuknâme İsimli Eserinin Edisyon Kritiği", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008, 710.

⁸¹ Koca, Anadolu Türk Beylikleri Tarihi, 41.

⁸² Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, c. 1 (1969), 54.

gitmiştir. Ancak bu kaçışın bir tuzak olduğunu anlamamış ve tuzağa düşmüştür. Selçuklu-Moğol askerleri ani bir dönüş yaparak Mehmed Bey ve kardeşlerini katletmişlerdir.⁸³

Mehmed Bey'in ölümünden sonra Karamanlılar'ın başına kardeşi Güneri Bey geçmiştir. Gıyaseddin Siyavüş ise Anadolu Selçuklu idaresi ile mücadele etmek için batı uçlardaki Türkmenler'in yanına gitmiş, Türkmenler'i toplayarak taht için Selçuklu ordusu ile savaşmış ancak mağlup olup kaçmıştır. Kaçarken Germiyan Türkleri tarafından yakalanmış ve Selçuklu devlet adamlarına teslim edilmiştir. Selçuklu sultanı asilere gözdağı vermek ve Anadolu'daki direnişi kırmak için onu derisini yüzdürerek idam ettirmiştir.⁸⁴

Karamanoğulları, Mehmed Bey'in ölümüyle bir süre sessiz kalmışsa da Anadolu Selçuklu Devleti'nin her geçen gün çökmesiyle mücadeleye devam etmişlerdir. Hatta Selçuklu hanedanı arasındaki taht mücadelesinde bile rol almışlardır. Bir süre sonra Güneri Bey, yanında Eşrefoğlu Süleyman Bey ile birlikte intikam seferine çıkmıştır. Konya ve Akşehir'i vuran Türkmenler, Selçuklu topraklarında ciddi tahribatlara neden oldular. Bunun üzerine Selçuklu ve Moğol orduları tekrar harekete geçtiler. Moğol orduları Karaman topraklarına girerek Ermenek ve Mut'ta çok büyük kıyım yaptılar.⁸⁵ Bu felaket Mısır'daki Memlûkler tarafından bile büyük bir üzüntüyle karşılandı.⁸⁶ Ancak bu kıyıma rağmen Güneri Bey ele geçirilemedi. Bu savaşlar Karamanoğulları'nı değil Moğollar'ı ve Selçuklular'ı daha çok yıpratmıştır.⁸⁷ Nitekim bu sırada Selçuklu tahtında oturan II. Mesud, tahtını Konya'dan Kayseri'ye taşıtırıp orayı başkent yapmıştır. Bu durumu fırsata çeviren Güneri Bey ve Eşrefoğlu Süleyman Bey, III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in henüz çocuk yaştaki oğullarını tahta oturtmuştur. Güneri Bey sultanların beylerbeyi, Süleyman Bey'de saltanat naibi olmuştur. Moğollar, Konya'daki bu gelişmelerden dolayı Konya üzerine ordu göndermiştir. Güneri Bey ve Süleyman Bey, Moğol ordularının karşısına çıkmaya cesaret edememiş ve Konya'yı terk etmişlerdir. Moğollar şehri aldıktan sonra çocuk sultanları öldürmüşlerdir.⁸⁸

1287 yılında Güneri Bey, Ermeni Krallığı'na ait Tarsus'un üzerine sefere çıktı ve Ermeniler'e zor zamanlar yaşattı. Ermeni kralının Moğol hükümdarına konuyu şikâyet

⁸³ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 7.

⁸⁴ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 103.

⁸⁵ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, 43.

⁸⁶ Sümer, "Anadolu'da Moğollar", 57.

⁸⁷ el-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım*, çev. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları, 2014), 148.

⁸⁸ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, 43.

etmesi üzerine Selçuklu sultanı II. Mesud ile birlikte Güneri Bey üzerine Moğol ordusu gönderildi. Güneri Bey, Moğollar'ın geldiğini öğrenince sarp bölgelere çekildi. Moğollar Karaman ve çevresini yağmaladılar ancak Güneri Bey'i yakalayamadılar.⁸⁹

1291'de uçlardaki beyler birlik olup Moğol hakimiyetine ve ona tabi olan Selçuklu idaresine karşı tekrar ayaklandılar. Artık Türkmen isyanlarından bıkan Moğol hükümdarı Geyhatu, büyük bir ordu ile Anadolu'ya gelerek Moğol askerleri ile birlikte Selçuklu ordusunu Çobanoğulları'nın üzerine göndermiştir. Kendisi ise Karamanoğulları'nın üzerine gitmiştir. Güneri Bey, kalabalık Moğol ordusunun karşısında askerlerini kaybetmemek için Geyhatu'nun karşısına çıkmamıştır. Ancak Geyhatu, Türkmenler'e karşı olan öfkesinden dolayı bütün Karaman topraklarında katliamlar yaparak batıya yönelmiştir. Denizli ve Muğla'ya kadar ilerlemiş, Karaman topraklarında yapılan katliamın aynısı Menteşe Beyliği topraklarında da yapılmıştır. Teslim olanlar bile işkence ile öldürülmüştür.⁹⁰

Anadolu'daki Selçuklu ve Moğol idaresine karşı sadece Türkmen beyleri değil, Anadolu'daki bazı Moğol komutanlarından bile tepkiler olmaya başlamıştır. 1295 yılında Baltu, 1299 yılında da Sülemiş önderliğinde isyanlar olmuştur. Güneri Bey, Moğollar arasındaki bu mücadelenin Anadolu'daki Moğol hakimiyetini zayıflatacağını düşünerek bu komutanların her ikisini de desteklemiştir. Ancak Moğol komutanlarının isyanları başarılı olamamış ve Baltu Ermeni Krallığı'na, Sülemiş ise Mısır'daki Memlûk Devleti'ne sığınmıştır. Sabırlı ve cesur bir bey olan Güneri Bey, mücadelesinden hiç vaz geçmemiş, Moğol saldırılarından beyliğini ve askeri gücünü koruyabilmiştir. 1300 tarihinde öldüğü düşünülmektedir.⁹¹

Güneri Bey'in ölümünden sonra yerine kardeşi Mecdüddin Mahmud Bey geçmiştir. Mahmud Bey, beyliğin başına geçmeden önce Ermenek taraflarında bulunmuştur. 1293 yılında Frenkler'in elinde bulunan Alaiye şehrini alarak Memlûk sultanı adına hutbe okutmuştur. Mahmud Bey döneminde Anadolu Selçuklu Devleti son yıllarını yaşıyordu.⁹² Onun ölümünden sonra yerine oğlu Musa Bey geçmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1308 yılında yıkılmasından sonra Anadolu'nun her yerinde bağımsızlık hareketleri başlamıştır. İlhanlılar ise Anadolu'daki hakimiyetlerini devam

⁸⁹ Yıldırım, "Karamanoğulları Beyliği'nin Anadolu Beylikleri ve Devletleriyle İlişkileri", 24.

⁹⁰ Sümer, "Anadolu'da Moğollar", 63.

⁹¹ Koca, Anadolu Türk Beylikleri Tarihi, 45.

⁹² Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 8.

ettirmek için Emir Çoban'ı vali olarak atamışlardır. Moğol birlikleri ile Erzincan'a gelen Emir Çoban, Anadolu'daki bütün beyleri itaat etmeleri için huzuruna çağırmıştır. Bütün beylerin gelerek Emir Çoban'a itaat etmelerine rağmen Karamanoğulları bu emre uymamıştır. Emir Çoban bunun üzerine Karamanoğulları'na karşı sefer düzenlemiş ve Konya'yı alarak Karaman'a kadar gitmiştir. Karaman obalarını basıp yağmalamasına rağmen Karaman beylerini yakalayamamıştır.⁹³ Emir Çoban'ın Anadolu'dan ayrılması üzerine Karamanoğulları Konya'yı geri almışlardır.

1317 yılında İlhanlı hükümdarı, Anadolu'ya Emir Çoban'ın yerine oğlu Temürtaş'ı vali olarak atamıştır. Anadolu'ya gelen Temürtaş, Konya'yı Karamanoğulları'ndan almış ve Karaman'a kadar bütün Karaman topraklarını ele geçirmiştir. Kendisini Anadolu Selçuklu Devleti'nin varisi olarak gören Temürtaş, Anadolu'daki beylikleri teker teker ortadan kaldırmaya başlamıştır. Hutbe okutup sikke bastırarak kendini sultan ilan etmiştir. Hatta daha ileri giderek Mehdi olduğunu iddia etmiştir.⁹⁴ Hükümdarlığını sağlama almak için Selçuklu hanedanına mensup kim varsa ortadan kaldırmaya başlamıştır. Bir gün içerisinde dokuz şehzadeyi idam ettirmiş, canını kurtaranlarsa uçlardaki Türkmenler'e sığınmışlardır.⁹⁵ Ancak Temürtaş'ın Anadolu'daki hükümrancılığı uzun sürmemiştir. Başına buyruk hareketleri İlhanlı sarayını kızdırmış ve araları açılmıştır. Moğol ordusunun üzerine geldiğini haber alınca Mısır'a kaçarak Memlûk Devleti'ne sığınmış ancak Memlûk Sultanı onu yargılayarak idam ettirmiştir.⁹⁶

Anadolu'da durumlar böyleyken Karamanoğulları, bu durumu kendi lehlerinde kullanamadılar. Çünkü 1318 yılında Musa Bey'in kardeşi Bedrüddin İbrahim Bey, beyliğin başına geçmek için ağabeyine karşı mücadeleye girişmiştir. 1327 yılında Temürtaş'ın Anadolu'yu terk etmesiyle Karamanoğulları üzerindeki baskı kalkmasına rağmen iç çekişmelerden dolayı beylik zor zamanlar yaşamıştır.⁹⁷ 1332 yılında Karaman'a gelen İbn Battuta, beyliğin başında Bedrüddin İbrahim Bey'in bulunduğu ve onunla görüştüğünden bahseder. İbn Battuta'nın verdiği bilgilere göre İbrahim Bey, Memlûk sultanı adına sikke bastırıp onun himayesine girmiş ve sultanın gönderdiği askerlerin

⁹³ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 252.

⁹⁴ Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, 329.

⁹⁵ Sümer, "Anadolu'da Moğollar", 87.

⁹⁶ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, 46.

⁹⁷ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 9.

yardımıyla Karaman'ı Musa Bey'den alarak beyliğin başına geçmiştir. Musa Bey'e de Ermenek ve çevresi verilmiştir.⁹⁸

İbrahim Bey'in ne zaman öldüğü tam olarak bilinmemekle birlikte 1340 yılından sonra öldüğü tahmin edilmektedir. İbrahim Bey'in ölümünden sonra oğulları beyliğin başına geçse de birbirleri ile yaptıkları mücadelelerden dolayı uzun süre istikrar sağlanamamıştır. Bunun üzerine Karaman halkı Ermenek'de bulunan Musa Beyi Karaman'a davet etmişlerdir. 1352 yılında Karaman'a gelen Musa Bey, ikinci defa beyliğin başına geçmiştir. Sivas emiri Eretna oğlu Mehmed Bey ile yaptığı savaşı kazanmış ve beyliği sükûnet içinde yönetmeye çalışmıştır. Ancak yeğenleri Karaman Bey ve Seyfüddin Süleyman Bey, beyliğin başına geçmek için Musa Bey'e karşı ittifak kurmuşlardır. Bunu haber alan Musa Bey, Seyfüddin Süleyman Bey'in kardeşi Alâeddin Bey'i yanına çağırarak, beyliği bu iki kardeşe teslim edip kendisi beylikten çekilmiş, kısa bir süre sonra da hastalanarak ölmüştür.⁹⁹

1.3. Karamanoğulları - Osmanlı İlişkileri

Eretna oğlu Mehmed Bey, 1361 yılında Karaman ümerasından bazı kişileri kendi tarafına çekerek Seyfüddin Süleyman Bey'i öldürtmüştür. Bunun üzerine Süleyman Bey'in kardeşi Alâeddin Bey, Karamanoğulları'nın başına geçmiştir. Osmanlı Devleti ile ilişkiler onun zamanında başlamıştır. Alâeddin Bey, Osmanlı Padişahı I. Murad'ın kızı Melek Hatun ile evlenmiş, bu evlilikten Mehmed ve Ali adında iki oğlu olmuştur.¹⁰⁰

Alâeddin Bey başlarda Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurmuş ve diğer beylikler ile mücadele etmeye başlamıştır. Hamidoğulları ve Germiyanogulları'nın topraklarına girmiş, Eretna hükümdarı Ali Bey'in üzerine giderek onun Sivas'a kaçmasına neden olmuş, Kadı Burhaneddin Ahmed ile çarpışarak Anadolu coğrafyasında korkulan biri olmuştur. Bu durum onun cesaretini arttırmıştır. Kayınpederi I. Murad ise bu sırada Rumeli'de gaza faaliyetlerinde bulunup fetihler yaparak kendi sınırlarını genişletiyordu. Bu durum Alâeddin Bey'in, kayınpederini kıskanmasına neden olmuştur. I. Murad'ın Rumeli'de seferde olmasını fırsat bilerek ve diğer beylere karşı aldığı zaferlerdende cesaret alarak

⁹⁸ İbn Battûta, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, çev. A. Sait Aykut (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), 283-284.

⁹⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 10-11.

¹⁰⁰ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 13.

Osmanlı topraklarına sefere çıkmıştır.¹⁰¹ Alâeddin Bey, Osmanlı Devleti'ne karşı Eretnalılar ve Ankara Ahileri ile ittifak kurarak I. Murad'ın seksen bin altın karşılığında Hamidoğulları'ndan aldığı¹⁰² Beyşehir, Seydişehir, Karağaç ve Yalvaç taraflarına yürüyerek Beyşehir'i ele geçirmiştir. Daha sonra Bursa önlerine kadar ilerlemiş ancak Rumeli'den geri dönen I. Murad'ın karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır.

I. Murad, kendisinin Rumeli'de ilerlemesine engel olan bu olaydan dolayı intikam almak için Karaman topraklarına sefere çıkmıştır. Alâeddin Bey'in barışmak istemesine rağmen I. Murad, küffarın üzerine sefer düzenlendiği sırada müslüman bir hükümdarın hiçbir sebep yokken müslüman topraklarına saldırmasından dolayı onun sözüne itimat edilmeyeceğini söyleyerek barış teklifini geri çevirmiştir.¹⁰³ Konya yakınlarında yapılan savaşta Osmanlı ordusu Karaman ordusunu bozguna uğratmıştır. Bütün eşyalarını savaş alanında bırakan Alâeddin Bey, Konya kalesine kaçmıştır. Konya'ya giren Osmanlı ordusu Alâeddin Bey'i kalede kuşatmıştır. Bunun üzerine Alâeddin Bey, eşi Melek Hatun'u barış yapması için I. Murad'a göndermiştir. Kızının ağlamasına dayanamayan I. Murad, Alâeddin Bey'in Osmanlı topraklarından aldığı yerleri geri vermesi Konya önündeki karargâha gelip el öperek af dilemesi şartıyla barışı kabul etti. Ayrıca bir daha Osmanlı topraklarına saldırmayacağına dair kendisine yemin ettirmiştir.¹⁰⁴

Barış anlaşması uzun sürmemiş, I. Murad'ın 1389'da Kosova Savaşı'nda şehit düşmesi üzerine Alâeddin Bey, anlaşmayı bozarak Osmanlı Devleti'ne karşı Aydınoğulları ve Menteşeoğulları ile ittifak kurmuştur.¹⁰⁵ Ancak bu ittifak sonuç vermedi. Çünkü Sultan I. Murad'ın ölümüyle yerine Yıldırım Bayezid Osmanlı tahtına geçmiş ve Rumeli tarafında barış anlaşmaları imzalayarak Anadolu'ya seferler düzenlemiştir. Kısa sürede Saruhan, Aydın, Menteşe ve Germiyanogulları Beylikleri'ni ortadan kaldırmıştır. Daha sonra da Karamanoğulları'nın üzerine giderek Konya'yı kuşatmıştır. Yıldırım Bayezid'in karşısına çıkmaya cesaret edemeyen Alâeddin Bey, Taş-eli'ne kaçmış ve Kastamonu'daki Candaroğlu Süleyman Bey ve Sivas'taki Eratna hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed'den yardım istemiştir.¹⁰⁶ Her iki hükümdar da yardım için Kırşehir'e kadar gelmiş ve Alâeddin Bey'i davet etmişlerse de o tereddüt ettiği için gitmemiştir. Bundan dolayı onlarda geri

¹⁰¹ Yahya Başkan, "Karamanoğulları Beyliği (Alâ'ed-din Ali Bey Dönemi 1357-1398)", Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 1999, 32.

¹⁰² Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, çev. Hüseyin Nihal Atsız, (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970), 65.

¹⁰³ Yıldırım, "Karamanoğulları Beyliği'nin Anadolu Beylikleri ve Devletleriyle İlişkileri", 72.

¹⁰⁴ Başkan, "Karamanoğulları Beyliği", 35.

¹⁰⁵ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, 49.

¹⁰⁶ Başkan, "Karamanoğulları Beyliği", 37.

dönmüşlerdir. Alâeddin Bey, Beyşehir'i Osmanlılar'a geri vererek barış istemiştir. Yıldırım Bayezid, elde ettiği başarıları yeterli bulmuş ve barış teklifini kabul etmiştir.¹⁰⁷

1394 yılında Timur'un Doğu Anadolu'ya gelmesi ile birlikte Anadolu'daki siyasi ortam değişmeye başlamıştır. Timur'un Anadolu sınırlarına dayanması Kadı Burhaneddin Ahmed'i telaşa sokarken Alâeddin Bey'i de sevindirmiştir. Timur, kendine tabi olmaları için Anadolu'daki beylere elçiler göndermiştir. Alâeddin Bey'e de elçi gelmiş ve Timur'a tabi olmayı kabul etmiştir. İranlı mutasavvıf Fazlullah Esterabadî'ye göre Alâeddin Bey, Timur'a mektup göndermiş ve himayesine girmek istemiştir. Hatta mektupta Timur'un Suriye'ye düzenleyeceği sefer için oğlu Mehmed ile birlikte tam teçhizatlı büyük bir ordu göndereceğini yazmıştır. Eğer Timur, Osmanlı topraklarına yürürse, kendisinin de bu konuda destek vereceğine dair söz vermiştir.¹⁰⁸ Bu durum Kadı Burhaneddin Ahmed'in Karaman toprakları üzerine hareket etmesine neden olmuştur. Çünkü Kadı Burhaneddin Ahmed, hem Karamanoğulları'na hem de Timur'a karşıydı. Kadı Burhaneddin Ahmed, Aksaray, Zincirli ve Selime kalelerini almış, daha sonra da Niğde'yi kuşatmıştır. Ancak Alâeddin Bey, daha sonra Kadı Burhaneddin Ahmed'i geri püskürtmüştür.¹⁰⁹

Timur'dan aldığı cesaret ve Yıldırım Bayezid'in Eflak seferinde olmasında fırsat bilen Alâeddin Bey Ankara'ya baskın yapmış, Anadolu Beylerbeyi Sarı Timurtaş Paşa'yı esir alarak Konya'ya götürmüştür. Bu olanları haber alan Yıldırım Bayezid, Eflak seferinden döndüğü gibi Karaman topraklarına sefer düzenlemiştir. Yıldırım Bayezid, Karamanoğulları Beyliği'ni tamamen ortadan kaldırma niyetindeydi. Alâeddin Bey, Yıldırım Bayezid'in geldiğini duyunca esir aldığı Anadolu Beylerbeyi Sarı Timurtaş Paşa'yı serbest bırakmış, bir takım hediyeler göndererek barış yapmak istemiştir. Ancak Yıldırım Bayezid, Karamanoğulları Beyliği'ni ortadan kaldırmakta kararlı olduğu için barış teklifini reddetmiştir.¹¹⁰

Alâeddin Bey ile Yıldırım Bayezid'in orduları Konya önlerinde karşılaşmış, ilk günkü savaşta iki tarafta birbirine üstünlük sağlayamamış, havanın kararmasıyla iki ordu savaşa ara vermiştir. Yıldırım Bayezid, gecenin karanlığını fırsat bilerek, ordusunun bir kısmını Alâeddin Bey'in ordusunun arkasına geçirdi. Ertesi sabah etrafının sarıldığını gören Alâeddin Bey'in cesareti kırıldı ve hızla Konya surlarına çekildi. Bunun üzerine Yıldırım

¹⁰⁷ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 14.

¹⁰⁸ Esterâbadî, *Bezm u Rezm*, 418.

¹⁰⁹ Esterâbadî, *Bezm u Rezm*, 426-427.

¹¹⁰ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 15.

Bayezid, Konya şehrini on gün süreyle kuşattı.¹¹¹ Şehrin ileri gelenleri, Yıldırım Bayezid'e, gizlice haber göndererek can ve mallarının bağışlanması karşılığında şehri kendisine teslim edeceklerini bildirdiler. Yıldırım Bayezid bu teklifi kabul etti ve saldırıya geçti. Bayezid, saldırıya geçtiği sırada şehrin kapıları açıldı ve Osmanlı ordusu şehre girdi. Alâeddin Bey, Osmanlı ordusunun şehre girdiğini görünce askerlerini toplayarak çarpışmaya başladı. Halktan destek alamadığı için savaşı kaybetmiş ve yakalanarak Yıldırım Bayezid'in huzuruna çıkarılmıştır.¹¹²

Yıldırım Bayezid, Alâeddin Bey'e neden kendisine bağlılık göstermediğini sorduğunda, Alâeddin Bey "Niçin ben bir bey iken senin hükmün altına gireyim?" diye cevap vermiştir. Onun bu cevabı affedilme ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Bu sözlere sinirlenen Yıldırım Bayezid, hemen idam kararı vermiş ve adamlarına dönerek üç kere Karaman'ın sahip olduklarına talip olan var mı diye sormuştur. Aralarından biri öne çıkarak Alâeddin Bey'i alıp idam etmiştir. Yıldırım Bayezid, daha sonra Alâeddin Bey'in kafasının kesilerek idam edildiğini öğrenince çok üzülerek, idam edenin de öldürülmesini emretmiştir. Çünkü sultanın sinirli olduğu bir durumda bu denli önemli bir konuda bir şey emrediyorsa, emrin hemen yerine getirilmesi yerine, sultanın sakinleşmesini beklemenin daha uygun olacağı icap etmektedir.¹¹³

Yıldırım Bayezid, Alâeddin Bey'in kafasını mızrağa taktırarak Konya sokaklarında dolaştırmıştır. Bundaki amacı ise Alâeddin Bey'e sadık askerlerinin, onun öldüğünü görerek direnç göstermeden teslim olmalarını sağlamaktır. Yıldırım Bayezid, Konya'yı aldıktan sonra Karaman'a kadar ilerledi ve şehrin teslim edilmesini istedi. Teslim etmezlerse kılıç zoruyla alacağını bildirdi. Karaman halkı ise can ve mallarının bağışlanması ve Alâeddin Bey'in oğullarından birinin Karaman Beyi olması karşılığında şehri teslim etmeyi kabul ettiler. Yıldırım Bayezid, can ve mallarına dokunulmayacağını ancak Alâeddin Bey'in oğulları yerine Osmanlı ümerasından birini yönetici olarak atayacağını söyledi. Bunun üzerine Karaman halkı şehri teslim etmeyip beş gün direndiler.¹¹⁴ Yıldırım Bayezid, şehri almak için daha çok asker gönderdi ve kuşatma teçhizatı yapılmasını emretti. Bunu gören Alâeddin Bey'in oğulları şehrin ileri gelenleri ile toplanarak Yıldırım Bayezid'e karşı şehri koruyamayacaklarını, anneleri ile birlikte teslim olacaklarını söylediler. Daha sonra Yıldırım Bayezid'in yanına giderek af dilemişler ve

¹¹¹ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, 50.

¹¹² Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, 51.

¹¹³ Başkan, "Karamanoğulları Beyliği", 39.

¹¹⁴ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 16.

şehri teslim etmişlerdir. Yıldırım Bayezid, kardeşi Melek Hatun ve yeğenlerini Bursa'ya sevk etmiş, Karaman'ın başına da kendi adamlarından birini atamıştır.¹¹⁵ Böylece 1398 yılında Karamanoğulları Beyliği'ne son verilmiş oldu. Ancak Yıldırım Bayezid, Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilince Osmanlı Devleti fetret dönemine girmiş ve Anadolu Beylikleri tekrardan bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

1.4.Timur Sonrası Karamanoğulları Beyliği

Alâeddin Bey döneminde Doğu Anadolu'da Timur'un geldiğinden ve Anadolu'daki bazı beylerin onun hakimiyetini tanıdığından daha önce bahsedilmişti. Yıldırım Bayezid Anadolu Türk beyliklerinin birçoğunu ortadan kaldırmıştı. Bunlar arasında Karamanoğulları gibi Timur'un hakimiyeti altına giren beyliklerde bulunmaktaydı. Bunun üzerine Timur, Yıldırım Bayezid'den ele geçirdiği beyliklerin topraklarını ve tahtlarını beylere geri vermesini istemiştir. Ancak bu isteğe sinirlenen Yıldırım Bayezid, bu talebi sert bir şekilde reddetmiş ve Timur'a meydan okuyarak karşılık vermiştir. Ancak Timur, Yıldırım Bayezid'e cevap verirken alttan alarak, Yıldırım Bayezid'i tahrik edip kendi üzerine çekiyordu. Yıldırım Bayezid ise Avrupa'da kazandığı büyük zaferlerin kendisine verdiği güven ve cesaretle rakibini küçümsüyor ve hakaret dolu mektuplar gönderiyordu.¹¹⁶ Böylece iki hükümdar arasındaki gerginlik doruk noktasına ulaşmış oldu.

Timur, Anadolu'ya girerek Sivas'ı yağmaladı ve şehri savunan Yıldırım Bayezid'in oğlunu da öldürdü. Bu olaydan sonra savaş kaçınılmaz bir hal aldı. Timur ve Yıldırım Bayezid'in orduları Ankara'nın Çubuk ovasında karşı karşıya geldiler. 1402 yılında yapılan savaş Timur kazanmış ve Yıldırım Bayezid esir düşmüştür.¹¹⁷ Bu yenilgi ile Osmanlı Devleti'nin Anadolu politikası başladığı yere geri dönmüştür. Çünkü Yıldırım Bayezid'in son verdiği Türk Beylikleri, bu yenilgiden sonra Timur'a bağlı olarak tekrar kurulmuştur.¹¹⁸ Böylece Anadolu'da yeni bir dönem başlamıştır.

Anadolu'da tekrardan kurulan beylikler arasında Karamanoğulları Beyliği'de vardır. Ankara Savaşı'ndan sonra Ege'ye kadar ilerleyen Timur, torunu Mehmed Mirza'yı Bursa üzerine göndermiştir. Mehmed Mirza, Bursa seferi sırasında şehirde bulunan Alâeddin Bey'in oğulları Mehmed ve Ali Bey'i Timur'un yanına getirmiştir. Timur, Karaman

¹¹⁵ Başkan, "Karamanoğulları Beyliği", 39-40.

¹¹⁶ Koca, Anadolu Türk Beylikleri Tarihi, 52.

¹¹⁷ Koca, Anadolu Türk Beylikleri Tarihi, 52.

¹¹⁸ Yıldırım, "Karamanoğulları Beyliği'nin Anadolu Beylikleri ve Devletleriyle İlişkileri", 76.

topraklarıyla birlikte Kayseri, Kırşehir, Beypazarı ve Sivrihisar’da Mehmed ve Ali Bey’e vermiştir.¹¹⁹

Yaşça büyük olan Mehmed Bey, beyliğin başına geçmiş ve Konya’yı merkez yapmıştır. Bengi lakabıyla bilinen Ali Bey ise Mehmed Bey’e tabi olarak Niğde’ye emir olmuştur. Bu sırada Osmanlı Devleti’de fetret dönemine girmiştir. Yıldırım Bayezid’in dört oğlu arasında uzun süre taht mücadeleleri devam etmiştir. Mehmed Bey, Osmanlı şehzadeleri arasındaki bu mücadeleden yararlanmıştır. 1411 yılında Rumeli’de Osmanlı şehzadeleri Çelebi Mehmed ve Musa Çelebi taht için mücadele ettiği sırada Çelebi Mehmed ile ittifak kuran Germiyanoglu Yakub Bey’in topraklarına girip Afyonkarahisar ve Kütahya’yı almıştır. Daha sonra Bursa’ya giderek şehri yağmalamıştır. Şehrin kalesini otuz dört gün boyunca kuşatmasına rağmen Hacı İvaz Paşa’nın savunması karşısında kaleyi ele geçirememiştir.¹²⁰

Çelebi Mehmed’in Bursa’ya geldiği haberini alınca Bursa’yı ateşe vererek Kemal Paşa üzerinden Karaman’a dönmüştür. Mehmed Bey’in Bursa kalesini kuşattığı sırada Çelebi Mehmed, kardeşi Musa Çelebi’nin ordularını bozguna uğratarak kardeşini idam ettirmiştir.¹²¹ Cenazesini ise Murad Hüdavendigar Türbesi’ne gömülmesi için Bursa’ya göndermiştir. Musa Çelebi’nin cenazesinin Bursa’da Çekirge’ye geldiğini öğrenen Mehmed Bey, bizzat cenazesini görmek için oraya gitmiştir. Tabutunu açtırarak yüzüne bakmış ve ağlamıştır. Çünkü daha önce Musa Çelebi ile tanışmış ve Osmanlı Devleti’ndeki taht kavgaları sırasında Çelebi Mehmed’e karşı ittifak kurmuşlardır. Mehmed Bey’in sefer sırasında yanında “Harman Danası” lakabıyla bilinen sevdiği bir hizmetlisi bulunmaktaydı. Bu hizmetli neşeli ve güleç birisiydi. Mehmed Bey’i neşelendirmek için şaka amaçlı, “Han’ım, Osman oğlunun ölüsünden böyle kaçılırsa, dirisi gelmiş olsaydı, neyler, nereye giderdik” demesi üzerine zaten Musa Çelebi’nin ölümüne çok üzülen Mehmed Bey, bu söze çok sinirlenerek hizmetliyi hemen astırmıştır.¹²²

Çelebi Mehmed, Rumeli’de Musa Çelebi ile mücadele ederken Karamanoğlu’nun yaptıklarını öğrenince Mehmed Bey’in üzerine intikam seferine çıktı. Emrindeki Candar oğlu İsfendiyar Bey’in kuvvetleri ile birlikte Germiyanoglu Yakub Bey’in yanına gelmiştir. Kütahya’yı Karamanoğulları’ndan alarak Yakub Bey’e teslim etmiştir. Daha önce Osmanlı Devleti sınırları içinde olup Timur tarafından Karamanoğulları’na verilen Akşehir,

¹¹⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 17.

¹²⁰ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 91.

¹²¹ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 91.

¹²² Hoca Sadettin Efendi, *Tacü’-t-Tevarih*, c. 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979, 80.

Beyşehir, Seydişehir ve Otluk Hisarı'nı tekrardan ele geçirmiştir. Daha sonra Konya'yı kuşatmıştır. Karamanoğlu Mehmed Bey, kaybettiği yerleri Osmanlı Devleti'ne bırakma şartıyla barış yapmak istemiş ve 1414 yılında barış yapılmıştır.¹²³

Çelebi Mehmed, Samsun taraflarında bulunduğu sırada Karamanoğlu Mehmed Bey anlaşmayı bozarak tekrar Osmanlı topraklarına saldırmıştır. Bunu haber alan Çelebi Mehmed, Ankara'ya dönmüş, burada hastalanınca Karaman seferini Anadolu Beylerbeyi Bayezid Paşa devam ettirmiştir. Bayezid Paşa, Mehmed Bey'i tuzağa düşürmek için ona mektup göndererek, Osmanlı padişahının hasta olduğunu, ölecek olursa saltanatını ele geçirmenin kolaylaşacağını, ölmese bile barış yapmak zorunda kalacağını bildirmiştir. Mehmed Bey, hile olma ihtimaline karşı casus göndererek bilgiyi kontrol ettirmiş, Çelebi Mehmed'in gerçekten hastalandığı bilgisi doğrulanınca Bayezid Paşa'ya inanarak, barış için hazırlıksız hareket etmiştir. Mehmed Beyi tuzağına düşüren Bayezid Paşa, ansızın Karaman ordusuna baskın yaparak bozguna uğratmış ve Mehmed Bey'in oğlu Mustafa Bey'i esir almıştır.¹²⁴

Bayezid Paşa, Mustafa Bey'i Çelebi Mehmed'in yanına götürmüştür. Çelebi Mehmed, Mustafa Bey'e kötü davranmayıp ona bir kardeşi gibi davranmıştır. Çelebi Mehmed'in bu davranışından etkilenen Mustafa Bey, bir daha hem kendisinin hem de babasının Osmanlı Devleti topraklarına göz dikmeyeceğine dair yemin etmiş ve sonra da özür dilemiştir. Bunun üzerine Çelebi Mehmed, onu affetmiş ve serbest bırakmıştır. Mustafa Bey, daha yoldayken sözünü bozmuş yolda gördüğü Çelebi Mehmed'in köleleri ve atlarını gasp edip babasına göndermiştir. Hatta yüksek sesle "Beşikten mezara kadar tek anlaşma, Osmanoğulları ile Karamanoğulları sürekli olarak ve her yerde savaşmalıdır" diye bağırmıştır.¹²⁵ Mehmed Bey ise sözünde durarak Çelebi Mehmed'in padişahlığı süresince Osmanlı topraklarına bir daha saldırmamıştır. Ancak Osmanlı'dan çekindiğinden dolayı Memlûk sultanının himayesine girip onun adına sikke bastırmıştır.

1420 yılında Ramazanoğlu Ahmed Bey, Tarsus'u Mehmed Bey'in elinden alarak Memlûk Sultanı Şeyh el-Mahmûdî adına hutbe okutup sikke bastırmıştır. Mehmed Bey, iki sene sonra Mısır ve Dimaşk emirleri arasındaki mücadeleden istifade ederek Mustafa Bey komutasında bir ordu gönderip Tarsus'u geri almıştır. Bundan dolayı Mehmed Bey ile Memlûk sultanının arası açılmıştır. Memlûk sultanı ordu göndererek Tarsus'u ele

¹²³ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 83.

¹²⁴ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 87.

¹²⁵ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 90.

geçirmiştir. Ancak bu defa da Mehmed Bey ile Ramazanoğlu Beyliği anlaşarak Tarsus'u geri almışlardır. Karamanoğulları ve Ramazanoğulları Beylikleri'nin ittifakını haber alan Sultan Şeyh el-Mahmûdî, oğlu İbrahim komutasında bir ordu göndermiş, Dulkadiroğlu'nu da yardım etmesi için görevlendirmiştir. Memlûk ordusu Anadolu'ya girip Kayseri'yi Karamanoğulları'ndan almıştır. İbrahim, Kayseri'yi yanında yardıma gelen Dulkadiroğlu'na vermiştir. Daha sonra Niğde'yi kuşatmış ve yirmi yedi günlük kuşatmadan sonra şehri aldıktan sonra Karaman'a yönelmiştir. Bunun üzerine Mehmed Bey Taşeli'ne kaçmıştır.¹²⁶

Karaman topraklarını ele geçiren Memlûk Sultanı Şeyh el-Mahmûdî, beyliğin başına Mehmed Bey'in kardeşi Bengi Ali Bey'i geçirmiştir. Bunun üzerine Mehmed Bey, Ramazanoğlu İbrahim Bey ile ittifak kurarak Kayseri'yi kuşatmış, ancak başarısız olmuştur. Daha sonra Memlûk devleti ile yaptığı bir savaşta esir düşerek Kahire'ye götürülmüştür. Mehmed Bey'in büyük oğlu da Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır.¹²⁷

Beyliğin başına geçen Ali Bey, Niğde emiri olduğu dönemde Mehmed Bey'in Osmanlı Devleti karşısında bozguna uğramasından istifade ederek kendine “Sultan” ünvanı vermiştir. Mehmed Bey'in kısa sürede kendini toparlamasıyla Niğde'de duramayacağını anlayan Ali Bey, Mısır'a gitmiştir. Mehmed Bey'in Memlûk sultanı ile arası açılınca Memlûk ordusu ile birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Mehmed Bey, esir düştükten sonra Memlûk sultanı ele geçirilen yerleri Ali Bey'e vererek Karaman Beyliği'nin başına geçirmiş, ancak Konya şehrini alamamıştır.¹²⁸ Bir yıl sonra Memlûk Sultanı Şeyh el-Mahmûdî ölmüş ve yerine Melik Zahir Seyfüddin Tatar sultan olmuştur. Melik Zahir Seyfüddin Tatar, sultan olduktan sonra Mehmed Bey'i serbest bırakarak Karaman Beyliği'ne bağlı bazı yerlerin ona verilmesini emretmiştir. Babasının serbest kaldığını haber alan İbrahim Bey de Osmanlı Devleti'nin yardımıyla Konya ve Karaman'ı almıştır. Bunun üzerine Ali Bey, Niğde'ye çekilmiştir. Ali Bey'in Memlûk Sultanı'nın himayesinde bulunmasından dolayı ona dokunulmamıştır.¹²⁹ Böylece beylik Mehmed Bey'in ölümüne kadar Memlûk sultanının himayesinde ikiye bölünmüş bir şekilde varlığını sürdürmüştür.

Mehmed Bey'in tekrar beyliğin başına geçtiği sırada Osmanlı sultanı Çelebi Mehmed ölmüş ve yerine Sultan II. Murad tahta oturmuştur. Karamanoğlu Mehmed Bey, Osmanlı

¹²⁶ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 19.

¹²⁷ Muhammed Necîb el-Vesîmî, “Çerkes Memlûkleri ve Karamanoğulları Beyliği Arasındaki Siyasi İlişkiler (784/1382–888/1483)”, çev. Kazım Uzun, *Tarih Okulu Dergisi*, sy. 33, Mart 2018, 1189–1190.

¹²⁸ Cüneyt Kanat, “Makrîzî'nin *Kitâb es-Sulûk*'unda Osmanlılar: Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile ilgili Kayıtlar”, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, 1991, 68.

¹²⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 21.

Devleti'ndeki saltanat değişikliğinden istifade ederek Hamidoğlu Osman Bey ile anlaşmış ve Antalya kalesini almak istemiştir. Bu ittifaktan haberdar olan Antalya Beyi Hamza Bey, müttefikler birleşmeden önce Hamidoğlu Osman Bey'in topraklarına baskın yapmış ve onu öldürmüştür. Mehmed Bey ise oğulları ile beraber Antalya Kalesi'ni kuşattığı sırada surlarından gelen bir gülle kendisine isabet etmiş ve ölümüne sebep olmuştur.¹³⁰

Ali Bey ise Mehmed Bey'in kuşatma sırasında öldüğünü öğrenince Konya'ya gidip beyliğin başına geçmiştir. Daha sonra Mehmed Bey'in oğulları İbrahim Bey ile İsa Bey sınır dışı edildiler. İki kardeş Osmanlı Devleti'ne sığınarak yardım istemişlerdir. II. Murad, İsa Bey'i Osmanlı hizmetine alarak Rumeli'de sancak vermiştir. İbrahim Bey'e de yardımcı kuvvetler vererek Karaman topraklarına göndermiştir. Osmanlı'nın desteği ile Konya'yı ele geçiren İbrahim Bey, amcası Bengi Ali Bey'i Niğde'ye geri göndermiştir. İbrahim Bey, II. Murad'ın yardımları karşılığında Timur'dan önce Osmanlı sınırları içinde bulunan Isparta ve Eğridir'i Osmanlı Devleti'ne geri vermiştir.¹³¹

1.5. Sârimüddin İbrahim Bey Dönemi

İbrahim Bey, beyliğin başına geçtikten kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da mücadele ettiği Sırp despotu ve Macar kralı ile ittifak kurmuştur. Anlaşmaya göre Sırlar ve Macarlar, Osmanlı Devleti'ne karşı Rumeli'den taarruz ederken İbrahim Bey'de Anadolu'dan taarruz edecekti.¹³² Evrenozoğlu Ali Bey'in, Macaristan'a yaptığı akınlar başarısız olunca Macar ordusu saldırıya geçmiştir. İbrahim Bey ise Beyşehir'i alıp şehrin sancakbeyi olan Şarabdar İlyas'ı esir almıştır.¹³³ Daha sonra Isparta'ya kadar ilerlemiştir. 1433 yılında Sırlar ile Macarlar, Rumeli'de Güvercin Kalesi'ni kuşattıysalar da Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa'nın yardıma yetişmesiyle geri püskürtülmüşlerdir.¹³⁴

Rumeli'de düzen sağlandıktan sonra II. Murad, yönünü Anadolu'ya çevirmiştir. Osmanlı orduları Akşehir'den başlayarak sırasıyla Beyşehir, Seydişehir, Saideli, Konya, Karaman ve İçel'i almıştır.¹³⁵ Ayrıca İbrahim Bey'e destek veren Varsak Türkmenleri üzerine de asker gönderilmiş ve onlarda Bulgar Dağları'na kadar sürülmüşlerdir. Konya halkı ise Afyonkarahisar'a sürülmüştür. Topraklarını kaybeden İbrahim Bey, beyliğin en önemli

¹³⁰ Yıldırım, "Karamanoğulları Beyliği'nin Anadolu Beylikleri ve Devletleriyle İlişkileri", 78.

¹³¹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 22.

¹³² Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 126-127.

¹³³ İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, "Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Bey'in Karaman İmaretı Vakfiyesi", *Belleten*, c. 1, sy. 1 (1937), 115.

¹³⁴ Yıldırım, "Karamanoğulları Beyliği'nin Anadolu Beylikleri ve Devletleriyle İlişkileri", 80.

¹³⁵ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 128.

âlimlerinden biri olan Mevlana Hamza aracılığı ile barış istemiştir. II. Murad, barış teklifini reddedip emrindeki İsa Bey'i Karamanoğulları'nın başına geçirmek istemiştir. Ancak ordu erkânı ve Mevlana Hamza'nın etkisiyle bu kararından vazgeçmiştir. Bir daha anlaşmayı bozmaması şartıyla ve almış olduğu yerleri geri vermesi koşuluyla II. Murad, İbrahim Bey'i bağışlamıştır. Anlaşma sırasında Osmanlı'yı temsil eden memur Şükrullah Efendi'dir.¹³⁶

İbrahim Bey, babası Mehmed Bey döneminde Memlûk Sultanı ile aralarının açılmasından dolayı Karamanoğulları'ndan alınarak Dulkadiroğlu Nasırüddin Mehmed Bey'e verilen Kayseri şehrini almak istemiştir. Bunun için Memlûk Sultanı'na on bin altın vermeyi teklif etmiştir. Ancak Memlûk Sultanı, bu teklifi başta kabul etmesine rağmen sonra Kayseri'nin Dulkadiroğlu'na yakın bir zamanda verildiğini söyleyerek teklifi reddetmiştir. Teklifinin reddedildiği haberini alan İbrahim Bey, Kayseri üzerine sefer düzenleyerek 1435 yılında şehri ele geçirmiştir.¹³⁷ İbrahim Bey'in Kayseri'yi almasıyla Osmanlı Devleti ile Memlûk Devleti'nin arası açılmıştır.

Daha öncesinde Memlûk Devleti'nin hakimiyetini kabul eden Dulkadiroğlu ile Memlûk sultanı arasında bir anlaşmazlık olmuştur. Karamanoğlu İbrahim Bey'de bu durumu fırsat bilerek Memlûk Sultanı'na Kayseri karşılığında bir miktar altın vermeyi teklif etmiştir. Bunun üzerine Dulkadiroğlu, Sultan II. Murad'dan yardım istemiştir. Bu sırada Kayseri'yi aldıktan sonra Osmanlı toprağı olan Amasya'yı da kuşatan İbrahim Bey'e kızan II. Murad, Dulkadiroğlu'nun teklifini kabul etmiş ve gönderdiği kuvvetlerle Kayseri'yi geri almıştır. Diğer taraftan İbrahim Bey'in kardeşi olan ve Osmanlı ordusunda görev yapan İsa Bey'de emrindeki Osmanlı askerleri ile Karaman topraklarına akın yapmıştır. Bu zor durum karşısında İbrahim Bey, Osmanlı Devleti ile anlaşmak zorunda kalmıştır.¹³⁸ Bu gelişmelerden sonra Osmanlı Devleti ile Memlûk Devleti'nin arası daha da açılmıştır.

Bundan sonra Osmanlı Devleti ile Karamanoğulları arasında beş yıl boyunca hiç savaş olmamıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin akıncılarından biri olan Mezid Bey, 1442 yılında Macaristan'a akınlar düzenlediği bir sırada Macarlar'la yapılan Hermanşad Muharebesi'nde hayatını kaybetmiştir. Ardından Kula Şahin Paşa'nın kötü yönetimi sonucunda Balkanlar'da ortaya ciddi sıkıntılar çıkmıştır.¹³⁹ Yaşanan bu olaylar üzerine Avrupa'da Osmanlı Devleti'ne karşı Haçlı orduları toplanmış, İbrahim Bey'de bunu fırsat

¹³⁶ Aşıkpaşazade, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, 129.

¹³⁷ el-Vesîmî, "Çerkes Memlûkleri ve Karamanoğulları...", 1192.

¹³⁸ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 29.

¹³⁹ Aşıkpaşazade, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, 139-140.

bilerek Haçlılar ile anlaşmıştır. İbrahim Bey, Bizans imparatoru aracılığı ile Macar kralının Rumeli'ye ilerlemesini teşvik etmiştir. Haçlı ordusu Osmanlı topraklarına girerek Semendire, Şehirköy, Niş, Alacahisar'ı yakıp halkını esir almış, daha sonrada Sofya'ya yönelmiştir.¹⁴⁰

Osmanlı Devleti, Balkanlar'da Haçlı orduları ile mücadele ederken İbrahim Bey'de damadı Turgut oğlu Hasan Bey'in emrinde gönderdiği orduyla Ankara, Afyonkarahisar, Kütahya, Bolvadin, Hamideli ve Beypazarı'nı yakıp yıktırıştır.¹⁴¹ İki taraftan saldırıya uğrayan Osmanlı Devleti, Haçlı istilasına daha çok önem vermiş, Karamanoğlu İbrahim Bey'in üzerine de Amasya valisi şehzade Alaüddin'in komutasında bir miktar asker gönderilmiştir. II. Murad, İbrahim Bey'in müslüman bir devlet olan Osmanlı'ya karşı Haçlılar ile anlaşma yaptığı için, Suriye ve Irak'taki büyük İslam âlimlerden Karamanoğlu hakkında fetva istemiştir. İbn Hacer Askalani, Abdüsselam Bağdadi, Bedrüddin Bağdadi, Bedrüddin Tunusi ve Sadeddin Deyri gibi dönemin önde gelen İslam âlimlerinden aldığı fetva ile Karamanoğlu İbrahim Bey'den büyük bir intikam almaya karar vermiştir.¹⁴²

II. Murad, 1444 yılında Macarlar ile yaptığı Varna Savaşı'nın ardından Edirne-Segedin anlaşmasını yaparak Balkanlar'da durumu düzelttikten sonra tüm gücüyle intikam almak için Karamanoğlu Beyliği'nin üzerine yürümüştür. Önüne çıkan her şehri yakıp yıkan II. Murad'ın Karaman topraklarına yaptığı seferi Aşıkpaşazade, şu şekilde anlatmıştır: “Karaman ülkesini şöyle vurdular ki şehirlerini ve köylerini elek elek ettiler, harap eylediler. Karamanoğlu kaçıp Taşeli'ne gitti. O yıl nice erkek ve kız çocukları doğdu, soyları soplaları bilinmedi”¹⁴³

İbrahim Bey, II. Murad'ın kızkardeşi olan eşini ve veziri Server Ağa'yı barış teklifi için gönderdi. II. Murad'a İbrahim Bey'i affetmesi için yalvardılar ve barış istediler. II. Murad, daha önce de kendisini affettiğini, ancak aynı olayı tekrar ettiğini söyleyerek teklifi inandırıcı bulmadı. Server Ağa, bu seferki ihanetin Turgutoğulları'ndan kaynaklandığını söylemiştir.¹⁴⁴ Bu sırada Balkanlardan gelen habere göre Macarlar, Papa'nın etkisiyle Edirne-Segedin anlaşmasını bozmuşlar ve tekrar ordu toplamaya başlamışlardır. Bundan dolayı II. Murad, İbrahim Bey'i affedip Balkanlar'a yönelmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine anlaşma yapılmıştır. Anlaşmaya göre İbrahim Bey, her yıl bir oğlunu askerleri ile

¹⁴⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, 421.

¹⁴¹ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 1, 421

¹⁴² Yahya Başkan, “Karamanoğlu Osmanlı Münasebetlerine Ait İki Hukuki Vesika”, *I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri* (21-22 Aralık 2012), 137-138.

¹⁴³ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 140.

¹⁴⁴ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 141.

birlikte Osmanlı Devleti'ne yardım etmesi için gönderecektir.¹⁴⁵ Böylece Osmanlı Devleti, her sefere çıktığında İbrahim Bey'in bir oğlu askerleriyle birlikte Osmanlı ordusunda olacağı için İbrahim Bey tekrardan Osmanlı Devleti'ne saldıramayacaktır.

Karamanoğlu İbrahim Bey, II. Murad ile anlaştıktan sonra güneyde Kıbrıs Krallığı'na bağlı olan Kilikya sahilindeki Gorikos'u ele geçirmiştir. Gorikos, Haçlılar'ın Anadolu politikası için önemli bir yerdi. Bundan dolayı Kıbrıs Krallığı buraya çok önem veriyordu.¹⁴⁶

1451 yılında II. Murad ölmüş yerine oğlu II. Mehmed sultan olmuştur. II. Murad'ın ölümüne kadar Osmanlı Devleti ile arasını iyi tutan İbrahim Bey, II. Murad'ın ölümü ile tavrını değiştirmiştir. Aydınoğlu ve Menteşeoğlu Beyleri'ni Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmış ve Antalya'yı almak için yola çıkmıştır.¹⁴⁷ Sultan II. Mehmed bunun üzerine Oğuzoğlu İsa Bey'i Karaman üzerine göndermek istemiş, ancak Veziriazam Çandarlı Halil Paşa, bunu uygun görmeyince, İshak Paşa Menteşeoğlu İlyas Bey'in üzerine göndermiş, İbrahim Bey'in üzerine ise bizzat kendisi gitmiştir.¹⁴⁸

Osmanlı ordusunun geldiğini öğrenen İbrahim Bey, Taşeli'ne çekilerek barış talep etmek için Sultan II. Mehmed'in yanına ulemadan Molla Veli'yi göndermiştir. İbrahim Bey, II. Murad ile yapılan son anlaşmada kendisine bırakılan yerleri geri vermeyi ve seferlerde Osmanlı Devleti'ne asker göndermeyi kabul etmiştir. İbrahim Bey, bu anlaşmayı kabul etse de Osmanlı Devleti ile mücadeleyi bir türlü bırakmamıştır. Osmanlı Devleti'ne karşı Venedikliler ile gizli anlaşmalar yapmıştır.¹⁴⁹ Sultan II. Mehmed'in İstanbul'u fethetmesiyle Venedikliler zor durumda kalmıştır. Bundan dolayı kendileri ile ittifak kurmak isteye İbrahim Bey ile anlaşmak için Venedik elçisi Giovanni Mocenigo Konya'a gelmiştir. Yapılan anlaşma ilk bakışta ticari bir anlaşma gibi görünsede Venedikliler'e, hiç gerek olmamasına rağmen, geniş imtiyazlar verilmiştir. Bu anlaşmaya göre Karaman topraklarında Venedik tüccarları gümrük vergisi ödemedi rahatça faaliyet gösterebileceklerdir. Ayrıca Venedikliler istedikleri yerde konsoloslukta açabileceklerdi.¹⁵⁰

Fatih Sultan Mehmed Trabzon ve Kastamonu'ya sefer düzenlediğinde İbrahim Bey oğlunun komutasında Osmanlı'ya asker göndermiştir. Fatih Sultan Mehmed, Trabzon ve

¹⁴⁵ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 27.

¹⁴⁶ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 28.

¹⁴⁷ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt (Fatih Sultan Mehmed Devri)*, çev. Muhammed İbrahim Yıldırım (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013), 96-97.

¹⁴⁸ Yıldırım, "Karamanoğulları Beyliği'nin Anadolu Beylikleri ve Devletleriyle İlişkileri", 82.

¹⁴⁹ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I: Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000), 471.

¹⁵⁰ Ali Sevim ve Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi – Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989), 332.

Kastamonu'yu aldıktan sonra İbrahim Bey'in oğluna hilat giydirip Karaman'a geri göndermiştir. Fatih Sultan Mehmed'in Kastamonu'yu aldıktan sonra Kastamonu'nun başında bulunan Kızıl Ahmed Bey'e Mora sancakbeyliği verilmiştir. Kızıl Ahmed Bey, Mora'ya gitmemiş ve Osmanlı Devleti'ne durmadan zorluk çıkaran İbrahim Bey'in yanına gitmiştir. Ancak İbrahim Bey, Kızıl Ahmed Bey'i kabul etmemiştir. Bunun üzerine Kızıl Ahmed Bey, Akkoyunlu Devleti'ne sığınmıştır.¹⁵¹

Kaynaklara göre İbrahim Bey'in sekiz oğlu vardır.¹⁵² İbrahim Bey, İçel valisi olan büyük oğlu İshak Bey'i veliaht yapmıştır. İshak Bey, daha İbrahim Bey yaşarken beyliğin idaresini ele alınca, kardeşleri bu durumu kabullenmeyerek mualefet olmuşlardır. İbrahim Bey'in hastalanması üzerine oğullarından Pir Ahmed Bey, Konya'yı ele geçirerek beyliğini ilan etmiştir. İbrahim Bey ve İshak Bey ise Gevale Kalesi'ne kaçmışlardır. Son günlerini yaşayan İbrahim Bey, 1464 yılında burada ölmüştür.¹⁵³ Cenazesi Karaman'da yaptırdığı İmaret Medresesi'nin yanındaki türbeye defnedilmiştir.

1.6. Karamanoğulları Beyliği'nin Yıkılışı

İbrahim Bey'in ölümünden sonra İshak Bey ile Pir Ahmed Bey arasındaki taht mücadelesi devam etmiştir. Pir Ahmed Bey, Konya'da beyliğini ilan ederken İshak Bey'de Silifke'de kalıp beyliğini ilan etmiş, böylece beylik ikiye ayrılmıştır.¹⁵⁴ Ancak her ikisi de beyliklerinin devamını kendi güçleri ile değil, büyük devletlerden alacakaları desteklerde görmüşlerdir. İshak Bey, kendisine yardım eder ümidiyle Memlûk sultanının himayesine girmek istemiştir. Ancak Mısır'dan herhangi bir destek görememiştir. Bunun üzerine İshak Bey, doğuda Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın yanına giderek yardım istemiş, Uzun Hasan, İshak Bey'e yardım etmiş ve Karaman toprakları Pir Ahmed Bey'den alınmıştır.¹⁵⁵

Beyliği kardeşine kaptıran Pir Ahmed Bey, dayısının oğlu olan Fatih Sultan Mehmed'in yanına sığınarak ondan yardım istemiş, yardım karşılığında beyliğin bazı yerlerini Osmanlı'ya vermeyi teklif etmiştir. Bunu haber alan İshak Bey, Fatih Sultan Mehmed'e haber göndererek Akşehir, Beyşehir ve çevresini Osmanlı'ya vermeyi teklif etmiştir. Ancak Fatih Sultan Mehmed: "Oralar zatan Hamidoğulları'ndan satın aldığımız yerlerdir,

¹⁵¹ Koca, Anadolu Türk Beylikleri Tarihi, 181.

¹⁵² Şikarî, Karamannâme, 49.

¹⁵³ Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, cilt 2, haz. Faik Reşit Unat ve Mehmet Altay Köymen (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1957), 773.

¹⁵⁴ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 188.

¹⁵⁵ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 2, 100.

bu teklif ölüyü azat etmek demektir. Çarşamba suyunu hudud olarak kabul ederse anlaşabiliriz” demiştir.¹⁵⁶ Fatih Sultan Mehmed, gönderdiği elçiden haber gelmeyince Pir Ahmed Bey’e yardım etmeye karar vermiştir.

Fatih Sultan Mehmed, Pir Ahmed Bey’in yanına Antalya sancakbeyi Köse Hamza Bey komutasında bir ordu vermiştir. Pir Ahmed Bey, Hamza Bey’in yardımcıları ile Karaman topraklarına girmiştir.¹⁵⁷ İshak Bey, Ermenek muharebesinde yenilerek Silifke’ye çekilmiştir. Ailesini burada bırakarak tekrar Uzun Hasan’dan yardım almak için Akkoyunlu topraklarına gitmiştir. Ancak İshak Bey, Uzun Hasan’ın yanına gittikten kısa bir süre sonra ölmüştür.¹⁵⁸ Pir Ahmed Bey’de Silifke hariç her yeri ele geçirmiştir. Yardımlarından dolayı Akşehir, Beyşehir, Sıklan Hisarı ve Ilgın’ı Osmanlı Devleti’ne bırakmıştır.¹⁵⁹

Pir Ahmed Bey, İshak Bey sorununu hallettiği sırada bir başka kardeşi Kasım Bey’in muhalefeti ile karşılaşmış, yine Osmanlı Devleti’nin yardımcılarıyla Kasım Bey’ide, Ermenek’te yapılan savaşta yenmiştir. Ancak daha sonra Pir Ahmed Bey’de ataları gibi durumunu düzelttikten sonra gözünü Osmanlı topraklarına dikmiştir. 1469 yılında Papa önderliğinde Venedik, Napoli, Macar, Rodos ve Arnavutluk kralları haçlı ordusu toplayarak Osmanlı topraklarına saldırmışlardır. Bunun üzerine Pir Ahmed Bey, Uzun Hasan ile birlikte Osmanlı Devleti’ne karşı haçlılarla ittifak kurmuştur.¹⁶⁰

Pir Ahmed Bey’in bu hareketine kızan Fatih Sultan Mehmed, Karaman üzerine sefer düzenlemiştir. Konya’yı ele geçirmiş, ancak batıdan haçlı ordularının geldiği haberi üzerine Avrupa’ya yönelmiştir. Karaman seferini de Veziriazam Mahmud Paşa’ya bırakmıştır. Mahmud Paşa, Fatih Sultan Mehmed’in kaldığı yerden seferlere devam etmiş ve Tarsus’a kadar ilerlemiştir. Ancak Toros Dağları’nın vadilerinde saklanan Karaman beylerini ele geçirememiştir.¹⁶¹ Bu zor döneminde Karaman seferinin uzaması Fatih Sultan Mehmed’i kızdırmış, bu olay üzerine Mahmud Paşa ile devşirme kökenli olan Rum Mehmed Paşa arasındaki gizli mücadele su yüzüne çıkmıştır. Seferin uzamasını fırsat olarak gören Osmanlı devlet adamlarından Rum Mehmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed’i Mahmud Paşa’ya karşı kışkırtmıştır. Aşıkpaşazade’nin aktardığı bilgilere göre Fatih Sultan

¹⁵⁶ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 31.

¹⁵⁷ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 31.

¹⁵⁸ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 189.

¹⁵⁹ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 190.

¹⁶⁰ Yıldırım, “Karamanoğulları Beyliği’nin Anadolu Beylikleri ve Devletleriyle İlişkileri”, 84.

¹⁶¹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 32.

¹⁶² Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 2, 101.

Mehmed, Mahmud Paşa'dan Konya ve Karaman'dan İstanbul'a haneler sürmesini istemiştir. Rum Mehmed Paşa, Fatih'e "*Devletlü sultanum! Mahmud'un sürdüğü evleri teftiş edip gördüm. Çoğu fakir ve azdır. Zenginleri sürmeli*" demiştir. Fatih: "o halde sen de git, göreyim ne yaparsın" demiştir.¹⁶² Bunun üzerine Mahmud Paşa'yı azlederek yerine Rum Mehmed Paşa'yı veziriazam tayin etmiştir.

Rum Mehmed Paşa'ya karşı önyargılı olan Aşıkpaşazade, onun asıl niyetinin İstanbul'un fethinin intikamını almak olduğunu belirtir. Zira Mehmed Paşa'nın bu niyeti Karaman topraklarına girdiğinde anlaşılmıştır. Çünkü Mehmed Paşa, Karaman'daki cami ve medreseleri yakıp yıktırması, şehrin kadınlarını ve çocuklarını toplatıp soydurmıştır. Daha sonra Ereğli'ye yönelmiş ve buradaki haneleri de yaktırmıştır.¹⁶³ Mehmed Bey'in bu faaliyetleri Karaman halkının Osmanlı Devleti'ne karşı kin beslemesine sebep olmuştur. Bunu fırsata çeviren Pir Ahmed Bey, tekrar faaliyete geçmiştir. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmed, Rum Mehmed Paşa'yı azlederek öldürtmüştür.¹⁶⁴ Yerine İshak Paşa'yı veziriazam tayin ederek Pir Ahmed Bey'in üzerine gönderdi. Fatih Sultan Mehmed, İshak Paşa'ya "Sen git! Karamanoğlu'nu memleketten çıkar, bu uğursuz Rum, Karaman'da hayli kötülükler etmiş. Şimdi sen git, Karaman'dan bozguncuları çıkar" demiştir.¹⁶⁵ İshak Paşa'ya yardım etmesi için de Anadolu Beylerbeyi Mustafa Paşa'yı görevlendirdi. İshak Paşa, hemen Karaman'a geldi. Osmanlı ordusunun tekrar geldiğini öğrenen Karaman halkı, telaşa kapılarak Pir Ahmed Bey'e yardım etmekten çekindiler.¹⁶⁶ Bu sefer halkın desteğini alamayan Pir Ahmed Bey, İçel'e kaçmış ancak İshak Paşa, İçeli de almıştır. Bunun üzerine Pir Ahmed Bey, Diyarbakır'a giderek Uzun Hasan'a sığınmak zorunda kalmıştır.¹⁶⁷

Muhtemelen Uzun Hasan'a gitmeden önce Mısır'a giderek Memlûk Devleti'ne sığınmıştır. Zira Fatih Sultan Mehmed tarafından Memlûk sultanına gönderilen bir mektuptan anlaşıldığına göre Pir Ahmed Bey, Memlûkler'den yardım almıştır. Mektupta, "Bizim komutanlarımız sizin memleketinizin hududundan içeriye girmeye mezun değildirler. Halbu ki İshak Paşa'ya Karamanoğlu'nu yakalamak için emir verilmiş bulunmaktadır. İcap ederse aylarca ve yıllarca bekleyerek, nerede olursa olsun onu yakalayacaktır. Karamanoğlu'na gelince o, sizin topraklarınıza sığınmadıkça kurtulamaz. Biz, emirlerinizin ve naiplerinizin onu himaye ettiğinden şüpheleniyoruz. Halbu ki onların bize yardımları beklenir. Çünkü iki padişah arasında dostluk

¹⁶² Aşıkpaşazade, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, 192.

¹⁶³ Aşıkpaşazade, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, 195.

¹⁶⁴ Cengiz Güler, *Vezîrî'l Kebir İshak Paşa* (İstanbul: Erdem Yayınları, 2022), 43-44.

¹⁶⁵ Aşıkpaşazade, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, 196.

¹⁶⁶ Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953), 290.

¹⁶⁷ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 103.

mevcut olunca onlara bağılı olanların da dost olması lazım gelir. Bununla beraber İshak Paşa onu emirlerinizden istemiş, fakat elde edememiştir. Karamanoğlu'nun yarattığı fitne ve fesadın devamına artık tahammülümüz kalmadığından, onu yakalayıp bize göndermelerini komutanlarınıza emretmelisiniz. İki memleketten birinin dost olduğuna ötekinin de dost olması, birinin düşman olduğuna ötekinin de düşman olması kaidesi bunu icap ettirmektedir. Biz bu yoldayız, sizden de bunu bekleriz” yazmaktaydı.¹⁶⁸ Akkoyunlu Devleti ile Karamanoğulları arasında Memlûk Devleti hâkimiyeti altında bulunan Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları Beylikleri'nin toprakları vardı. Bundan dolayı Pir Ahmed Bey, Memlûkler'in yardımı olmadan Uzun Hasan'ın yanına gidemezdi.¹⁶⁹

İshak Paşa, Memlûk komutanlarından Pir Ahmed Bey'in iadesini talep etmesine rağmen ret cevabı alınca, durumu Fatih Sultan Mehmed'e haber vermiştir. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmed, Memlûk sultanına yukarıdaki mektubu göndermiştir. Memlûk sultanı, Osmanlı Devleti ile arasının bozulmasını istemediği için komutanlarına emir göndererek Pir Ahmed Bey'e yardım etmemelerini söylemiştir.¹⁷⁰ Bunun üzerine Pir Ahmed Bey Uzun Hasan'ın yanına gitmiştir. Kardeşi Kasım Bey ise, Uzun Hasan'dan gelecek yardımı beklemek için sarp bölgelere çekilmiştir.

İshak Paşa, Kasım Bey'i yakalayamayınca geri dönmüştür. İshak Paşa geri çekildikten sonra Kasım Bey tekrardan harekete geçmiş, ancak Mut yakınlarında İshak Paşa ile karşılaşınca mecburen savaşmak zorunda kalmıştır. Savaşta yenilince o da Uzun Hasan'ın yanına gitmiştir.¹⁷¹ Kardeşleri Karaman Bey ise savaşmak yerine Osmanlı Devleti'ne tabi olmayı seçmiştir. Fatih Sultan Mehmed'de Karaman Bey'e Çirmen Sancağını ikta olarak vermiştir.¹⁷²

Kasım Bey Uzun Hasan'ın yanına gittikten sonra İshak Paşa, Ortahisar ve Uçhisar kalelerini ele geçirmiştir. Daha sonrada Mut ve Niğde kalelerini tamir ettirerek Aksaray'a gitmiştir.¹⁷³ Fatih Sultan Mehmed, İshak Paşa'ya haber göndererek “*Aksaray'dan ev süresin, İstanbul'a getiresin*” demiştir.¹⁷⁴ Bunun üzerine Aksaray halkının birçoğu İshak Paşa tarafından İstanbul'a sürgün edilmiştir. Bu uygulamayla Karamanoğlu topraklarındaki nüfus azaltılarak bölgenin tekrar isyan etmesine engel olmak amaçlanmıştır. Ayrıca

¹⁶⁸ Tansel, *Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, 290–291.

¹⁶⁹ Güler, *Vezîrî'l Kebir İshak Paşa*, 44.

¹⁷⁰ Güler, *Vezîrî'l Kebir İshak Paşa*, 45.

¹⁷¹ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 103.

¹⁷² Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, haz. Faik Reşit Unat ve Mehmet Altay Köymen (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1949), 791.

¹⁷³ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 103.

¹⁷⁴ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 196; Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, 791.

Aksaray'ın, Selçuklular devrinden itibaren zanaatkârların, âlimlerin yoğun olduğu bir şehir olmasından dolayı Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u tekrardan imar etmek ve şehri şenlendirmek için Aksaray halkını İstanbul'da görmek istemiştir. Osmanlı kaynaklarında, Aksaray'dan İstanbul'a gönderilen bu insanların İstanbul'daki Aksaray semtinin bulunduğu bölgeye iskân edildiği belirtilmektedir.¹⁷⁵

Günümüzde İstanbul'a bağlı olan Aksaray semtinin ismi buradan gelmektedir. İstanbul'a getirilen Aksaray halkı hakkında en detaylı bilgiyi Karaman Tarihi'ni yazan Ahmet Şikârî vermektedir. Ahmet Şikârî'nin verdiği bilgiler, "Sultân Mehmed gelüb şehre kondu. Karamanoglu'nun sarayların yıkub yerine bir hisar yaptı ki, her kulesi asmana erişdi. Diledi ki bu şehri yakub katli-i 'âm ede. Ulema icazet vermeyüb İstanbul'u yeni almış idi. Murad eyledi ki cümle halkı İstanbul'a süre. Defterile şehrin içinden otuz bir bin Müselman evi, yedi bin kafiri sürgün eyledi. Andan geçüb Aksaray'ı sürüb İstanbul'a götürüb üç yüz tefsir mütala'a eder şeyh va'iz müftî 'âlim ve 'âbid sürüb İstanbul'da sakin olmayub üç yıldan sonra kaçub gene geldiler. Sultan Mehmed gazab edüb Gedik Ahmed Paşa'yı gönderdi. Gelüb Larende'yi ateşe verüb yıkub yakub harab eyledi. Yüz on yedi mahalle, dört câmi'-i selatin, üç yüz yedi vakit mescidi, yigirmi tokuz hamam, dört medrese, otuz üç tekve, yedi hangâh cümle harab edüb ateşe urub İstanbul'a gönderdi. Koyun kuzu sürer gibi oğlun ve uşağın önüne bırakub şeyh, ulema ve fukara feryad ederken yigirmi otuz bin âdem Karatağ dibine cem' edüb kendüsi gözlerine karşı ol ziba sarayları köşkleri Cami-i Sultan ve Cami-i Nizamşahi, Cami-i Kaşiye, Cami-i Hasan Basri, Cami-i Karaman cümle şehri yere beraber edüb andan sonra dönüb on yedi bin er ile bu denlü fukaraları yayak oğlu ile uşağı ile döge döge sürmege başladı."¹⁷⁶ şeklindedir.

1471 yılında Fatih Sultan Mehmed, Gedik Ahmed Paşa'yı, Alaiye'yi almak için görevlendirmiştir. Gedik Ahmed Paşa, Alaiye'yi aldıktan sonra İçel'e doğru gitmiş ve Silifkeyi'de almıştır. Bu sırada Akkoyunlu Devleti hükümdarı Uzun Hasan, oğlu Zeynel Bey komutasında otuz bin kişilik bir orduyu Pir Ahmed Bey ve Kasım Bey'in yanına gönderdi. Orduda Uzun Hasın'ın yeğeni Yusufca Mirza'da bulunmaktaydı. Akkoyunlu ordusunun geldiğini öğrenen Gedik Ahmed Paşa Konya'ya çekildi.¹⁷⁷ Pir Ahmed Bey ve Kasım Bey, Tokat şehrine baskın yaparak buraları yağmalamışlardır. Yusufca Mirza on iki

¹⁷⁵ Aşıkpaşazade, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, 196; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 103; Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, 791; Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1991), 281.

¹⁷⁶ Şikârî, *Karamannâme*, 238.

¹⁷⁷ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 33.

bin kişilik bir orduyla Kayseri, Karaman ve Hamideli'ni ele geçirince, Konya'da bulunan Şehzade Mustafa Afyonkarahisar'a çekilmiştir.¹⁷⁸

Pir Ahmed Bey ve Kasım Bey, Karaman'ı aldıktan sonra Konya'yı da almak istemişlerdir. Ancak Osmanlı Devleti'ne sadık kalan Konya halkı şehri teslim etmemiştir. Konya'yı alamayınca Akşehir'e yönelmişler, Beyşehir yakınlarında Şehzade Mustafa'nın ordusuyla karşılaşmışlardır. Şehzade Mustafa savaşı kazanarak karşı tarafı bozguna uğratmış, Uzun Hasan'ın oğlu Yusufca Mirza esir alınmıştır. Pir Ahmed Bey'de Akkoyunlu topraklarına kaçmıştır.¹⁷⁹ Kasım Bey ise Frenkler'in yardımıyla elde ettiği Silifke'ye gitmiştir. Uzun Hasan'ın Karamanoğulları'na yaptığı yardımlar sonucunda Fatih Sultan Mehmed ile arası açılmış ve savaş kaçınılmaz olmuştur. 1473 yılında Otlukbeli Savaşı'nda kazanan taraf Osmanlı Devleti olmuştur.¹⁸⁰ Akkoyunlu Devleti'nin yenilgisinden sonra Karamanoğulları'nın ümitleri tamamen tükenmiştir.

Pir Ahmed Bey, savaşı kaybedince Uzun Hasan ile birlikte kaçmış, daha sonra İçel'e Kasım Bey'in yanına gitmiştir. Ardından Yellitepe'de karargâh kurmuştur. Bu sırada Gedik Ahmed Paşa, Pir Ahmed Bey'i tuzağa çekmek için barış teklifinde bulunmuştur. Pir Ahmed Bey, teklifi kabul etmiş, ancak ani bir baskına uğramıştır. Pir Ahmed Paşa, ailesini Minan Kalesi'nde bırakarak saklanmıştır. Gedik Ahmed Paşa, Ermenek ve Minan Kalelerini ele geçirerek, Pir Ahmed Bey'in eşi ve kızlarını Konya'ya göndermiştir. Bunun üzerine Pir Ahmed Bey, ümitsiz bir şekilde Uzun Hasan'ın yanına gitmiş, kısa bir süre sonra da hastalanarak ölmüştür.¹⁸¹ Kasım Bey ise Pir Ahmed Bey'in ölümüyle yalnız kalmış, Karamanoğulları'nın bütün toprakları Osmanlı Devleti'nin eline geçtiğinden dolayı saklanmak zorunda kalmıştır.

1481 yılında Fatih Sultan Mehmed'in ölümüyle Cem Sultan ile II. Bayezid arasında taht kavgaları başlamıştır.¹⁸² Bu süre boyunca saklanan Kasım Bey, taht kavgalarından yararlanmak istemiş ve Konya'da bulunan Cem Sultan'ın yanında yer almıştır. Cem Sultan ile anlaşarak İçel'de bir süre kalmıştır. Ancak Cem Sultan, II. Bayezid karşısında başarısız olup Mısır'a gidince yalnız kalmıştır. Cem Sultan'a mektuplar göndererek Anadolu'ya gelmeye ikna ettiyse de daha sonra Cem Sultan'ın Rodos Şövalyeleri'ne sığınmasıyla çaresiz kalmıştır. II. Bayezid'den af dileyerek Osmanlı Devleti himayesini kabul etmiş ve

¹⁷⁸ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 33.

¹⁷⁹ Sebahattin Samur, "Fatih Sultan Mehmet'e Karşı Karamanoğulları-Venedik İttifakı", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu II*, c. 1, 60.

¹⁸⁰ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, 202-203; Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, 807.

¹⁸¹ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 2, 116-117.

¹⁸² Güler, *Vezîrî'l Kebir İshak Paşa*, 58.

ölümüne kadar İçel’de yaşamış, 1493 yılının şubat ayında ölmüştür.¹⁸³ Kasım Bey’in ölümüyle Karamanoğulları Beyliği’de tarih sahnesinden silinmiştir.

¹⁸³ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 35.

İKİNCİ BÖLÜM

AKSARAY'DA KARAMANOĞULLARI MİMARİ ESERLERİ

2.1. Camiler ve Mescitler

2.1.1. Ulu Camii

Niğdeli Kadı Ahmed Aksaray hakkında, ''Kale dışında ayrıca mahalleleri ve varoşları da (Kent ya da kasabada merkezin dışında, uzağında kalan mahalle, dış mahalle) vardı'' şeklinde bir bilgi vermektedir. Onun vermiş olduğu bilgilerden Aksaray'da sur dışındaki mahallelerin Selçuklular devrinden itibaren mevcut olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁴

Aksaray Ulu Camii, Osmanlı tahrir kayıtlarında Karamanoğlu Mehmed Bey Camii adıyla geçmektedir. Yapı Ulu Camii adını sonradan almıştır. Caminin banisi ve inşa tarihi hakkında farklı bilgiler vardır. Bazı araştırmacılara göre Anadolu Selçuklu eseri sayılan yapının, ilk defa 1116-1155 senesinde Sultan I. Mesut zamanında inşa edildiği ve II. Kılıç Arslan döneminde 1155-1192 yıllarında onarıldığı kabul edilmektedir. Ulu Camii'nin minberi bu ilk yapıdan kalmıştır. Minberin üzerinde Cami'nin mimarı Hoca Nûştegin el-Cemâlî'nin ismi yazılıdır. Günümüzde Aksaray Müzesi'nde bulunan kitabeye göre yapı, mimar Fîruz tarafından Karamanoğlu II. Mehmed Bey zamanında 1408 senesinde restore edilmiştir. Bazı araştırmacılar tarafından da, vakfiyelere dayanarak yapının inşasına Karamanoğlu Mehmed Bey zamanında başlandığı ve oğlu II. İbrahim döneminde 1431 senesinde tamamlandığı, minberin de II. İbrahim tarafından başka bir Selçuklu eserinden getirildiği ileri sürülmektedir. 1706 senesinde bir minare eklenen cami 1883 senesinde bir onarım daha geçirmiştir. 1901 senesinde yapının batı tarafına bir şadırvan yapısı eklenmiştir. Ulu Camii 1925'te mühendis Salih Bey tarafından esaslı bir tadilatın daha geçirilmiştir. Bu tadilat sırasında özellikle batı cephesi ve taç kapıda bazı değişiklikler

¹⁸⁴ M. Zeki Oral, "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, c. 5 (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1962), 223.

yapılmış, minaresiyle şadırvanı yeniden inşa edilmiştir. Yapı son olarak 1980 yılında tekrardan tamir edilmiş ve üst örtüsü tamamen yenilenmiştir.¹⁸⁵

Aksaray Ulu Camii çok ayaklı cami planında inşa edilmiş, kareye yakın dikdörtgen bir plana sahiptir. Yapının ana yapı malzemesi kesme taştır. Caminin cephe duvarları batı yönünde beş, kuzey ve güney yönlerinde üçer payanda ile desteklenmiştir. Yapının kuzeybatı tarafında dikdörtgen planlı bezirhane, batı cephesinin güneyinde şimdilerde kitap satış yeri olarak kullanılan dikdörtgen planlı bir bölüm bulunmaktadır. Bu birimlerin hangi tarihte yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Caminin aydınlatılması için cephelere dikdörtgen formlu pencereler yapılmıştır. Belli bir simetrik düzen göstermeyen pencereler batı ve güney cephelerinde iki sıra, kuzey ve doğu cephelerinde tek sıra halinde bulunmaktadır. Doğu ve güney cepheleri sağır sivri kemerlerle şekillenmiş ve pencerelerde bu kemerlerin içine yerleştirilmiştir. Yapının batı ve kuzey cephelerinde birer tane olmak üzere iki giriş kapısı bulunmaktadır. Caminin ana giriş kapısı batı cephesinde olup bu cephe bezeme ve süslemeleriyle de diğer cephelerden farklılık göstermektedir. Taçkapı cephenin ortasında yer alan dikdörtgen formlu ve cepheden taşkın bir şekilde ele alınmıştır. Mukarnaslı kavsaraya sahip, sivri kemerli girişin iki yanında birer niş yer almaktadır. Pilastırlarla cephenin iki yanında iki katlı bir düzenleme oluşturulmuştur. Bu düzenlemelerden altta yer alanında mukarnaslı bir niş ve bunun üzerinde yatay yerleştirilmiş boş bir kartuş bulunmaktadır. Bu düzenlemenin üzerinde dilimli, kör bir kemer ve iki yanında birer rozet motifi mevcuttur. Üstte yer alan ikinci alanda ise şemse formunda bitkisel bezeme görülmektedir. Cephe düzenlemesi üstte profilli bir kornişle sınırlandırılmış olup taçkapının üstü, içi bitkisel bezemelerle süslenmiş üçgen alınlıkla sonlanmaktadır.¹⁸⁶

Aksaray Ulu Camii iç mekânı, birbirine sivri kemerlerle bağlanmış olan on iki paye ile yirmi beş bölüme ayrılmıştır. Bu birimlerin üst örtüleri mihrap önünde ve müezzin mahfilinde kubbe ile diğer birimlerde tonozla sağlanmıştır. Kullanılan tonozlar giriş bölümünde kilit taşı süslü ve kaburgalı tonoz, diğer birimlerde ise çapraz tonoz olarak dikkat çekmektedir. Yapıda mihrap önünde yer alan kubbe kıvrımlı kemerler üzerine oturmaktadır ve geçiş Türk üçgenleriyle sağlanmıştır. Kubbe eteğinde ve eksenlerde birer adet yuvarlak niş görülmektedir. Bu nişlerin önceden pencere açıklığı olduğu ve sonradan

¹⁸⁵ Doğan Kuban, "Anadolu Türk Şehri, Tarihi Gelişmesi Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, c. 7 (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1968), 63.

¹⁸⁶ Yılmaz Önge, "Anadolu'nun Türk-İslâm Devri Yapılarında Enteresan Bazı Taş Kemer ve Tonozlar", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9 (1978), 327.

örülerek kapatıldığı tahmin edilmektedir. Müezzin mahfili önündeki kubbeye geçiş, pandantiflerle sağlanmıştır. Bu birimin kuzeyinde mukarnaslı bir tonoz bulunmaktadır. Yapının kuzeyi iki kat halinde düzenlenmiş olup bu bölüme çıkış yapının batı duvarına bitişik ahşap bir merdivenle sağlanmaktadır. Ayrıca kuzey cephesinde de bir dehlizle mahfile geçişi sağlayan bir kapı vardır. Güney duvarının sağ kible köşesinde sonradan örüldüğü net bir şekilde görülebilen bir kapı açıklığı mevcuttur.¹⁸⁷

Caminin süsleme açısından en önemli kısmı ahşap minberidir. Selçuklu döneminin kendine has örneklerinden biri olan minber künde-kârî tekniğiyle yapılmış, sedef kakma ve kabartma süslemelerle bezenmiştir. Bitkisel ve geometrik motiflerle bezenen minberin kapı kanatları ve korkuluklarında yazılmış Kur'an-ı Kerim'den bazı sureler vardır. Güney duvarının ekseninde yer alan, alçıdan yapılmış mihrap son dönem eseridir. Dikdörtgen çerçeveli mihrap, üstte dilimli bir kemer ve içinde mukarnas kavsaralı nişten meydana gelmektedir. Nişin iki yanında birer kabara yer almaktadır. Caminin güneybatısında yer alan minare, 1925 yılında yapılan yenileme çalışmaları esnasında tamir edilmiştir. Kesme taştan inşa edilmiş olan minarenin kürsü kısmı altıgen planlı, gövdesi çokgen formludur. Minare çift şerefeli olup üstte konik bir külahla sonlanmaktadır. Geçirdiği onarımlar sonucunda dış cephesinde birçok değişiklik yapılan Aksaray Ulu Camii, iç planı ile özgünlüğünü halen korumaktadır.¹⁸⁸

Yeri ve sayısı hakkında kaynaklarda kesin bir kayıt bulunmamakla birlikte, şehirde sur içinde en az iki mahallenin kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan biri Ulu Camii civarındadır. I. Mesud zamanında yapılan Ulu Camii, bir mahallenin kurulmasına da zemin hazırlamıştır. Minarecik mahallesi ise Selçuklular devrinden itibaren sur içindeki mevcut diğer mahalledir.¹⁸⁹

Şehrin gelişimi, mimarî eserlerden hareketle kısmen izah edilebilmektedir. Eğri Minare Camii XIII. Yüzyıl başlarında inşa edilmiş olup, bu eserden anlaşılabileceği üzere sur dışındaki ilk yerleşim birimi surun kuzeybatı yönünde kurulmuştur.¹⁹⁰

Hacı Yusuf Mescidi XIII. Yüzyıl'ın ilk yarısında günümüzde Taşpazar Mahallesi olarak bilinen yerde inşa edilmiş olup, bu yapı da surun batı yönünde yerleşim birimi

¹⁸⁷ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1239.

¹⁸⁸ Nihal Çetintürk, *Aksaray (Niğde) ve Çevresinde Türk Eserleri* (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1986), 2.

¹⁸⁹ Muhammet Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri" (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1991), 93.

¹⁹⁰ Çetintürk, *Aksaray (Niğde) ve Çevresinde Türk Eserleri*, 22.

kurulduğunu göstermektedir. XIII. Yüzyıl'ın ortalarında inşa edilen Kesik Minare Camii, surun batısında başka bir yerleşim alanı olduğunu kanıtlar niteliktedir.¹⁹¹

Surun batı tarafındaki iskânın yoğunlaşmaya başladığını gösteren yapı ise. XIII. Yüzyıl'ın sonlarında yapıldığı bilinen Tekke Mescidi'dir. Debbağlar Mahallesi'nin de surun batı istikametinde kurulduğu bilinmektedir. Görüldüğü üzere sur dışında, özellikle kuzey ve batısında yoğun olmak üzere, mahallelerin kurulduğu bilinmektedir.¹⁹²

Farklı bir görüşe göre de, Aksaray Ulu Camii, Sultan Kılıçarslan'ın oğlu Rükneddin Mesud tarafından inşa ettirilmiştir. Bu cami, Selçuklu mimarisinin en güzel örneklerinden biridir. Camide Karamanoğulları döneminde genişletme ve restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Kitabesinde "Bunun yapılmasını ve yenilenmesini merhum ve mağfur Alâeddin Bey'in oğlu yüce Sultan Mehmed emretti" yazar ve yine aynı kitabede caminin mimarı olarak Mimar Firuz'un adı yazılmıştır. Caminin ismi Osmanlı kayıtlarında yukarıda da bahsedildiği üzere "Karamanoğlu Mehmed Bey Camii" olarak geçmektedir ve mimari olarak kareye yakın bir planda, düzgün kesme taştan inşa edilmiştir.¹⁹³

Yapıya batı cephesindeki taç kapıdan giriş yapılır, taç kapı Anadolu Selçuklu Beyliklerinin özgün süslemeleri ile oluşturulmuştur. Toplam on iki ayaktan oluşan yapıda kible yönünde dört, kibleye dik olarak 3 ayak bulunmaktadır. Bu ayaklar birbirine kemerler vasıtasıyla bağlanmıştır. Taç kapının solundan ahşap bir merdivenle üzeri çapraz tonoz örtülü olan kadınlar mahfiline çıkılmaktadır. Caminin içinde Selçuklu devri ahşap işçiliğinin ender örneklerinden biri olan minberi bulunmaktadır.¹⁹⁴

Abanoz ağacından, döneminin en ünlü ağaç oyma, sedef kakma ve kalem işleri ustalarından biri olan Nüştekin'ül Cemali tarafından yapılmış olan minberde ince ağaç işçiliğinin, yazının, süslemenin ve sedef kakmacılığın her çeşit inceliği bir arada kullanılmıştır. Bu minberin üzeri Kur'an-ı Kerim'den ayetler ve Selçuklu sultanlarına ithafen yazılmış olan methiyelerle bezenmiş olup, çeşitli motiflerle de süslenerek zenginleştirilmiştir. Ulu Camii'de bulunan, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine tarihlenen birçok halı, kilim ve seccade Aksaray Müzesi'nde sergilenmektedir.¹⁹⁵

¹⁹¹ Çetintürk, *Aksaray (Niğde) ve Çevresinde Türk Eserleri*, 53.

¹⁹² Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri", 66

¹⁹³ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1261.

¹⁹⁴ Tuncer Baykara, "Ulu Cami Selçuklu Şehrinde İskânı Belirleyen Bir Kaynak Olarak", *Belleten*, c. 60, sy. 227 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996), 35.

¹⁹⁵ İ. Hakkı Konyalı, "Aksaray Ulu Cami", *Vakıflar Dergisi*, c. 10 (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1973), 275.

2.1.2. Hundi Hatun/Çardak Mescidi

Karamanoğlu Mehmed Bey'in oğlu Musa Bey'in kızı Baht-ı Sâd Hatun'un kızı Hundi Hatun tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. 1500 tarihinde hazırlanan vakıf kaydına göre mescit, şehrin merkezinde bulunmaktadır. Ayrıca vakfın gelirinin beşte birini mescidin mütevellisi Yaş Bey'in alması istenmiştir. Yapı günümüze kadar ulaşamadığı için yeri tam olarak bilinmemektedir. 1800 tarihli bir müteveli ataması için hazırlanan belgeden yola çıkılarak Şeyh Mahallesi'nde bulunabileceği tahmin edilmektedir. 1842 tarihli bir arşiv belgesinde ise Şamlı Mahallesi'nde olduğu kayıtlıdır.¹⁹⁶ Vakıf defterindeki bilgiye göre padişah beratı ile Mevlana Sinan'ın tasarrufunda bulunmaktadır. 1500 yılında vakfın geliri 580 akçe, 1530 yılında 600 akçe iken, 1584 yılında ise 380 akçe olarak belirtilmektedir.¹⁹⁷

2.1.3. Feriştah Hatun Camii (Sinan Mescidi)

Kitabesi günümüze kadar ulaşamadığından dolayı yapım tarihi tam olarak bilinmeyen cami, günümüzde Bedir Muhtar Mahallesi olarak bilinen yerde bulunmaktadır. Ancak Feriştah Hatun'un mezar taşındaki kitabeden Feriştah Hatun'un 1358 yılında vefat ettiği bilinmektedir. Mezar taşındaki bu tarihten yola çıkılarak caminin XIV. Yüzyıl'da inşa edildiği kabul edilmektedir.

Cami, Feriştah Hatun olarak bilinen Ahi Mehmed'in kızı Fatma Hatun tarafından yaptırılmıştır. Feriştah Hatun'un adı ve ölüm tarihi hakkında başka bir bilgi yoktur. Camideki kitabeye göre, 1892 yılında Sinan isminde biri tarafından tamir edilmiş ve bu tarihten sonra "Sinan Mescidi" adıyla da anılmıştır. Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid adına hazırlanan vakıf defterlerinde "el-Meshur-ı Köhne Camii" şeklinde geçmektedir. Bu kayıttan yola çıkılarak cami Karamanoğulları dönemi eseri olarak kabul görmektedir. 1500 ve 1522 tarihlerinde yıllık geliri 22 akçe olarak belirtilmektedir.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Zekai Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi" (Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2014), 447.

¹⁹⁷ Öznur Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri* (Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2011), 40; Doğan Yörük, *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı* (Aksaray: Aksaray Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2019), 233.

¹⁹⁸ Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, 33.

2.1.4. Ahmed Bey Mescidi

Yapı günümüze kadar ulaşamadığından dolayı yeri ve inşa tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak Anakara'daki Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nde bulunan Fatih Sulatan Mehmed adına 1476 tarihli Aksaray vakıf defterinde mescidin kaydının bulunmasından yola çıkılarak, yapının XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir.¹⁹⁹ Fatih Sulatan Mehmed döneminde vakıf Melek Hacı Hasan'ın tasarrufundadır. Bu mescidin giderlerinin karşılanması için Hacı Şükrullah Kervansaray'ının yarısı ve bir kasap dükânı vakfedilmiştir. II. Bayezid adına hazırlanan 1500 tarihli vakıf defterinde ise vakıf gelirinin yarısı bir cüz Kur'an-ı Kerim okuyana, diğer yarısı da görevli imama tayin edilmiştir. İmam olan kişinin şer'i ilimlerden ders vermesi de vakfiyede şart koşulmuştur. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 1410 akçe iken 1500 ve 1522 yıllarında 2310 akçeye yükselmiş, 1584 yılında ise 1520 akçe olarak belirtilmektedir.²⁰⁰

2.1.5. Boyacı Ali Mahallesi Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 50 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 70 akçe iken 1584 yılında ise 447 akçe olarak belirtilmektedir.²⁰¹

2.1.6. Çeşme Mahallesi Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Vakıf defterinde mescidin giderleri için dört tarla ve yarım bağ vakfedilmiştir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 212 akçe, 1500 yılında 490 akçe, 1522 yılında ise 610 akçe olarak belirtilmektedir.²⁰²

¹⁹⁹ Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri", 141.

²⁰⁰ F. Nafiz Uzluk, *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi* (Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyat, 1958), 59.

²⁰¹ Uzluk, *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*, 59.

²⁰² Uzluk, *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*, 59.

2.1.7. Debbağlar Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, günümüzde Bölcek Köprüsü olarak bilinen şehir merkezindeki köprünün hemen karşısında olduğu bilinmektedir. Yıkılan eski mescidin yerine XX. Yüzyıl'ın başlarında yeni bir cami yapılarak eski ismi verilmiş ve bugün bu yapı Debbağlar Camii olarak kullanılmaktadır. 1476 tarihli vakıf defterinden yola çıkılarak yapının XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Orijinal yapının kitabesi ise mescidin yerinde inşa edilen yeni caminin doğu duvarına konulmuştur. Kitabedeki bilgiye göre 1671 yılında Hacı Mehmed tarafından onarıldığı, yine 1875 yılında da Şeyhzade Hüseyin Kemal tarafından onarım gördüğü anlaşılmaktadır.²⁰³ Mescidin giderleri için yarım bağ vakfedilmiş olup vakfın yıllık geliri 1476 yılında 30 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 100 akçe iken 1584 yılında ise 350 akçe olarak belirtilmektedir.²⁰⁴

2.1.8. Elagöz Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Kaynaklarda Ala Göz Mescidi olarakta geçmektedir. Mescid, Fatih Sultan Mehmed döneminde Muslihiddin isminde birinin tasarrufunda bulunmaktadır.²⁰⁵ Mescidin giderleri için bir tarla ve yarım bahçe vakfedilmiş olup, vakfın yıllık geliri 1476 yılından 1584 yılına kadar hiç değişmemiş ve 100 akçe olarak tespit edilmiştir.²⁰⁶

2.1.9. Emir Fakih Mahallesi Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Mescit, zamanla Şeyh Efendi Mescidi olarak da anılmıştır.

İbrahim Hakkı Konyalı, Kanuni Sultan Süleyman dönemi ilyazıcı defterlerinde mahalle isminin Şeyh Efendi iken 1584 tarihli Mufassal Defterinde Kalem Pazarı olarakta

²⁰³ Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri", 144.

²⁰⁴ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 59.

²⁰⁵ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 36.

²⁰⁶ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58.

yazıldığından bahseder.²⁰⁷ 1518 tarihli Tahrir Defteri'nde ise mahalle, Şücaeddin Mahallesi olarak geçer.²⁰⁸ Yapı 1476 tarihli vakıf defterinde Çeşme Emir Fakı Mahallesi Mescidi şeklinde kayıtlıdır.²⁰⁹ Mescidin giderlerinin karşılanması için iki tarla vakfedilmiş olup, vakfın yıllık geliri 1476 yılında 100 akçe olarak belirtilmiştir.²¹⁰

2.1.10. Fahr-i Tabib Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin şimdilerde Dere Mahallesi olarak bilinen yerde bulunduğu düşünülmektedir. Mescidi yaptıran ve yapım tarihi ise tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Mescit, vakıf defterine göre Mevlana Abdüllatif'in tasarrufundadır. Mescidin giderlerinin karşılanması için 1 bahçe, 2 dükkân, dükkân sekisi ve şehir merkezi civarında 5 kıta arsa vakfedilmiştir.²¹¹ Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 470 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 690 akçe ve 1584 yılında ise 1226 akçe olarak belirtilmiştir.²¹²

2.1.11. Hatip Mahallesi Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterindeki kayıtlarda adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Defterde mescidin adı Hatip Mahallesi Mescidi şeklinde geçer. Mescidin giderlerinin karşılanması amacıyla bir bağın üçte biri vakfedilmiştir.²¹³ Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 100 akçe olarak belirtilmişken, 1500, 1522 ve 1584 yıllarındaki vakıf kayıtlarında yıllık geliri zikredilmemektedir.²¹⁴

2.1.12. Hemper Hatun Mescidi (Hemşire Hatun Mescidi)

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak

²⁰⁷ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 716.

²⁰⁸ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 437.

²⁰⁹ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 59.

²¹⁰ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 36.

²¹¹ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58.

²¹² Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 36.

²¹³ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 59.

²¹⁴ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 37.

XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Mescidin giderlerinin karşılanması için bir tarla ve yarım bağ vakfedilmiştir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 80 akçe iken, 1500 ve 1522 yıllarında yıllık geliri zikredilmemiştir. 1584 yılında ise 584 akçe olarak belirtilmiştir.²¹⁵

2.1.13. Hoca Hüseyin Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Bir arşiv belgesinde Hacı Hasan Mahallesi'nde bulunan Hacı Hasan Mescidi'nin kaydı vardır.²¹⁶ Ancak bu mahaleninde günümüzde nerede olduğu bilinmemektedir. 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Vakıf kaydına göre mescit Mevlana Hüsam'ın tasarrufundadır. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 150 akçe olup, 1500 ve 1522 yıllarında yıllık geliri zikredilmemiş, 1584 yılında ise 584 akçe olarak belirtilmiştir.²¹⁷

2.1.14. Kalemberziye Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Kayıtlarda Kalem Pazarı Mescidi olarak da adı geçmektedir.²¹⁸ Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 300 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 490 akçe olarak belirtilmişken, 1584 yılında ise yıllık geliri zikredilmemiştir.²¹⁹

2.1.15. Kerim Hasan Mahallesi Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Mescidin giderlerinin karşılanması için 1 bağ ve 4 tarla vakfedilmiştir.²²⁰ Vakfın yıllık

²¹⁵ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 37.

²¹⁶ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 434.

²¹⁷ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 37.

²¹⁸ Uzlu, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58.

²¹⁹ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 37.

²²⁰ Uzlu, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 59.

geliri 1476 yılında 250 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 490 akçe, 1584 yılında ise 620 akçe olarak belirtilmektedir.²²¹

2.1.16. Kiçikapı Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Kayıtlarda Giçi Kapı Mahallesi Mescidi veya Kiçi Kapu Mahallesi Mescidi olarakta adı geçmektedir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 200 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 430 akçe iken, 1584 yılında ise 854 akçe olarak belirtilmektedir.²²²

2.1.17. Mevlana Yakupzade Mahallesi Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Mescidin giderlerinin karşılanması için üç tarla vakfedilmiştir.²²³

2.1.18. Paşacık Mahallesi Mescidi

İbrahim Hakkı Konyalı, Paşacık Mahallesi Mescidi'nin Muhsin Çelebi'nin dedesi Paşa Beycik tarafından yaptırıldığını belirtmektedir. Ayrıca yakın tarihe kadar faaliyette olan mescidin, daha sonra harap duruma düştüğünü ve yapının yerinde bugünkü caminin inşa edildiğinden de belirtmektedir. Ancak mescidin hangi tarihte yaptırıldığı hakkında bilgi vermez.²²⁴ Mescit, 1584 tarihli vakıf defterinde “Mescid-i Mahallei Paşacık hâliyâ Davud Fakih ile ma'ruftur” şeklinde kaydedilmiştir. Vakfın yıllık geliri 1476, 1500 ve 1530 yıllarında 150 akçe iken 1584 yılında 2160 akçe olarak kayıtlıdır.²²⁵

²²¹ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 37.

²²² Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 38.

²²³ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 38.

²²⁴ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1205.

²²⁵ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 236.

2.1.19. Zincirli Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, Karamanoğlu Mehmed Bey'in, Devegözü Muhammedî adında bir kölesi tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir. Ancak mescidin yapılış tarihi tam olarak bilinmemektedir. Zincirli Medrese'nin yanında olduğu için bu isimle anılmıştır. Mescit, II. Bayezid döneminde Mevlana Abdullah tasarrufunda bulunmaktadır. Vakfın yıllık geliri 1500 ve 1522 yıllarında 1010 akçe olarak belirtilmektedir.²²⁶

2.1.20. Minare Mahallesi Mescidi

Günümüze kadar ulaşamayan mescidin, banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1476 tarihli vakıf defterinde adının geçmesinden yola çıkılarak XV. Yüzyıl'ın ilk yarısında veya daha öncesinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Mescidin giderlerinin karşılanması için iki tarla vakfedilmiştir. 1476 tarihli vakıf defterinde Minare Mescidi olarak kaydedilmişken, 1500, 1522, 1584 tarihli vakıf defterlerinde Küçük Minare Mescidi olarak kayıtlıdır.²²⁷ İbrahim Hakkı Konyalı, eserinde yapıyı Yıkık Minare Mescidi olarakta isimlendirmiştir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 80 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 392 akçe iken, 1584 yılında ise 413 akçe olarak kaydedilmiştir.²²⁸

2.1.21. Yıkık Minare

Günümüzde Küçük Bölcek Mahallesi olarak bilinen yerde inşa edilmiştir. Minarenin şerefesinin petek kısmı ve külahının yıkık olmasından dolayı halk arasında “Yıkık Minare” olarak anılmaktadır. Ayrıca Gündük Minare, Sırçalı Minare, Kesik Minare Camii, Gündük Minare Camii, İsaogulları Camii gibi adlarla da anılmaktadır.²²⁹ Kitabesi günümüze kadar ulaşamadığı için yaptıran kişi ve yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. İnşa tarihi olarak, bazı araştırmacılar yapıyı XIII. Yüzyıl'ın ilk çeyreğine tarihlendirirken, bazı araştırmacılar da XIII. Yüzyıl'ın ikinci yarısına tarihlendirmektedir. Yıkık şerefenin altında kullanılmış olan sırlı çanaklar Anadolu İslam mimarisinde XIII. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde kullanılmaktadır. Bundan dolayı yapının bu dönemde inşa edilme ihtimali yüksek

²²⁶ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 39; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 238.

²²⁷ Uzluğ, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58.

²²⁸ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 38.

²²⁹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1288.

görülmektedir.²³⁰ Günümüze caminin sadece minaresi ulaşmış olup farklı dönemlerde birçok kere tadilat görmüştür. Minarenin doğu tarafına bitişik olarak inşa edilen ve günümüzde de kullanılmakta olan cami 1965 yılında yapılmıştır.²³¹

Minarenin yapımında, kesme taş, tuğla, kireç harcı ve çini malzeme kullanılmıştır. Kesme taşlar örgü malzemesi olarak kullanılırken, şerefe altında, petek kısmında, pabuçluk ve gövde kısmında ise örgü malzemesi olarak tuğla kullanılmıştır. Kireç harcı ise yapıda bağlayıcı malzeme olarak kullanılmıştır. Şerefe altını süslemek için de firuze renkli çiniler kullanılmıştır.²³²

2.1.22. Eğri (Kızıl) Minare

Kitabesi günümüze kadar ulaşamayan yapı halk arasında, eğimli olmasından dolayı Eğri Minare, renginin kızıl olmasından dolayı da Kızıl Minare olarak adlandırılmıştır. Günümüzde Şamlı Mahallesi olarak bilinen yerde, Nevşehir Caddesi üzerinde kendi adı verilen sokakta bulunmaktadır. Yaptıran kişi ve yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak mimari özellikleri ve malzeme özelliklerinden yola çıkılarak I. Alâeddin Keykubad döneminde inşa edildiği kabul edilmektedir.²³³

1883 yılında Kızıl Minare Camii, Aksaray Belediye Başkanı Halid Terzioğlu tarafından maalesef yıktırılmıştır. Osman isminde biri tarafından taşla yenilenmiş, harap durumda olan cami, Kızıl Minare Camii Koruma Derneği tarafından tekrar tamir edilmiştir. 1917 yılında onarım gören minarenin kaidesi genişletilmiş ve yıkık vaziyette olan külahı tekrar yapılmıştır. Yıkılma tehlikesinden dolayı minarenin gövdesi 1973 yılında demir çemberler ve çelik halatlar kullanılarak sabitlenmeye çalışılmıştır.²³⁴

Minarenin yapımında malzeme olarak kesme taş, tuğla, sırlı tuğla ve çini kullanılmıştır. Kesme taş, kapı lento, kapı söveleri, kaide ve merdiven basamaklarında kullanılmıştır. Tuğla malzeme ise, gövde, şerefe altı, petek kısmı ve pabuçlukta kullanılmıştır. Çini ve sırlı tuğlalar ise yapıda süsleme malzemesi olarak şerefe altındaki mukarnaslar ve derzlerde kullanılmıştır. Yapıda firuze ve lacivert renk çinilerde çokça kullanılmıştır.²³⁵

²³⁰ Görür, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri”, 72.

²³¹ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 204.

²³² Görür, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri”, 73.

²³³ Ömür Bakırer, Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı (Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 1981), 352.

²³⁴ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 34.

²³⁵ Görür, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri”, 70.

2.1.23. Pir Ali Sultan Camii

Bugünkü Taşpazar Mahallesi'nde Pir Ali Sultan Türbesi'nin kuzeydoğusunda bulunan yapı halk arasında “Tekke Camii” olarak da bilinmektedir. Kitabesi günümüze kadar ulaşamayan yapının, mihrap nişinin batısındaki alçı süslemelerinden yola çıkılarak XIII. Yüzyıl'ın sonlarında veya XIV. Yüzyıl'ın başlarında inşa edildiği kabul edilmektedir.²³⁶ Bu tarihlendirmeden yola çıkıldığında caminin isminde sonradan değişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Zira Pir Ali Sultan, 1476-1539 yıllarında yaşamıştır. Yapı geçirdiği kapsamlı tadilatlarla birlikte günümüzde halen kullanılmaktadır.

2.1.24. Hacı Yusuf Mescidi (Cıncıklı Mescit)

Günümüzde Taşpazarı Mahallesi olarak bilinen yerde bulunmaktadır. Mescidin hangi tarihte ve kim tarafından inşa edildiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak yapı malzemeleri, geometrik örgü düzenlemeleri dikkate alındığında XIII. Yüzyıl'ının ilk yarısında yapıldığı kabul edilmektedir. Zira Sivas'taki Keykavus Darüşşifası (1217-1220), Tokat'taki Ebul Kasım bin Ali Türbesi (1235-1237) ve Niksar'daki Kırkkızlar Türbesi gibi yapılarda kullanılan tuğla ve çini kullanımındaki benzerlikler bu görüşü desteklemektedir.²³⁷ Vakıf defterlerinde Hacı Yusuf Mescid'i olarak adlandırılmasına karşın çinilerinden dolayı halk arasında Cıncıklı Mescit olarak bilinmektedir. Mescid'in sadece 10 metre uzunluğunda geometrik şekiller ile süslenmiş duvarı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Şu anda kullanılan mescid ise sonradan yapılmıştır. İbrahim Hakkı Konyalı, Hacı Yusuf Mescid'inin adını Emir Yusuf Mescidi olarak belirtir ve Moğol hükümdarı İrinçin Noyan emrindeki Şenkitoğlu tarafından öldürülen Hacı Yusuf tarafından yaptırıldığını söyler.²³⁸

Mescidin ilk defa Karamanoğlu İbrahim Bey döneminde onarıldığı bilinmektedir. Mescid'de asılı bulunan levhadan 1846 ve 1921 yıllarında iki defa daha tamir gördüğü anlaşılmaktadır.²³⁹ 1476 tarihli vakıf defterinde mescidin yönetimi Hacı Pir'e verilmiştir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 150 akçe, 1500 ve 1530 yıllarında 162 akçe iken, 1584 yılında ise yıllık geliri 318 akçe olarak belirtilmiştir.²⁴⁰

²³⁶ Görür, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri”, 65.

²³⁷ Ömür Bakırer, “Aksaray Cıncıklı Mescid'in Ön Yüzündeki Geometrik Örgü Düzenlemelerinin Tasarımı İçin Bir Deneme”, *Vakıflar Haftası Kitabı IX*, (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1992), 213.

²³⁸ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1167.

²³⁹ Görür, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri”, 62.

²⁴⁰ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 231.

2.2. Medreseler

2.2.1. Zinciriye Medresesi

Aksaray’da bulunan Zinciriye Medresesi’nin, Karamanoğulları döneminde kısa bir süreliğine bölgede hüküm sürmüş olan Mirza Halil Bey tarafından 1337 senesinde yaptırıldığı düşünülmektedir. Medresenin yapımında kesme taş kullanılmış olup yapının mimarı belli değildir. Medrese zengin vakıf gelirleriyle varlığını sürdürmekteydi. Medresenin vakıf kaynaklı gelirleri XVI. Yüzyıl’ın başlarında azalmış olsa da bu yüzyılın sonlarında tekrar yükselmiştir. Zamanla medresenin vakıf kaynaklı gelirlerinde azalmalar olmasının nedeni bazı dönemlerde yaşanan kuraklık ve kıtlık ile buna bağlı olarak vakıf gelirlerinin temelini oluşturan hububat üretimindeki düşüş ve nüfus sayısındaki azalmalar olarak evkaf defterlerinden tespit edilmiştir.²⁴¹

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerine kadar medrese olarak aktif faaliyetini sürdürmüş olan yapı, 1940 senesinde cezaevi olarak kullanılmış, 1969 senesinde ise Niğde Valiliği’ne bağlı bir müze olarak hizmet vermiştir.

Zinciriye Medresesi’de diğer Karamanlı ve Selçuklu medreseleri gibi, medrese banisi tarafından kendisine tahsis edilen vakıflar aracılığıyla varlığını devam ettirmiştir. Dönemin medreseleri gibi bu medresede de verilen eğitim ücretsiz olup, eğitim gören öğrencilerin yiyecek, yatacak ve harçlık masrafları vakfın gelirlerinden karşılanmaktaydı. Zinciriye Medresesi’nin, Anadolu Muhasebe Kalem’inde vakıfların günlük ve altı aylık masraf miktarlarının belirtildiği, biri tarihsiz diğeri de 1690 tarihli olmak üzere iki defterde kaydı bulunmaktadır.²⁴²

Medrese 1985 senesinde Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından onararak Aksaray Müzesi olarak kullanılmıştır. Aksaray’da 1996 yılında yeni bir müze binası yapılıncaya, buradaki eserler bu yeni müze binasına taşınmıştır. 1997 senesinde Zinciriye Medresesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından aslına uygun olarak restore edilerek bir süre eğlence mekânı olarakta kullanılmıştır.²⁴³

Medrese farklı kaynaklarda, Medrese-i Tal, Aksaray İbrahim Bey Medresesi, Zincirli Medrese, At Medresesi, Aksaray Karamanoğlu Medresesi, Ak Medrese, Karamanoğlu

²⁴¹ Uğur, *Tarihsel Süreç İçerisinde Aksaray*, 50.

²⁴² Şerare Yetkin, *Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayinevi, 1986), 52.

²⁴³ İbrahim Kutlu, “Aksaray Zinciriye Medresesi”, *Dini Araştırmalar Dergisi* 15, sy. 41 (2012), 216.

İbrahim Bey Medresesi, İncirli Medrese, Zincirli Kuyu Medresesi, Medrese-i Müselsele gibi farklı isimlerle anılmış olup, günümüzde ve kaynaklarda yaygın olarak Zinciriye Medresesi adıyla bilinmektedir. Medrese Osmanlı resmî kayıtlarında ise Zencirli Medresesi şeklinde geçmektedir. At, eşek vb hayvanların bina içerisine girmesini önlemek için taç kapının önüne asılan zincirlerden dolayı medreseye bu isim verilmiştir.²⁴⁴

Zinciriye Medresesi plan olarak, Konya’da 1243 senesinde Bedreddin Muslih tarafından yaptırılan Sırçalı Medrese’ye benzemektedir. Zinciriye Medresesi, düzgün olmayan dikdörtgen planlı ve açık avlulu planda engebeli bir arazi üzerinde, dört eyvanlı ve tek katlı medreseler grubuna örnek oluşturacak biçimde inşa edilmiştir. Yapı malzemesi olarak moloz taş, kesme taş, tuğla ve demir kullanılmıştır.²⁴⁵

Zinciriye Medresesi, açık ve kapalı olmak üzere toplam 14 bölümden oluşmaktadır. Doğuya bakan cephesindeki giriş kapısı süslemeleri Selçuklu mimari geleneğinden etkilenmiştir. Medrese sekiz odalı olup, iki odası kubbe ile diğer altı odası ise beşik tonoz ile örtülmüştür. Yapıda moloz malzeme, taş örgü malzemesi olarak duvar örgülerinde kullanılmış, demir malzeme pencere ve kapılarda kullanılmış, kesme taş malzeme kaplama malzemesi olarak duvar, cephe, taşıyıcısı, bağlayıcı ve örtü sisteminde kullanılmış, tuğla malzeme ise örtü ve geçiş sistemlerinde kullanılmıştır.²⁴⁶

Yapının portalı ince taş işçiliğinde olup, geometrik yıldızlar, örgü motifleri ile bezenmiştir. İçerisinde Besmele, İhlas Suresi ve Enfal suresinin 51. ayeti yazılmış olan portal, Selçuklu cephe portallerinin genel karakterini tam olarak yansıtmaktadır. Zinciriye Medresesi yüksek duvarları ve bu duvarların üzerinde bulunan taş mazgalları sayesinde dışarıdan kaleye benzer bir görünüme sahiptir.

Giriş avlusunun ekseninde bulunan ve sivri kemerli bir taç kapı ile içerisine girilen iki kubbeli dersane bölümü mevcuttur. Eyvanlar sivri kemerlerle birbirlerine bağlanmış, üzerileri de Selçuklu tarzında bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bu eyvanlardan mihrap yönündeki eyvanın cephesi geometrik, taş oyma motifleriyle süslenmiştir. Medresede ayrıca mozaik kakma çinilerin varlığı da görülmektedir.²⁴⁷

²⁴⁴ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1334-1335.

²⁴⁵ Muallim Sabancı Hüsni, *Hasan Dağı’nda İlmî Cevelân* (Aksaray: Vilâyet Matbaası, 1928), 53.

²⁴⁶ Hüseyin Rahmi Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Taç Kapılar* (İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1982), 26.

²⁴⁷ Görür, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri”, 120.

Anadolu’da Memlûkler ve Karamanoğulları yaklaşık 200 yıl süren ticari ve siyasi münasebet kurmuşlardır. Karamanoğulları şehirlerinden Ermenek, Karaman, Konya, Niğde ve Aksaray’daki yapılarında Memlûklu mimari etkisi görülmektedir. Bu anlamda Zinciriye Medresesi’de Memlûklu mimarisinden etkilenmiştir.

Karamanoğulları ve Memlûklu eserleri, özellikle mimarî öğeler açısından, malzeme, teknik ve bezemede ortak özellikler yansıtmaktadır. İki kültür arasındaki etkileşim mimari öğelerden taç kapı, pencere, minare, mihrap, niş, kemer, kubbe ve külah gibi elemanların kurgusu ile malzeme ve süslemesinde de dikkat çekmektedir. Yapılarda çoğunlukla taş süsleme görülmekle birlikte, bazı mihraplar, kapı ve pencere köşeliklerinde çini süsleme tekniğinde görülmektedir.²⁴⁸

Karamanoğulları döneminde yapılmış olan Zinciriye Medresesi’nin giriş bölümü ve ana eyvanının kemer köşelikleri, birbirlerine düğümlenen geçme motifleriyle bezenmiştir. Özellikle ana eyvanın kemer köşeliğini sınırlayan silmeler kemerin kilit taşı üzerinde düğümlenmektedir. Kemer köşeliğindeki kabaranın çevresinde altıgene dönüşerek devam eden bu silmeler yatay ve dikey olarak eklemlenen büyük ve küçük daireler ile damla biçimli madalyonu kuşatarak geçme motifleri oluşturur. Daha çok birbirlerine düğümlenen daire ve yarım dairelerle biçimlenen geçmeler bulunmaktadır. Bu teknik Suriye ve Mısır’da özellikle Eyyubi, Zengi ve Memlûklu dönemlerinde yaygın olan ve fazlaca kullanılmış olan bezemelerdir.

Alman araştırmacı Ernst Emil Herzfeld, Zengi döneminde özellikle Halep’te bulunan Neccarların ve Abanoz ustalarının varlığına işaret ederek, Karbasiye/kırlangıç geçme olarak adlandırılan işleri yapan ustaların çok ünlü olduklarını belirtmektedir. Ayrıca XIII. Yüzyıl’da Anadolu’da çalışan ve adları bilinmeyen bu sanatçıların çoğunun Halepli olduğu bilinmektedir.²⁴⁹ Bu bilgi ışığında Zinciriye Medresesi’nin mimarının da Halepli bir mimar olabileceği düşünülebilir.

Karamanoğulları ile Memlûkler’in yaklaşık 200 yıllık süreç içerisinde siyasi, ticarî ve askeri ilişkileri olmuştur. Bu etkileşimin sonucunda Karamanlı idarecilerin Memlûklu sultanlarına tabi olması, onların adına hutbe okutup, sikke bastırmaları, Karaman beylerinden Musa Bey’in Kahire’ye gitmesi, karşılıklı elçiler gönderilmesi ile siyasi ve sosyal ilişkiler kurulmuştur. Bunun sonucunda da, Ermenek, Karaman, Konya, Niğde ve

²⁴⁸ Nermin Ş. Doğan, “Kültürel Etkileşim Üzerine: Karamanoğulları-Memlûklu Sanatı,” *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 23 (Ocak 2006), 131.

²⁴⁹ Doğan, “Kültürel Etkileşim Üzerine: Karamanoğulları-Memlûklu Sanatı,” 138.

Aksaray gibi yerleşimlerdeki Karamanoğulları eserlerinde Memlûklî mimarî etkisi fazlaca görülmektedir. Bununla birlikte Zinciriye Medresesi'nin, planı ve mimarî özellikleri bakımından tipik bir Karamanoğulları eseri olduğu da görülmektedir.

Aksaray Zinciriye Medresesi'nde 1918 yılına kadar eğitim öğretim yapıldığı bilinmektedir. Medrese 1918 yılından sonra cezaevi olarak kullanılmıştır.²⁵⁰ Cezaevi olarak kullanılırken medresenin mekânları arasındaki bazı duvarlarda değişiklikler yapılmıştır. Cezaevinin buradan taşınmasından sonra yapı tamamen bakımsız hale gelmiş, içi ve dışı atılan çöplerle kötü bir hal almıştır.²⁵¹

Aksaray Abidelerini Koruma Derneği'nin girişimleri sonucu Aksaray Belediyesi tarafından medrese temizlenmiş, Milli Eğitim Bakanlığı 'da Medreseyi restore ettirmiştir. Medresenin kuzeyindeki odaları ile elips kubbe ve batıdaki büyük eyvan, orijinaline uygun olarak onarılmıştır. Yine Aksaray Abidelerini Koruma Derneği'nin çabalarıyla medrese 1973 yılında Müze'ye dönüştürülmüştür.²⁵²

2.2.2. Beramuniye Medresesi

Medresenin sadece portalinin bir kısmı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bugünkü kalıntılarının bulunduğu yer medresenin gerçek yeri değildir. Medresenin yeri hakkında birçok görüş vardır. Aksaray'ın ilk valisi olan Abdullah Sabri Karter, medresenin bugünkü Hacı Hasanlı Mahallesi'nin bulunduğu yerde olduğunu ve kapısının bir parçasının günümüzde Aksaray Lisesi olarak kullanılan binanın avlusunda bulunduğunu belirtir. Okan Özcan ise medresenin yerinin, Eğri Minare'ye 100 metre kadar uzaklıkta kuzeydoğusunda olduğunu ve yapının bulunduğu yerden yol geçmesi nedeniyle dönemin belediye başkanı Bayram Ali Gür tarafından taşındığını belirtir. Nilgün Çıtakoğlu ise Taşpazarı Mahallesi'nden Aksaray Lisesi'nin avlusuna taşındığını iddia eder. Medrese bazı kaynaklarda Taciye Medresesi olarak da geçmektedir.²⁵³ İbrahim Hakkı Konyalı'ya göre ise medrese, bugünkü Gündoğdu Mahallesi'nde bulunmaktaydı.

Medresenin konumu gibi yapım tarihi ve yaptıran kişi hakkında da birçok görüş vardır. Aksaray valisi Abdullah Sabri Karter, medresenin 1268 yılında Vaiz Mehmed tarafından yaptırıldığını yazar. Ayrıca Abdullah Sabri Karter eserinde, İbrahim Hakkı Konyalı'nın

²⁵⁰ Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri -I* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, 1970), 34.

²⁵¹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1338.

²⁵² Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1362.

²⁵³ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 207.

Ulu Camii'ye ait olduğunu iddia ettiği kitabesinde Beramuniye Medresesi'nin tamir kitabesi olduğunu belirtir.²⁵⁴ İbrahim Hakkı Konyalı, bu medresenin I. Alâeddin Keykubad ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi devlet adamlarından ve Danişmendoğulları'ndan Bedreddin Beramuni tarafından XIII. Yüzyıl'ın ikinci yarısında inşa ettirildiğini söylemektedir. Ayrıca 1239 yılında meydana gelen deprem sonrasında yıkıldığından da bahseder.²⁵⁵ Nilgün Çıtakoğlu, bu medreseden Dar'el Hadis Medresesi olarak bahseder ve XIII. Yüzyıl'ın 3. çeyreğinde Taceddin Mutez tarafından yaptırıldığını belirtir.²⁵⁶ Metin Sözen, Taciye Medresesi ve Beramuniye Medresesi'ni iki farklı yapı olarak değerlendirmiştir. Beramuniye Medresesi'nin XIV. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde Moğol hükümdarı Gazan Han'ın 1299 yılında Aksaray'a gönderdiği Sutay'ın oğlu Baranbay tarafından yaptırıldığını ileri sürer.²⁵⁷ Taciye Medresesinin'de XIII. Yüzyıl'ın 3. çeyreğinde Moğol vezirlerinden Taceddin Mutez tarafından inşa ettirildiğini iddia eder.²⁵⁸ Siyasi tarihten bahsedilirken, Taceddin Mutez'in, Aksaray'da kaldığı süreçte bir medrese yaptırdığından ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ninde Kayserili Şerafeddin'i bu medreseye müderris atadığından bahsedilmiştir.²⁵⁹ Bu bilgilerden yola çıkılarak medreseyi yaptıranın Taceddin Mutez olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak gerek yaptıran kişi, gerekse yapım tarihi ve konumu hakkında iddialar birbiri ile uyuşmamaktadır. Bu konuda en eski kaynak vali Abdullah Sabri Karter'in eseridir. Ayrıca Abdullah Sabri Karter, medresenin 1408 yılında Karamanoğlu Alâeddin Bey'in oğlu Mehmed Bey'in emriyle Mimar Firuz tarafından tamir edildiğinden de bahseder.

1476 tarihli vakıf defterinde medresede görevli müderrisin Mevlana Hüsameddin olduğu ve yapının harap bir durumda olduğu kaydedilmiştir. 1500 yılında ise Muslihiddin müderrislik yapmıştır. Medrese'nin vakfiyesi de günümüze ulaşamadığından dolayı banisi ve yapım tarihi tam olarak tespit edilememektedir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 1000 akçe, 1483 yılında 550 akçe, 1500 yılında 680 akçe 1530 yılında 1940 akçe, 1584 yılında ise 4230 akçe olarak bilinmektedir.²⁶⁰

²⁵⁴ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 208.

²⁵⁵ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1311.

²⁵⁶ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 208.

²⁵⁷ Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri -II* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, 1972), 299.

²⁵⁸ Sözen, *Anadolu Medreseleri -II*, 146; Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri", 74; Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 41.

²⁵⁹ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, Cilt I, çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973, 269.

²⁶⁰ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 240.

Daha sonraki yıllarda tamir edilmiş olan medresenin sadece küçük bir bölümü günümüze kadar ulaşabilmiştir. Medreseden günümüze kadar ulaşabilen bölümde kaplama malzemesi olarak kesme blok taşlar kullanılmıştır. Süsleme malzemesi olarak taş kullanılmış olup geometrik ve bitkisel süslemeler göze çarpmaktadır ve birbirinden farklı beş dikey bölüme ayrılarak tasarlanmıştır. Portalın doğusundaki ilk şerit, dış bükey ve düz hatlardan oluşmuştur. İkinci şeritte, kıvrık dallar ve rumî motifler ile oluşturulmuş bitkisel süslemelerin arasında ayet bölümleri bulunmaktadır. Üçüncü şeritte yine rumî motifler ve kıvrık dalların palmetlere çerçeve oluşturduğu karmaşık bir bitkisel süsleme yer alır. Dördüncü şeritte, mukarnas öğelerinin iç kısımlarında küçük ayna kemer tasarımı yer alır. Son şeritte ise birbirine geçmeli düğüm motifinden oluşan geometrik desenler görülür.²⁶¹

2.2.3. Ebubekriyye Medresesi (Yılanlı Medrese)

Vakıf defterlerinde Yılanlı Medrese, Ebubekirli ve Ebubekir Bukası şeklinde geçen medresenin, Aksaray'ın merkezinde olduğu belirtilmesine karşın günümüze kadar ulaşamadığından dolayı yeri tam olarak bilinmemektedir. Abdullah Sabri Karter, medresenin günümüzde Sebil Mahallesi olarak bilinen yerde olduğunu yazar.²⁶² İbrahim Hakkı Konyalı'da, Abdullah Sabri Karter'in verdiği bilgileri destekler.²⁶³ Ebubekriyye Medresesi'nin ilerleyen yıllarda Yılanlı Medrese şeklinde adlandırılmasının nedeni, eski medresenin vakıflarının Yılanlı Medrese'ye ilhak edilmiş olmasından dolayıdır.²⁶⁴

1476 tarihli vakıf defterinde tamire muhtaç bir durumda olduğu kaydedilmiş olup, 1584 tarihli defterde de kaydı bulunmaktadır. Bu bilgiden yola çıkılarak 1476 tarihinden sonra esaslı bir onarım gördüğü düşünülmektedir. Vakıf defterinden anlaşıldığına göre, medrese Mevlana Abdüllatif'in tasarrufundadır.²⁶⁵ Medresenin I. Alâeddin Keykubad dönemi devlet adamlarından Seyfeddin Ebubekir tarafından yaptırıldığı kabul edilmektedir.²⁶⁶ Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 450 akçe, 1500 yılında 270 akçe, 1584 yılında ise 460 akçe olarak belirtilmektedir.²⁶⁷

²⁶¹ Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri", 75.

²⁶² Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 268.

²⁶³ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1326.

²⁶⁴ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 268.

²⁶⁵ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 240.

²⁶⁶ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1322.

²⁶⁷ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 240; Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 41.

2.2.4. Melikiyye Medresesi

Medrese günümüze kadar ulaşamadığından, banisi, konumu ve yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı, I. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi devlet adamlarından Muzafferüddin Melik Mahmud Gazi tarafından yaptırıldığını söyler.²⁶⁸ Ancak vakıf defterlerine göre 1476 yılında Karamanoğlu İbrahim Bey'in nişanı ile medrese Mehmed Fakih'in tasarrufuna bırakılmıştır. 1500 yılında medresenin yönetimi Mevlânâ Muhyiddin'e geçmiştir. Kayıtlara göre Melikiyye Medresesi, Aksaray'da en düşük vakıf gelirine sahip medresedir. Medrese vakfının yıllık geliri 1476, 1500, 1530 ve 1584 yıllarındaki vakıf kayıtlarında 100 akçe olarak belirtilmektedir.²⁶⁹

2.2.5. Siraciye Medresesi

Günümüze kadar ulaşamayan medresenin tam yeri tespit edilememekle birlikte 838/1400 tarihli vakfiyesinden Karamanoğlu II. Mehmed Bey döneminde yaptırıldığı bilinmektedir. 1476 tarihli vakıf defterindeki kayda göre İbrahim Bey'in beratıyla Fazlullah soyundan Mahmud'un tasarrufunda bulunmaktadır.²⁷⁰ Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 450 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 605 akçe ve 1584 yılında ise 520 akçe olarak bilinmektedir.²⁷¹

2.2.6. Karamanoğlu Camii Medresesi

Günümüze kadar ulaşamayan medresenin tam yeri tespit edilememekle birlikte Ulu Camii çevresinde bulunan kitabesinden Karamanoğlu İbrahim Bey (1424-1464) tarafından inşa ettirildiği kabul edilmektedir. Evliya Çelebi'de Seyahatnamesinde bu medreseden bahsetmektedir.²⁷²

2.2.7. Muzafferiyye Medresesi

Aksaray'ın merkezinde olduğu belirtilen bu medrese, günümüze kadar ulaşamamıştır. Banisi Danişmendli Yağıbasan'ın oğlu Muzaffereddin Melik Mahmud Gazi'dir. Kitabesi bulunamadığından dolayı yapım tarihide tam olarak bilinmemektedir. Ancak Muzaffereddin Melik Mahmud Gazi'nin, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin

²⁶⁸ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 322.

²⁶⁹ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 42; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 241.

²⁷⁰ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 243.

²⁷¹ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 40.

²⁷² Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri", 164; Topal, "Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri", 41.

Keyhüsrev döneminde Aksaray valiliği yaptığı bilgisinden yola çıkılarak, medreseyi de vali olduğu dönemde inşa ettirdiği düşünülebilir.²⁷³

Türkistan'ın Otrar şehrinden Siraceddin Ahmed, tarihi bilinmeyen bir müderrislik beratına göre bu medresede müderris olarak görevlendirilmiştir. 1476 yılı vakıf defterinde kaydı bulunmayan medresenin 1500 yılı vakıf defterinde Mevlana Ahi Ali'nin tasarrufunda olduğu belirtilmektedir. Vakfın yıllık geliri 1500 yılında 210 akçe, 1530 yılında 200 akçe, 1584 yılında ise 270 akçe olarak bilinmektedir. 1584 tarihli tahrir defterinde medrese hakkında “*Aslâ eseri binâsı kalmamıştır, Medrese-i Seyfiyye'ye ilhâk olundu ber-mûceb-i defter-i atik*” kaydı düşülmüştür. Bu kayıttan 1584 yılında medreseden herhangi bir iz kalmadığı ve bundan dolayı da medrese-i seyfiyyeye ilhak edildiği anlaşılmaktadır.²⁷⁴

2.2.8. Seyfiyye Medresesi

Bugünkü Meydan Mahallesi olarak bilinen yerde bulunduğu belirtilen medrese günümüz kadar ulaşamamıştır. I. Alâeddin Keykubad dönemi devlet adamlarından Seyfeddin Ayaba tarafından inşa ettirilmiş olup, 1630 yılına kadar faaliyette olduğu bilinmektedir. Medresenin 1476 tarihinde Mevlana Taceddin'in tasarrufunda olduğu ve harap bir vaziyette bulunduğu bilinmektedir. 1630 yılında faaliyette olduğuna göre daha sonradan esaslı bir onarım gördüğü düşünülebilir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 910 akçe, 1500 yılında 1579 akçe, 1530 yılında 1832 akçe iken, 1584 yılında ise 3730 akçe olarak bilinmektedir.²⁷⁵

2.2.9. Bedriyye Medresesi

Geçirdiği tadilatlarla günümüze kadar gelebilen medrese, bugünkü Taşpazarı Mahallesi'nde, Cıncıklı Mescid'in 100 m kadar güneybatısında bulunmaktadır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi devlet adamlarından Danişmendli Nizameddi Yağıbasan'ın oğlu Bedreddin Yusuf tarafından inşa ettirilmiştir.²⁷⁶ İbrahim Hakkı Konyalı, medresenin 1909 yılında Kadızade İbrahim Efendi tarafından yıkılarak yerinde yeni bir medrese yaptırıldığını belirtmektedir.²⁷⁷ Cumhuriyet devrinde Özel İdare tarafından Kadıoğulları'na

²⁷³ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 42.

²⁷⁴ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 241.

²⁷⁵ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 241.

²⁷⁶ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 240; Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 40; Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1308.

²⁷⁷ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1309.

satılarak özel mülk statüsüne geçmiş olan yapı, İbrahim Hakkı Konyalı'nın araştırdığı dönemde ev olarak kullanılmaktaydı. Medrese binası Aksaray'ın ilk valisi olan Abdullah Sabri Karter zamanında ise fetvahane olarak kullanılmaktaydı.²⁷⁸

İnşa tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, Bedreddin Yusuf'un Aksaray valisi olduğu dönemde yapılmış olması muhtemeldir. 1476 tarihli vakıf defterinden anlaşıldığına göre bu tarihte Emir Hoca'nın tasarrufundayken, 1500 yılında Mevlana Hacı Halife'nin tasarrufuna geçmiştir. Vakfın geliri 1476 yılında 250 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 190 akçe, 1584 yılında ise 200 akçe olarak bilinmektedir.

Medrese “L” planlı ve kesme taşlardan yapılmış olup, beş tanesi doğu-batı istikametinde, iki tanesi de güney-kuzey istikametinde olmak üzere dikdörtgen biçimli toplam yedi odası bulunmaktadır. Kenarlarında ahşap pervazlı ikişer pencere bulunmaktadır. Odaların önünde yedi kemerden oluşan revaklı bir avlu bölümü vardır. Bu bölümde on yedi sütun bulunmaktadır. Üzeri alaturka kiremitle örtülü olan çatısı üçgen biçimindedir.²⁷⁹

2.2.10. Hüsamiye (Subasan) Medresesi

Subasan Medresesi olarak da bilinen medrese günümüze kadar ulaşamamıştır. Konumu hakkında Bekir Deniz, Mehmed Hamzakadı ve Friedrich Meinecke gibi araştırmacılar tarafından şimdilerde Gündoğdu Mahallesi olarak bilinen yerde olduğu şeklinde iddialar mevcuttur.²⁸⁰ İbrahim Hakkı Konyalı ise bu görüşe karşın, medresenin günümüzdeki Aksaray Lisesi olarak bilinen binanın olduğu yerde olabileceğini ileri sürmektedir.²⁸¹ 1920-1923 yıllarında Aksaray'ın ilk valisi olan Abdullah Sabri Karter ise, Medresenin İdadi Mektebi'nin (Aksaray Lisesi) olduğu yerde olduğunu söyler. Ayrıca “İdadi Mekteb avlusu ile Cumhuriyet Okulu Medrese'nin arazileridir” şeklinde not düşmüştür. Medresenin yeri hakkında İbrahim Hakkı Konyalı ve Abdullah Sabri Karter'in görüşü daha doğru kabul edilmektedir. Nitekim Abdullah Sabri Karter, eserini 1920-1923 yılları arasında yazmıştır. Diğer araştırmacılar ise yerel araştırmacı Mehmed Hamzakadı ile yapılan röportajdan yola çıkmışlardır.²⁸²

²⁷⁸ Erdal, “Aksaray'da Türk Devri Mimarisi”, 221.

²⁷⁹ Uğur, *Tarihsel Süreç İçerisinde Aksaray*, 53.

²⁸⁰ Erdal, “Aksaray'da Türk Devri Mimarisi”, 469.

²⁸¹ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*, 1325.

²⁸² Erdal, “Aksaray'da Türk Devri Mimarisi”, 469.

Metin Sözen'e göre medrese, 1256 yılında III. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi devlet adamlarından Emir Hüsameddin Çoban tarafından yaptırılmıştır.²⁸³ Ancak Nevzat Topal, Emir Hüsameddin Çoban'ın 1226 yılındaki Suğdak Seferi'nden sonra Selçuklu kaynaklarında isminin geçmemesinden dolayı Aksaray'da bir eser yaptırmasının düşük ihtimalde olduğunu ve medreseyi III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Kadıaskeri Hüsameddin'in yaptırdığını iddia eder.²⁸⁴

Maalesef zamanla Medrese'nin taş yapı malzemeleri, bilinçsiz yöre halkı tarafından ev yapımında kullanılmak üzere sökülerek yapı yok edilmiştir. İbrahim Hakkı Konyalı, asıl medresenin yıkılarak yerinde yirmi odalı ve dershaneli yeni bir medrese yaptırıldığından bahseder. Aksaray valisi Abdullah Sabri Karter ise, 1921 yılında medresenin yıkıldığını, yerinde de Mekteb-i İdadi'nin (Aksaray Lisesi) inşa edildiğini belirtmiştir.²⁸⁵

2.3. Hanlar ve Kervansaraylar

2.3.1. Sultan Hanı

Sultan Hanı, Aksaray-Konya karayolu üzerinde Aksaray'a 46 km uzaklıktaki, adını bu handan alan Sultanhanı İlçesi'nde bulunmaktadır. Kaynaklarda Alâüddin Kervansarayı²⁸⁶ ve Alaiye Hanı²⁸⁷ isimleri ile de anılmaktadır. Kitabesinden elde edilen bilgiye göre 1228 yılında I. Alâeddin Keykubad'ın emriyle yaptırılmıştır. Mimarının ismi Muhammed b. Havlan ed-Dımeşki'dir. Bu kişi Konya'da bulunan Karatay Medresesi ve Alâeddin Camii'nin de mimardır.

Sultan Hanı, tarihte birçok önemli olaya şahit olmuştur. 1254 yılında Felekeddin Halil ve Hüsameddin Baycar, askerleri ile bu hana kadar gelmişler ve burada bulunan bir grup onlara karşı çıkmıştır. Bunun üzerine askerler, halkın bir kısmını öldürüp mallarına el koymuşlar ve hanın kapsını da yakmışlardır.²⁸⁸ Avlu taç kapısının hemen altında bulunan kitabeye göre Sultan Hanı, IV. Kılıç Arslan ve III. Keyhüsrev tarafından tamir ettirilmiştir.

²⁸³ Sözen, *Anadolu Medreseleri -II*, 207.

²⁸⁴ Topal, "Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri", 91.

²⁸⁵ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 470.

²⁸⁶ İbn Bîbî, *Selçuknâme II*, 569.

²⁸⁷ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 246.

²⁸⁸ İbn Bîbî, *Selçuknâme II*, 569.

1256 tarihinde ise Moğol hükümdarı Baycu Noyan, Sultan İzzeddin Keykavus'un askerlerini Sultan Hanı düzlüğünde bozguna uğratmıştır.²⁸⁹

Bir kale kadar sağlam inşa edilmiş olan yapı, Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılma döneminde Türkmen beylerinin sığındığı bir üs haline gelmiştir. Moğol komutanı İrençin Noyan, Anadolu'ya geldiği sırada Konya çevresinde İlyas adında bir Türk beyi Alaiye Hanı'na (Sultan Hanı) gelmiş ve bu hana sığınarak isyan çıkarmıştır. İrençin Noyan 20.000 süvari ile hanı kuşatmış, ancak ne mancınıklar ne de ateş ve nefit saçan aletler bu hana etki etmemiş ve kuşatma başarısız olmuştur.²⁹⁰

Gazan Han döneminde Selçuklu vakıflarının yönetiminin Aksarayi'ye verildiğinden daha önce bahsedilmişti. Bu dönem Karamanoğlu askerlerinin bir kısmı Alâeddin Hanı'na çekilmişler ve Memeş ismindeki bir asiye düşmanlık beslediklerinden dolayı hanın iki burcunu harap etmişlerdir. Bundan dolayı o dönemde Konya ve Aksaray ticaret yolları kapanmış, Aksarayi, 10.000 dirhem harcayarak bu kervansarayın burçlarını tamir ettirip tekrar güçlendirmiştir.²⁹¹

Avlu taç kapısının üzerinde dört adet kitabe bulunmaktadır. Bunlardan biri yapım tarihini gösteren kitabe, ikincisi dua, üçüncüsü amal ve dördüncüsü tamir kitabesidir. Yapım kitabesinin Türkçe çevirisi: “Bu mübarek hanın yapılmasını, Keyhüsrev oğlu Ulu Sultan, Büyük padişah, Arap ve Acem sultanlarının efendisi, din ve dünyanın yücesi, fetih babası, müminlerin emirinin ortakçısı Keykubad 626 yılında emretti.” şeklindedir.²⁹²

Tamir kitabesinin Türkçesi: “Yakılmak suretiyle harap olduğu için bu mübarek büyük kapı, Kılıç Arslan oğlu ulu sultan, din ve dünyanın yardımcısı, fetih babası Keyhüsrev'in hükümdarlık günlerinde -Allah saltanatını muhalled etsin- 667 yılında Sultan'ın mütevellisi, zayıf kulu Allah'ın rahmetine muhtaç, Hüseyin oğlu Siracüddin Ahmed'in eliyle yenilendi.” şeklindedir.²⁹³

Anadolu Selçuklu hanlarının en büyüğü olan Sultan Hanı, klasik sultan hanları tipinde olup açık ve kapalı kısmı bulunmakta ve avlusunun ortasında köşk mescidi yer almaktadır. Hanın su ihtiyacı Bağluca Köyü civarından karşılanmaktadır. Avlunun zemini düzgün kesme taşlarla kaplanmıştır. Kuzeydoğu köşesinde beşik tonoz örtülü tuvalet bölümü

²⁸⁹ el-Aksarâyî, Müsâmeretü'l-Ahbâr, 32.

²⁹⁰ el-Aksarâyî, Müsâmeretü'l-Ahbâr, 246.

²⁹¹ el-Aksarâyî, Müsâmeretü'l-Ahbâr, 246-247.

²⁹² Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1121.

²⁹³ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1124.

bulunmakta, bu bölümün güneyinde kapısı avluya açılan dört bölümlü hamam yer almaktadır. Hamamın güneyinde doğu-batı doğrultusunda beş oda bulunur. Avlunun ortasındaki köşk mescidi kare planlı olup, buraya taş basamaklı çifte merdivenle çıkılmaktadır. Mescidin kible cephesi hariç diğer cephelerinde pencere bulunmaktadır.

Han, Maarif Vekâleti tarafından 1955 yılında restore edilmiştir. Hanın mülkiyeti 1958 yılında Maarif Vekâleti'nden Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçince Ali Saim Ülgen'in çabalarıyla 1958, 1959, 1961 yıllarında restorasyonuna devam edilmiş, ancak Ali Saim Ülgen'in 1963 yılında vefat etmesi üzerine restorasyonda yarım kalmıştır.²⁹⁴

2.3.2. Pervane Kervansarayı (Alay Han)

Alay Han veya Pervane Han olarak bilinen yapı, Aksaray-Nevşehir yolu üzerinde Aksaray'a 35 km uzaklıkta Alayhan Köyü'nde bulunmaktadır. Kervansarayın iki satırlık kitabesi günümüze ulaşmasına karşın yazılar okunaksız halde olduğu için tam okunamamaktadır. Kitabesinden yapılış tarihi tam olarak tespit edilemese de tarihlendirilmesi için bazı veriler mevcuttur. Bunlardan biri kaynaklarda isminin geçmesi, diğeri ise mimarî ve süsleme teknikleridir. Anadolu Selçuklu Devleti'nde Pervane rütbesini kullanan iki devlet adamı bulunmaktadır. Biri Aksaray valisi Muzafferüddin Mahmud'un kardeşi Pervane Zahüriddin, diğeri ise Pervane Muinüddin'dir. Bununla birlikte Pervane Kervansarayı ve Alay Han olarak geçen isimlerin aynı yapı olması kesin değilse de, bu yapılar hakkında bilgi veren bütün çalışmalar bunların aynı yapı olduğunu aktarmaktadır. Kerimüddin Aksarayı'nın aktardığı bir olay bu yapıların aynı yapı olduğunu destekler niteliktedir. Ayrıca Kerimüddin Aksarayı, bu kervansaray'dan "Pervane Ribatı" şeklinde bahsetmektedir.²⁹⁵ İbrahim Hakkı Konyalı, Eyüphanisâr'ın günümüzde Aksaray'a bağlı Kalebalta Köyü olduğunu köye yaptığı bir ziyaret sırasında gördüğü bir kitabeden yola çıkarak kabul eder.²⁹⁶ Kalebalta Köyü Alay Han'a çok yakın bir konumdadır.

İbrahim Hakkı Konyalı bu hanın, kim olduğu tespit edilemeyen ve Pervane ünvanını kullanan bir kumandan tarafından Sultan II. Kılıç Arslan döneminde yaptırıldığından bahsetmektedir. Ayrıca Mehmet Hamzakadı'nın bir mektubunda "Bu hanın Yağı Basan'ın üç oğlundan biri olan Zahirüddin Pervane tarafından yaptırıldığını ve mufassal İbni Bibi'ye göre II. Kılıç Arslan ilk kervansarayını, Aksaray'a bir konak mesafede yaptırdı ve o

²⁹⁴ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 336.

²⁹⁵ el-Aksarâyî, Müsâmeretü'l-Ahbâr, 98.

²⁹⁶ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1997-1999.

zaman Zahirüddin Pervane'de II. Kılıç Arslan'ın uç beyi ve kumandanı idi ve han bu esnada yapılmış oluyor.” yazmaktadır.²⁹⁷ Kurt Erdmann ise mimarî ve süsleme özelliklerinden yola çıkarak tarihlendirmiştir. Kurt Erdmann’a göre han, 1180 ve 1200 yılları arasında II. Kılıç Arslan veya I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından yaptırılmıştır.²⁹⁸ İsmet İlter, “Alai” isminden yola çıkarak I. Alâeddin Keykubad döneminde yaptırıldığını iddia eder.²⁹⁹ Ancak bu yapının I. Alâeddin Keykubad dönemi yapılma ihtimali düşüktür. Zira I. Alâeddin Keykubad, sultan olmak için Sivas’tan Konya’ya giderken Aksaray halkı tarafından Pervane Kervansarayı’nda karşılanmıştır. Ayrıca taç kapının çevresindeki bordürlerdeki motifler erken Selçuklu süsleme sanatı olup bu süslemeler 1220’li yıllara kadar kullanılmıştır.

Taç kapı çerçevesindeki tezyinat ve taç kapının kemeri üzerinde bulunan iki başlı aslan figürü de tarihlendirme için önemli ipuçları vermektedir. Tezyinat ve aslan figürüne benzer örnekler, Silvan Kalesi’nin ikinci burcunda (1165-1166), Türkistan’daki Büyük Selçuklu Dönemi Tirmiz Sarayı’nda ve 1206 yılında I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan’ın vasiyetiyle Kayseri’de yaptırılan Çifte Medrese’de görülmektedir.³⁰⁰ Bu yapıların tarihlerine bakıldığında, Pervane Zahirüddin’in görevde bulunduğu yıllara denk gelmektedir.

Hanın içinde doğu kanadının orta kısmında bir hamam vardır. Hamama girildiğinde ardı ardına kare planda yapılmış iki mekân bulunmaktadır. Bunlardan güneydeki ılıklik odası, kuzeydeki soğukluk odası olmalıdır. Ilıklık bölümünün kuzeydoğusundaki kapıdan altıgen planlı sıcaklığa girilmektedir. Han’ın avlusunun ortasında “L” formunda dört ayağı olan birde köşk mescidi bulunmaktadır.

2.3.3. Kılıç Arslan Hanı

Şehrin merkezinde günümüzde Minarecik Mahallesi olarak bilinen yerde bulunmaktadır. Kaynaklarda Penbe (Pamuk) Hanı veya Kapalı Han olarak da anılmaktadır.³⁰¹ Kitabesi bulunamadığından dolayı kim tarafından ve ne zaman yapıldığına dair net bir bilgi yoktur. Friedrich Sarre, İbrahim Bey Medresesi’nin yakınlarında, avlusunun ortasında bir mescit

²⁹⁷ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1106.

²⁹⁸ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 316.

²⁹⁹ İsmet İlter, *Tarihi Türk Hanları* (Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü, 1969), 21.

³⁰⁰ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 317.

³⁰¹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1089.

bulunan bir “Orta Çağ Hanı” şeklinde yazar.³⁰² Kurt Erdmann ise Friedrich Sarre’nin verdiği bilgidен yola çıkarak hanı Ulu Camii karşısında aramış, hanı bulamamış, yerini ve şeklini de tam olarak belirleyememiştir.³⁰³ İbrahim Hakkı Konyalı ise hanın II. Kılıç Arslan tarafından yaptırıldığından bahseder.³⁰⁴ Han, 1945 yılında dönemin Belediye Başkanı Ali Gürün tarafından yaptırılan onarım çalışmaları ile yenilenmiştir.³⁰⁵ Ancak 1986 yılında belediye tarafından tamamen yıktırılmıştır.

Günümüzde hiçbir kalıntısı bulunmayan yapı hakkındaki bilgiler, araştırmacıların yazdıkları ve çekilen eski fotoğraflara dayanmaktadır. İbrahim Hakkı Konyalı, bu hanın iki katlı olduğunu ve üst katının bakımsızlıktan yıkıldığını, alt katının ise sebze hali olarak kullanıldığından bahseder.³⁰⁶ Avlunun etrafında 47 tane dikdörtgen planlı hücre bulunmaktadır. Bu handa maalesef, yapı malzemesi olan kesme taş ile özellikle avlusunun ortasında bulunan mescidin tuğlalarından yararlanılmak üzere 1940 yılında belediye tarafından tamamen yıktırılmıştır.³⁰⁷

2.3.4. Öresin Han (Tepesi Delik Han)

Bu yapı Aksaray’dan Nevşehir’e giderken Aksaray’a 22 km mesafede yolun hemen solunda bulunmaktadır. Halk arasında Tepesi Delik Han olarakta bilinmektedir. 2008 yılında yapılan kazılar sonucunda bulunan kitabesi ile kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığı belirlenmiştir. Han, 1188 yılında II. Kılıç Arslan’ın oğlu Melik Sultan Şah tarafından yaptırılmıştır. Bu bilgiye dayanılarak, Anadolu’daki bilinen en eski Anadolu Selçuklu hanı olarak kabul edilmektedir. Bu keşfe kadar banisi ve yapım tarihi hakkında araştırmacılar birçok görüş ileri sürmüşlerdir. Kurt Erdmann, III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde 1278 yılında inşa edilen Çay Han’a benzediği için XIII. Yüzyıl’ın sonlarında yapıldığını iddia etmiştir.³⁰⁸ Tahsin Öngüç ve Mahmut Akok, yapının mimari özelliklerine bakarak, Kurt Erdmann’ın verdiği tarihten önce yapılmış olamayacağını iddia etmişlerdir.³⁰⁹ Mehmet Hamzakadı, mimari özelliklerini göz önünde bulundurarak, 1246 ve

³⁰² Friedrich Sarre, *Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı*, çev. Dara Çolakoglu (İstanbul: Pera Turizm Ve Ticaret A. Ş., 1998), 94.

³⁰³ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 323.

³⁰⁴ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1089.

³⁰⁵ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 2222.

³⁰⁶ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 324.

³⁰⁷ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 326.

³⁰⁸ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 327.

³⁰⁹ Tahsin Özgüç & Mahmut Akok, “Alayhan, Öresunhan ve Hızırilyas Köşkü: İki Selçuklu Kervansarayı ve Bir Köşkü”, *Belleten* 21, sy. 81–84 (Ankara, 1957), 142.

1249 yılları arasında Konya’da yaptırılan Ruzbe Hanı ile çağdaş olduğundan bahseder.³¹⁰ İbrahim Hakkı Konyalı’da Mehmet Hamzakadı’nın verdiği bilgiyi onaylar.³¹¹ İsmet İlter, bu hanın yapım tarihini 1270 olarak verir.³¹² Ancak kazılar sonucu ortaya çıkan kitabe ile bu tarihlendirmelerin hepsinin hatalı olduğu ortaya çıkmıştır.

Üç satırdan oluşan ve Arapça cel-i sülüs hattıyla yazılmış olan kitabe şöyledir,

Eyyâmü devleti’s-sultâni’l-muazzam

Kılıç Arslân bin Mes’ûd emera bi-inşeihi veledühû

el-melik Sultânşâh sene Erbaa ve semân hamsemie

Anlamı şöyledir: “Yüce Sultan Mesud oğlu Kılıçarslan’ın (saltanat) günlerinde oğlu Melik Sultan Şah 584 / 1188 yılında yapılmasını emretmiştir.”

Yapı 2010 yılına kadar harap haldeyken bu tarihte yapılan esaslı bir onarım sonucunda kurtarılmıştır. Han uzun yıllar köylüler tarafından farklı amaçlarla kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapının avlusu bulunmamakla birlikte, ön tarafı tamamen yıkılmış olduğundan dolayı taç kapısı hakkında hiçbir bilgi de mevcut değildir. Muhtemelen taç kapısı günümüze ulaşamadığından dolayı araştırmacılar tarihlendirmede hata yapmış olmalıdır. Yapıya restorasyonla birlikte sade bir taç kapı yapılmıştır.

2.3.5. Ağzıkara Han

Yapı Aksaray-Nevşehir karayolu üzerinde, Aksaray’a 23 km mesafedeki Ağzıkarahan Köyü’nde bulunmaktadır. Kaynaklarda Hoca Mesud Kervansarayı olarak da anılmaktadır.³¹³ Günümüze kadar ulaşabilen kitabesine göre I. Alâeddin Keykubad ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemlerinde Hicri 628-637/ 1231-1240 yılları arasında Abdullah oğlu Hoca Mesud tarafından yaptırılmıştır.³¹⁴

Biri avlu kısmında, diğeri de taç kapısının kapalı kısmında olmak üzere iki kitabesi vardır. Avludaki kitabe yapının tamamlandığını, ikinci kitabe ise hanın yapım emrini belirtmektedir. Avluda bulunan Arapça cel-i sülüs hattıyla iki satır halinde yazılmış olan kitabenin Türkçesi: “Bu han 637 yılı Safer ayının onunda Allahü Teala’nın rahmetine

³¹⁰ Mehmet Hamzakadı, “Aksaray’ın Tarihi ve Turistik Durumları”, *Devrim Dergisi*, sy. 4 (İstanbul, 1965), 5.

³¹¹ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*, 1138.

³¹² İlter, *Tarihi Türk Hanları*, 57.

³¹³ el-Aksarâyî, *Müsâmeretü’l-Ahbâr*, 97.

³¹⁴ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 339.

muhtaç kulu Abdullah oğlu Mesud Emir-ül-mü'minin ortakçısı din ve dünya yardımcısı âlemde Allah'ın gölgesi fetih babası Keykubat oğlu yüce Sultan Keyhüsrev'in hükümdarlık günlerinde yapıldı. Allah şanını yüceltsin saltanatını teyid etsin.” şeklindedir.³¹⁵

Kapalı kısmın portalinde bulunan diğer kitabe ise Arapça cel-i sülüs hattıyla beş satır halinde yazılmış olup, Türkçesi: “Bu mübarek hanın banisi büyük sultan âlemin şehriyari, sultanların sultanı, din ve dünyanın yücresi, fetih babası, Emir-ül-mü'minin ortakçısı, Allah şanını yüce ve saltanatını müeyyed kılsın. Keyhüsrev oğlu Keykubat'ın emri altındaki Abdullah oğlu Mesud Beyboğa (?) 628 yılı Zilhiccesinde emretti.” şeklindedir.³¹⁶

Tamamı düzgün kesme taştan inşa edilmiş olan yapı “Sultan Hanı” tipinde olup avlunun ortasında kare planlı bir köşk mescidi bulunmaktadır. Mescidin kuzeydoğu ve güneybatı cephelerinde birer pencere bulunmaktadır. Güneybatıdaki pencerenin içinden mescidin damına çıkan bir merdiven vardır. Hanın her köşesinde toplam 14 takviye kulesi bulunmaktadır. Hanın kapalı kısmı avluya kıyasla daha küçüktür. Yapının kuzeybatısında handan bağımsız bir şekilde hamam ve güneyinde bir çeşme bulunmaktadır. Çeşmede görülen izlerden bazı tadilatlardan geçtiği anlaşılmaktadır. Hamam ise harap olduğu için maalesef çevredeki evlerin samanlığı olarak kullanılmaktadır.³¹⁷

2.3.6. Akhan

Yapı Aksaray-Konya karayolunda Aksaray'a 20 kilometre mesafede yolun solundadır. Kervansarayın kitabesi günümüze kadar ulaşamamıştır. Yapının sadece 4 metre yüksekliğinde bir duvar parçası günümüze kadar ayakta kalabilmiştir. Kurt Erdmann'ın çekmiş olduğu fotoğraflarda duvar biraz daha yüksek görünmektedir. Akhan, yakın zamanda köylülerin taş ihtiyacını karşıladıkları bir taş ocağı haline gelmiştir. Akhan'ın ana yapı malzemesi olan kesme taşlar okul yapma bahanesiyle Amarat (Yenikent) Köyü'ne taşınmıştır. Ayrıca köy ağasının da kendisine bu taşlardan bir ev yaptırdığı bilinmektedir. Taşların bir kısmı da kaldırım taşı olarak kullanılmıştır. Hanın 4 metre yüksekliğinde küçük bir duvar parçası dışında heryeri yıkılmış olup, alanda bazı duvar ve temel kalıntıları görülebilmektedir.³¹⁸

³¹⁵ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1074.

³¹⁶ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1077.

³¹⁷ Erdal, “Aksaray'da Türk Devri Mimarisi”, 343.

³¹⁸ Güzin Karaköy, *Aksaray Çevresinde Selçuklu Dönemi Kervansarayları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2005), 43.

Halk arasında Akhan olarak adlandırılmasına karşın kaynaklarda Akhan ismine rastlanılmamaktadır. Ancak kaynaklarda İzzeddin Keykavus ile Rükneddin Kılıçarslan arasında geçen mücadele sırasında Baycu Noyan'ın Sultanhanı yakınlarına gelip Kılıç Arslan Kervansaray'ında konakladığından bahsedilmektedir.³¹⁹ Nihal Çetintürk, bu bilgiden yola çıkarak Akhan olarak bilinen bu yapının kaynaklarda geçen Kılıç Arslan Kervansaray'ı olduğu sonucuna varmıştır.³²⁰ Kurt Erdmann ise kervansarayın mermer ve beyaz taşlarla yapıldığı için Akhan olarak anıldığını belirtir.³²¹

2.3.7. Hacılar Hanı

Hacılar Hanı, günümüzde Kurtuluş Mahallesi'nden Ervah Kabristanı'na giderken sağ tarafta bulunmaktadır. Kitabesi günümüze kadar ulaşamadığından dolayı kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Araştırmacılar yapının Selçuklu döneminde yapıldığını belirtse de, kalan duvar parçalarının mimari özelliklerinden yola çıkılarak XIII. Yüzyıl ile XV. Yüzyıl'lar arasında yapılmış olduğu tahmin kabul edilmektedir. Çevresinde mahruti kubbeli Selçuklu ve Karamanoğulları dönemlerine ait türbeler bulunmaktadır. Ancak bu türbelerinde sadece cenazelik ve mumyalık bölümleri ayakta kalmıştır.³²² Yapıdan günümüze sadece iki duvar kalıntısı kalabilmiştir. Bu duvarların üst kısmında görülen tonoz başlangıçlarından iki duvar arasındaki bölümün tonozla örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca batı duvarının güneyindeki tromp izlerinden hareketle, batı tarafının tromplar ile geçilen kubbeyle örtülü olduğu anlaşılmaktadır.³²³

İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray'lı hacıların hacca giderken burada toplanıp yola çıktıkları için yapısında bu isimle anıldığını iddia eder.³²⁴ Muhammet Görür ise buranın bir handan ziyade bir tarikat yapısı olduğunu iddia eder. Muhammet Görür'e göre, yapının şehrin dışında ticarî veya askerî bir yol üzerinde bulunmayan bir tepede, mezarlık içinde bulunmasından dolayı bir tarikat yapısı olma ihtimali daha yüksektir. Ancak günümüze ulaşabilen duvar kalıntılarının boyutlarından yola çıkılarak bu yapının bir türbe olması zayıf bir ihtimal olarak görülmektedir.³²⁵

³¹⁹ el-Aksarâyi, Müsâmeretü'l-Ahbâr, 33.

³²⁰ Çetintürk, *Aksaray (Niğde) ve Çevresinde Türk Eserleri*, 198.

³²¹ Karaköy, *Aksaray Çevresinde Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, 43.

³²² Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, 25.

³²³ Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri", 76.

³²⁴ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*, 1083-1084.

³²⁵ Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri", 75.

2.3.8. Sıraçakıl Hanı

Sura Han olarak da adlandırılan yapı, Aksaray-Niğde karayolunda, Aksaray'a 43 km mesafedeki Akçakent Köyü'nde bulunmaktadır.³²⁶ Günümüze kadar ulaşamayan yapının kitabesinde olmadığından dolayı kim tarafından ve ne zaman yapıldığıda kesin olarak bilinmemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı ve Kurt Erdmann yapıyı yerinde görerek incelemişlerdir. İbrahim Hakkı Konyalı, herhangi bir tarih vermeden Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde inşa edildiğini yazar.³²⁷

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde asayişin bozulmasıyla birlikte, eşkıyalar Aksaray-Ereğli güzergâhında seyahat eden yolculara ve mallarına zarar vererek bu hana sığınmaktaydılar. Olayların ve şikâyetlerin artması üzerine maalesef han yıkılarak temel yapı malzemesi olan kesme taşların bir kısmı köylüler tarafından inşaat malzemesi olarak değerlendirilmiş, geriye kalan kısmı da Aksaray-Ereğli karayolunun yapımında kullanılmıştır.³²⁸

2.3.9. Kalanlar Boğazı'ndaki Han

Günümüze kadar ulaşamayan yapı şimdiki Kalanlar Mahallesi olarak bilinen yerde bulunmaktaydı. Kitabesi de günümüze ulaşmadığı için kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı, II. Kılıç Arslan tarafından yapılmış olabileceğini iddia etmektedir. Hanın kalıntıları, defnecilerin açtıkları çukurlar sonucunda ortaya çıkmıştır.³²⁹ Günümüzde mevcut olmayan hanın, İbrahim Hakkı Konyalı'nın araştırdığı dönemde bazı kalıntılarının mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

2.3.10. Karamanoğlu İbrahim Bey Kervansarayı

Karamanoğlu İbrahim Bey Kervansarayı günümüze kadar ulaşamamıştır. Ancak Karamanoğlu İbrahim Bey'in Konya'da yaptırdığı medrese, imaret ve mescidin giderleri için vakfettiği vakıflar arasında Aksaray'da yaptırdığı adı geçen kervansaray, hamam ve değirmen bulunmaktadır. Kervansarayın inşa tarihi için genel olarak 1463-1464 yılları kabul edilmektedir.³³⁰

³²⁶ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1109.

³²⁷ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1109.

³²⁸ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 347.

³²⁹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1085.

³³⁰ Osman Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2006), 23.

2.3.11. Kara Han

Aksaray'a bağı Helvadere Beldesi'nde harap bir vaziyette bulunmaktadır. Kitabesi günümüze ulaşamadığı için kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Kaynaklarda bu beldenin adından ve handan bahsedilmemekle birlikte, İbrahim Hakkı Konyalı, tarih vermeden Selçuklu dönemi eseri olduğunu belirtir ve işlek bir derbent ağzına kurulduğundan bahseder.³³¹ Bugün yapıdan sadece üç mekân ayakta kalabilmiş olup, İbrahim Hakkı Konyalı eserinde o dönem altı mekânın ayakta olduğundan bahsetmektedir.³³²

2.3.12. Böget Han

Aksaray'ın Eski İlçesi'ne bağı Böget Köyü'nde bulunmaktadır. Günümüzde cami olarak kullanılmakta olup kitabesi bulunmamaktadır. Bundan dolayı kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Friedrich Sarre, yapının halk tarafından cami olarak kullanıldığından ve erken dönem Türk hanlarından olabileceğinden bahseder.³³³ Kurt Erdmann ise yapının kapısındaki süslemelerden yola çıkarak XIII. Yüzyıl'da yapılmış olabileceğini belirtir.³³⁴ Hanın yapımında kullanılan malzemelerin üzerindeki desen ve motiflerden yola çıkılarak bunların, V. ile VII. Yüzyıllar'dan kalma Bizans eserlerinden devşirilen yapı malzemeleri olduğu anlaşılmaktadır.³³⁵ Tolga Bozkurt, Böget Hanı'nın bir menzil hanı olarak yapıldığını, inşa tarihi olarakta yakın çevresinde bulunan Zalmadı ve Zıvarık hanları ile çağdaş olduğunu ileri sürerek Beylikler dönemine tarihlendirir.³³⁶ Ayrıca Tolga Bozkurt, bölgedeki Eşmekaya Bataklığı'nın yaz aylarına kadar bölgedeki geçişi imkânsız kılması üzerine kervanların, Sultan Hanı ile Böget Hanı arasındaki yolu alternatif olarak kullandıklarını ileri sürmektedir.³³⁷

2.3.13. Oklağı Han

Aksaray'ın Eski ilçesine bağı Oklağı Yaylası'nda olduğu bilinen ve günümüze kadar ulaşamayan yapı, Oklağı Han, Oklak Han, Oklava Han, Okla Han, Oklu Han gibi isimlerle

³³¹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1087.

³³² Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1087.

³³³ Sarre, *Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı*, 119-20.

³³⁴ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 353.

³³⁵ Sarre, *Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı*, 120.

³³⁶ Tolga Bozkurt, "Aksaray-Böget Köyü Camii Üzerine Düşünceler," *Konya Kitabı*, c. 10 (Konya: [Yayınevi bilinmiyor], 2007), 182.

³³⁷ Bozkurt, "Aksaray-Böget Köyü Camii Üzerine Düşünceler," 184.

de bilinmektedir. Kitabeside günümüze kadar ulaşamadığı için kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Yerli halk sel sularının yataklarına “aklan” adını vermektedir. Sel sularının hanın yakınlarından geçmesinden dolayı yapısında bu isimle anıldığı düşünülmektedir. Oklağı Han maalesef zamanla köylülerin inşaat malzemesi devşirdikleri bir taş ocağı haline dönüşmüş ve kesme taşlar sökülerek kullanılmıştır. Yapı, avlulu Selçuklu kervansaraylarını anımsatmaktadır.³³⁸

2.3.14. Hacı Şükrullah Hanı

Kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmeyen han günümüze kadar ulaşamamıştır. Ancak Fatih Sultan Mehmed’in hazırlattığı vakıf defterinde Aksaray’daki Ahmed Bey Mescidi’nin giderlerinin karşılanması için Hacı Şükrullah Kervansarayı’nın yarısının vakfedildiği şeklinde bir kayıt mevcuttur.³³⁹ Yapının Karamanoğulları döneminde yapıldığı düşünülmektedir.³⁴⁰

2.4. Türbeler (Mezar Yapıları)

2.4.1. Baydı Hatun Türbesi

Aksaray ilinin Güzeyurt ilçesine bağlı bir belde olan Ihlara’da dereye hâkim bir tepe üzerinde, inşa edilmiş olan Baydı Hatun Türbesi’nin kitabesi günümüze kadar ulaşamamıştır. Bu nedenle ne yapılış tarihi ne de yaptıranı belli değildir. Ancak inşa üslubu ve tekniği açısından Karamanoğulları dönemini yansıtmaktadır.³⁴¹ Ayrıca Fatih Sultan Mehmed’in hazırlattığı vakıf defterlerindeki kayıtlardan, Karamanoğlu İbrahim Bey’in beratı ile Baydı Hatun Türbesi’nin vakıflarının geçerlilik kazandığı anlaşılmaktadır.³⁴² İbrahim Hakkı Konyalı, vakıf kayıtlarına dayanarak türbenin Karamanoğulları döneminde yapıldığını kabul etmektedir.³⁴³ Çat Mezrası’nda bulunan göl ve sarnıç Baydı Hatun

³³⁸ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1099.

³³⁹ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58.

³⁴⁰ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 25.

³⁴¹ Selçuk Peker, *Mezar ve Türbelere Kült Merkezli Bir Bakış (Aksaray Örneği)* (Konya: Kömen Yayınları, 2015), 78.

³⁴² Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58.

³⁴³ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1439.

Türbesi'ne vakfedilmiştir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 250 akçe, 1500 ve 1530 yıllarında 281 akçe iken 1584 yılında ise 920 akçe olarak belirtilmiştir.³⁴⁴

Türbe dikdörtgen planlı ve kesme taştan yapılmış olup, dört taş kemerli beşik tonozla örtülüdür. Türbenin ölçüleri içten içe boyu 6 m, eni ise 3,5 m dir. Kemerli kapının iki yanında taştan söveler yer almaktadır. Türbe içerisinde taştan yapılmış sandukanın başucunda erkeklere mahsus serpuşlu bir taş mevcuttur. Son yıllarda türbe ve çevresi restore edilmiş olup, türbenin çevresi beton duvarla çevrilmiş, dış cepheside betonla sıvanmıştır.

2.4.2. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi

Esen Hatun Türbesi olarak da bilinen yapı günümüzde Coğlaki Mahallesi olarak bilinen yerde Gündoğdu Sokağı'nın solunda Ervah Kabristanı'nın karşısında bulunmaktadır. Türbe günümüze ulaşmasına karşın kitabesi ulaşamamıştır. Türbenin kim tarafından, ne zaman ve kimin için yapıldığıda tam olarak bilinmemektedir. 1842 tarihli efkaf defterinde yapı, Hırkalı Sultan Zaviyesi olarak kaydedilmekle birlikte vakfiyesi bulunmamaktadır.³⁴⁵

Türbenin tarihlendirilmesi konusunda farklı görüşler vardır. İbrahim Hakkı Konyalı, türbenin Danişmendli dönemine ait olduğunu belirtir.³⁴⁶ Friedrich Meinecke ise türbede gördüğü mezar taşındaki kitabeden yola çıkarak türbenin 1350 yılında yaptırıldığını iddia eder.³⁴⁷ Ancak mezar taşındaki kitabe günümüze kadar ulaşamamıştır. Türbe mimari olarak, XIV. Yüzyıl'da inşa edilen Bursa'daki Okçular Türbesi ve 1347-1348 yıllarına tarihlenen Sivas'taki Gündük Minare'yle benzerlik gösterdiğinden dolayı Friedrich Meinecke'nin verdiği tarihin doğru olma ihtimali daha yüksektir.³⁴⁸

Türbenin içerisinde bulunan üç adet sandukanın kimlere ait olduğuna dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Eşikte bulunan sandukanın ayak kısmındaki mezar taşında celî sülüs hatla Farsça yazılmış tek satırlık bir yazı vardır. Kitabedeki yazının Türkçe tercümesi: "Gamsız dünya beni öldürünceye kadar ciğerlerimi kana buladı." şeklindedir.³⁴⁹

³⁴⁴ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 50; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 254; Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58.

³⁴⁵ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 298.

³⁴⁶ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1462-1463.

³⁴⁷ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 298.

³⁴⁸ Görür, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri", 122.

³⁴⁹ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 299.

Türbenin kapısı güney tarafında olup kuzey, doğu ve batı taraflarında birer niş bulunmaktadır. Türbenin üst tarafı ise pandantiflerle örülü bir kubbe ile kapalıdır. Kuzey cephesinde sivri kemerli bir pencere bulunmaktadır. Malzeme olarak kesme taş, moloz taş, tuğla ve mermer kullanılmıştır. Kesme taş ve moloz taşlar türbenin duvarlarında kullanılmıştır. Mermer, sandukalarda ve baş taşlarında kullanılmıştır. Tuğla ise kemerlerde ve örtü sisteminde kullanılmıştır.³⁵⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, türbenin güney tarafına bitişik bir mescit bulunduğundan ve mescidin mihrabının sağlam ama kubbesinin yıkık olduğundan bahseder. Ayrıca türbeye bu mescitten geçerek girildiğini aktarır.³⁵¹

Türbenin güneyindeki kare planlı mescidin batı duvarında bir adet pencere bulunmaktadır. Güney duvarının batı tarafında kemerli bir kapıdan mescide girilmekte, oradan da türbeye geçilmektedir. Mescidin saçak altındaki bordüründe mavi, beyaz, lacivert, firuze renkli mozaik çini kalıntıları bulunmaktadır. Mescidin güneyinde devam eden duvarlar kalıntılarından yola çıkılarak, üçüncü bir yapının daha var olduğu düşünülmektedir.³⁵²

2.4.3. Nefise Hatun Türbesi

Nefise Hatun, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin soyundan gelen Mübârek Şah'ın kızıdır. Nefise Hatun'un ölüm tarihi tam olarak bilinmemektedir. Türbe günümüze kadar ulaşamamış olup tam olarak yeride tespit edilememiştir. Türbenin vakfiyesine göre vakfi tasarruf eden kişi, Nefise Hatun'un ruhuna Kur'an-ı Kerim okunmasını şart koşmuştur. Fatih Sultan Mehmed döneminde vakıf Mehmed Çelebi'nin tasarrufundadır. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 300 akçe, 1500 ve 1530 yıllarında 420 akçe, 1584 yılında ise 400 akçe olarak bilinmektedir.³⁵³

2.4.4. Kerimüddin Mahmud Oğlu Mehmed Türbesi

Günümüze kadar ulaşamayan türbenin Coğlaki Mahallesi olarak bilinen yerde, özel mülkiyet olan bir evin bahçesinde kaldığı bilinmektedir. Türbenin kitabesine göre, türbede “Müsâmeretü'l-aḥbâr ve müsâyeretü'l-aḥyâr” adlı eserin müellifi Kerimüddin Mahmud Aksarayî'nin oğlu olan ve 1323 tarihinde ölen Mehmed yatmaktadır.³⁵⁴

³⁵⁰ Görür, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri”, 123.

³⁵¹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1462-1463.

³⁵² Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 300.

³⁵³ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 50; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 255.

³⁵⁴ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1416.

2.4.5. Hashas Baba Türbesi

Türbe, Aksaray'ın merkezinde günümüzde Hashas Mahallesi olarak bilinen yerde bulunmaktadır. Türbenin inşa tarihi, kim tarafından yapıldığı ve türbenin kime ait olduğu hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Türbe halk arasında Hashas Baba olarak adlandırılmıştır. Mimari özelliklerinden yola çıkılarak Selçuklular'ın son dönemleri veya Karamanoğulları döneminin başlarında yapıldığı düşünülmektedir.³⁵⁵

Türbenin sadece mumyalık veya cenazelik olarak adlandırılan kısmı günümüze kadar ulaşabilmiştir. İbrahim Hakkı Konyalı, türbenin üst katının piramidal külahlı olduğunu ve tuğlalarının inşaat malzemesi olarak kullanmak amacıyla yıktırıldığından bahseder. İbrahim Hakkı Konyalı'nın incelediği sırada türbe kare planlıdır. Ayrıca cenazelik kısmının ortaya çıkması üzerine sonradan kare planlı bir mekân daha yapılmıştır. Yapının kapısı kuzey tarafında olup dört basamaklı bir merdiven ile cenazelik kısmına geçilmektedir.³⁵⁶ Tarif edilen bu mekân günümüzde mevcut değildir.

Son dönemde geçirdiği kapsamlı tadilatlardan sonra ise, giriş kapısı kuzey tarafındadır. Cenazelik kısmına taş malzeme ile yapılmış on bir basamaklı merdiven ile inilmektedir. Cenazeliğin üzeri aynalı tonozla örtülü olup cenazeliğin üzerinde sembolik olarak Hashas Baba'nın mezarı vardır. Zemin ve duvarlar yarı kısmına kadar ahşap malzeme ile kaplanmış, tavan ise plastik malzeme ile kapatılmıştır.³⁵⁷

2.4.6. Bekar Sultan Kümbeti

Aksaray ilinin Gülağaç ilçesine bağlı bir köy olan Bekarlar Köyü'nde tarlaların içinde yer almaktadır. Kümbetin kitabesi olmadığı için kim tarafından, ne zaman ve kimin için yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Bundan dolayı tarihlendirme konusunda birçok farklı görüş ortaya atılmıştır. Ancak genel kabul XIII. Yüzyıl'da yapıldığı üzerinedir.³⁵⁸ Kümbet farklı dönemlerde geçirdiği tadilatlarla günümüze kadar ulaşabilmiş olup sağlam haldedir.

Giriş kapısının üstünde dikdörtgen şeklinde, kitabenin yazılı olduğu anlaşılan bir taş bulunmakla birlikte, günümüzde bu taşın üzerinde herhangi bir yazı yoktur. İbrahim Hakkı

³⁵⁵ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1461-1462; Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*; Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 51.

³⁵⁶ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 289-290.

³⁵⁷ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 290.

³⁵⁸ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 271.

Konyalı, kitabenin birileri tarafından kazılarak silindiğinden bahseder. Gövdenin üst kısmında kûfi hattı ile yazılmış kuşak bulunmakta olup burada Besmele ve Ayet'el Kürsî bulunmaktadır. Defineciler tarafından iç kısmı kazılmış ve külahın uç kısmı bal toplamak amacıyla köylüler tarafından maalesef yıkılmıştır.³⁵⁹ Kümbet, tarlaların arasında olup harap halde iken esaslı bir restorasyon sonucu yenilenmiştir.

İbrahim Hakkı Konyalı, kümbet çevresinde günümüzde mevcut olmayan bazı yapı kalıntılarının olduğundan bahseder. Bu kalıntılar arasında ak mermerden bir sütun parçası vardır. Bu kalıntılardan yola çıkarak kümbetin kuzey tarafında havuz veya hamam gibi bir yapının olabileceğini, güney tarafındaki temel ve duvar kalıntılarının ise cami veya zaviye binalarına ait olabileceğini yazar.³⁶⁰

Kümbet içten ve dıştan sekizgen planlı olup tek katlı bir yapıdır. İç kısmı kubbeyle, dış kısmı ise sekizgen piramit şeklinde çatıyla örtülüdür. Kare bir temel üzerinde yükselen sekizgen gövdenin her yüzeyinde kûfi hattı ile bir yazı kuşağı vardır. Doğu cephesinde dıştan içe doğru genişleyen dikdörtgen şeklinde mazgal pencere vardır. Batı cephesinde bulunan kapı sivri kemerlidir. Kapının üzerinde dikdörtgen şeklinde bir kitabe taşı bulunsa da yazıları kazındığı için okunamamaktadır. Her cephede nişlerin hemen üzerinde kesme tuğlalar ile kûfi hatla yazılmış birer şerit kümbetin etrafını sarar. Yazının altı ve üstü firuze renkli küçük çiniler ve baklava motifli kesme tuğlalar ile süslenmiştir. Bu yazıların hemen üstünde tuğladan yapılmış mukarnaslar vardır. Mukarnasların üzerinde ise yazı şeridi gibi süslemeler bulunmaktadır. Cenazelik bölümü olmayan kümbetin üzeri ise sekizgen şekilli külahlı kapatılmıştır.³⁶¹

2.4.7. Anonim Türbe

Aksaray'ın merkezinde Ervah Kabristanı'nın kuzeyinde bulunduğu bilinen türbe, 1929 yılında dönemin belediye başkanı olan Hadi Arıbaş tarafından yıktırılmıştır.³⁶² Günümüze kadar ulaşamayan türbenin kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray halkından aldığı bilgiler ile türbenin enkazında kırık bir mermer kitabede “Hatun Taceddevle ve'd-din mu't...” yazısının olduğunu ve bu türbenin

³⁵⁹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1447.

³⁶⁰ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1447.

³⁶¹ Erdal, “Aksaray'da Türk Devri Mimarisi”, 272.

³⁶² Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1413.

de 1244-1270 yıllarında Aksaray’da valilik yapmış olan Taceddin Mu’tez’e ait olduğunu aktarır.³⁶³

Orhan Cezmi Tuncer, İbrahim Hakkı Konyalı’nın verdiği bu bilgileri reddederek yapıyı XII. Yüzyıl’ın son çeyreği ile XIII. Yüzyıl’ın ilk çeyreği arasına tarihlendirmektedir. Nitekim bu dönem türbeleri, Bekar Sultan Kümbeti ve Selime Sultan Türbesi ile benzerlikler göstermektedir. Ayrıca Büyük Selçuklu kümbetlerindeki mukarnas çerçeveveli giriş bölümlerinde, Anadolu Selçukluları dönemine bir yansıması olarak kabul etmektedir.³⁶⁴

Türbe hakkındaki bilgiler, yapıyı inceleme fırsatı bulan araştırmacılar ve türbenin eski fotoğraflarına dayanmaktadır. Meyilli bir arazi üzerinde olan yapı, sekizgen planlı ve dıştan piramidal külahlıdır. İki katlı olan türbenin temeli taş malzemeden inşa edilmiş olup gövde ve külah kısmı ise tuğla malzemeden inşa edilmiştir. Türbenin kapısı batı cephesinde yer almaktadır. Cephelerin en üstünde ise kûfi hatla yazılı kuşak dolanmaktadır.³⁶⁵

2.4.8. Selime Sultan Türbesi

Aksaray’ın Güzelyurt İlçesine bağlı Selime Köyü mezarlığındadır. Kaynaklarda Selime Hatun Türbesi, Ali Paşa Türbesi veya Anonim Türbe şeklinde de adlandırılmaktadır. Türbenin kitabesi günümüze kadar ulaşamadığından dolayı kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı tam olarak bilinmemektedir. Dolayısıyla tarihlendirme konusunda farklı görüşler vardır. İbrahim Hakkı Konyalı, türbenin Anadolu Selçuklu Devleti’nin son zamanlarında Moğol komutanı İrincin Noyan döneminde Şenkitoğlu’nun kışkırtmaları nedeniyle idam edilen Aksaray’ın hakimi Ali Paşa için yaptırıldığını yazar.³⁶⁶ Zafer Bayburtluoğlu, türbede kullanılan malzemelerden yola çıkarak XIII. Yüzyıl’ın başlarında yapıldığını belirtir.³⁶⁷ Orhan Cezmi Tuncer ise, II. İzzeddin Keykavus döneminde taşınmaz bir malın satışı için hazırlanmış olan 1259 tarihli bir belgeden yola çıkarak XIII. Yüzyıl’ın ilk yarısında yaptırıldığı görüşünü ileri sürmektedir. Bahsedilen bu belgede beldenin ismi Selime veya Salma olarak geçer. Ayrıca bu belde 1582 tarihli Aksaray Sayım Defterinde’de Selma olarak adlandırılmıştır. Orhan Cezmi Tuncer, bu bilgilerden yola

³⁶³ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1414.

³⁶⁴ Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri II* (Ankara, 1991), 15-16.

³⁶⁵ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 275.

³⁶⁶ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1418-1419.

³⁶⁷ Zafer Bayburtoğlu, “Niğde-Aksaraya-Selime Köyü Türbesi”, *Önasya* 6, sy. 65 (Ankara, 1971), 17.

çıkarak 1259 yılından önce bu beldeye adını veren ünlü birinin olduğunu ve kümbetin de bu kişi için yapılmış olduğu sonucuna ulaşır.³⁶⁸ Mimari olarak Bekar Sultan Kümbeti ile benzerlik göstermesinden dolayı XIII. Yüzyıl'ın başlarında yapılmış olma ihtimali yüksektir.

Türbe 1976 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafında restore edilmiştir. Bu tarihe kadar külahı tamamen yıkık ve cepheleri ise çatlamış vaziyette olup restorasyonla kurtarılmıştır. Türbe iki katlı ve sekizgen planlı olup üst tarafı içten kubbe ile dıştan ise sekizgen piramidal külahla örtülüdür. Batı cephesi sade olup diğer cephelerde dikdörtgen şeklinde mazgal pencereler bulunmaktadır. Türbenin kapısı kuzey cephesinde olup önünde de üç basamaklı bir merdiveni vardır.³⁶⁹

2.4.9. Saliha Hatun Türbesi

Aksaray-Ankara karayolu üzerinde ve Aksaray'a 15 km mesafedeki Topakkaya Kasabası'nın mezarlığında bulunmaktadır. Sandukanın baş ve ayak kısmındaki kitabeden 1293 yılında ölen Saliha Hatun adına yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Medeni Berk tarafından 1967 yılında tamir ettirilmiştir. Kitabesi Arapça celi sülüs hattıyla yazılmıştır. Sandukanın yan kısımlarında Âl-i İmran Suresi'nin 18-19. ayetleri yazılıdır. Sonradan köylüler tarafından kabrin baş tarafına mermerden şahide konularak Latin harfleri ile Türkçe olarak Evliya Hamza Baba Kabri yazılmıştır.³⁷⁰

Tamirat sırasında orijinalliğinde bozulmalar olan yapı, içten ve dıştan düzgün olmayan sekizgen planlıdır. Tavan kısmı içten düz ahşap, dıştan ise kiremitle kaplı bir külahla örtülüdür. Tamirat sırasında türbenin ortasına ahşap bir sütun dikilmiştir. Güney cephesinde küçük bir mazgal pencere bulunur. Batı cephesinde ise düz atkılı ahşap bir kapı vardır. Türbe günümüze de bu haliyle ulaşabilmiştir.

2.4.10. Çaput Baba Türbesi

Günümüzde Şeyh Hamit Mahallesi olarak bilinen yerde 3319. sokakta bulunmaktadır. Kitabesi olmadığından dolayı kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Türbe halk arasında Çaput Baba veya Çaput Sultan isimleriyle de

³⁶⁸ Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri I* (Ankara, 1986), 215.

³⁶⁹ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 282.

³⁷⁰ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 285.

bilinmektedir. İbrahim Hakkı Konyalı, türbenin Selçuklular döneminde yapıldığını ve Cumhuriyet döneminde bir belediye başkanı tarafından yıktırılarak hastane yapımı için malzemelerinin kullanıldığını iddia etmiştir.³⁷¹ Türbenin üst kısmının sekizgen planlı oluşu ve yapımında malzeme olarak tuğla kullanılmış olması nedeniyle Ervah Anonim Türbeye benzetilmektedir. Bundan dolayı türbenin Selçuklular döneminde inşa edildiği kabul edilebilir.³⁷² Türbenin sadece cenazelik kısmı günümüze ulaşabilmiş olup, yapı neredeyse tamamen toprak altında kalmış bir vaziyettir.

2.4.11. Hacı Gaybi Türbesi

Türbe Aksaray'a 35 km mesafedeki Yenipınar Köyü mezarlığının yakınında bulunmaktadır. Türbenin kitabesi bulunmadığından dolayı kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Arşiv kayıtlarında Hacı Gaybi Zaviyesi hakkında bilgiler vardır. Zaviye günümüzde mevcut olmayıp sadece türbe bazı tadilatlarla günümüze kadar ulaşabilmiştir. Vakfiyeye göre Hacı Gaybi Zaviyesi Deveci Köyü'ndedir. Bu köy günümüzde yoktur. 1476 tarihli vakıf defterinde "Hacı Gaybi oğlu Hasan Sofu Evlad Vakfı" kaydı bulunmaktadır. Ayrıca "İbrahim Bey mektubuyla mükerrer..."³⁷³ kaydıyla vakfın Karamanoğlu İbrahim Bey döneminde kayıt altına alındığı ve Hacı Sofu'nun Karamanoğulları Beyliği döneminde yaşadığı anlaşılmaktadır. Osmanlı Sultanı II. Bayezid döneminde hazırlanan 1500 tarihli vakıf defterinde ise "Hacı Gaybi Zaviyesi Vakfı" şeklinde kayıtlıdır.³⁷⁴ Arşiv kayıtlarından da anlaşılabacağı üzere Hacı Gaybi, Anadolu Selçukluları'nın son dönemleriyle Karamanoğulları Beyliği'nin ilk dönemlerinde yaşamıştır. Bundan dolayı türbenin XIV. Yüzyıl'da yapılmış olma ihtimali yüksektir.

1461 tarihli vakfiyesine göre Deveci Köyü'nün tamamı, Virancık Köyü'nün tamamı, Alayundlu Köyü'nün üçte biri, Tavşancı Mezrası'nın yarısı, Dengi Mezrası'nın tamamı, İncesu Köyü'nün üçte biri gelir olarak bu zaviyeye vakfedilmiştir.³⁷⁵

Türbe köyün dışında, tarlaların arasında eski bir mezarlığın yanındadır. Kesme taşla inşa edilmiş olan türbe günümüzde köylüler tarafından ziyaret edilmektedir. İhata duvarı ile kuşatılmış bir bahçenin içinde bulunan türbe iki bölümden oluşmaktadır. Doğu-batı yönünde uzanan ve düzgün olmayan dikdörtgen bir plana sahiptir. Güney ve batı

³⁷¹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1456.

³⁷² Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 287.

³⁷³ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58.

³⁷⁴ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 2139.

³⁷⁵ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 292; Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 2139.

cephesinde birer mazgal pencere vardır. Doğu cephesinde ise kapı ve sivri kemerli alınlıklı bir pencere vardır. Cenazelik kısmında bir adet sanduka bulunan türbenin bir de mescit kısmı bulunmaktadır. Mekânın üzeri beşik tonozla örtülüdür. Mescit ve türbe sivri bir kemerle birbirine bağlıdır. İbrahim Hakkı Konyalı'nın eserindeki bu türbeye ait olduğu belirtilen fotoğraflar bu türbeye ait olmayıp başka bir yapıya aittir.³⁷⁶

2.4.12. Emirgazi Türbesi

Türbe Güzelyurt İlçesi'ne giderken, Aksaray'a 45 km mesafede bulunan Gaziemir Köyü'nün eski yerleşim yerinde bulunmaktadır. Kitabesi olmadığından dolayı kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı, türbeyi yerinde incelemiş ancak inşa tarihi ve kime ait olduğu hakkında bilgi vermemiştir. Sadece türbenin Danişmendli Emir Gazi'ye ait olduğunun sanıldığından bahseder.³⁷⁷ Kayalık bir zemin üzerinde düzgün kesme taşlarla dikdörtgen planda inşa edilmiş olan yapı günümüzde maalesef harap bir haldedir. Türbenin güney cephesi yıkılmış olup diğer cephe duvarları kısmen ayakta. İç mekânın tam ortasında dikdörtgen biçimli bir paye vardır. Türbenin içinde kimlere ait olduğu hakkında net bir bilgi sahibi olamadığımız iki tane kabir mevcuttur.

2.4.13. Yassıviran Mevkii Türbesi

Türbe Aksaray Merkez'e 28 km mesafede bulunan Koçpınar Köyü'nün 5 km doğusunda Yassıviran olarak adlandırılan yerde bulunmaktadır. Kitabesi olmadığından dolayı kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı, türbede Selçuklu tarzında sandukaların olduğundan bahseder.³⁷⁸ Türbenin üzerinde bulunan tamir kitabesinde 1996 yılında Hüseyin Başer ve Ayşe Başer tarafında Mehmet Arslan'a tamir ettirildiği yazılıdır. Köyün dışında eski bir mezarlığın içinde, moloz taş malzemeden yapılmış olan yapı günümüze kısmen sağlam bir şekilde ulaşabilmiştir. Güney cephesinde düz lentolu bir pencere bulunmakta, doğu cephesinde ise düz lentolu bir kapı yer almaktadır. Türbenin içinde kimlere ait olduğu tam olarak bilinmeyen iki adet kabir bulunmaktadır. Türbeye maalesef bilinçsiz kişiler tarafından ciddi anlamda zarar verilmiş, içerisindeki kabirlerde define avcıları tarafından kazılarak harap edilmiştir.

³⁷⁶ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 293.

³⁷⁷ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1904.

³⁷⁸ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 2024.

2.4.14. Kılıç Arslan Türbesi

Türbe şehrin merkezinde, Ervah Kabristanı'nın doğusundaki Kırkkızlar Tepesi'nde şehre hâkim yüksek bir tepede bulunur. Kitabesi olmadığından dolayı hangi Kılıç Arslan için yapıldığı araştırmacılar tarafından tartışmalıdır. Nitekim Anadolu Selçuklu Devleti'nde dört tane Kılıç Arslan isminde sultan yaşamıştır.³⁷⁹ İbrahim Hakkı Konyalı, Mehmet Hamzakadı'nın verdiği bilgilere dayanarak I. Dünya Savaşı'nda Almanlar'ın Aksaray'a gelip karargâh kurdukları sırada türbenin çinilerini, mezar taşı ve sandukalarını çaldıklarından bahseder.³⁸⁰ Türbede 1993 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kapsamlı bir tadilat yapılmıştır. Giriş kapısının üzerinde kitabe için dikdörtgen şeklinde bir boşluk vardır. İbrahim Hakkı Konyalı, bölgede meydana gelen bir deprem sonrasında kitabenin zarar gördüğünden ve sonrasında yapılan bir onarım sırasında kitabenin bazı parçalarının tekrardan yerine konulduğundan bahsetmiş, fotoğraflarını da eserinde yayınlamıştır.³⁸¹ Ancak fotoğraftaki kitabe günümüzde mevcut değildir.

Türbe içten ve dıştan sekizgen planlıdır. Üzerinde sekizgen dilimli sivri kubbe bulunur. Dıştan ise sekizgen piramidal külahla örtülüdür. Güneydoğu cephesinde dikdörtgen şeklinde bir pencere vardır. Yapının orijinalinde kuzeybatı cephesinde de bir pencere olduğu bilinmektedir.³⁸² Diğer cepheler sade olup kapısı da batı cephesindedir. Türbenin iç kısmında zemin kesme taşlar ile kaplıdır. Ortada etrafı taşlarla sınırlı içi toprak dolu bir mezar bulunmaktadır.

2.4.15. Bedir Muhtar Mezarlığı

Şehrin merkezinde Bedir Muhtar Mahallesi olarak bilinen yerde bulunmaktadır. En eski şahide Hicri 706 (1306) tarihlidir. Mezar taşlarının büyük çoğu Karamanoğulları dönemine ait olup mezarlık içinde iki tanede türbe yer almaktadır. Bunlardan biri mahalleye ismi verilen Bedir Muhtar Türbesi olup yapı geçirdiği tadilatlarla günümüze kadar ulaşabilmiştir. Diğer türbe ise günümüze kadar ulaşamamıştır.³⁸³

³⁷⁹ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 276.

³⁸⁰ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1478.

³⁸¹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1478.

³⁸² Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 280.

³⁸³ M. Sukuti Karaca, "Hasandağı Dergisinin Karşısında Duygularım", *Hasandağı Dergisi*, sy. 2 (1950), 14.

2.4.16. Sinne Çayırılığı Mezarlığı

Şehrin merkezinde bugün Taşpazarı, Ereğlikapı, Hamidiye ve Kılıçarslan Mahalleleri olarak bilinen yerlerin kesiştiği noktadadır. Mezarlıktaki en eski şahide Hicri 698 (1299) tarihlidir. Şahidelerin çoğunluğu Karamanoğulları dönemine ait olup mezarlık günümüzde mevcut değildir. Bugün mezarlığın bulunduğu konumda Salı (Halk) Pazarı, modern bir Alış Veriş Merkezi, 40 Metrelik Yol olarak bilinen yolun bir bölümü ile yeni yapılan Selçuklu Külliyesi bulunmaktadır. 1944 yılında dönemin Belediye Başkanı Ali Gürün tarafından mezarlık kaldırılarak buradaki mezarlar Ervah Kabristanı'na nakledilmiştir.³⁸⁴ Sökülen şahideler ise önceleri belediye deposunda tutulmuş, daha sonra Aksaray Müzesi'ne nakledilmiştir. Günümüzde ise şahideler Aksaray Müzesi'nin bahçesinde sergilenmektedir. Şahidelerdeki yazılar döneminin özelliklerini taşır ve cel-i sülüs hattıyla yazılmışlardır. Mezarlığın olduğu yerde, kaldırım üzerinde kime ait olduğu bilinmeyen sadece tek bir mezar günümüze kadar kalabilmiş olup, bu mezar cam çerçeveye koruma altına alınmıştır.

2.4.17. Eslimpaşa Hatun Türbesi

Türbe günümüzde mevcut olmayıp yeri de tam olarak bilinmemektedir. Ancak İbrahim Hakkı Konyalı, Ervah Kabristanı'nın Kalanlar Mahallesi tarafındaki sırtın eteklerinde bulunan 1440 tarihli mezarın Eslimpaşa Hatun'a ait olduğundan bahseder.³⁸⁵ Karamanoğulları Beyliği döneminde şehrin önde gelen komutanlarından Südun Ağa'nın kızı olan Eslimpaşa Hatun, İbrahim Hakkı Konyalı'ya göre 1440 yılında vefat etmiştir. Ayrıca 1476 tarihli vakıf defterinden elde edilen bilgiye göre Aksaray'ın merkezinde Eslimpaşa Hatun adına bir de Daru'l-huffaz bulunmaktadır.³⁸⁶ 1500, 1530 ve 1584 tarihli vakıf defterlerinde ise türbe vakfı zikredilmiştir.³⁸⁷ Vakfın tasarrufu ise Ahi Sülayman'a aittir.³⁸⁸ Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 100 akçe, 1500, 1530 ve 1584 yıllarında ise 150 akçe olarak bilinmektedir.³⁸⁹

³⁸⁴ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 268.

³⁸⁵ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1582.

³⁸⁶ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 59.

³⁸⁷ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 242-243.

³⁸⁸ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 465.

³⁸⁹ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 50; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 243.

2.5. Hangâhlar, Zaviyeler, Mevlevihaneler ve Kale

2.5.1. Melik Mahmud Gazi Hangâhı

Şehrin merkezinde, günümüzde Şeyh Hamit Mahallesi olarak bilinen yerde Güzel Baba Sokağı'ndaki Yusuf Hakiki Türbesi'nin yanında bulunmaktadır. Halk arasında “Darphane” olarak da anılmaktadır. Anadolu Selçuklu ve Karamanoğulları dönemlerinde darphane olarak kullanıldığı belirtilen hangâhta yapıılan kazılarda darphane olarak kullanıldığını gösterecek hiçbir bilgi ve kalıntıya rastlanılamamıştır. İbrahim Hakkı Konyalı'ya göre, Danişmendoğulları'ndan Nizameddin Yağıbasan'ın oğlu Muzaffereddin Melik Mahmud Gazi tarafından yaptırıldığı kabul edilmektedir.³⁹⁰ Ervah Kabristanı'nda mezarı bulunan Melik Mahmud Gazi, 1210'lu yıllarda Aksaray emirliği yapmıştır. Nilgün Çıtakoğlu, yapının mimari özellikleri ve süslemelerinden yola çıkarak XIV. Yüzyıl'da Karamanoğulları döneminde yapıldığını kabul eder. Yapılan kazılar ve araştırmalar sonucunda ise yapı XIII. Yüzyıl'ın başlarına tarihlendirilmiştir.³⁹¹ Bu tarihlendirme İbrahim Hakkı Konyalı'nın görüşü ile örtüşmektedir.

Hangâh Osmanlı Dönemi'ne kadar kullanılmış olup 1863 yılında meydana gelen bir sel olayı nedeniyle ciddi anlamda zarar görmüştür.³⁹² 1476 tarihli vakıf defteri kayıtlarına göre hangâhın, Cem Sultan'ın beratı ile Somuncu Baba olarak bilinen Şeyh Hamid-i Veli'nin oğlu Baba Yusuf Hakiki'nin tasarrufunda olduğu anlaşılmaktadır. 1483 yılında Yusuf Hakiki'nin oğlu Evladüddin'in tasarrufuna geçmiş, 1925 yılına kadar da bu aileden gelen kişiler tarafından yönetilmiştir. Hangâhın giderleri için 1476 tarihli vakıf defterinde Daşmendki Mezrası, Kızılca Köy arkasında bir yer, Tevbehanlık Vakıf Yeri, Kazıcık Mezrası, Keremşah Bağı, Keremşah Bağı yanındaki 1 kıta yer ve Kavak Mezrası'nın vakfedildiği kayıtlıdır.³⁹³ Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 1440 akçe, 1483 yılında 2240 akçe, 1500 yılında 5788 akçe, 1530 yılında 5800, akçe ve 1584 yılında 5495 akçe olarak bilinmektedir.³⁹⁴

Hangâha ait olduğu kesin olarak bilinen iki kitabe bulunmaktadır. Bu kitabelerden ilki, Yusuf Hakiki Baba Camii'nin avlu duvarında korunmakta iken 2009 yılında Vakıflar

³⁹⁰ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1402.

³⁹¹ Bekir Deniz, “Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hankahı (Darphane) Kazısı 1994”, *XVII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, c. 2 (Ankara: 1996), 474.

³⁹² Erdal, “Aksaray'da Türk Devri Mimarisi”, 228.

³⁹³ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 56.

³⁹⁴ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 48; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 247.

Genel Müdürlüğü tarafından yapılan onarım sonrası yerinden çıkarılarak kaderine terk edilmiştir. Bahsedilen bu kitabe, Arapça tek satırdan oluşan cel-i sülüs hattıyla beyaz bir mermer üzerine yazılmıştır. İki ucunda da gülbezek motifi vardır. Mü'min Suresi 16. ayet yazılı olan kitabede, “*Bugün (kıyamet günü) mülk kimindir? Bir olan, kahhar olan Allah'ındır. Tarih 1085 /1674 yılının Şaban ayında*” yazılıdır.

İkinci kitabe ise Arapça cel-i sülüs hattıyla yine beyaz bir mermer üzerine yazılmıştır. Baş tarafı eksik olan kitabede, “*Peygamber (S.A.V.) buyurdu: Dünya ahretin tarlasıdır. Peygamber Aleyhisselam buyurdu: Dünya kısadır, onu taatle geçir.*” Hadis-i Şerif'i yazılıdır.

Yapı mimari özellik olarak zaviyeli cami tipinde olup kesme taş, tuğla ve moloz taştan yapılmıştır. Giriş kısmının her iki tarafında simetrik düzenlenmiş odalar bulunmaktadır. Ana mekânın kuzeybatısındaki merdivenden yapının ikinci katına çıkılmaktadır. Ana mekânın batı ve güneydoğusunda kubbeli ve kare planlı iki mekân daha bulunmakta olup güneydoğudaki mekânda bir tandır bulunmaktadır.³⁹⁵

2.5.2. Cemaleddin Aksarayî Zaviyesi

Günümüzde Coğlak Mahallesi olarak bilinen yerde, Ervah Kabristanı'nın güneybatısında yer almaktadır. Zaviyenin kitabesi olmadığından hangi tarihte yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Yapı büyük ihtimalle 1388 yılında vefat eden Cemaleddin Aksarayı hayatta olduğu sırada yapılmış olmalıdır. Sağlam bir şekilde 1978 yılına kadar ayakta kalmış olan yapı, Aksaray'ın ileri gelen ailelerinden Perekzadeler tarafından yıktırılarak yerine bir cami inşa edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2009 yılında bu camide yıktırılarak yapı aslına uygun bir şekilde eski yerinde tekrar inşa edilmiştir.³⁹⁶ 1476 tarihli vakıf defterindeki kayıtlara göre zaviye için 1 kıta bağ, 2 kıta bahçe ve 1 bahçenin dörtte birinin vakfedilmiş olduğu bilinmektedir.³⁹⁷

Düzgün kesme taş malzemeden yapılmış olan zaviye plan olarak yanalarda iki küçük ve ortadaki büyük olmak üzere üç mekândan oluşmaktadır. Ortadaki büyük mekân kare planlı olup doğu ve batı taraflarda olan küçük mekânlar ise dikdörtgen planlıdır. Ön tarafında Cemaleddin Aksarayı ve onun soyundan gelenlerin mezarları bulunmaktadır.

³⁹⁵ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 229-230.

³⁹⁶ Erdal, “Aksaray’da Türk Devri Mimarisi”, 241.

³⁹⁷ Uzlu, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58.

2.5.3. Şeyh Hamza Zaviyesi

Günümüze kadar ulaşabilen zaviye, Aksaray'ın Ervah Kabristanı'nda tepenin eteğinde haziresi de bulunan iki kubbeli bir yapıdır. Evliya Çelebi, eserinde Şeyh Hamza'dan “Bayramî tarikatının ulu bir eri” şeklinde bahsetmektedir.³⁹⁸ Kubbeler tuğla ile yapıp üzeri harçla sıvanmıştır. Soldaki kubbenin alt tarafında türbedar ve cüz okuyucu odası bulunmaktadır. Türbenin kitabesi olmadığından dolayı yaptıran kişi veya ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Türbenin içerisinde bulunan üç kabirden birinin ayak tarafında sonradan konulduğu anlaşılan bir mezar taşı bulunmaktadır. Taşın üzerinde yazılanlara göre bu kabir, 1390 yılında ölen Muhammedî kızı Kutlu Hatun'a aittir. İbrahim Hakkı Konyalı, Kutlu Hatun'un Zinciriye Medresesi'ni yaptıran Devegözü Muhammed'in kızı olduğunu iddia etmektedir. Kutlu Hatun, Fatih Sultan Mehmed'in Aksaray'ı almasından 22 yıl önce vefat etmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak türbenin de XIV. Yüzyıl'ın sonlarında inşa edildiği söylenilebilir.³⁹⁹

2.5.4. Somuncu Baba Zaviyesi

Şehrin merkezinde, Kılıç Arslan Tepesi'nin eteğinde Ervah Kabristanı'nın içerisinde yer almaktadır. Kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığına dair kitabe bulunmamaktadır. Şeyh Hamid-i Veli'nin mezar taşında doğum tarihi 750/1349, ölüm tarihi ise 815/1412 yazmaktadır. İtikafhanenin girişinde ise 807/1404 tarihi yazılıdır. Aksaray'ı ziyaret eden Evliya Çelebi eserinde, “.....Şeyh Hamid Veli Cami, Şeyhler Mahallesi'nde Kubbeli, bir minareli cami, Şeyh Hamid Veli, Rum diyarı irfan ehlinin başıdır. Üstü açık bir kubbede gömülmüştür ...” şeklinde bahseder.⁴⁰⁰ Yapı, 1960, 1994 ve 2013 yıllarında olmak üzere üç kez restore edilmiştir.⁴⁰¹

Yapı topluluğunda bir zaviye, toprak altına oyulmuş küçük bir çilehane, halk arasında Somuncu Baba olarak bilinen Şeyh Hamid-i Veli'nin mezarının bulunduğu bir hazire ve iki küçük mekândan oluşan türbedar odası bulunmaktadır. Mezarlık içerisinde yapılmış olan caminin kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Zaviye, dikdörtgen plana sahip olup genel form itibarıyla bu külliye'nin en önemli kısmını oluşturmaktadır.

³⁹⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, çev. Zuhuri Danışman, c. 5 (İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi, 1970), 84.

³⁹⁹ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*, 1499.

⁴⁰⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, 80-81.

⁴⁰¹ Erdal, “Aksaray'da Türk Devri Mimarisi”, 245.

2.5.5. Fahriyye Mevlevihanesi

Günümüze kadar ulaşamayan mevlevihane, İbrahim Hakkı Konyalı'ya göre günümüzde Dere Mahallesi olarak bilinen yerde Ortaokul Caddesi civarında bulunmaktadır.⁴⁰² Fatih Sultan Mehmed'in hazırlattığı vakıf defterinde zaviyenin kaydı mevcut olup üzerine muattal (terk edilmiş) yazılmıştır. Mevlevihanenin giderleri için bir tarla vakfedilmiştir. Mevlevihane padişah beratı ile Mehmed Çelebi'nin tasarrufuna verilmiş olup, Selçuklu Devleti'nin son zamanlarında veya Karamanoğulları Beyliği'nin ilk dönemlerinde yaşadığı düşünülen şehrin hayırseverlerinden Fahr-i Tabib tarafından yaptırıldığı kabul edilmektedir.⁴⁰³ II. Bayezid dönemi vakıf defterinde mevlevihanenin kaydı bulunmakla birlikte muattal (terk edilmiş) kaydı yoktur. Buradan yola çıkılarak bu dönemde tekrar faaliyete geçirildiği anlaşılmaktadır. Bu mevlevihane XVI. Yüzyıl boyunca faaliyette olduğu bilinen tek mevlevihanedir.⁴⁰⁴ Ervah Kabristanı'nda, Hicri 750/1349-1350 tarihli Mevlevi Ömer oğlu Hoca Osman yazılı bir mezar taşı bulunmaktadır. İbrahim Hakkı Konyalı, bu mezar taşından yola çıkarak Aksaray'da Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin soyundan gelen ailelerin olduğundan bahsetmektedir.⁴⁰⁵ Muhtemelen mevlevihanede bu aileler tarafından yaptırılmış olmalıdır. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 10 akçe iken, 1500, 1530 ve 1584 yıllarında ise 150 akçe olarak bilinmektedir.⁴⁰⁶

2.5.6. Efdaliyye Hangâhı

Aksaray'ın merkezinde olduğu bilinmekle birlikte yapı günümüze kadar ulaşmadığı için banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak tespit edilememektedir. Fatih Sultan Mehmed'in hazırlattığı 1476 tarihli vakıf defterinde Hicri 671/1272-1273 tarihli bir vakfiyesi olduğu kayıtlıdır.⁴⁰⁷ İbrahim Hakkı Konyalı bu kayıttan yola çıkarak III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde inşa edildiğinden bahsetmektedir.⁴⁰⁸ 1476 tarihli vakıf defterinde hangâhın tamire muhtaç durumda olduğu ve tasarrufunun Külâhçı Yusuf'a ait olduğu kayıtlıdır. Ayrıca 3 dükkân, ırmak civarında 1 kıta yer, koru yanında 1 kıta yer, Sahra Mescidi yanında 1 kıta yer ve 1 dükkân bu hangâha vakfedilmiştir.⁴⁰⁹ II. Bayezid döneminde

⁴⁰² Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1193.

⁴⁰³ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1393-1394.

⁴⁰⁴ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 46.

⁴⁰⁵ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1526.

⁴⁰⁶ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 248.

⁴⁰⁷ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 59.

⁴⁰⁸ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1408.

⁴⁰⁹ Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi, 58-59.

padişah beratı ile Şeyh Ahmed Fakih'in tasarrufuna verilmiştir.⁴¹⁰ Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 330 akçe iken, 1500 ve 1522 yıllarında 470 akçe ve 1584 yılında ise 440 akçe olarak belirtilmektedir.⁴¹¹

2.5.7. İmadiyye Hangâhı

Günümüze kadar ulaşamadığı için banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak tespit edilememektedir. İbrahim Hakkı Konyalı, yapının banisinin Danişmendli Nizâmeddin Yağıbasan'ın yeğeni İmâmüddin Zinnûn olduğunu belirtmektedir.⁴¹² 1476 tarihli vakıf defterinde de bu hangâhın kaydı bulunmaktadır. Ancak II. Bayezid'in hazırlattığı 1500 tarihli vakıf defterinde yıkılmış olduğu kayıtlara geçmiştir. Kanuni Sultan Süleyman dönemi vakıf defterlerindeki kayıtlardan ise hangâhın tekrar faaliyette olduğu anlaşılmaktadır. Vakıf kayıtlarına göre Demirci Bağı'nın yarısı, bir tarla, Yenice çevresinde bir yer ve Ekinli Hallaç yanındaki bir yer bu hangâhın vakıflarıdır.⁴¹³ Vakfın yıllık geliri 1500 ve 1530 yıllarında 240 akçe iken, 1584 yılında 295 akçe olarak belirtilmiştir.⁴¹⁴

2.5.8. Kalenderhane Zaviyesi

Günümüze kadar ulaşamadığı için banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak tespit edilememektedir. Kalenderhane, fakir dervişlerin barınmaları için yapılan zaviyelere verilen isimdir.⁴¹⁵ Ayrıca XIII. Yüzyıl'da Anadolu'ya gelen tarikatlar arasında Kalenderiye Tarikatı mensupları da vardır. Kalenderîler'in zaviyeleri de "Kalenderhane" olarak adlandırılmıştır. "Fustatu'l-'adale fi kava'idi's-saltana" adlı eserde 1285 yılında Aksaray'daki Kalenderîler'den bahsedilmektedir.⁴¹⁶ Bu bilgidende anlaşılabacağı üzere bu zaviyenin de Aksaray'da bulunan Kalenderî Tarikatı mensupları tarafından yapılmış olma ihtimali yüksektir. 1476 tarihli vakıf defterinde bu zaviyenin kaydı bulunmamaktadır.⁴¹⁷ Ancak 1500 tarihli defterde kaydı bulunmakta ve bir bahçe ile Karuz Bağının öşrünün de

⁴¹⁰ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 534.

⁴¹¹ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 47; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 246.

⁴¹² Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1397.

⁴¹³ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 544.

⁴¹⁴ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 47; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 246.

⁴¹⁵ M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 2 (İstanbul, 1993), 148.

⁴¹⁶ M. Akif Erdoğan, "Karaman Vilâyeti Zaviyeleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi* 9 (1994), 94.

⁴¹⁷ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 534.

zaviyenin giderleri için vakfedildiği belirtilmektedir.⁴¹⁸ Vakfın yıllık gelirinin de 1500, 1530 ve 1584 yıllarında 130 akçe olduğu bilinmektedir.⁴¹⁹

2.5.9. Şeyh Turasan Dede Zaviyesi

Günümüze kadar ulaşamayan zaviyenin, şimdiki Gülpınar (Hacıb) Köyü ile Bekar Sultan Türbesi arasında köylülerin Kaya (Kayı) Köyü olarak adlandırdıkları köyde bulunan Finase mezrasında inşa edildiği bilinmektedir.⁴²⁰ Şeyh Turasan Dede'nin, Karamanoğulları döneminde yaşadığı bilinmektedir. Zaviyede muhtemelen Karamanoğulları döneminde yapılmıştır. Zaviye hakkında en eski bilgi 1500 tarihli vakıf defterinde geçer. Bu deftere göre zaviye Şeyh Turasan Dede oğlu Şeyh Şaban Çelebi'nin tasarrufundadır ve zaviyenin giderleri için Finase Mezrası, Eşmeniğde Köyü'ndeki bir bağ, Borulu Dere Mezrası'nın 2,5 hissesi, Borucu Köyü'nde Hacı Muhammedi baği ve Uçhisar'a bağli Duvale Mezrası vakfedilmiştir.⁴²¹ Bu dönem zaviyede dokuz dervişin olduğu kayıtlıdır. Bu dervişlerin isimleri, Yayla Beyi Oğlu Bayramlı Dede, kardeşi Mahmud, Turgut Oğlu Süleyman, Cebail, kardeşi Pir Ahmed oğlu Süleyman, İmam İbrahim oğlu Ali Fakih, Yayla Beyi oğlu Hasan Fakih, Pir Mehmed oğlu Mustafa ve Halil Fakih oğlu Seyyid Ahmed'dir.⁴²² 1852 tarihli vakıf defterindeki kayıta zaviyenin XIX. Yüzyıl'a kadar sağlam geldiği belirtilmektedir. Vakfın yıllık geliri 1500 yılında 987 akçe, 1522 yılında 2470 akçe ve 1584 yılında 3705 akçe olarak belirtilmektedir.⁴²³

2.5.10. Kara Abdal Zaviyesi

Günümüze kadar ulaşamayan zaviyenin, Gülağaç İlçesi'nin Gülpınar (Hacıb) Köyü'nde inşa edildiği bilinmektedir. Bu zaviye Şeyh Turasan Dede'nin halifesi olan Kara Abdal tarafında yaptırılmış olup, yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. Zaviyenin şeyhi Kara Abdal'ın oğlu Hüseyin'dir. Cumhurbaşkanlığı arşivlerinde Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait 455 numarada kayıtlı tarihsiz İl Yazıcı Defterinde Hacıb Köyü'nün yazıldığı kısımda “*malikânesinin yarısı bu köydeki Kara Abdal Zaviyesi'nin, diğer yarısı Turasan Dede'nin evlad vakfıdır*” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. 1500 tarihli vakıf defterinde

⁴¹⁸ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 547.

⁴¹⁹ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 47; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 251.

⁴²⁰ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1408.

⁴²¹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 539.

⁴²² Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 49.

⁴²³ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 49; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 253.

Cem Sultan'ın beratı ile vakfın tasarrufu Kara Abdal'ın oğlu olduğu bilinen Fazıl'a verilmiştir.⁴²⁴ Ayrıca Hacib Mezrası'nın yarısı, Kara Abdal Dede'ni kendi mülkü olan tarla, Ağacli Değirmen'in üçte biri ve Ağacli Köyü'ndeki Alt Hamamı denilen tarla zaviyenin giderleri için vakfedilmiştir.⁴²⁵ 1852 tarihli vakıf defterindeki kayıttan zaviyenin XIX. Yüzyıl'a kadar sağlam kaldığı anlaşılmaktadır.⁴²⁶ Vakfın yıllık geliri 1500 yılında 430 akçe iken 1584 yılında ise 940 akçe olarak bilinmektedir.⁴²⁷

2.5.11. Şerif Hüseyin Zaviyesi

Günümüze kadar ulaşamayan zaviyenin banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid dönemi vakıf defterlerinde zaviyenin kaydı yoktur. Zaviye hakkında tek bilgi İbn Battuta'nın Seyahatnamesi'nde geçmektedir. İbn Battuta 1331 yılında Aksaray'a gelerek, Aksaray ahilerinden Şerif Hüseyin'in zaviyesine gittiğinden bahsetmiştir.⁴²⁸ Zaviye muhtemelen, Aksaray şehri Osmanlı Devleti'nin egemenliğine geçmeden önce yıkılmış olmalıdır.

2.5.12. Zahriyye Hangâhı

Günümüze kadar ulaşamadığından dolayı banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı hangâhı Danişmendoğulları'ndan Nizameddin Yağıbasan'ın oğlu Zahirüddin İli'nin yaptırdığından bahseder.⁴²⁹ Yapının 1476 tarihli vakıf defterinde kaydı bulunmazken 1500 ve 1530 tarihli defterlerde hangâh olarak kaydedilmiş, 1584 tarihli vakıf defterinde ise zaviye olarak kaydedilmiştir.⁴³⁰ 1500 tarihli deftere göre hangâhın giderleri için Minarecik Değirmeni'nin yarısı, Ereğli Kapısı tarafındaki Buçak Yeri denilen tarla, Rumdiğin Arkı altında bir tarla ve Laylak Köprüsü yanında yarım bahçe vakfedilmiştir.⁴³¹

⁴²⁴ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 48.

⁴²⁵ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 540.

⁴²⁶ Erdal, "Aksaray'da Türk Devri Mimarisi", 481.

⁴²⁷ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 48; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 251.

⁴²⁸ İbn Battûta, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, 284.

⁴²⁹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 1408.

⁴³⁰ Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 253.

⁴³¹ Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, 534.

2.5.13. Ali Gaznevî Zaviyesi

Günümüze kadar ulaşamadığından dolayı banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmeyen zaviyenin, adını verdiği Ali Gaznevî Mahallesi'nde bulunduğu düşünülmektedir. Fatih Sultan Mehmed'in hazırlattığı vakıf defterinde tamire muhtaç bir durumda olduğu ve tasarrufunda Seyyid Hüseyin'e ait olduğu belirtilmiştir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında 950 akçe iken, 1500 ve 1522 yıllarında 1220 akçe, 1584 yılında ise 900 akçe olarak belirtilmektedir.⁴³²

2.5.14. Bablı Zaviye

Günümüze kadar ulaşamadığından dolayı banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmeyen zaviye hakkındaki tek bilgi 1476 tarihli vakıf defterindeki kayda dayanmaktadır. Karamanoğlu İbrahim Bey'in mektubu ile Fatih Sultan Mehmet döneminde vakıf olarak kaydedilmiştir. II. Bayezid döneminde padişah hükmü ile tasarrufu Şeyh Hüseyin'e verilmiş olan vakfın yıllık geliri 1476 yılında 50 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 160 akçe iken 1584 yılında ise 239 akçe olarak belirtilmiştir.⁴³³

2.5.15. Ferâmürziye Zaviyesi

Günümüze kadar ulaşamadığından dolayı banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak tespit edilememektedir. Fatih Sultan Mehmed'in hazırlattığı vakıf defterinde zaviyenin kaydı mevcuttur. II. Bayezid'in beratı ile Seyfiye Medresesi'nin müderrisi olan Mevlana Muslihiddin'in tasarrufuna verilmiştir. Vakfın yıllık geliri ise 1476 yılında 500 akçe, 1500 yılında 771 akçe, 1530 yılında 1000 akçe iken 1584 yılında ise 600 akçe olarak bilinmektedir.⁴³⁴

2.5.16. Ahi Sinan Zaviyesi

Günümüze kadar ulaşamadığından dolayı banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak tespit edilemeyen zaviyenin bazı kayıtlarda Aksaray'ın merkezinde olduğu belirtilmektedir. Fatih Sultan Mehmed'in hazırlattığı vakıf defterinde zaviyenin kaydı mevcuttur. II. Bayezid döneminde padişahın beratı ile tasarrufu Ahi Mehmed'e verilmiştir. 1584 tarihli tahrir

⁴³² Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 44; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 249.

⁴³³ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 44; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 249.

⁴³⁴ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 44; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 259.

defterinde “*Ahi Sinan Zaviyesi ile maruftur*” kaydı bulunmaktadır. Vakfın yıllık geliri ise 1476 yılında 50 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 420 akçe iken, 1584 yılında 1622 akçe olarak belirtilmektedir.⁴³⁵

2.5.17. Hacı Bektaş Zaviyesi

Bazı kayıtlarda Aksaray’ın merkezinde olduğu belirtilen zaviye günümüze kadar ulaşamadığı için banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Fatih Sultan Mehmed’in hazırlattığı vakıf defterinde zaviyenin kaydı mevcuttur. II. Bayezid döneminde şehzade beratı ile tasarrufu Hacı Hamza’ya verilen zaviyenin, yolcuların konaklaması için Hacı Hamza’nın dedeleri tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Vakfın yıllık geliri 1476 yılında belirtilmemiş olup, 1500 ve 1522 yıllarında 460 akçe, 1584 yılında ise 700 akçe olarak kayıtlıdır.⁴³⁶

2.5.18. Mercaniye Zaviyesi

Bazı kayıtlarda Aksaray’ın merkezinde olduğu belirtilen zaviye günümüze kadar ulaşamadığı için banisi, yapım tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Karamanoğlu İbrahim Bey’in beratı ile tasarrufu Şeyh Hacı Mehmed’e verilmiş olan zaviyeye iki tarla, bir harap bağ ve yarım bağ vakfedilmiştir. Fatih Sultan Mehmed’in hazırlattığı vakıf defterinde zaviyenin kaydı mevcuttur. II. Bayezid döneminde Şihabeddin’in tasarrufundadır. Vakfın yıllık geliri ise 1476 yılında 600 akçe iken, 1500 ve 1522 yıllarında 310 akçe, 1584 yılında ise 270 akçe olarak belirtilmektedir.⁴³⁷

2.5.19. Nakkaşiye Zaviyesi

Günümüze kadar ulaşamayan zaviyenin şimdilerde Nakkaş Mahallesi olarak bilinen yerde olduğu düşünülmektedir. Fatih Sultan Mehmed’in hazırlattığı vakıf defterinde zaviyenin kaydı mevcuttur. Fatih Sultan Mehmed döneminde vakfın tasarrufu Baba Hamid’de iken II. Bayezid döneminde Hoshan Sinan’ın tasarrufuna bırakılmıştır. Vakfın yıllık geliri ise 1476 yılında 50 akçe, 1500 ve 1522 yıllarında 160 akçe, 1584 yılında ise 239 akçe olarak belirtilmektedir.⁴³⁸

⁴³⁵ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 44-45; Yörük, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, 249-250.

⁴³⁶ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 45.

⁴³⁷ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 45.

⁴³⁸ Polat, Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri, 45.

2.5.20. Aksaray Kalesi

Çok küçük bir parçası günümüze kadar ulaşabilen Aksaray Kalesi ve surların ilk olarak kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak Aksaray şehrinin konum itibarıyla kuzeyden-güneye, doğudan-batıya giden önemli dinî, ticarî ve askerî yolların kavşağında olması nedeniyle şehrin ilk kurulduğu günden itibaren kendisini kuşatan surlara sahip olması kuvvetle muhtemeldir. Tarihi M.Ö. 3000’li yıllara kadar dayanan ve Hititler’in önemli merkezlerinden birisi olan Karsaura yerleşimi ile bugünkü Aksaray’ın aynı yer olduğu kabul edilmektedir.⁴³⁹ Aksaray Kalesi ve surlarının ilk olarak, Roma İmparatoru Marcus Antonius’un tahtta olduğu M.Ö. 54-30 yıllarında son Kapadokya kralı olan IV. Archelaus tarafından M.Ö. 38-17 yıllarında yaptırılmış olduğu ve krallığının da başkenti olduğu kabul edilmektedir.⁴⁴⁰ Zaten şehrin eski isimlerinden biriside kurucusu olan kralın ismi olan Archelais’tir. M.S. 17 yılında Kapadokya Krallığı’nın Roma’ya bağlı bir eyâlet haline gelmesinden sonra, Roma İmparatoru Cladius döneminde yapılan yerleşimlerle birlikte şehir bir Roma kolonisi halini almış, (M.S. 41-54) sonrasında da şehir Colonia Archelais olarak anılmaya başlanmıştır.⁴⁴¹

Ancak, kaynaklarda bahsedilen Archelais’in bugünkü Aksaray’ın tam olarak neresine karşılık geldiği bilinmemektedir. Bahsedilen bu şehir muhtemelen, zaman zaman yapılan hafriyatlarda kalıntıların çıktığı kale içinde veya yakınlarında bir yerdedir. Tüm bu verilerden hareketle, su kenarında, önemli askeri-ticari yolların üzerinde olması ve düz bir coğrafyada kurulmuş olması şehrin surlarla çevrili bir kalenin etrafında gelişmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir.⁴⁴²

Ahmed Şikârî, Karamanoğulları ile Eretna Beyliği arasında yapılan bir savaş sonrasında Aksaray Kalesi’nin Karamanoğulları tarafından yıktırıldığını, sonrasında ise Karamanoğlu Mehmed Bey ile Kadı Burhaneddin arasındaki savaştan bahsederken kalenin Karamanoğulları tarafından kuşatıldığını, hendeğininde taş ve topraklarla doldurulduğunu yazmaktadır.⁴⁴³ Kadı Burhaneddin 1387 yılında Anadolu’daki Timur tehlikesi ortadan kalktıktan sonra, Kayseri ve Aksaray’ı Karamanoğulları’nın elinden almış, 1394 yılında harap olan kalenin burç ve duvarlarını tamir ettirmiştir. Karamanoğulları devrinde ise

⁴³⁹ M. Görür, “Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri”, *Türkler*, VIII, Ankara, 2002, 201.

⁴⁴⁰ W. M. Ramsay, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, (çev.: Mihri Pektaş), İstanbul, 1960, 314; Görür, agm, 201.

⁴⁴¹ Görür, agm, 201.

⁴⁴² Görür, agm, 201.

⁴⁴³ M. Görür, *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri*, (Hacettepe Üniv., Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991, 52.

kalenin ciddi manada yeniden elden geçirildiği kitabesinden anlaşılmaktadır. Kitabesi 0,75 cm genişliğinde, 0,45 cm yüksekliğinde olup dört satır olarak Arapça celî sülüs hatla yazılmıştır ve şu ifadeler yer almaktadır, *''Bu surun (kale) ma'muresinin yapılmasını 809 tarihinde Sultan Alâeddin'in oğlu sultanların sultanı Mehmed'in hükümdarlık günlerinde din ve dünyanın yücresi, hayrat ve hasenat sahibi Emir-ül-ümera Ali Çelebi Bey emretti. Allah şanını yüceltsin. Mimarı İslam oğlu Hoca İbrahim'dir.''* Kitabeye göre Aksaray surları Emiru'l-Ümera Ali Çelebi tarafından Karamaoğlu Sultan Alâeddin'in oğlu Sultan Mehmed döneminde 809/1407 yılında Mimar Hoca İbrahim b. İslam'a yaptırılmıştır.⁴⁴⁴

Evliya Çelebi'ye göre Aksaray Kalesi, geniş bir alanda, şehrin ortasında Ulu Irmak kenarında dört köşeli, kesme taştan yapılmış sağlam bir kaledir. Burç ve kuleleri çok yüksek değildir. Bütün burçları, dişleri ve bedenleri ile mazgal delikleri, hesaplı olarak düzenlenmiş, kuleleri hep birbirine bakmaktadır. Kuşatma sırasında, her kulenin güçlü savaşçıları tüfek ile kuleleri korurlar. Surlarında beş kapı vardır. Küçük (Kiçi) Kapı batıya bakar, Külhani Ali Baba Türbesi olarak bilinen yapı yönünde, Kurtuluş Caddesi ile Kale altı Caddesi'nin kesiştiği yeredir. Demirkapı kibleye açılır, günümüzde Kurşunlu Camii'nin hemen doğusunda Bediüzzaman Caddesi üzerinde olması gerekir. Keçi Kapısı da kibleye doğru açılır. Ereğli Kapısı güneye doğru, Ereğli yönüne açıldığı için bu isimle anılmıştır. Konya Kapısı da batı tarafa yani Konya yönüne açıldığı için bu isimle anılmaktadır. Bu kapılar dışarıdan gelen ve kale içindeki önemli yapılara ulaşımı sağlayan ana yollar üzerinde olup bu yolların Ulu Irmak üzerine denk gelen yerlerde yapılan köprülere bağlanarak devamlılığı sağlanmıştır. Ramazan ayında ve başka şenliklerde atılan büyük topları olan kalenin cephaneliği yoktur.⁴⁴⁵

İbrahim Hakkı Konyalı, kalenin Karamanoğulları devrine ait kalıntılarına duvarların etrafında yer yer rastlandığını söylemektedir. Ayrıca surların düzgün kesme taştan inşa edildiğinden, devşirme malzemeler kullanıldığından ve yapıda moloz taş malzemelerden dolgu yapıldığından bahsetmektedir.⁴⁴⁶

Sonuç itibarıyla, Aksaray Kalesi'nden kuzeybatıdaki sadece 12 m. uzunluğunda ve 3.5 m yüksekliğindeki sur kalıntısından başka hiçbir şey kalmamıştır. Ancak yazılı kaynakların verdiği bilgiler ışığında, kalenin oval bir plana sahip olduğu düşünülmektedir. Burçlarla desteklenmiş mazgal pencereci surlara sahiptir. Kale, kuzey-güney yönünde yaklaşık

⁴⁴⁴ İ. H. Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi, I, İstanbul, 1974, 1053-1054.

⁴⁴⁵ Evliya Çelebi, Seyahatname, (çev.: Zuhuri Danışman), V, İstanbul, 1970, 82.

⁴⁴⁶ İ. H. Konyalı, age, 1054-1055.

450 m, doğu-batı yönünde ise 430 m genişliğindedir. Kalenin içerisinde, yöneticiler için yapılmış bir saray, ibadet mekânları, ticaret yapıları, meskenler ve su yapıları bulunması da muhtemeldir.

II. Kılıç Arslan tarafından yeniden ihya edilen şehir, saltanatın ikinci merkezi olması nedeniyle hızlı bir şekilde büyüyerek sur dışına taşmıştır. Günümüzde ayakta olan, Kılıç Arslan Hamamı, Eğri Minare, yıkık Minare, Cıncıklı Mescid ve Şifahane gibi önemli binalar sur dışındaki yapılarıdır. Şifahane dışındaki yapılar sur yakınlarında olup şehri kuşatırken, şifahanenin surlardan bayağı uzakta olması şehrin ne kadar gelişip büyüdüğünü göstermesi bakımından önemlidir. Osmanlılar'ın bölgeyi ele geçirip halkın esnaf ve sanat ehlini yeni fethedilen İstanbul'da iskân etmesi üzerine bir zamanların payitaht olan şehri gerileyerek küçük bir kasaba görünümünü almıştır.

SONUÇ

Konum olarak Anadolu'nun ortasında bulunan Aksaray şehri ulaşım açısından Ankara-Adana ile Konya-Kayseri karayollarının kesiştiği merkezî bir konumdadır. Aksaray uzun tarihi geçmişi içerisinde, bu konumu sayesinde ki hep önemli bir yere sahip olmuştur. Neolitik Çağ'dan günümüze kadar yerleşimin devam ettiği ve pek çok medeniyetin hüküm sürdüğü bu kadim şehirde de, diğer tüm Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Türk-İslam kültürüne ait birçok eser bulunmaktadır. Dinî ve sosyal hayatın hizmetine sunulan, daha çok Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Karamanoğulları dönemlerine ait olan bu eserlerin birçoğu çeşitli tarihlerde gördükleri onarımlar ve eklemeler sayesinde günümüzde halen kullanılabilirliğini sürdürmektedir.

Karamanoğulları Beyliği, Anadolu Selçuklu Devleti yıkılmadan önce Nureddin Bey tarafından temelleri atılan ve Kerimüddin Karaman Bey tarafından Larende merkezli kurulan bir beyliktir. Beylik XIII. Yüzyıl'da Anadolu'daki en güçlü Türk beyliği olarak kabul ediliyordu. 1250 yılından 1487 yılına kadar tarih sahnesinde kalan beylik bu süre içerisinde Aksaray'ada yaklaşık olarak 46 yıl hakim olmuştur. Hem beyliğin merkezi olan Konya'ya yakın bir mesafede oluşu, hem daha önce de bahsedildiği merkezi konumunun gereği, hem de tarih boyunca önemli bir yerleşim merkezi oluşundan dolayı Karamanoğulları' da Aksaray'a gereken önemi vermişlerdir. Kendileri bu şehre pek çok eser kazandırdıkları gibi, önceki medeniyetlerden kalma birçok eseri de çeşitli tadilat ve eklemelerle sosyal hayatın kullanımına sunmuşlardır. Bu anlamda ilk akla gelecek olan eserler olan Sultan Hanı ve Ulu Camii Aksaray şehrinin en önemli ve sembol yapıları olarak zikredilebilir. Bu iki örneğe ek olarak dinî, sivil ve toplumsal alana hizmet eden, camiler, mescitler, medreseler, hanlar, kervansaraylar, türbeler, zaviyeler gibi birçok eser sayılabilir. Bu çalışmada Karamanoğulları dönemine ait Aksaray şehir merkezi, ilçeleri ve köylerinde bulunan mimari eserler ele alınmıştır.

Ancak çalışmamıza konu olan mimarî eserlerin birçoğu ya tarihi süreç içerisindeki farklı medeniyetlerin çatışmalarından ya deprem, sel, yangın gibi doğal sebeplerden dolayı zarar görmüş, ya da daha üzücü olan bir başka sebeple, yani bilinçsiz bir şekilde, insan eliyle tahribata uğramıştır. Bazen yerel halk, bazen de bilinçsiz yöneticiler, bu eserlerin ana yapı malzemesi olan taşı kendi amaçları doğrultusunda yeniden kullanabilmek için, yüzlerce yıl

ayakta kalabilmiş olan bu yapılara hiç acımadan büyük zararlar vermişlerdir. Zaman içerisinde savaşlar, doğal sebepler ve bilinçsiz yaklaşımlar sonucunda bu mimarî yapıların bazıları tamamen yok olurken bazılarıda büyük ölçülerde zarar görmüştür. Özgün bir şekilde ayakta kalabilen eserlerin sayısı maalesef çok azdır. Özellikle günümüzde eski eserlere gereken önemin verilmesinin bir sonucu olarak, önceden zarar görmüş bazı yapılar tadilatlarla tekrar kazanılmakta, onarımı mümkün olmayanlar ise enazından yerinde ve eskisine uygun olarak günümüz mimari şartlarında yeniden inşa edilmektedir. Bu çalışmalar her ne kadar kültürel mirasımızın devamlılığı açısından çok önemli ve kıymetli olsada, günümüz modern dünyasının sunduğu olanaklarla yapılan veya onarılan hiçbir eserin orijinal hali gibi olamayacağı da bir gerçektir.

Ülke ve yöre turizmi için de çok önemli bir gelir kaynağı olan ve geçmişten geleceğe birer kültür mirası olarak bize emanet edilen bu yapıların en azından bundan sonraki süreçte sağlam kalabilmesi, bizden sonraki nesillere de sağlıklı bir şekilde ulaşabilmesi için asıl çözüm yerel halk ve yöneticilerin yeterince bilinçlendirilmesiyle olacaktır. Böylelikle bu coğrafyanın önceki sakinlerinden atalarımıza, atalarımızdanda bizlere miras kalan bu kültürel değerlerimizin bizden sonraki kuşaklara da sağlam bir şekilde ulaşması sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Eflâkî. *Âriflerin Menkıbeleri*, Cilt 1. çev. Tahsin Yazıcı. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1973.
- Anadolu Uygarlıkları. “Hititlerde Mimari ve Şehircilik”. Erişim 13 Mart, 2025.
<http://www.anadoluyuvarliklari.com/hititler/189-hititlerde-mimari-ve-sehircilik>
- Anonim. Târih-i Âl-i Selçuk, çev. Halil İbrahim Gök ve Fahrettin Coşguner. Ankara: Atıf Yayınları, 2014.
- Artuk, İbrahim & Artuk, Cevriye. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu, Cilt 1. İstanbul: Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 1971.
- Aşıkpaşazade. *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, çev. Atsız, Hüseyin Nihal. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970.
- Bakır, Abdullah. “Yazıcızâde Ali’nin Selçuknâme İsimli Eserinin Edisyon Kritiği.” Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.
- Başkan, Yahya. “Karamanoğlu Osmanlı Münasebetlerine Ait İki Hukuki Vesika.” I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri, 21–22 Aralık 2012.
- Başkan, Yahya. “Karamanoğulları Beyliği (Alâ’ed-din Ali Bey Dönemi 1357-1398)”. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 1999.
- Başkan, Yahya. “Karamanoğulları Beyliği.” Anadolu Beylikleri El Kitabı, ed. Haşim Şahin. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- Bay, Mustafa. *Salnamelerde Aksaray*. Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2013.
- Bayburtoğlu, Zafer. “Niğde-Aksaray-Selime Köyü Türbesi.” Önasya, Cilt 6, Sayı 65, 1971.
- Bozkurt, Tolga. “Aksaray-Böğet Köyü Camii Üzerine Düşünceler.” Konya Kitabı, Cilt 10, 2007.
- Çetintürk, Nihal. *Aksaray (Niğde) ve Çevresinde Türk Eserleri*. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1986.
- Doğan, Nermin Şaman. “Kültürel Etkileşim Üzerine: Karamanoğulları-Memluklu Sanatı.” Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 23, 2006.

- Efendi, Hoca Sadettin. *Tacü't-Tevarih*, Cilt 2. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.
- el-Aksarâyî, Kerîmüddin Mahmûd. *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000.
- el-Ömerî. *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım*. çev. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2014.
- el-Vesîmî, Muhammed Necîb. “*Çerkes Memlûkleri ve Karamanoğulları Beyliği Arasındaki Siyasi İlişkiler (784/1382–888/1483)*.” çev. Kazım Uzun. Tarih Okulu Dergisi, Sayı 33, 2018.
- Erdal, Zekai. “*Aksaray’da Türk Devri Mimarisi*.” Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2014.
- Görür, Muhammet. “*Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri*.” Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1991.
- Güler, Cengiz. *Vezîrü'l Kebir İshak Paşa*. İstanbul: Erdem Yayınları, 2022.
- Günel Öden, Zerrin. “*Karamanoğulları Beyliği*.” Türkler Ansiklopedisi, Cilt 22. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Hadîdî. *Tevârih-i Âl-i Osman (1299–1523)*. Haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1991.
- Hamzakadı, Mehmet. “*Aksaray’ın Tarihi ve Turistik Durumları*.” Devrim Dergisi, Sayı 4, 1965.
- İbn Battûta. *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. çev. A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- İbn Bîbî. *el-Evâmirü'l-‘Alâ’iyye fi'l-umûri'l-‘Alâ’iyye (Selçuknâme)* Cilt II, çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- İdris-i Bitlisî. *Heşt Behişt (Fatih Sultan Mehmed Devri)*. çev. Muhammed İbrahim Yıldırım. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013.
- İlter, İsmet. *Tarihi Türk Hanları*. Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü, 1969.
- İnan, Abdülkadir. *Makaleler ve İncelemeler*, Cilt 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.

- İslam Dergisi. “Danışmentliler Kimdir? Danışment Gazi ve Danışmentliler”. erişim 3 Nisan, 2025. <https://islamdergisi.com/genel/tarih/danishmentliler-kimdir-danishment-gazi-ve-danishmentliler/>
- İzıdırak, Reşat. “Aksaray ve Çevresi.” Hasandağı, Sayı 5, 1952.
- Karaaslan, Mehmet. “Aksaray’da Anadolu Selçuklu Devri’ne Ait Çifte Minareli Medrese.” *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 1980.
- Karaaslan, Mehmet. *Aksaray’da Türk Devri Dini Mimari Yapıları*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, 1983.
- Karakaya, Fatih. *Aksaray Somuncu Baba Külliyesi ve Camii*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2013.
- Karamağaralı, Haluk. “Aksaray ve Yapıları.” *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı 89, 1966.
- Karamağaralı, Haluk. “Selçuklu Devri Mimarisinde Taç Kapılar.” *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, 1972.
- Karamağaralı, Haluk. “Selçuklu Devri’nden Bugüne Kalan Yapılar.” *Milli Kültür*, Sayı 2, 1976.
- Karateke, Hakan. “Karamanoğulları.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 24. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Karpuz, Haşim. *Anadolu Selçuklu Mimarisi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.
- Kılıç, Abdülkadir. “Osmanlıların Aksaray’ı Fethi.” *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 104, 1996.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. “Aksaray Ulu Cami.” *Vakıflar Dergisi*, Cilt 10. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1973.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. “Aksaray Ulu Cami.” *Vakıflar Dergisi*, Cilt 10, 1973.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*. İstanbul: Yeni Matbaa, 1967.
- Kuban, Doğan. “Anadolu Türk Şehri, Tarihi Gelişmesi Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler.” *Vakıflar Dergisi*, Cilt 7. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1968.

- Mahir, Hüseyin. *Karamanoğulları Tarihi*. İstanbul: Bahar Yayınları, 1970.
- Melikoff, Irène. *Uyur İdik Uyardılar*. çev. Turan Alptekin. İstanbul: Demos Yayınları, 2001.
- Merçil, Erdoğan. *Müslüman - Türk Devletlerinde Şehir Teşkilatı*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1992.
- Merçil, Erdoğan. *Osmanlı Devlet Teşkilâtı*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1990.
- Mete, Ahmet. “*Aksaray’da Karamanlıca Kitabeler*.” Milli Folklor Dergisi, Cilt 10, Sayı 76, 2008.
- Mevlânâ Celaleddin Rûmî. *Mektûbât*. Haz. Abdülbaki Gölpınarlı. İstanbul: Şûle Yayınları, 1999.
- Mevlânâ Celaleddin Rûmî. *Mesnevî*. Haz. Reyhan Güçer. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2004.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Babailer İsyanı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1980.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Sosyal, Ekonomik ve Dini Boyutlarıyla Alevilik*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Ortaylı, İlber. *Osmanlı’yı Yeniden Keşfetmek*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2006.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1988.
- Öztürk, Mürsel. “*İbn Bîbî’ye Göre Anadolu Selçuklu Devleti’nin Kuruluşu*.” Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, 1997.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt 2. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Sinan, Necati. “*Karamanoğulları Beyliği’nin Kuruluşu ve Yayılma Alanı*.” Anadolu Araştırmaları Dergisi, Sayı 8, 1991.
- Sümer, Faruk. “*Karamanoğulları*.” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 24. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Sümer, Faruk. *Karamanoğulları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.
- Şahin, Haşim. *Anadolu Beylikleri*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.

Şahin, İlhan. “*Aksaray.*” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 2. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.

Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009.

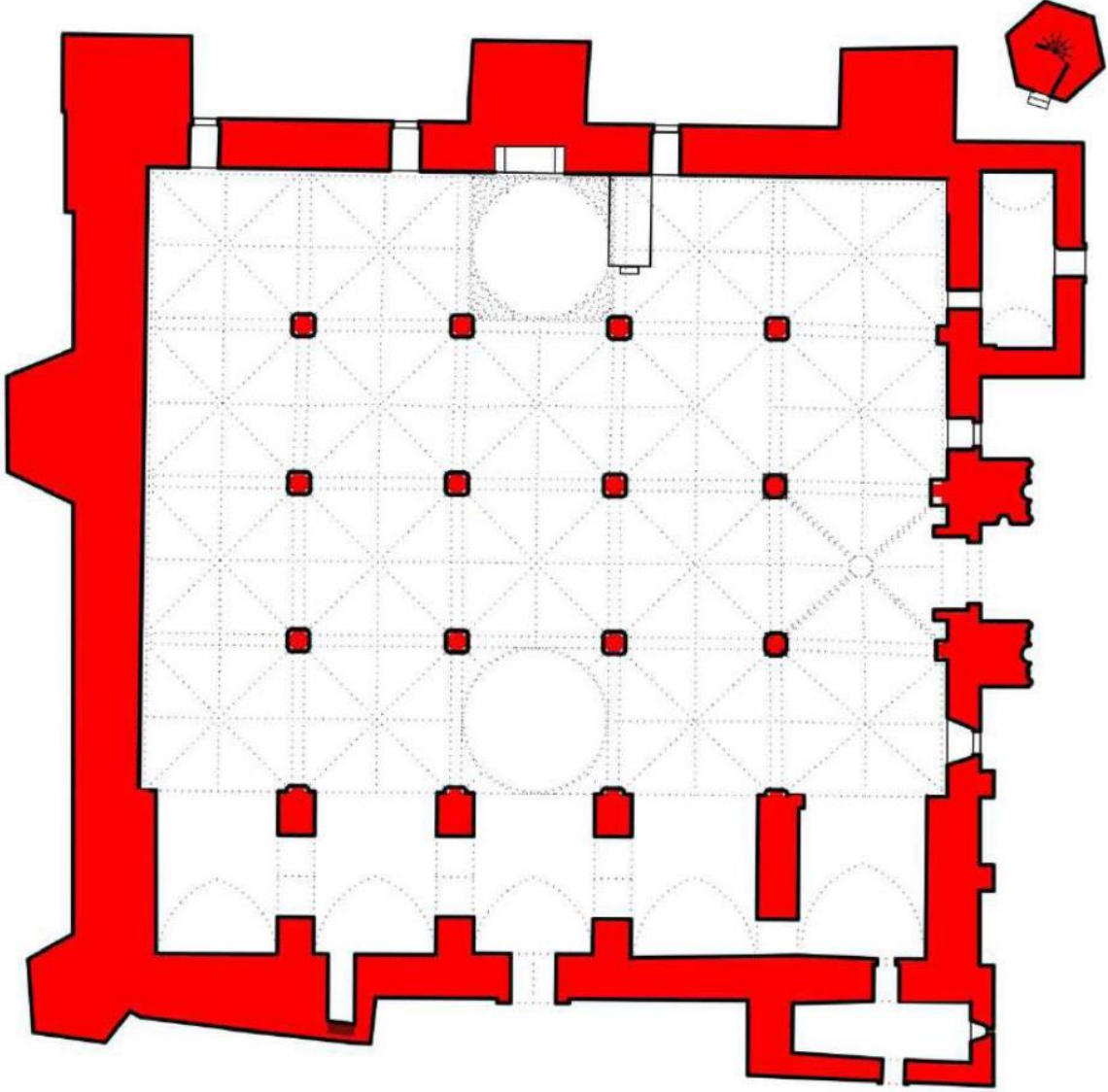
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, Cilt 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982.

Ünal, Rahmi Hüseyin. *Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Taç Kapılar*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1982.

EKLER

Ek 1. Çalışmaya Ait Görseller

Şekil 1. Ulu Camii Planı (V.G.M.A.)

Şekil 2. Ulu Camii (İbrahim Hakkı Konyalı)

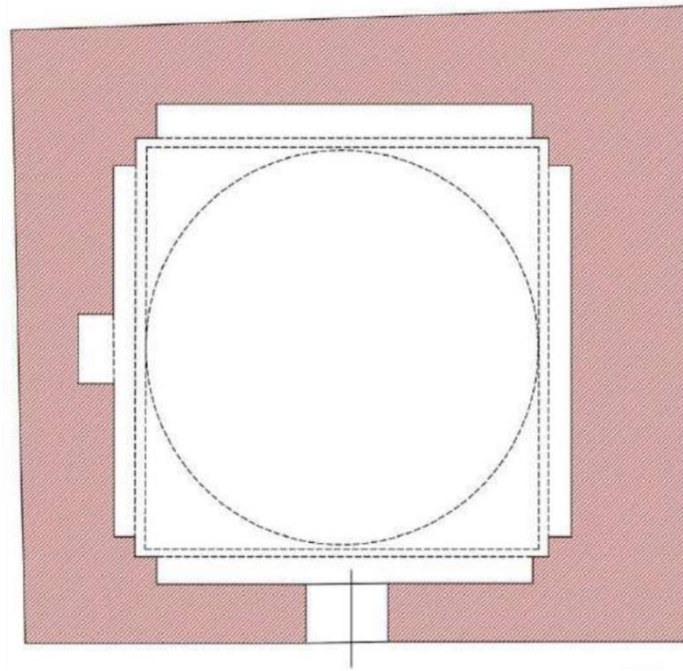
Şekil 3. Ulu Camii (Zekai Erdal)

Şekil 4. Ulu Camii (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 5. Ulu Camii Minberi (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 6. Feriştah Hatun Mescidi Planı (V.G. M. A.)

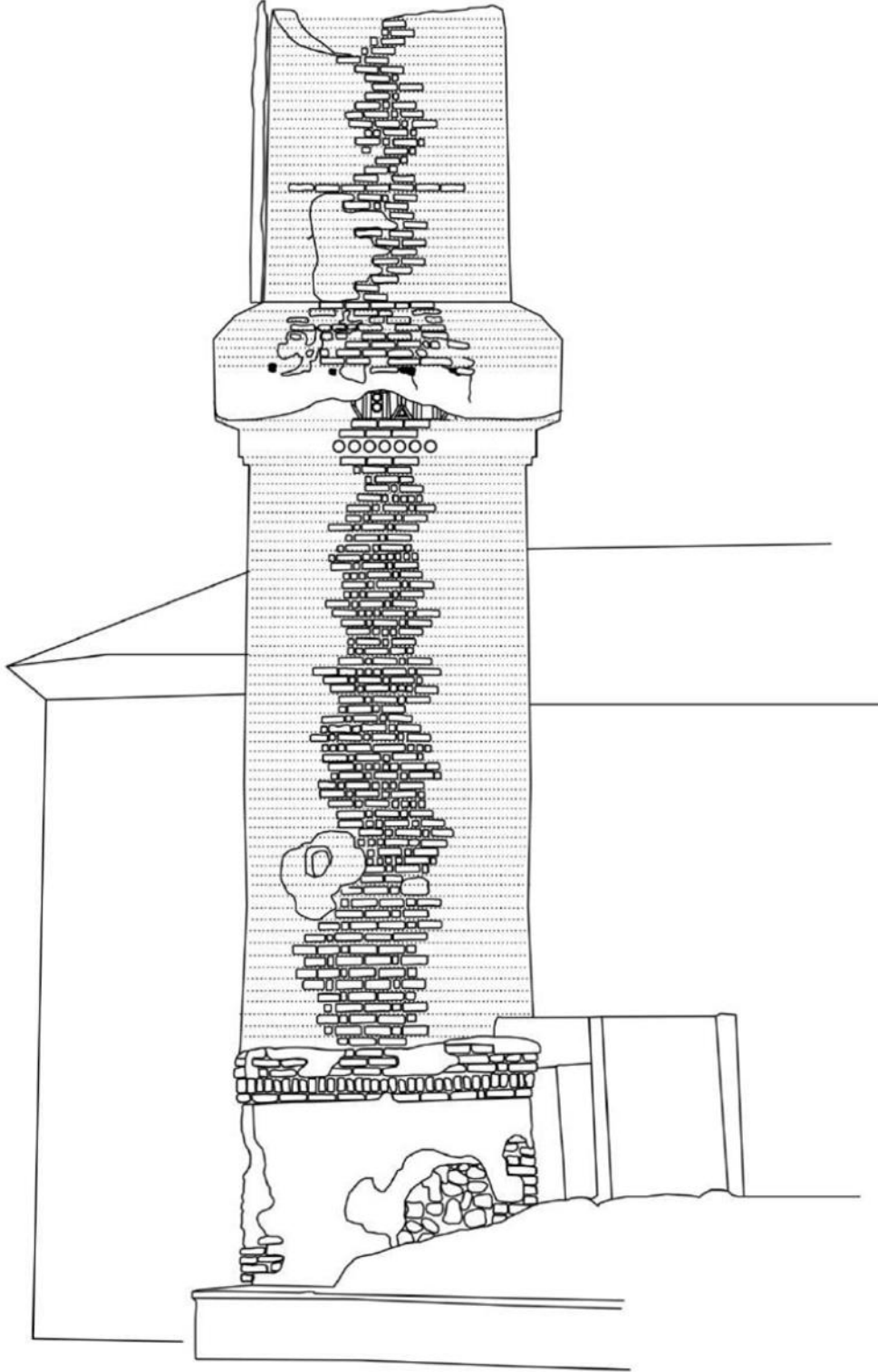
şekil 7. Feriřteh Hatun Mescidi (İbrahim Hakkı Konyalı)

şekil 8. Feriřteh Hatun Mescidi (Alaattin Köse 11.05.2025)

Şekil 9. Debbaglar Mescidi (Alaattin Köse 09.05.2025)

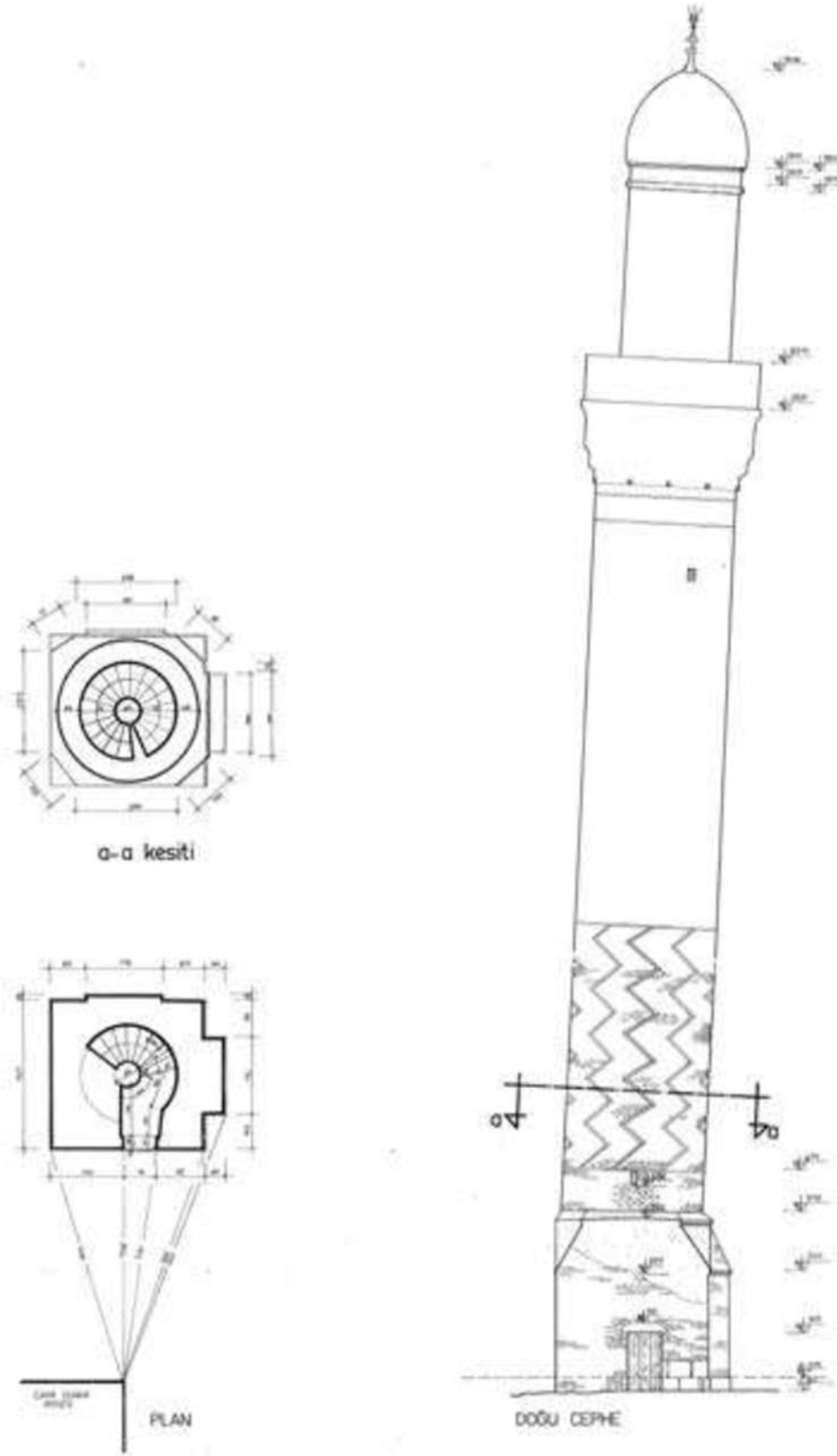
Şekil 10. Yıkık Minare Çizimi (V.G.M.A.)

Şekil 11. Yıkık Minare (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 12. Yıkık Minare (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 13. Eğri (Kızıl) Minare Planı ve Çizimi (V.G.M.A.)

Şekil 14. Eğri (Kızıl) Minare (İbrahim Hakkı Konyalı)

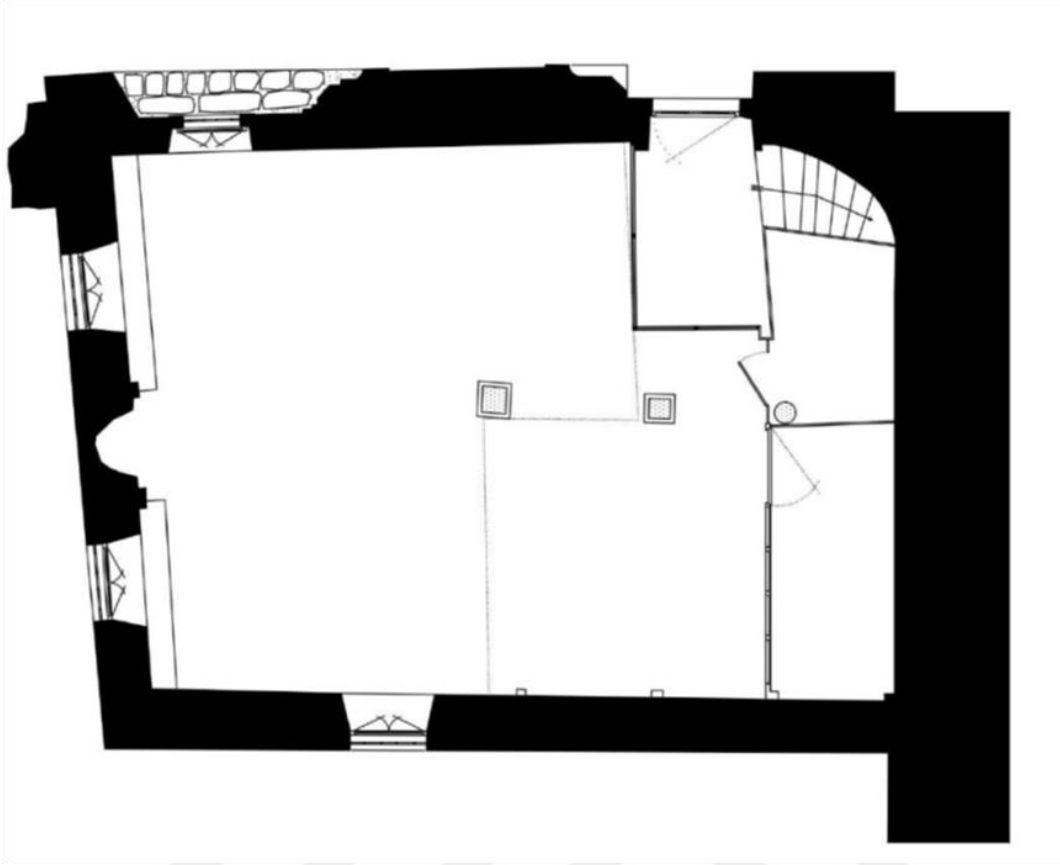
Şekil 15. Eğri (Kızıl) Minare (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 16. Pir Ali Sultan Cami (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 17. Pir Ali Sultan Cami 2 (Alaattin Köse 09.05.2025)

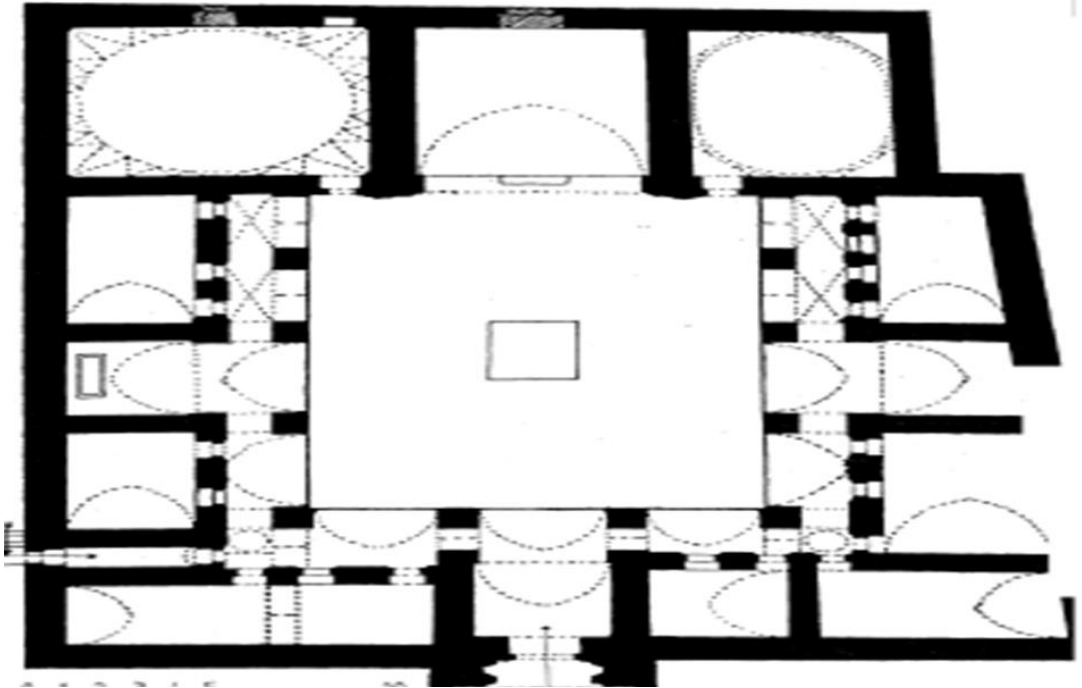
Şekil 18. Hacı Yusuf (Cıncıklı Mescit) Mescidi Planı (V.G.M.A.)

Şekil 19. Hacı Yusuf (Cıncıklı Mescit) Mescidi (Aksaray Belediyesi)

Şekil 20. Hacı Yusuf (Cıncıklı Mescit) Mescidi (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 21. Zinciriye Medresesi Planı (Ahmet Kuran)

Şekil 22. Zinciriye Medresesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 23. Zinciriye Medresesi (THK)

Şekil 24. Zinciriye Medresesi (Alaattin Köse 09.05.2025)

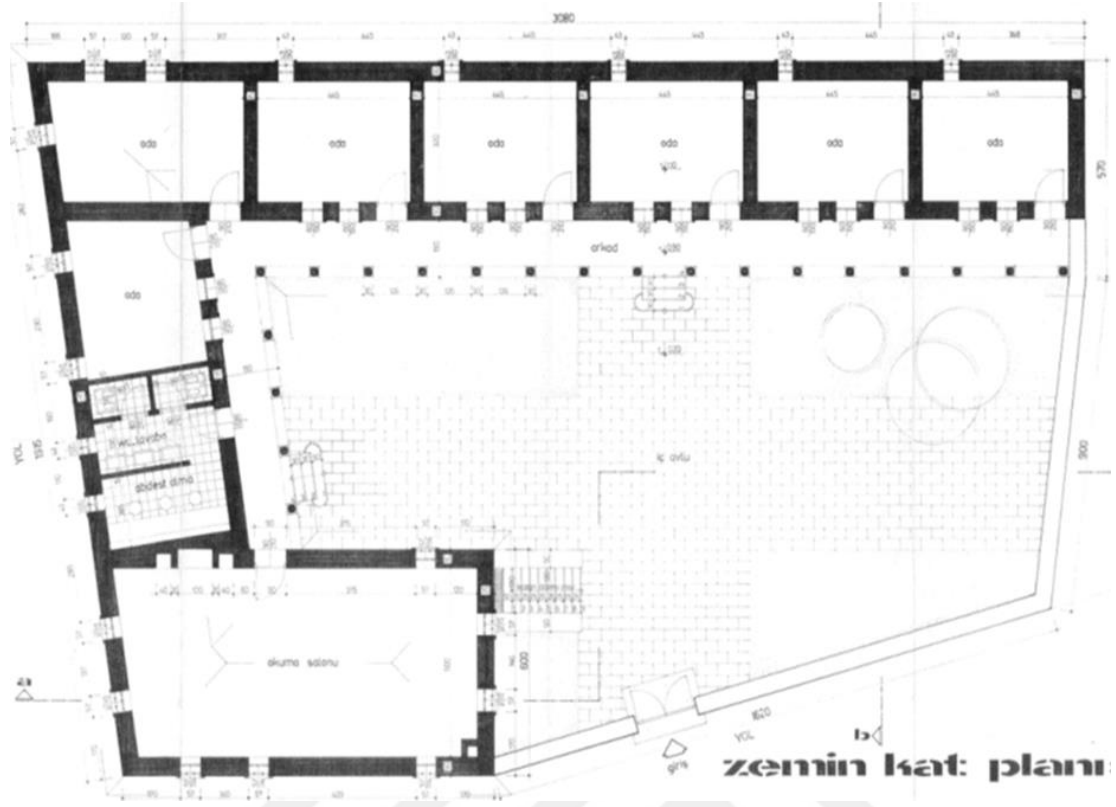
Şekil 25. Zinciriye Medresesi 2 (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 26. Beramuniye Medresesi Kalıntısı (M. Fırat Gül)

Şekil 27. Beramuniye Medresesi Kalıntısı (Alaattin Köse 09.05.2025)

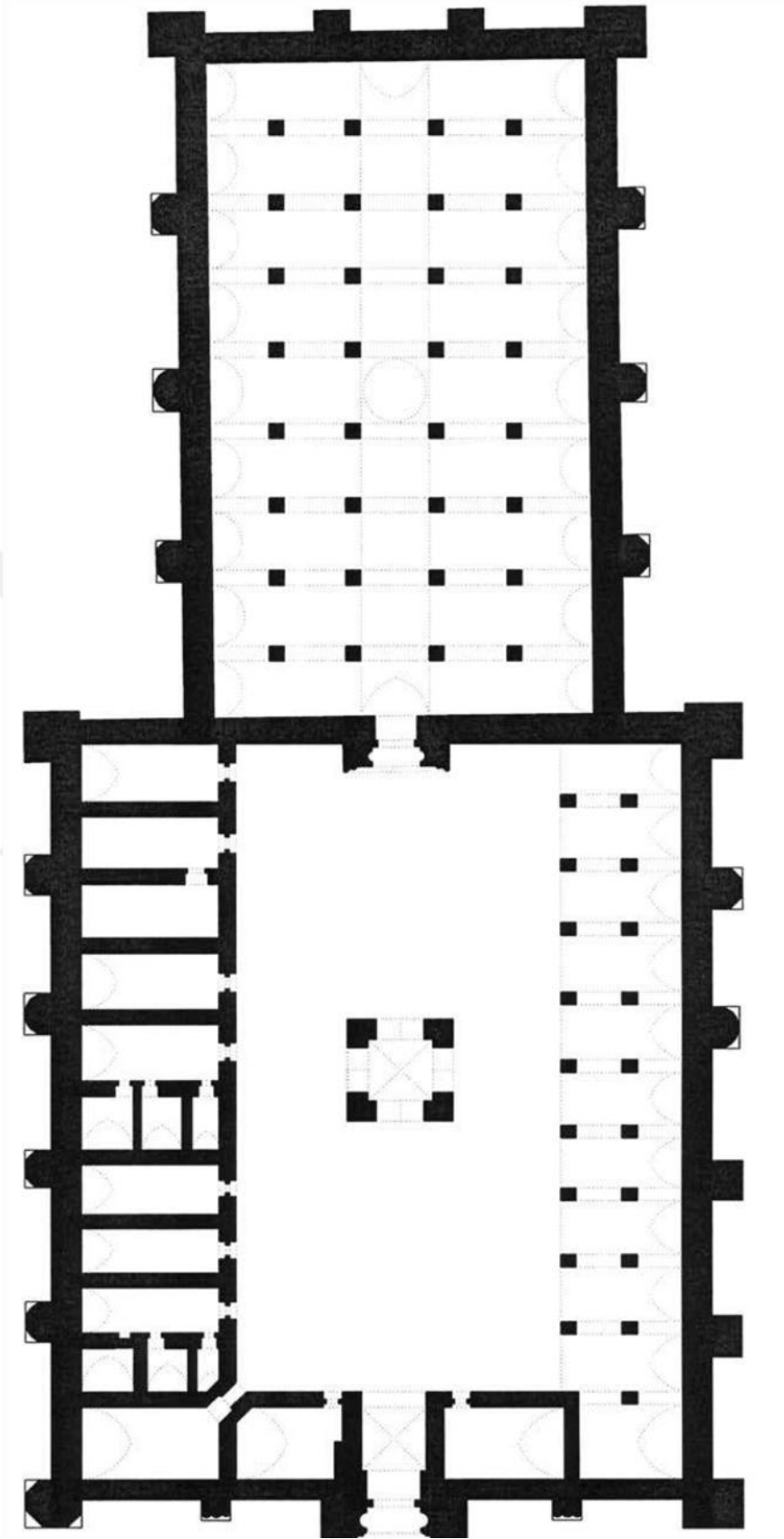
Şekil 28. Bedriyye Medresesi Planı (V.G.M.A.)

Şekil 29. Bedriyye Medresesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

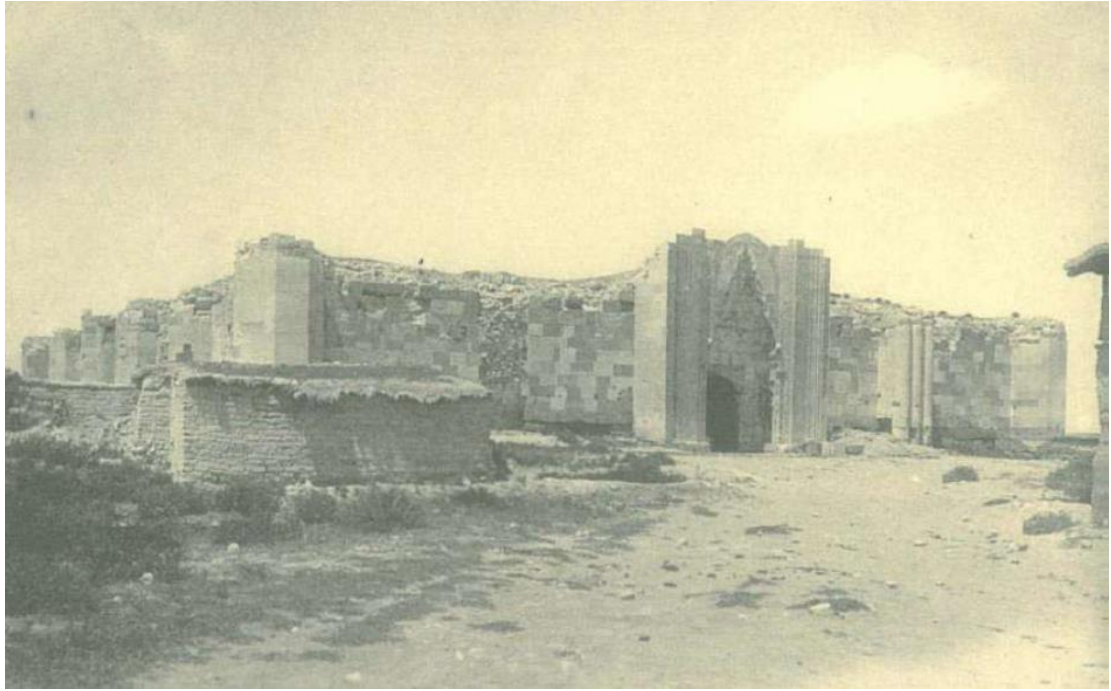
Şekil 30. Bedriye Medresesi (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 31. Sultan Hanı Planı (E. Nihal Çetintürk)

Şekil 32. Sultan Hanı (M. Fırat Gül)

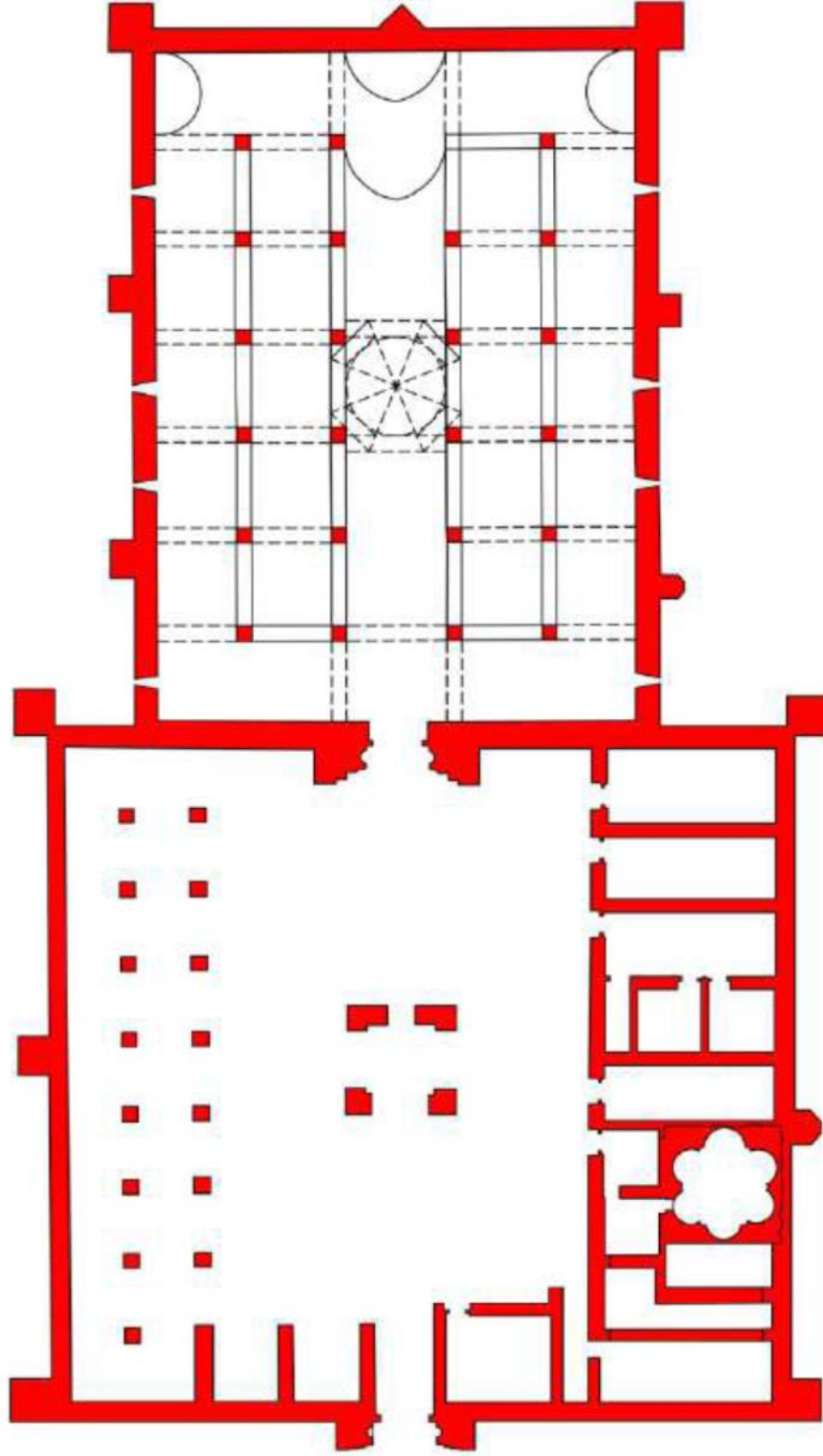
Şekil 33. Sultan Hanı (Friedrich Sarre)

Şekil 34. Sultan Hanı (Alaattin Köse 11.05.2025)

Şekil 35. Sultan Hanı 2 (Alaattin Köse 11.05.2025)

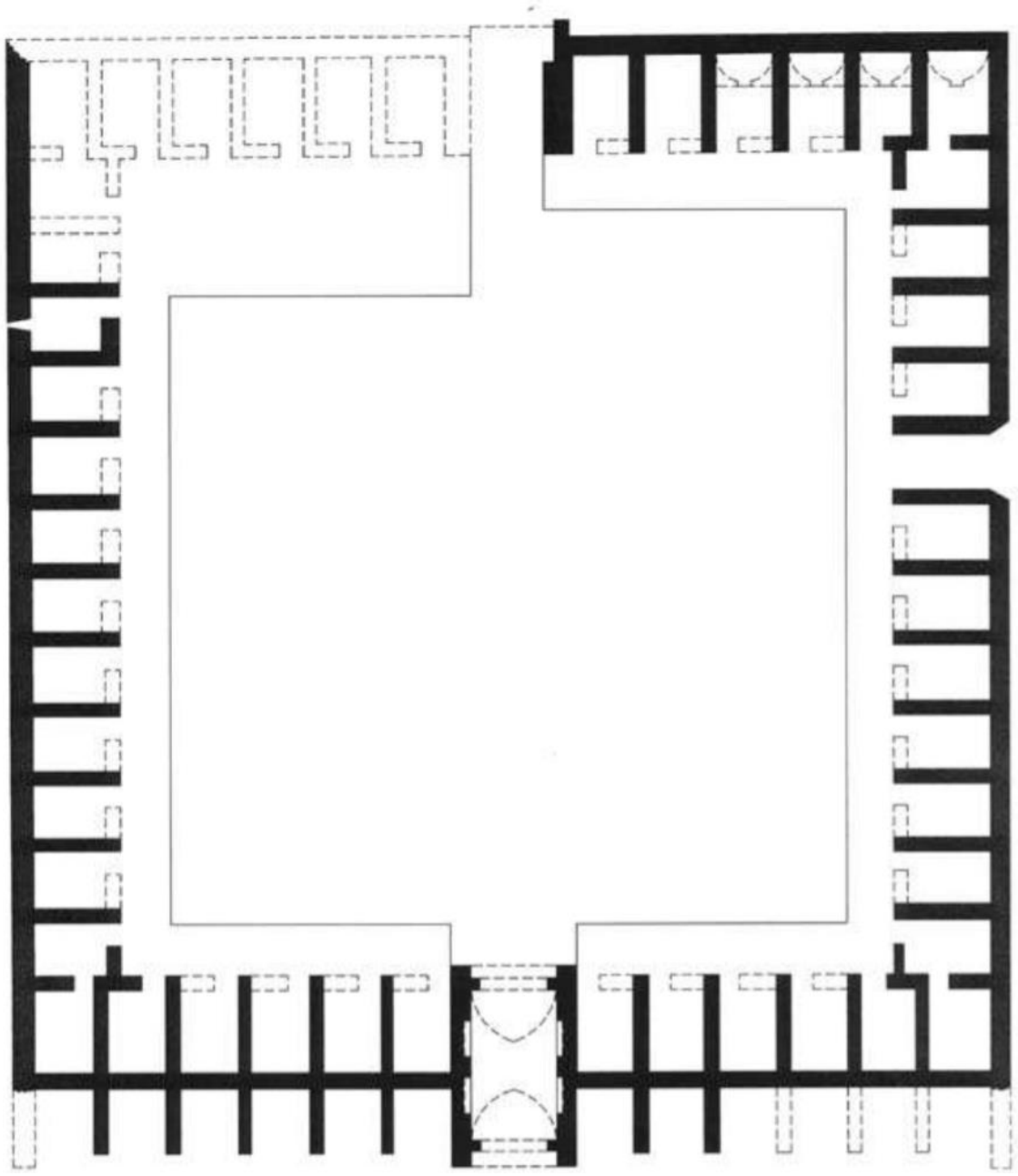
Şekil 36. Pervane (Alay Han) Kervansarayı Planı (V.G.M.A.)

Şekil 37. Pervane (Alay Han) Kervansarayı (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 38. Pervane (Alay Han) Kervansarayı (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 39. Kılıç Arslan Hanı (E. Nihal Çetintürk)

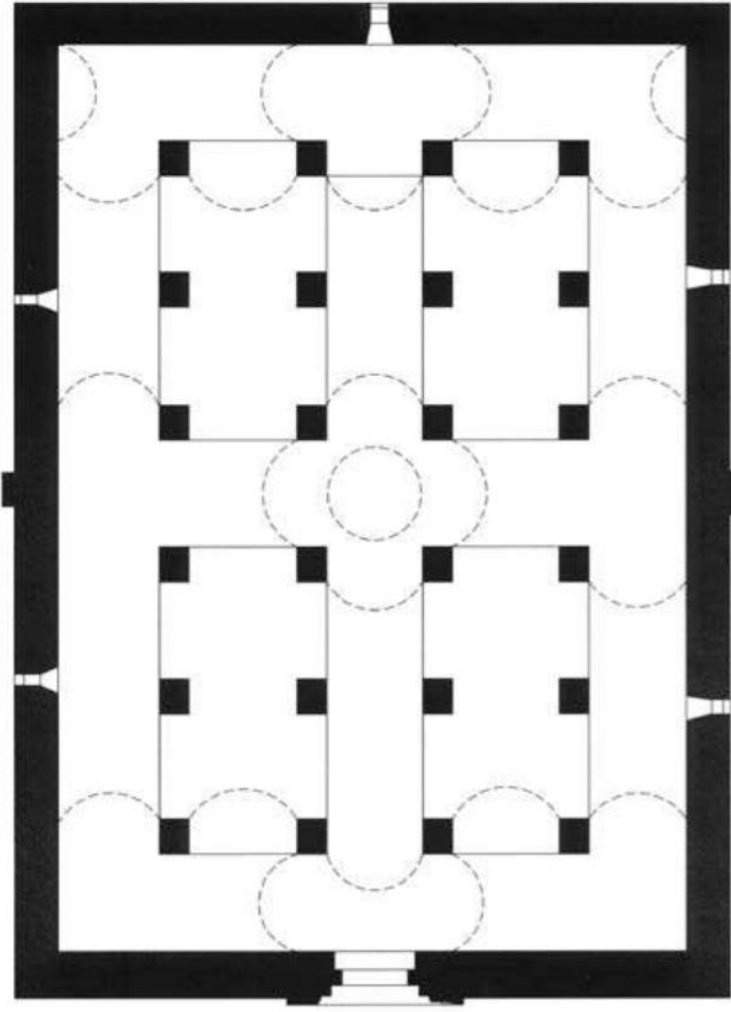
Şekil 40. Kılıç Arslan Hanı (M. Fırat Gül)

Şekil 41. Kılıç Arslan Hanı (Bekir Deniz)

Şekil 42. Kılıç Arslan Hanı (İbrahim Hakkı Konyalı)

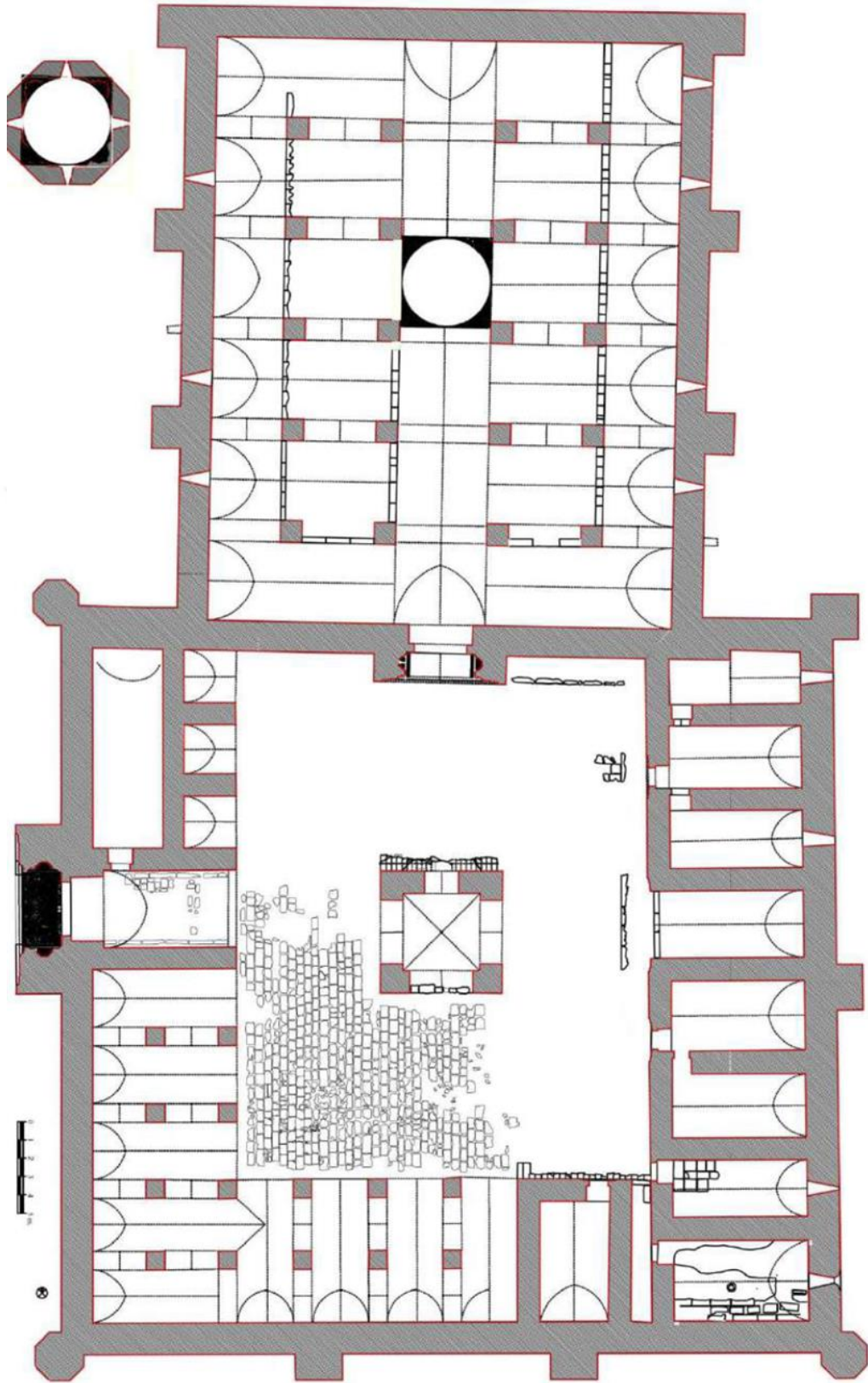
Şekil 43. Öresin (Tepesi Delik Han) Han Planı (V.G.M.A.)

Şekil 44. Öresin (Tepesi Delik Han) Han (Zekai Erdal)

Şekil 45. Öresin (Tepesi Delik Han) Han (Alaattin Köse 09.05.2025)

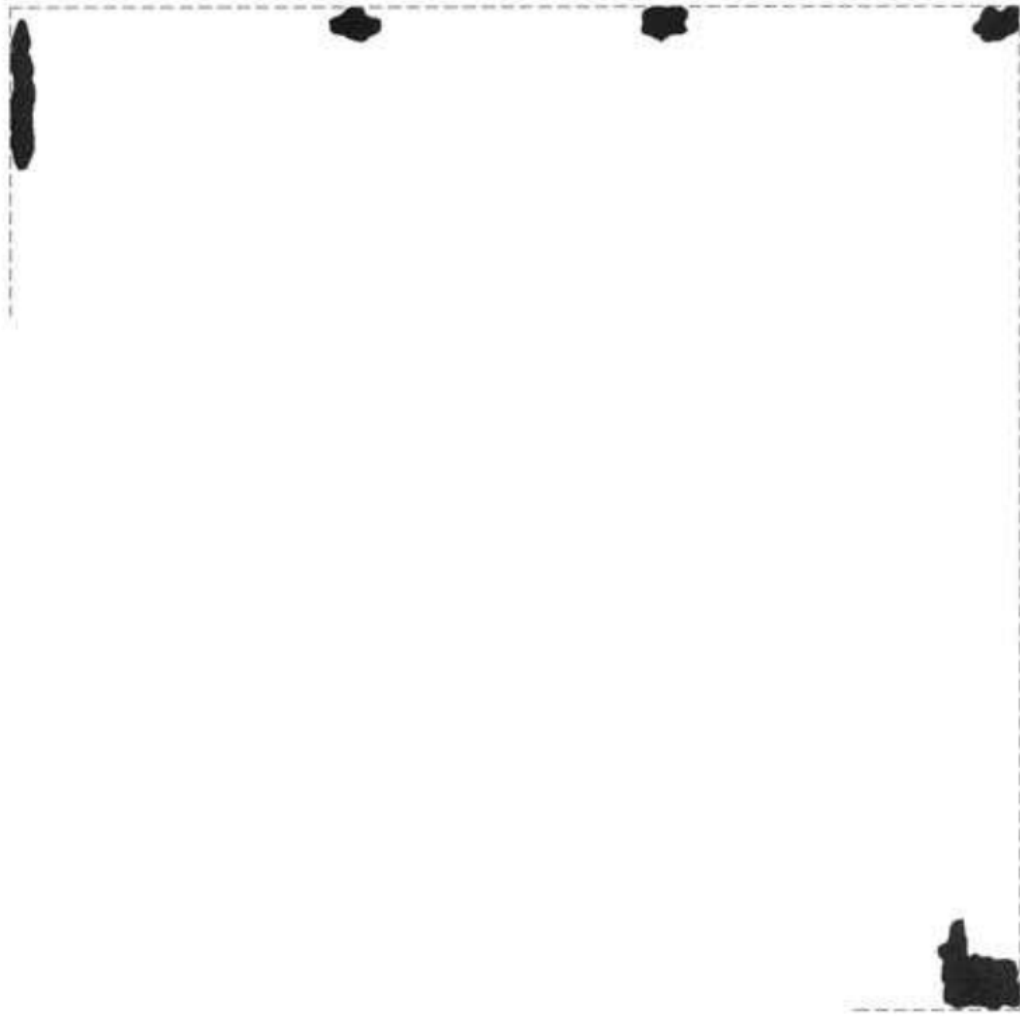
Şekil 46. Ağzıkara Han Planı (V.G.M.A.)

Şekil 47. Ağzıkara Han (İbrahim Hakkı Konyalı)

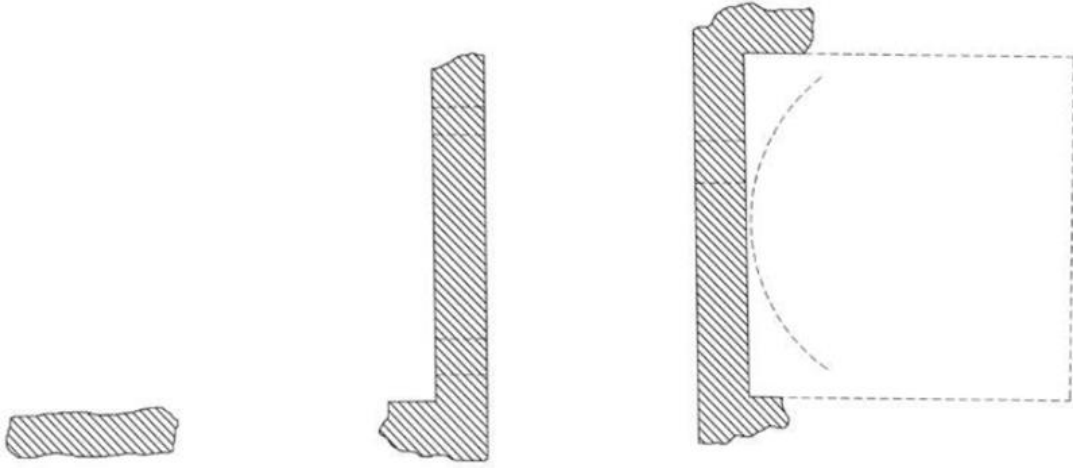
Şekil 48. Ağzıkara Han (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 49. Ak Han Planı (E.Nihal Çetintürk)

Şekil 50. Ak Han Duvar Kalıntısı (Alaattin Köse 11.05.2025)

Şekil 51. Hacılar Hanı Planı (E.Nihal Çetintürk)

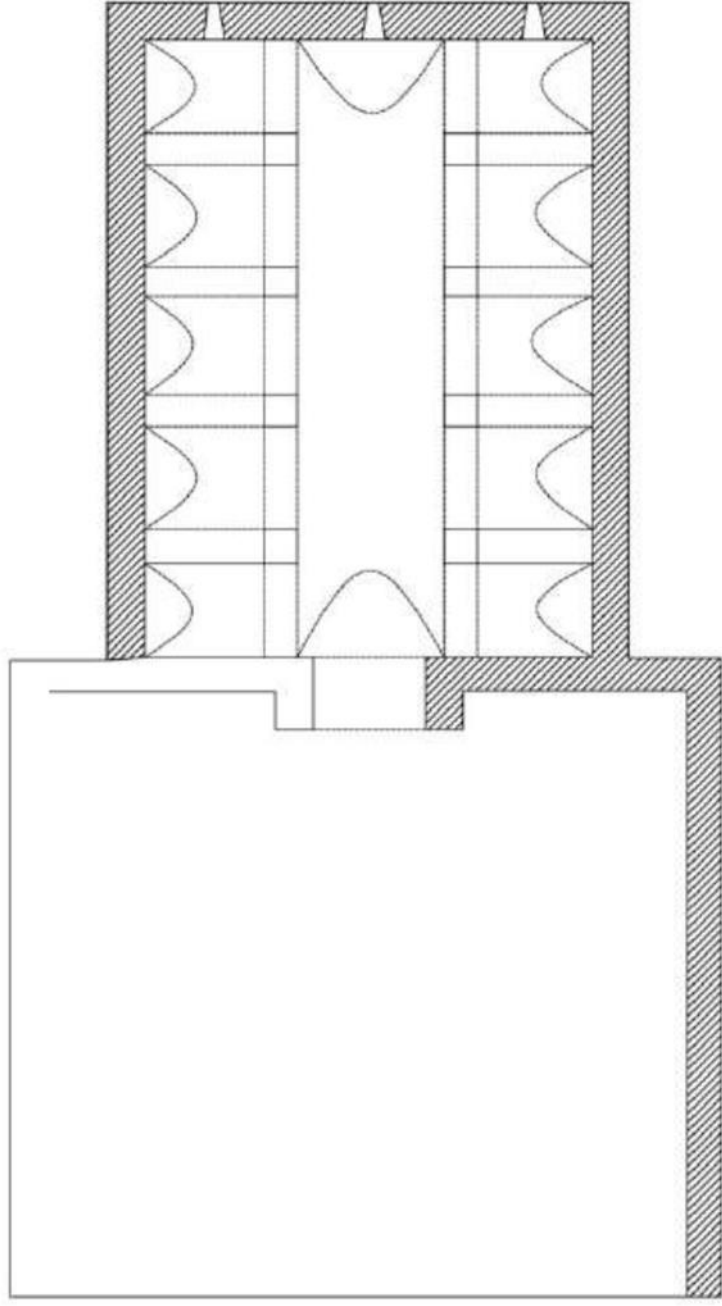
Şekil 52. Hacılar Hanı (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 53. Hacılar Hanı 2 (Alaattin Köse 13.05.2025)

Şekil 54. Hacılar Hanı (Alaattin Köse 13.05.2025)

Şekil 55. Sıraçakıl Hanı Planı (Kurt Erdmann)

Şekil 56. Sıraçakıl Hanı (Bekir Deniz)

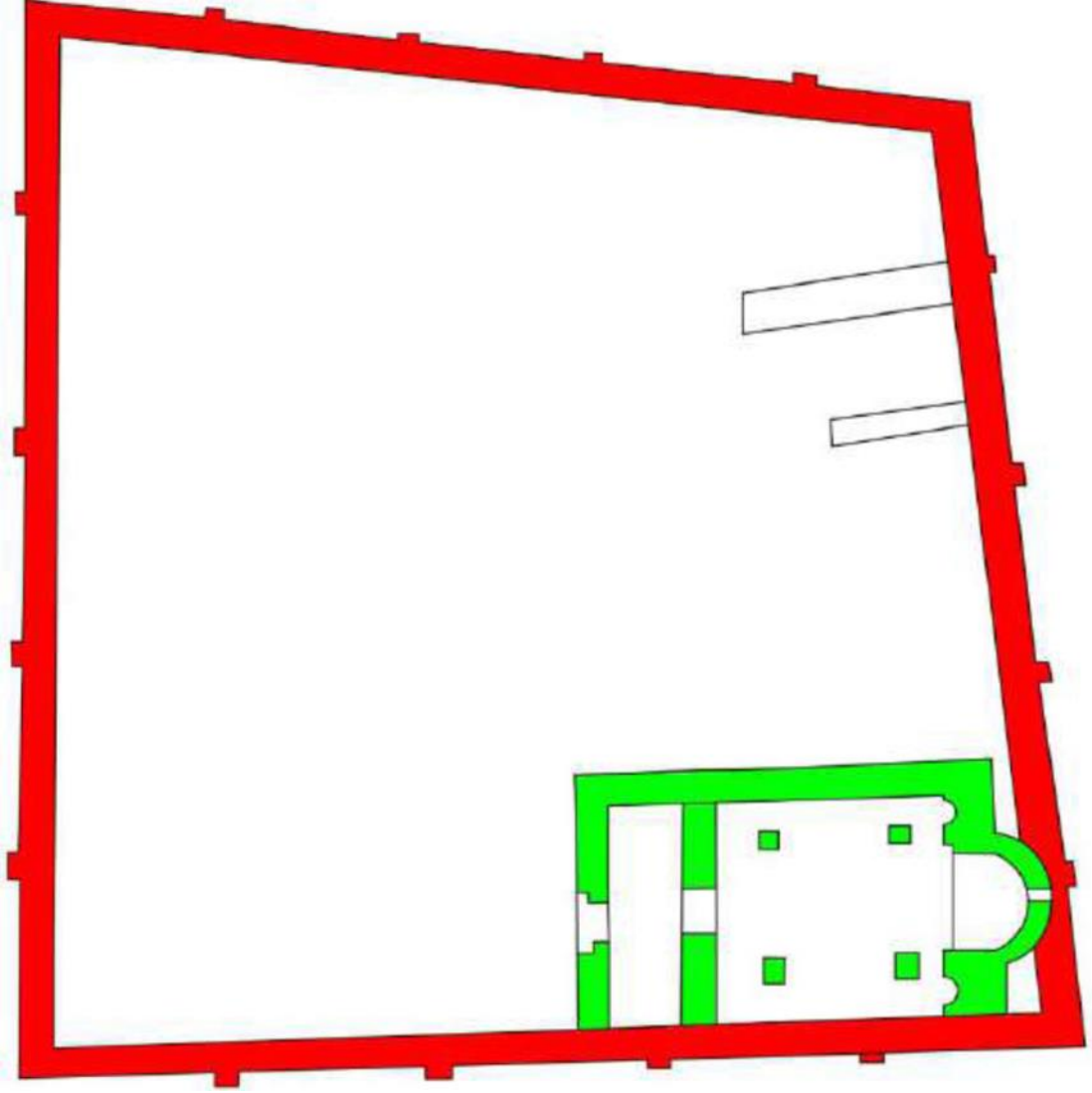
Şekil 57. Sıraçakıl Hanı (Zekai Erdal)

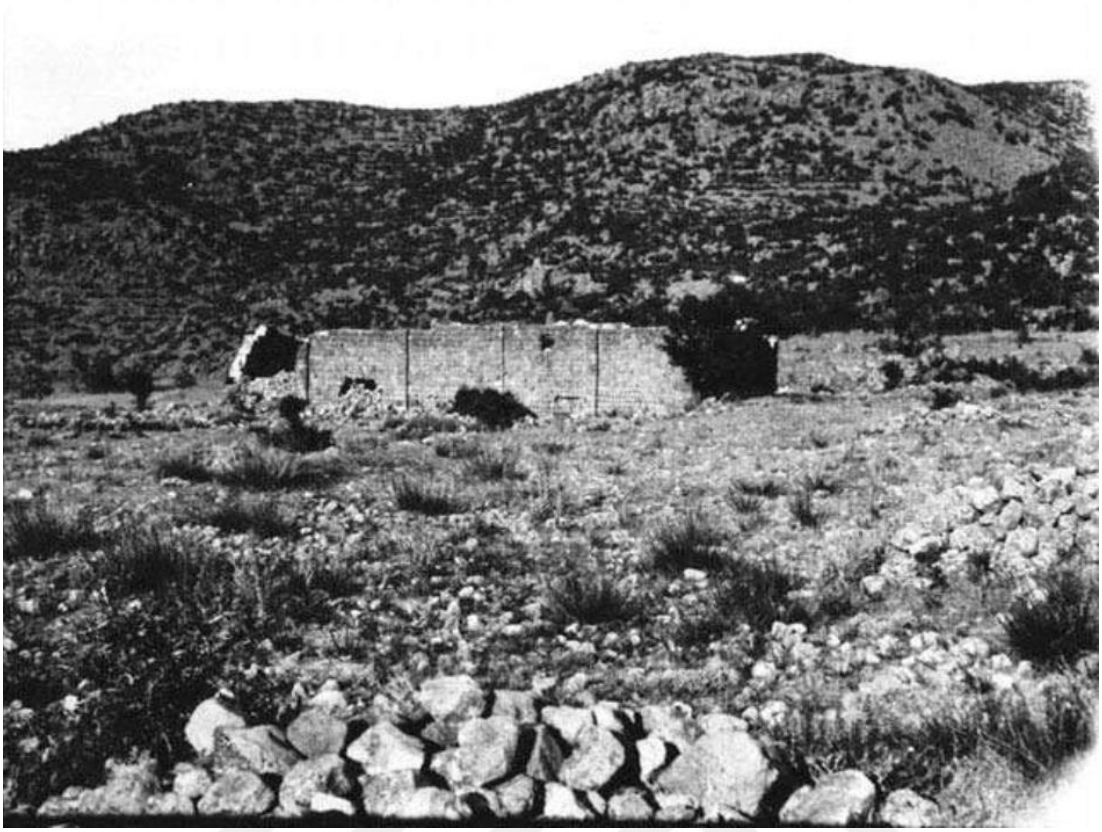
Şekil 58. Kalanlar Boğazı'ndaki Han Planı (Bekir Deniz)

Şekil 59. Kalanlar Boğazı'ndaki Han (Bekir Deniz)

Şekil 60. Kara Han Planı (A. Berger)

Şekil 61. Kara Han (G. Bell)

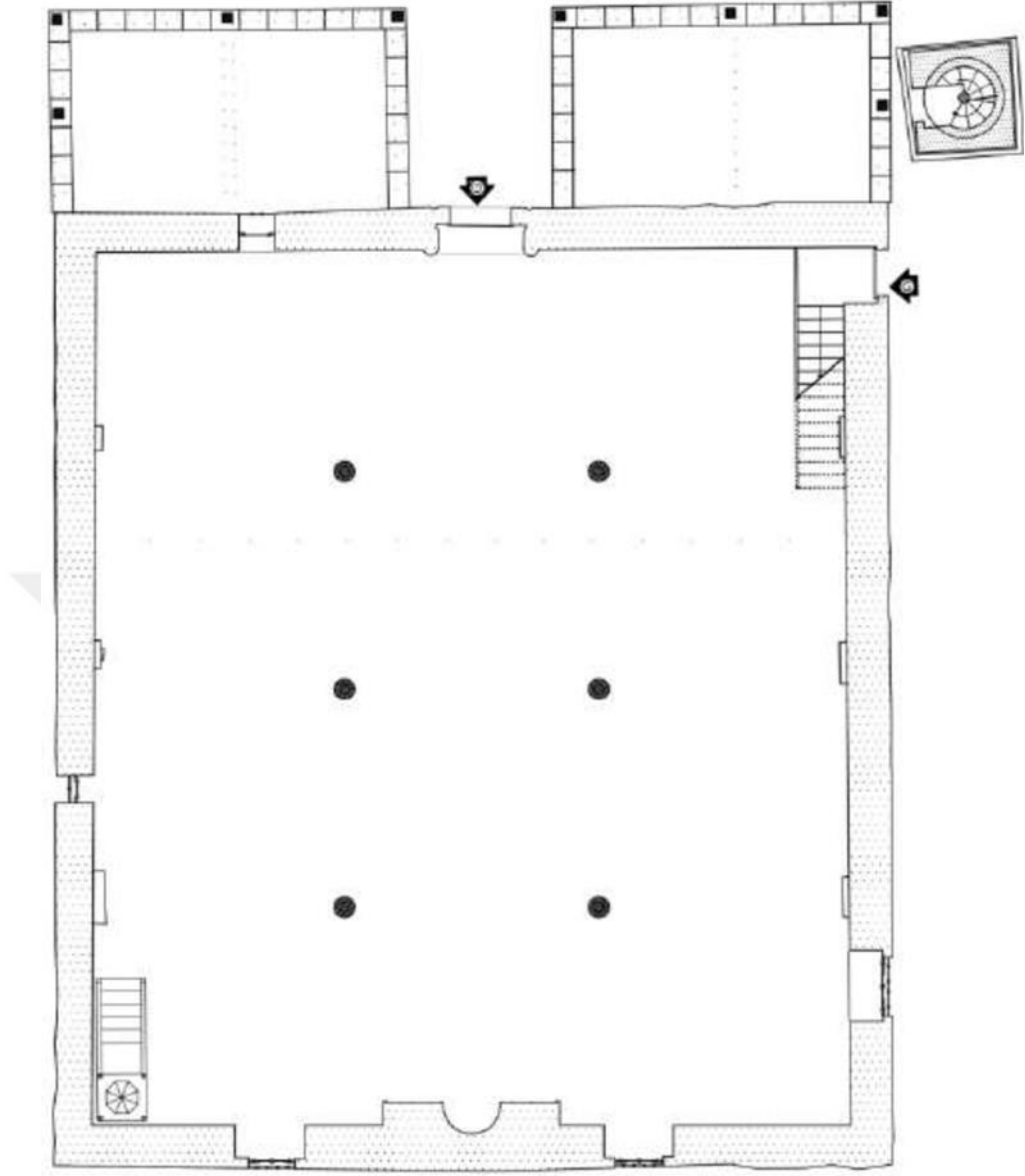
Şekil 62. Kara Han (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 63. Kara Han 2 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 64. Kara Han 3 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 65. Böğet Hanı Cami Planı (V.G.M.A.)

Şekil 66. Böget Hanı Cami (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 67. Böget Hanı Cami (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 68. Böget Hanı Cami 2 (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 69. Baydı Hatun Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 70. Baydı Hatun Türbesi (Alaattin Köse 15.05.2025)

Şekil 71. Baydı Hatun Türbesi 2 (Alaattin Köse 15.05.2025)

Şekil 72. Baydı Hatun Türbesi 3 (Alaattin Köse 15.05.2025)

Şekil 73. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi (Bekir Deniz)

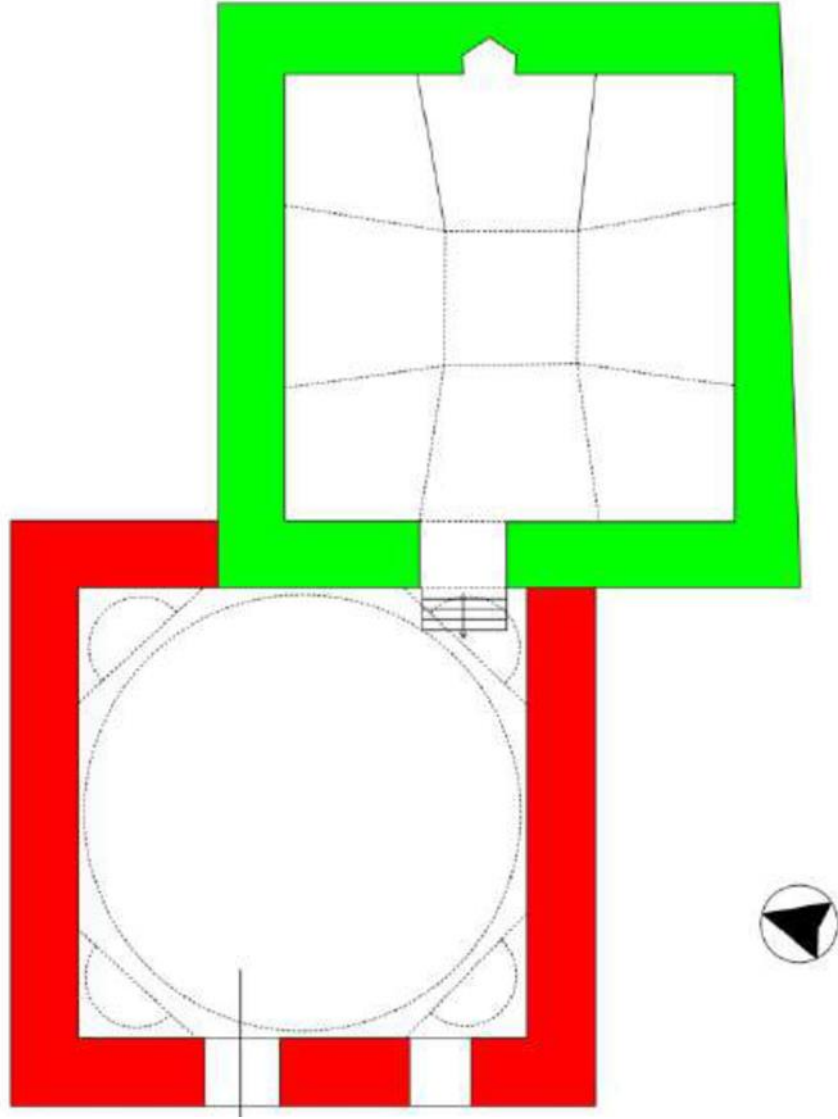
Şekil 74. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi (Zekai Erdal)

Şekil 75. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi (Alaattin Köse 13.05.2025)

Şekil 76. Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi (Alaattin Köse 13.05.2025)

Şekil 77. Hashas Baba Türbe Planı (Bekir Deniz)

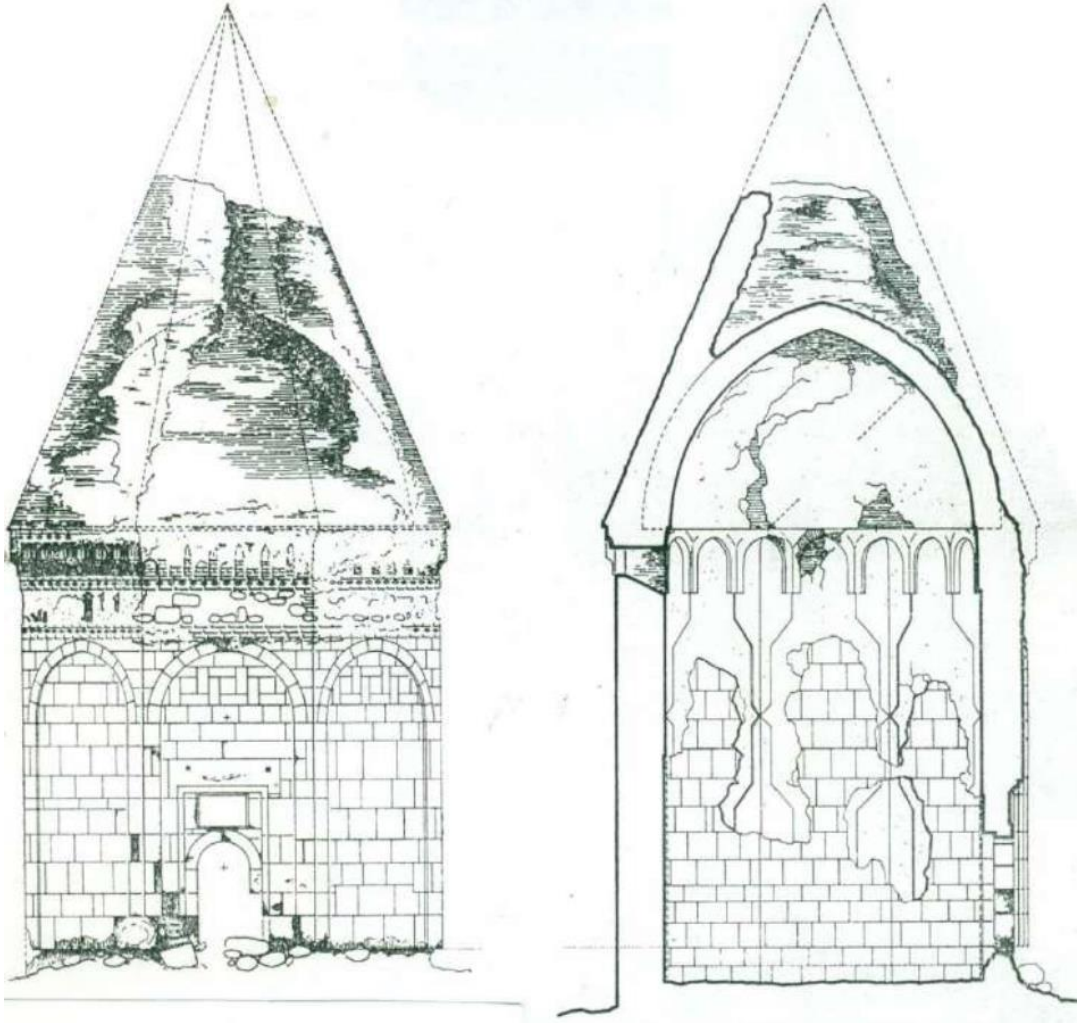
Şekil 78. Hashas Baba Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 79. Hashas Baba Türbesi (Zekai Erdal)

Şekil 80. Hashas Baba Türbesi (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 81. Bekar Sultan Kümbeti Kesit ve Cephe Görünüşü (Orhan Cezmi Tuncer)

Şekil 82. Bekar Sultan Kümbeti (Zekai Erdal)

Şekil 83. Bekar Sultan Kumbeti 1 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 84. Bekar Sultan Kumbeti 2 (Alaattin Köse 12.05.2025)

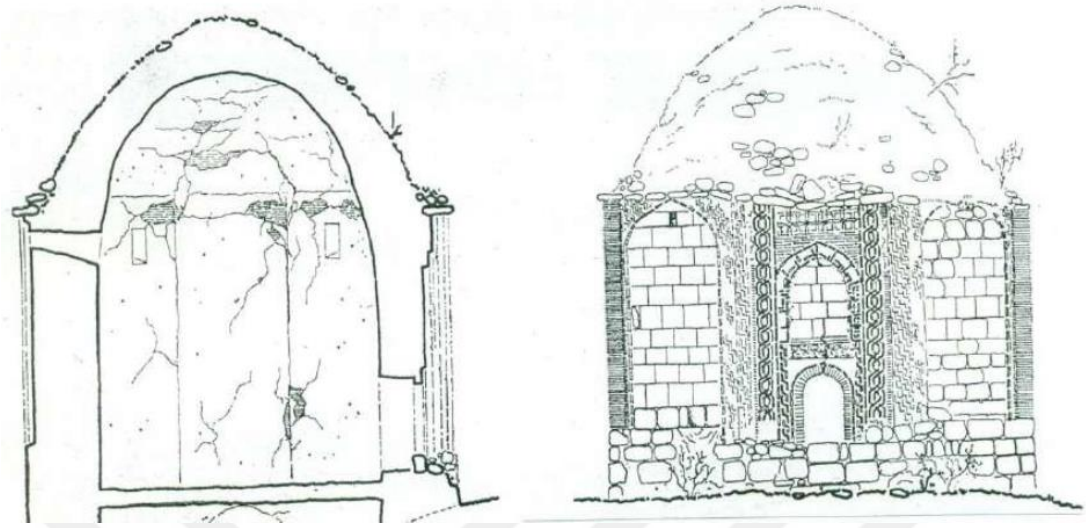
Şekil 85. Bekar Sultan Kumbeti 3 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 86. Bekar Sultan Kümbeti 4 (Alaattin Köse 12.05.2025)

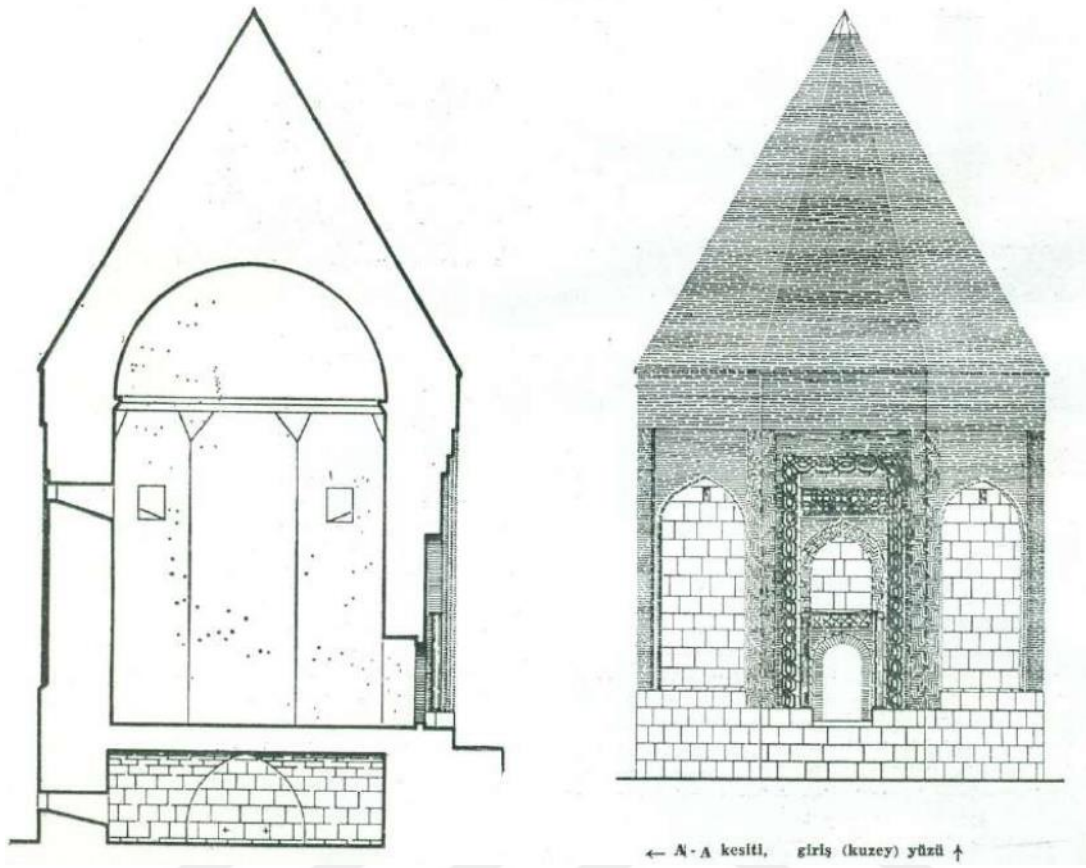
Şekil 87. Anonim Türbe (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 88. Selime Sultan Türbesi Kesit ve Cephe (Orhan Cezmi Tuncer)

Şekil 89. Selime Sultan Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 90. Selime Sultan Türbesi Kesit ve Cephe (Orhan Cezmi Tuncer)

Şekil 91. Selime Sultan Türbesi (Alaattin Köse 09.05.2025)

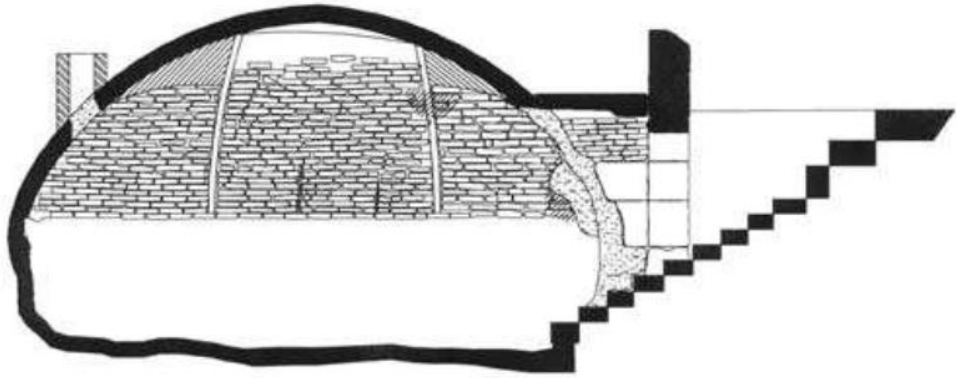
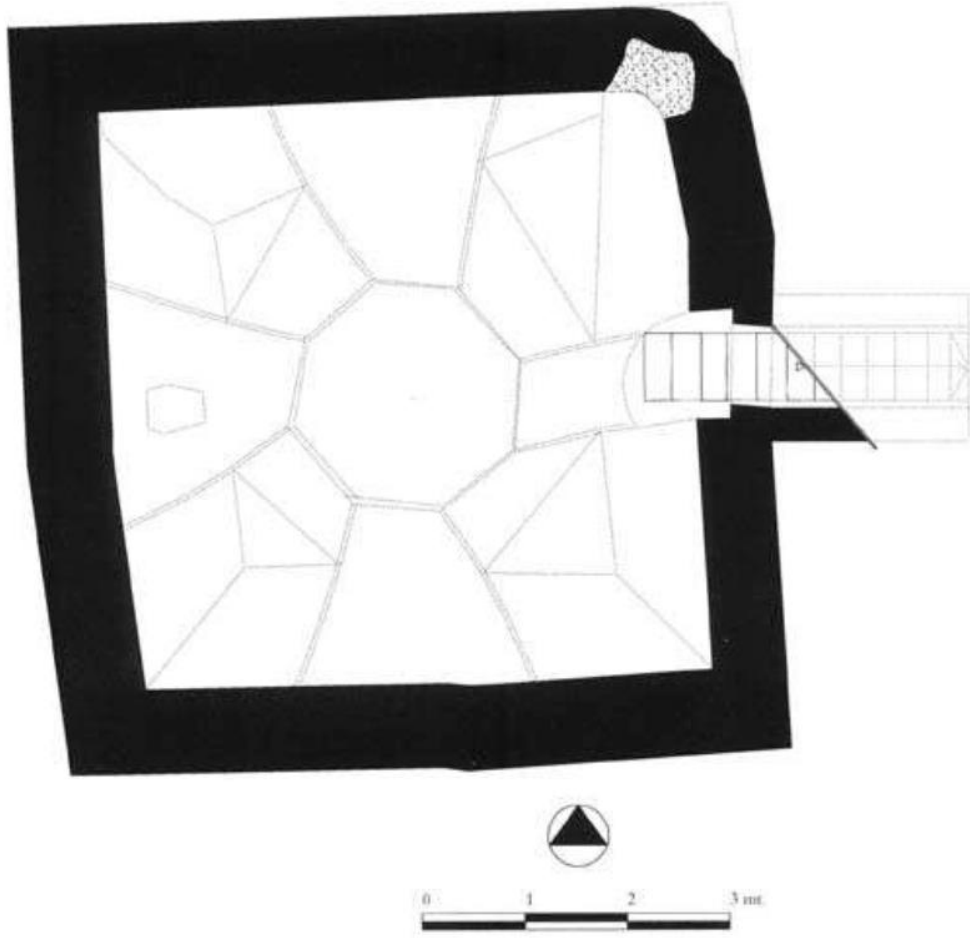
Şekil 92. Selime Sultan Türbesi 2 (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 93. Saliha Hatun Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 94. Saliha Hatun Türbesi (Alaattin Köse 11.05.2025)

Şekil 95. Çaput Baba Türbesi Planı ve Kesiti (V.G.M.A.)

Şekil 96. Çaput Baba Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 97. Çaput Baba Türbesi (S. Ulukaya)

Şekil 98. Çaput Baba Türbesi (Alaattin Köse 15.05.2025)

Şekil 99. Çaput Baba Türbesi 2 (Alaattin Köse 15.05.2025)

Şekil 100. Çaput Baba Türbesi 3 (Alaattin Köse 15.05.2025)

Şekil 101. Hacı Gaybi Türbesi (Bekir Deniz)

Şekil 102. Hacı Gaybi Türbesi (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 103. Hacı Gaybi Türbesi 2 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 104. Hacı Gaybi Türbesi 3 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 105. Emirgazi Türbesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 106. Emirgazi Türbesi (Alaattin Köse 12.05.2025)

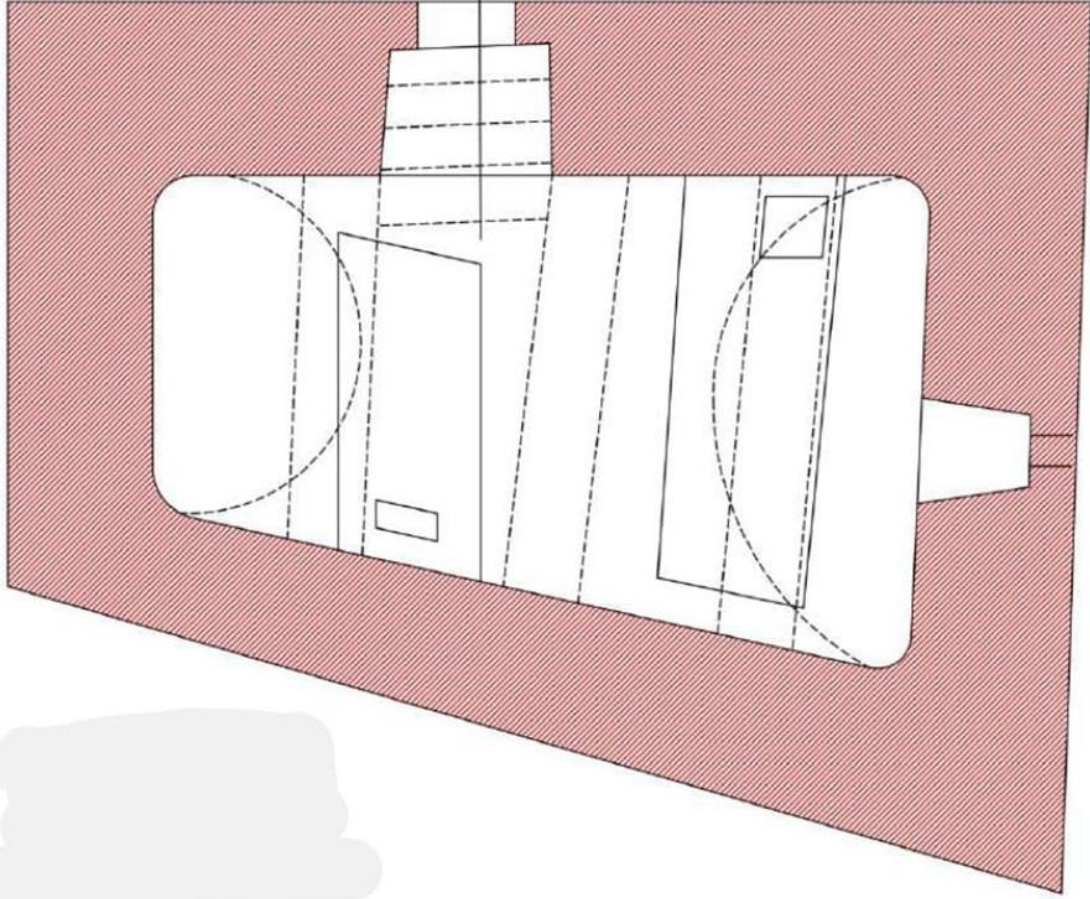
Şekil 107. Emirgazi Türbesi 2 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 108. Emirgazi Türbesi 3 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 109. Emirgazi Türbesi 4 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 110. Yassıviran Mevkii Türbesi Planı (Zekai Erdal)

Şekil 111. Yassıviran Mevkii Türbesi (Alaattin Köse 12.05.2025)

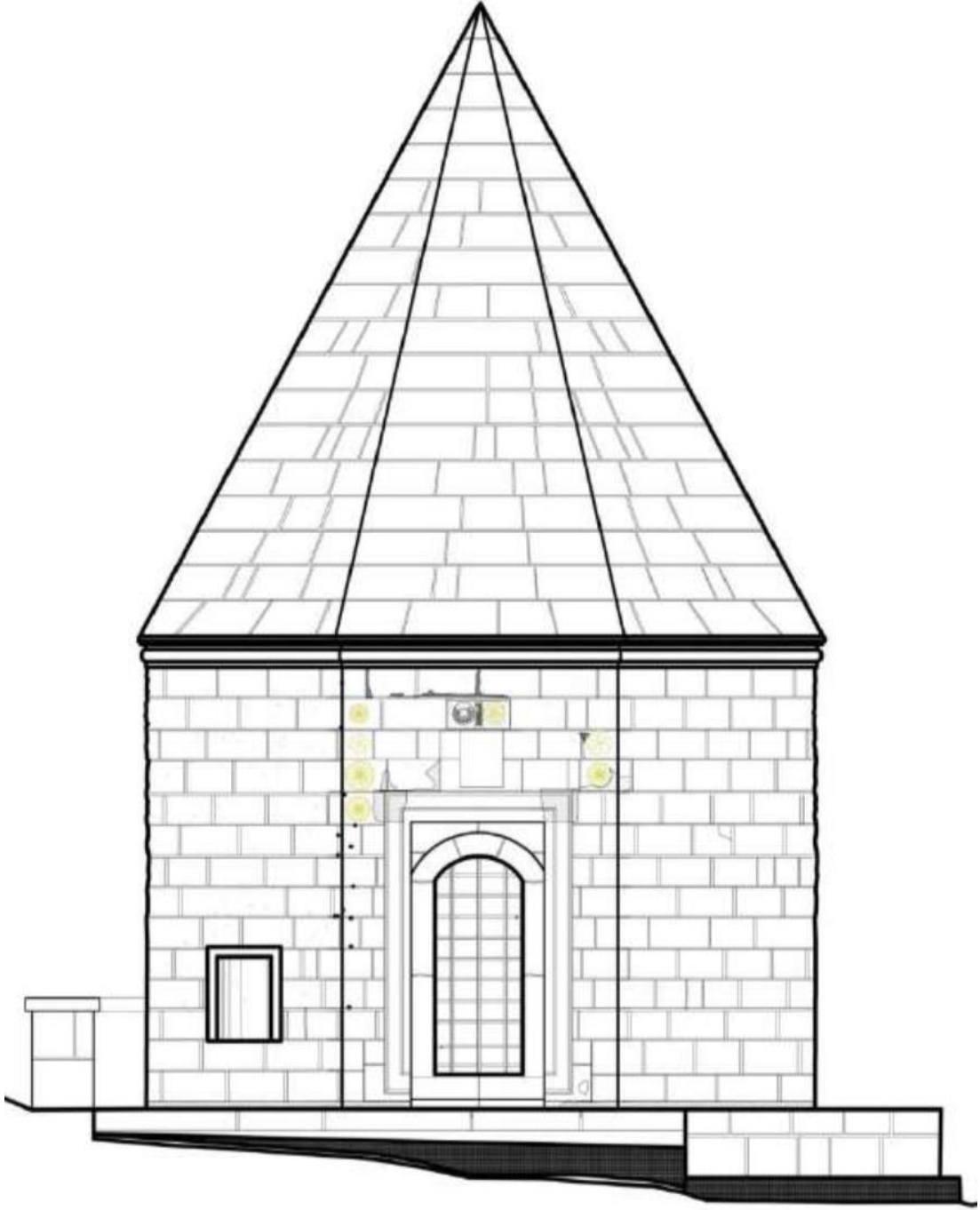
Şekil 112. Yassıviran Mevkii Türbesi 2 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 113. Yassıvıran Mevkii Türbesi 3 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 114. Yassıviran Mevkii Türbesi 4 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 115. Kılıç Arslan Türbesi (V.G.M.A.)

Şekil 116. Kılıç Arslan Türbesi ( brahim Hakkı Konyalı)

Şekil 117. Kılıç Arslan Türbesi (Alaattin Köse 08.05.2025)

Şekil 118. Bedir Muhtar Mezarlığı (Zekai Erdal)

Şekil 119. Bedir Muhtar Mezarlığı (Alaattin Köse 08.05.2025)

Şekil 120. Bedir Muhtar Türbesi (Zekai Erdal)

Şekil 121. Bedir Muhtar Türbesi (Zekai Erdal)

Şekil 122. Bedir Muhtar Türbesi (Alaattin Köse 08.05.2025)

Şekil 123. Sinne Çayırılığı Mezarlığı'nda Kalan Tek Mezar (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 124. Sinne Çayırılığı Mezarlığı'nda Kalan Tek Mezar 2 (Alaattin Köse 12.05.2025)

Şekil 125. Sinne Çayırılığı Mezarlığı'na Ait Müzede Sergilenen Şahideler (Zekai Erdal)

Şekil 126. Melik Mahmud Gazi Hangâhı Rölöveleri (V.G.M.A.)

Şekil 127. Melik Mahmud Gazi Hangâhı (İbrahim Hakkı Konyalı)

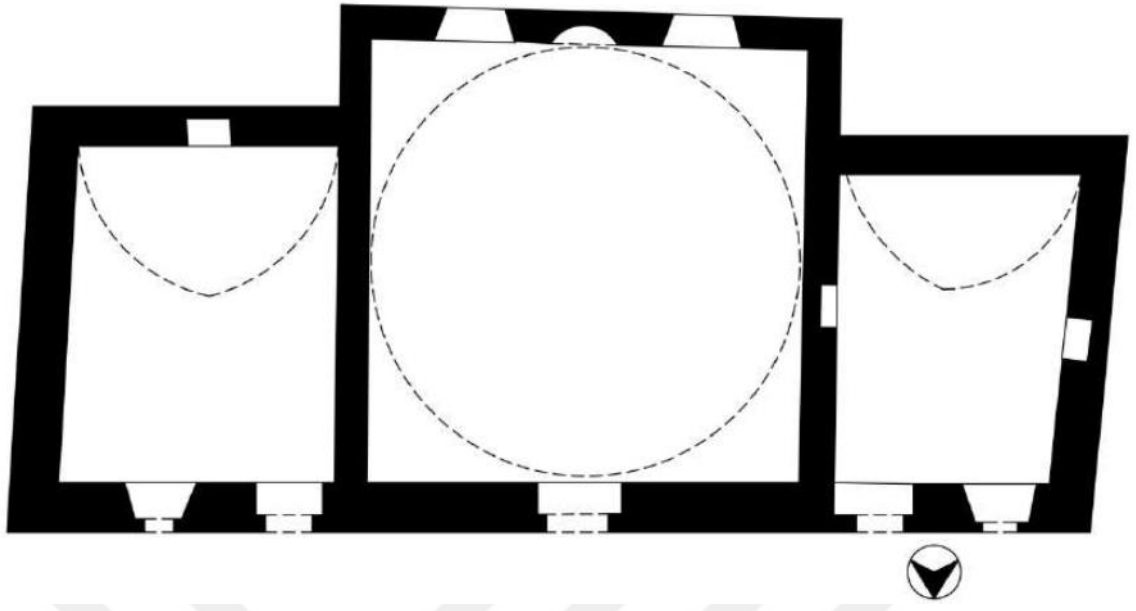
Şekil 128. Melik Mahmud Gazi Hangâhı (Zekai Erdal)

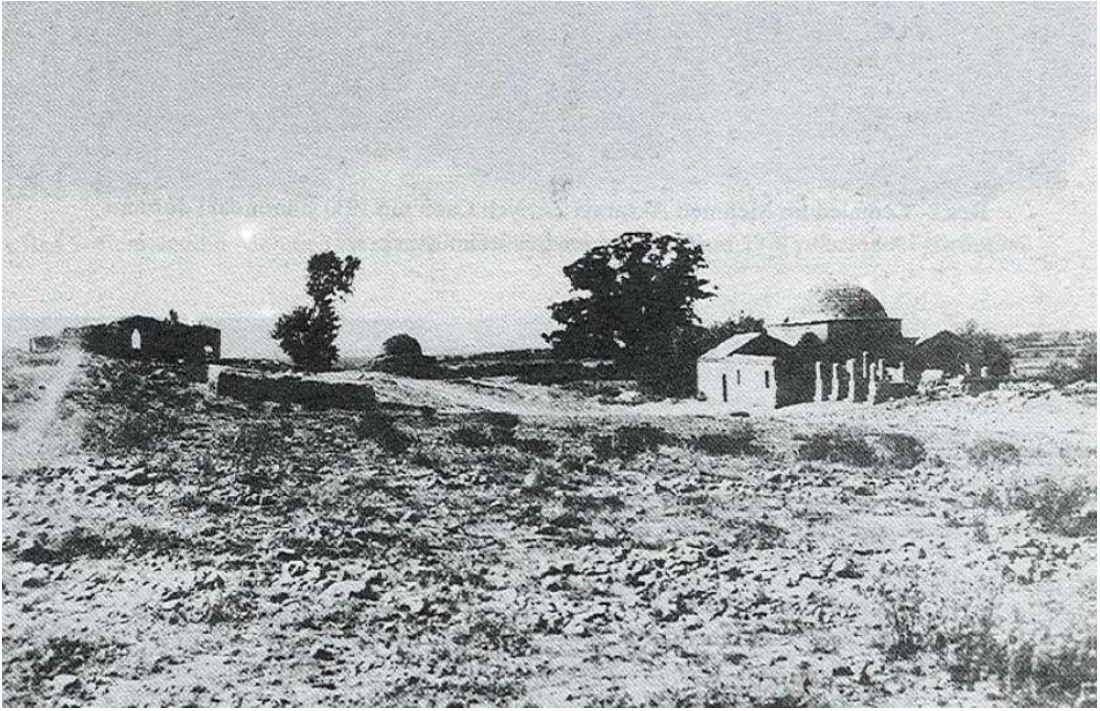
Şekil 129. Melik Mahmud Gazi Hangâhı (Alaattin Köse 11.05.2025)

Şekil 130. Melik Mahmud Gazi Hangâhı 2 (Alaattin Köse 11.05.2025)

Şekil 131. Cemaleddin Aksarayi Zaviyesi Planı (Bekir Deniz)

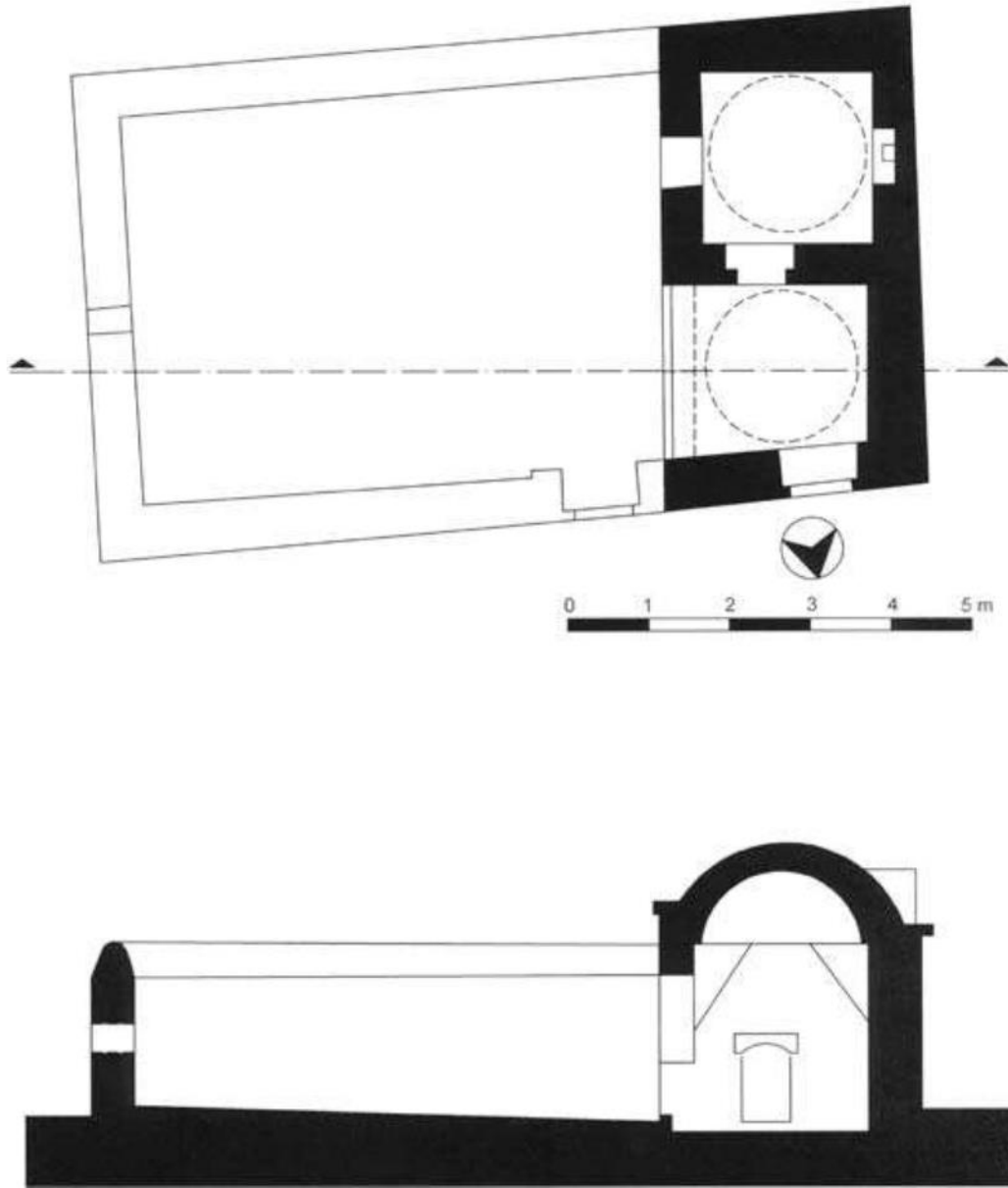
Şekil 132. Cemaleddin Aksarayi Zaviyesi (M. Fırat Gül)

Şekil 133. Cemaleddin Aksarayi Zaviyesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 134. Cemaleddin Aksarayi Zaviyesi'nin Yerinde 1980 Yılında Yapılan Mescit (Alaattin Köse 08.05.2025)

Şekil 135. Şeyh Hamza Zaviyesi (Osman Nuri Dülgerler)

Şekil 136. Şeyh Hamza Zaviyesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

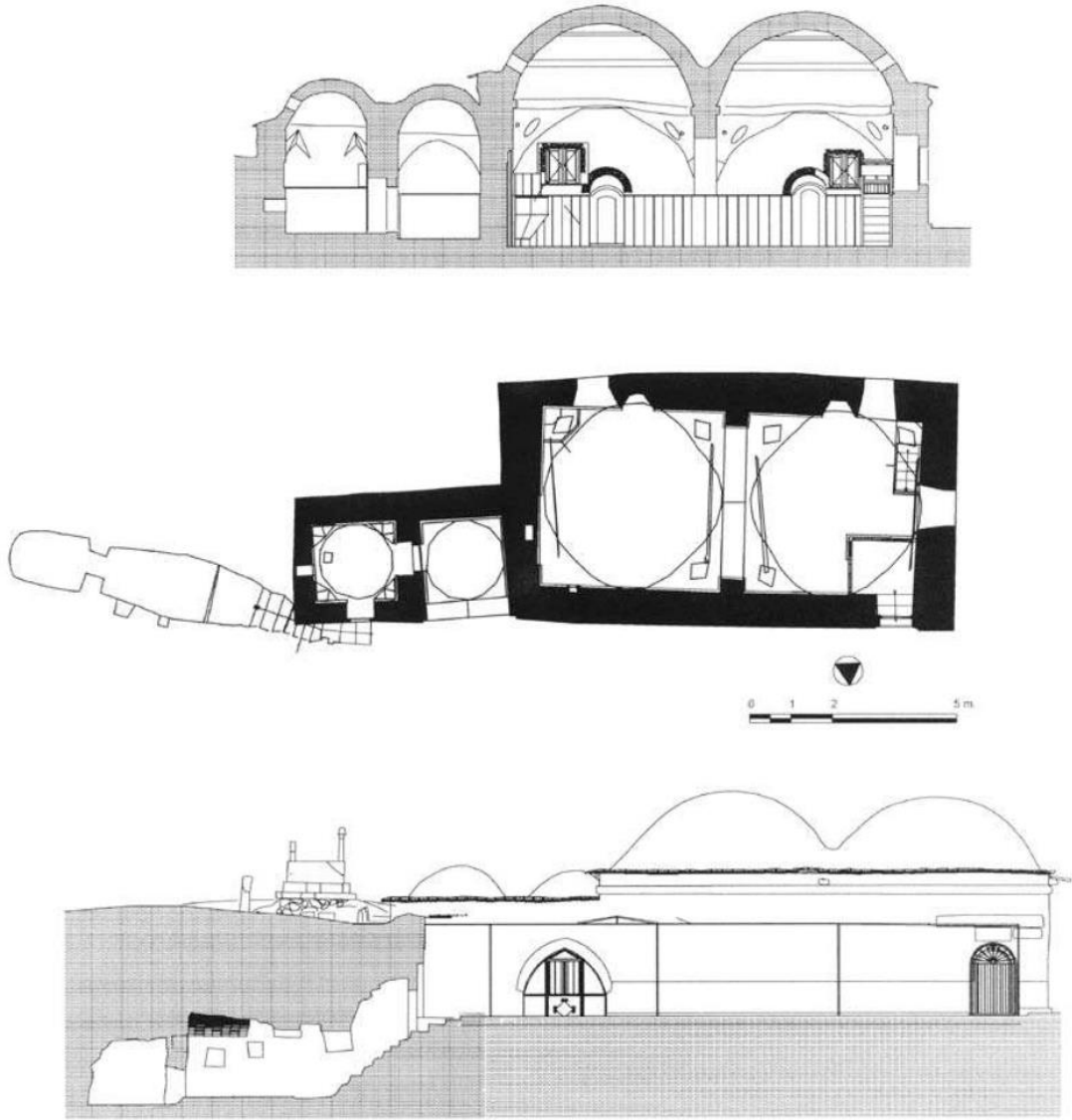
Şekil 137. Şeyh Hamza Zaviyesi (Zekai Erdal)

Şekil 138. Şeyh Hamza Zaviyesi (Alaattin Köse 08.05.2025)

Şekil 139. Şeyh Hamza Zaviyesi 2 (Alaattin Köse 08.05.2025)

Şekil 140. Somuncu Baba Zaviyesi Planı, Kesiti ve Cephe Görünüşü (V.G.M.A.)

Şekil 141. Somuncu Baba Zaviyesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 142. Somuncu Baba Zaviyesi 2 (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 143. Somuncu Baba Zaviyesi (Alaattin Köse 08.05.2025)

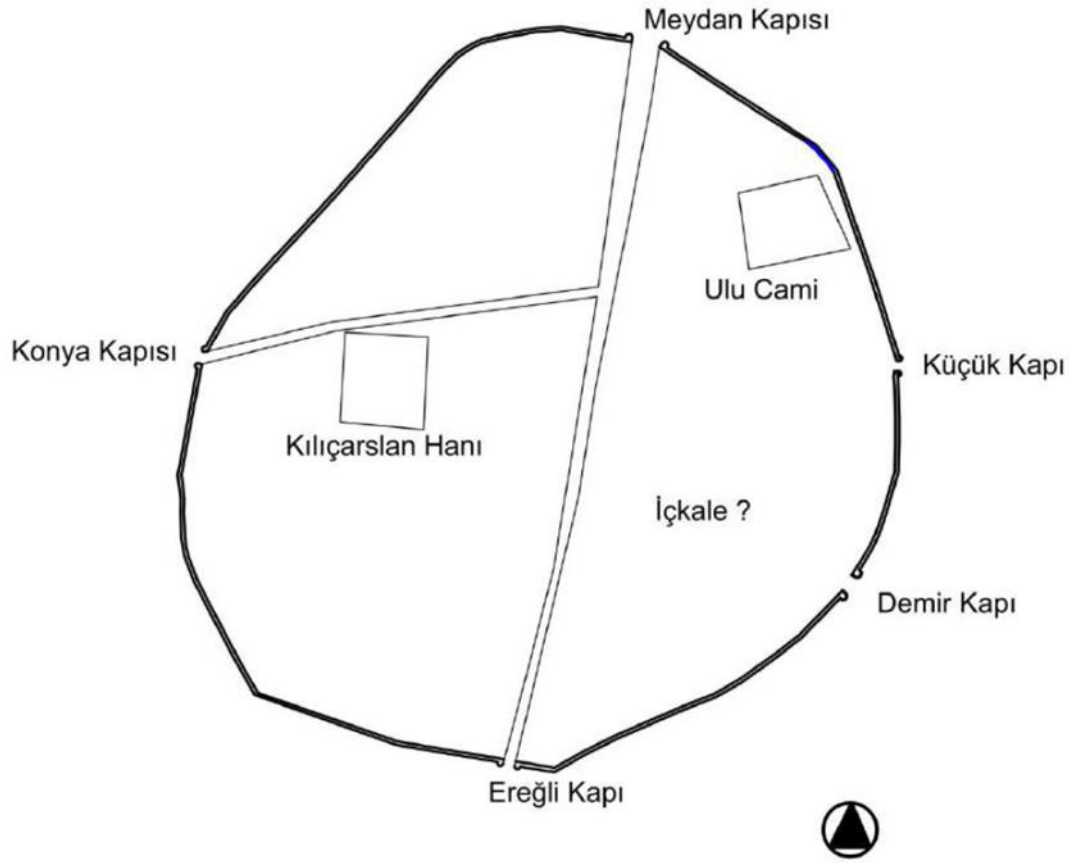
Şekil 144. Somuncu Baba Zaviyesi 2 (Alaattin Köse 08.05.2025)

Şekil 145. Hacı Bektaş Zaviyesi (İbrahim Hakkı Konyalı)

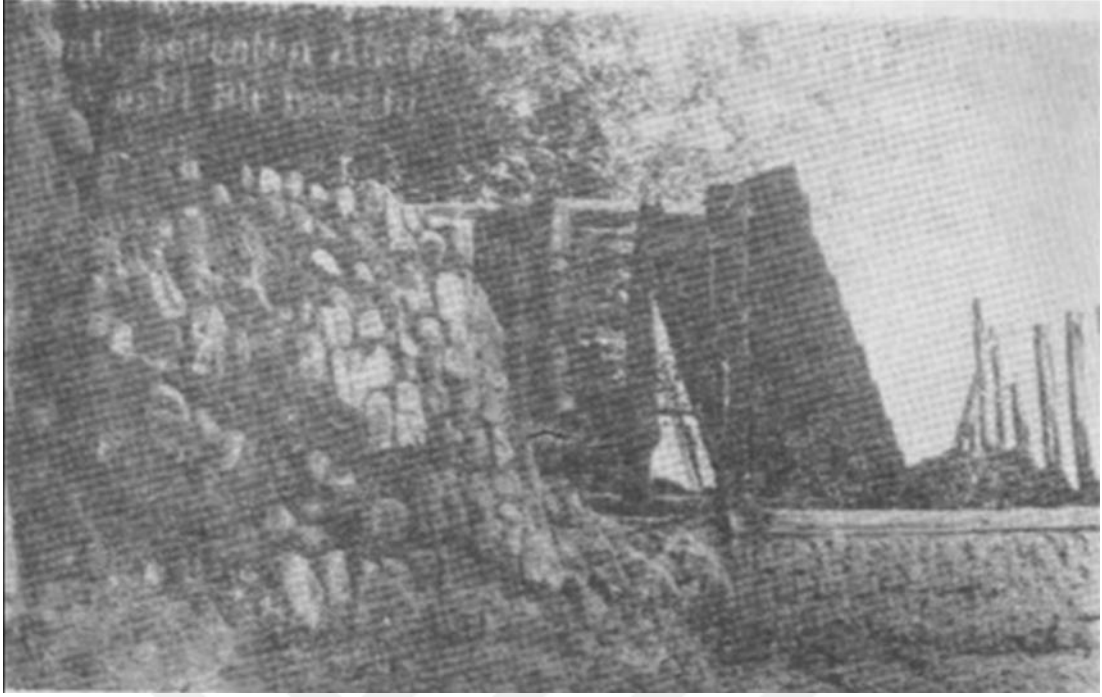
Şekil 146. Hacı Bektaş Zaviyesi (Zekai Erdal)

Şekil 147. Aksaray Kalesi'nin Muhtemel Planı (Zekai Erdal)

Şekil 148. Aksaray Kalesi Kalıntıları (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 149. Aksaray Kalesi Kalıntıları 2 (İbrahim Hakkı Konyalı)

Şekil 150. Aksaray Kalesi Kalıntısı (Alaattin Köse 09.05.2025)

Şekil 151. Aksaray Kalesi Kalıntısı 2 (Alaattin Köse 09.05.2025)

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı: Alaattin KÖSE		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	✓
2	Kapakdaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	✓
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	✓
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	✓
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	✓
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	✓
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	✓
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	✓
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	✓
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	✓
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	✓
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	✓
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	✓
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	✓
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	✓
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	✓
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	✓
Atıf Yöntemi APA 7 ☐ CMS ☒ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	✓
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	✓
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	✓
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	✓
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	✓
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	✓
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	✓
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	✓

Danışman: Doç. Dr. Abdolvahid SOOFİZADEH

İmza: